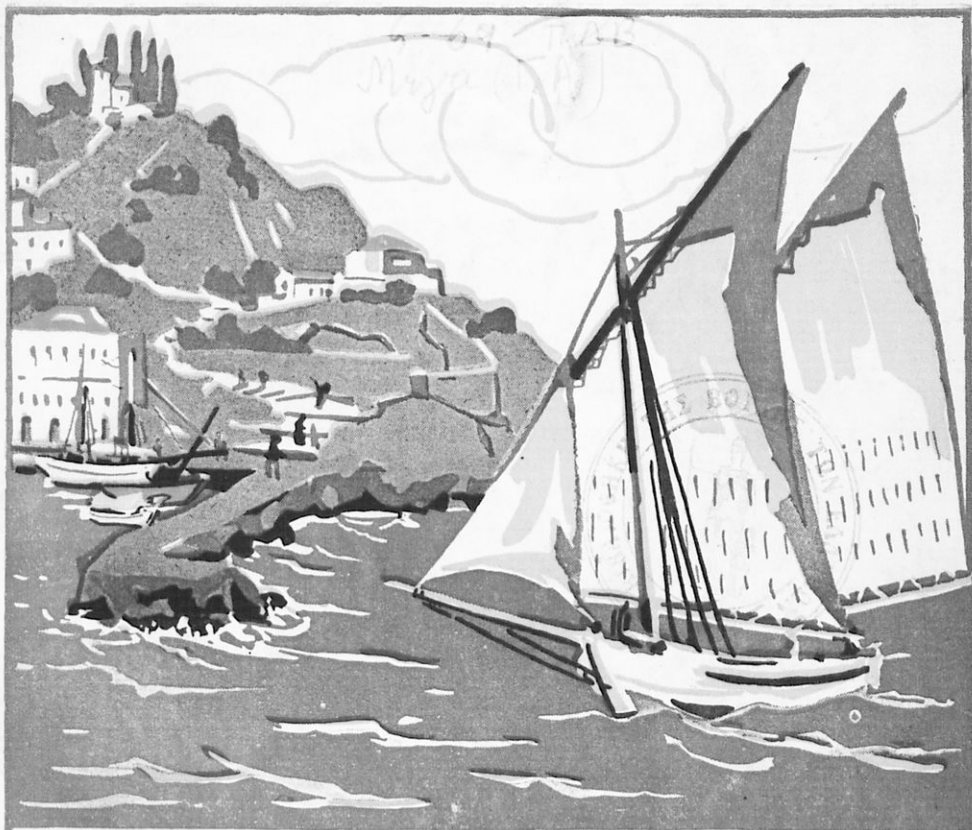

Г. А. МЕГА

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1358

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

5 69 ΠΔΒ
Μεγα (Γ.Α.)

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΠΡΟΣ ΜΕΘΟΔΙΚΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Αριθμός Εγκριτικής Απόφασης 39751-13202
28 Ιουλίου 1932

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

46Α ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46Α

1932

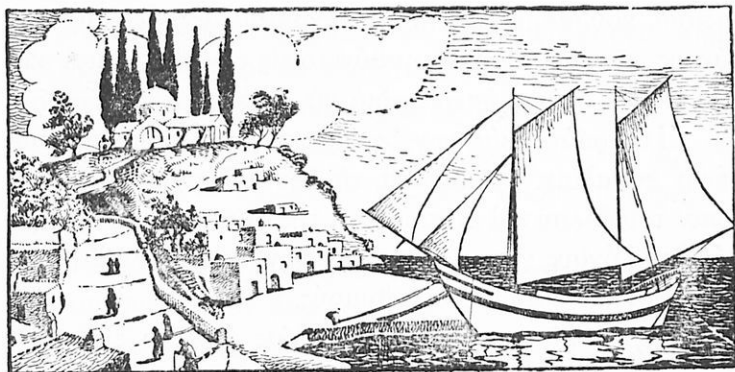
002
ΚΛΣ
ΣΤΑ
1358

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ιδιόχειρον ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
2 1141

ΤΥΠΟΙΣ "ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ", ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣΑΚΗΣ", Α. Ε.
/ΘΗΝΑΙ — ΠΑΡΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ 44

1. Ἡ ὀρποσκεία τῆς ἀγάπης.

Δύο ἀδελφοί.

Μίαν φορὰν εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν, τὴν σημερινὴν Λευκάδα, ἦσαν δύο ἀδελφοί, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀργύρης.

Ὁ Πέτρος, ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός, ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐταξίδευε μαζί μὲ τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος ἦτο πλοίαρχος εἰς ἰδικὸν τοῦ πλοῖον.

Ὁ Ἀργύρης, τοῦναντίον, ἦτο «παιδὶ τῆς στεριᾶς». Ἡ χαρὰ του ἦτο νὰ καλλιεργῇ τὰ κτήματά των.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των, τὴν θέσιν του εἰς τὸ πλοῖον κατέλαβεν ὁ Πέτρος. Εἶχε γίνει πολὺ καλὸς θαλασσινός. Ἐταξίδευε μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ὅταν ἐγύριζεν ἀπὸ τὰ

ταξίδια, κουρασμένος ἀπὸ τὰς κακοπαθείας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης, διηυθύνετο εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἔμενεν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ.

Ἡ ὥραία οἰκία των ἐκαθρεπτιζέτο εἰς τὴν χαριτωμένην παραλίαν. Τὰ κύματα, τὰ ὁποῖα ἔτρεχον τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ἐξέσπων ἐπὶ τῆς ἁμμου, πότε τῆς ἐπιθύριζον λόγους γλυκεῖς καὶ πότε τὴν ἠλείλουν μὲ μουγκρίσματα καὶ ἀφρισμένους θυμούς.

Ὅχι πολὺ μακρὰν τῆς παραλίας ὑψοῦτο εἷς καταπράσινος καὶ ἀμπελοσκεπτὴς λοφίσκος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἦτο ἐκτισμένη μία κατάλευκος μικρὰ ἐκκλησία.

Ἀπὸ τὸ ὕψωμα ἐκεῖνο τὸ βλέμμα δὲν ἐχόρταινε νὰ βλέπῃ ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τὸν ἀπέραντον ἐλαιῶνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μίαν λωρίδα γαλανῆς θαλάσσης, ἣ ὁποία ἐχώριζε τὴν δροσόλουστον νῆσον ἀπὸ τὴν ἀπέναντι μεγάλην στερεάν, τὴν Ἀκαρνανίαν, γεμάτην ἀπὸ ἄγρια καὶ ἀπότομα βουνά.

Οἱ πειραταί.

Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὅλη ἡ βόρειος παραλία τῆς Ἀφρικῆς, ἡ Τύνις, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Μαρόκκον, ἦσαν πλήρη πειρατῶν.

Οἱ φοβεροὶ οὗτοι λησταὶ τῆς θαλάσσης εἶχον στενόμακρα καὶ ταχύπλοα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὀπλισμένα μὲ διαφόρων εἰδῶν ὅπλα καὶ πυροβόλα καὶ διέσχίζον τὰ κύματα ὥς δελφῖνες.

Οἱ πειραταὶ ἡμέραν καὶ νύκτα παρεφύλαττον εἰς τὸ

πέλαγος ἢ εἰς ἀποκρύφους καὶ ἐρήμους ὄρμους, μήπως φανῇ κανὲν ἐμπορικὸν πλοῖον. Μόλις τὸ διέκρινον μακρόθεν, διηυθύνοντο ὁλοταχῶς πρὸς αὐτό.

Μετ' ὀλίγον τὸ ἐπλησίαζον, ἔρριπτον τὰς ἀρπάγας των καὶ μὲ τοὺς πελέκεις εἰς τὰς χεῖρας ἀνεροχῶντο ἐπ' αὐτοῦ.

Φονικὴ μάχη ἤρχιζε τότε. Τὸ κατάστροφμα τοῦ πλοίου ἐκοκκίνιζεν ἀπὸ τὸ αἷμα.

Ἄν ἐνίκων οἱ Ἕλληνες, διότι τὰ περισσότερα πλοῖα, τὰ ὁποῖα διέπλεον τότε τὴν θάλασσαν ἐκείνην, ἦσαν ἐλληνικά, ἐξηκολούθουν τὸ ταξιδιὸν των. Ἄν ὅμως ἡ νίκη ἔκλινε πρὸς τὸ μέρος τῶν ληστῶν, ἔρριπτον οὗτοι εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς φονευθέντας καὶ τοὺς βαρέως πληγωμένους, τοὺς δὲ ἄλλους, ἀλυσοδεμένους, τοὺς μετέφερον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους.

Τὸ πλοῖον τοῦ καπετὰν-Πέτρου πολλάκις εἶχε συναντήσῃ εἰς τὰ ταξιδιά του πειρατάς, ἀλλὰ κατώρθωνεν ἄλλοτε μὲν νὰ διαφεύγῃ, ἄλλοτε δὲ μετὰ φοβερὸν ἀγῶνα νὰ τοὺς νικᾷ.

Μίαν φορὰν ὅμως τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἦσαν πολλὰ καὶ εἶχον περικυκλώσει τὸ ἐλληνικὸν πλοῖον. Ὁ Πέτρος καὶ οἱ σύντροφοί του ἐπολέμησαν ὡς ἥρωες, ἀλλ' ἐνίκηθησαν.

Ἐκ τῶν ναυτῶν ἄλλοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι· μόνον ὀλίγοι ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν μὲ μικρὰν λέμβον καὶ νὰ φέρουν τὴν θλιβερὰν εἴδησιν εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν.

Ὁ Ἀργύρης, ὡς ἔμαθε τὸ φοβερὸν δυστύχημα,

ἦτο ἀπαρηγόρητος. Ἐκλαιεν ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν ἀδελφόν του.

Τὰ βάσανα τῆς σκλαβιάς.

Ὁ Πέτρος δὲν ἦτο μεταξὺ τῶν φονευθέντων. Σκληροτέρα τύχη τὸν ἀνέμενεν. Ἐπληρώθη βαρέως καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος.

Οἱ πειράται ἐνόησαν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ πλοίαρχος τοῦ πλοίου καὶ τὸν ἐπεριποιήθησαν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὸν πωλήσουν πολὺ ἀκριβά.

Καὶ εἶχον δίκαιον. Ὁ Πέτρος ἦτο νέος, εὖσωμος, στιβαρός, εὖρωστος καὶ ἡδύνατο νὰ ἀνθῆξῃ καὶ εἰς τὴν βαρύτεραν ἐργασίαν.

Πολλοὶ ἐζήτησαν νὰ τὸν ἀγοράσουν, ἀλλὰ μόλις ἤκουον τὴν τιμὴν, ἔφευγον. Ἐπὶ τέλους εὗρέθη νέος τις πλούσιος, ὀνομαζόμενος Χασάν, ὁ ὁποῖος ἐμέτρησεν ὅσα τοῦ ἐζήτησαν καὶ τὸν ἡγόρασεν.

Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤρχισαν διὰ τὸν δυστυχῆ πλοίαρχον αἱ μαῦραι ἡμέραι τῆς σκλαβιάς. Εἰργάζετο εἰς τοὺς ἀγρούς τοῦ κυρίου του ἀδιακόπως ὅλην τὴν ἡμέραν. Ὁ πύρινος ἥλιος τῆς Ἀφρικῆς ἐφλόγιζε τὴν κεφαλὴν του. Ὁ ἰδρὼς ἔρρεε ποταμηδὸν ἀπὸ τὸ σῶμά του. Τὰ γόνατά του ἐλύγιζον. Δὲν ἡδύνατο δὲ στιγμὴν νὰ σταθῇ καὶ νὰ ἀναπνεύσῃ. Ἀγριοὶ καὶ σκληροκάαρδοι ἐπιστάται μὲ τὸ βούνευρον εἰς τὴν χεῖρα ἐμαστίγωνον ἀλύπητα τοὺς μὴ ἐργαζομένους.

Ὅλοι οἱ ἐπιστάται ἦσαν σκληροὶ καὶ ἄγριοι. Εἷς ὅμως ἐξ αὐτῶν ἦτο ἀληθινὸν θηρίον. Ἡ χαρά του ἦτο

νὰ βασανίζῃ ἀνηλεῶς τοὺς δυστυχεῖς σκλάβους. Ἦτο χριστιανός, ὅταν συνελήφθη αἰχμάλωτος· καὶ διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ βάσανα, ἠρνήθη τὴν πίστιν του καὶ ἔγινε μωαμεθανός.

Ὁ Πέτρος ὑπέμενε τὰ φοβερὰ βασανιστήρια χωρὶς παράπονον. Ἦρχοντο ὅμως καὶ ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας μεγίστη ἀπελπισία ἐκυρίευε τὴν καρδίαν του.

Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ εἰργάζετο, ἤκουσεν ἀπὸ τὸ παραπλεύρως κτῆμα μίαν παραπονετικὴν φωνὴν κάποιου ἄλλου, σκλάβου βέβαια, ὁ ὁποῖος ἐτραγουδοῦσε καὶ ἔλεγε:

Σκλάβος βαρυναστέναξε κι ἐστάθη τὸ καράβι

κι ὁ καπετάνιος τ' ἄκουσε ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὴν πρύμνι.

— Ἐκεῖνος ποὺ ἀναστέναξε καὶ τὸ καράβι ἐστάθη,

ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς ναῦτες μου, μισθὸ θὰ τ' ἀνγατίσω,

κι ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου θὰ ἰδῇ τὴ λευτεριά του.

— Ἐγὼ 'μαι ποὺ ἀναστέναξα κι ἐστάθη τὸ καράβι...

Ἀπελπισία.

Δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Πέτρου ἔφερεν ἐκεῖνο τὸ τραγούδι. Ἐνεθυμήθη μὲ λαχτάρα τὸ πλοῖόν του, τὴν ἐλευθερίαν τῆς θαλάσσης, τὴν εὐτυχὴ ζωὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἀπὸ τὴν μαύρην ἡμέραν τῆς σκλαβιάς δὲν εἶχε πατήσει εἰς ἐκκλησίαν. Χριστούγεννα, Λαμπρὴν, μὲ τὸ ἴδιον ἔνδυμα καὶ τὴν ἰδίαν ἐργασίαν.

Ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὰ βάσανα ὁ Πέτρος ἔγινε κά-

τισχνος· ἠσθάνετο ὅτι πολὺ γρήγορα θὰ ἔφευγεν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν.

Μίαν ἡμέραν ὁ Χασάν ἐπεσκέφθη τὸ κτῆμά του. Εἶδε τὸν Πέτρον γλωμὸν καὶ ἀδύνατον· ἀλλ' ἀντὶ τὰ συμπονέση τὸν ἀτυχῇ σκλάβον, ἐξωργίσθη.

— Κοῖμα στὰ φλουριά πὺν ἔδωκα γιὰ σένα, εἶπε, γιὰτὶ σ' ἀκριβοπλήρωσα· ἂν ψοφήσης, χάνω τὰ χρήματά μου.

Ὁ Πέτρος ὕψωσεν ὑπερηφάνως τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπε:

— Μὲ τὴ δουλειά μου, τὴν πιστὴ δουλειά μου, ἔβγαλα μὲ τὸ παραπάνω ὅσα ἔδωκες νὰ μ' ἀγοράσης. Μπορῶ λοιπὸν ἐλεύθερα νὰ πεθάνω, καὶ θέλω νὰ πεθάνω, νὰ γλυτώσω ἀπ' αὐτὸ τὸ μαρτύριο.

— Σὺ πορεῖ νὰ θέλῃς νὰ πεθάνῃς, τῷ λέγει μὲ σκληρότητα ὁ Χασάν, ἀλλ' ἐμένα δὲ μὲ συμφέρει· ἡμπορεῖς νὰ μὲ δουλέψῃς ἀκόμα. Χθὲς ἴσα-ἴσα πέθανε ὁ κηπουρός μου. Στὴ θέση του παίρνω ἑσένα.

Αὐτὸ καὶ ἔγινεν. Ὁ Πέτρος ἐπῆγεν εἰς τοὺς κήπους τοῦ Χασάν· ἐκεῖ ἤρχισεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ν' ἀναλαμβάνῃ, διότι καὶ ἡ καθημερινὴ ἐργασία ἦτο πολὺ ἐλαφροτέρα καὶ ὁ δροσερὸς ἀῆρ τῆς θαλάσσης τὸν ἐξωογόνει.

Διάφενσις ἐλπίδων.

Πικρὰ ἐθρήνησε τὸν ἀδελφόν του ὁ Ἀργύρης, διότι κατ' ἀρχὰς εἶχε διαδοθῇ, ὅτι ἐφονεύθη ὁ καπετάν-Πέτρος. Ἀλλ' ὅταν ἔμαθεν ὅτι ζῇ καὶ εἶναι σκλάβος εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ εἶπε:

— Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου. Μεγάλο κακὸ εἶναι καὶ ἡ σκλαβιά, μὰ ὅχι ὅσο ὁ θάνατος. Ἀπὸ τὴν σκλαβιὰν ἴσως δυνηθῶ νὰ τὸν ἐλευθερώσω. Θὰ δώσω ὅσα χρήματα ἔχω μετρητά· καὶ ἂν δὲν φθάσουν, θὰ πωλήσω ὅ,τι ἔχω, τὰ κτήματά μου, τὰ χρυσαφικά μου, διὰ νὰ τὸν ἐξαγοράσω.

Ὁ Ἀργύρης ἐξετάζων ἔμαθε ἀπὸ κάποιον σκλάβον, ὁ ὁποῖος κατῴρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὰ ἄγρια ἐκεῖνα μέρη, ὅτι ὁ ἀδελφός του εὐρίσκετο εἰς τὸ Ἀλγέριον. Ἀμέσως στέλλει ἐκεῖ ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του μὲ πολλὰ χρήματα.

Ἀλλὰ ὁ Χασὰν μὲ ὑπερηφάνειαν ἀπέρριψε τὰ προσφερθέντα χρήματα λέγων:

— Τί μοῦ μιλάς γιὰ χρήματα; Χρήματα ἔχω πιὸ πολλὰ ἀπὸ σᾶς. Κράτησε τὰ λεφτά σου κι ἐγὼ τὸ σκλάβο μου, καὶ τοῦ ἔστρεψε τὰ νῶτα.

— Ἀλλοίμονον! εἶπεν εἰς τὸν Ἀργύρην ὁ φίλος του φέρων ὀπίσω τὰ χρήματα. Ὁ Χασὰν δὲν εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι θηρίον· καὶ τὰ θηρία θέλουν αἷμα καὶ ὄχι χρυσίον.

Ἀπὸ τότε πλέον ὁ Ἀργύρης δὲν ἔλαβε καμμίαν εἴδησιν διὰ τὸν ἀδελφόν του.

Πιστὸς εἰς τὴν θρησκείαν του.

Ὁ Χασὰν ἦτο φανατικὸς μουσουλμάνος. Δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸ τζαμίον. Ὅταν ὑψηλὰ ἀπὸ τὸν μιναρὲν ὁ χότζας ἔλεγε τραγουδιστά: «ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης του», ἀφήρει τὰ ὑποδήματα ἀπὸ τοὺς

πόδας του, ἐγονάτιζεν ἐπὶ ἑνὸς τάπητος, ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν μέχρι τοῦ ἐδάφους καὶ ἐψιθύριζε μὲ εὐλάβειαν προσευχὰς εἰς τὸν Ἀλλάχ. Ἐπίστευεν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας του ὅτι ὁ ἰδικὸς του Θεὸς εἶναι ἀληθινὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης του καὶ ὁ μόνος πόθος του ἦτο νὰ πείσῃ τὸν Πέτρον ν' ἀλλάξῃ θρήσκευμα καὶ νὰ γίνῃ μωαμεθανός.

Πολλάκις κατήρχετο ἐπίτηδες εἰς τὸν κῆπον καὶ προσεπάθει πότε διὰ καλοῦ τρόπου καὶ πολλῶν ὑποσχέσεων καὶ πότε δι' ἀπειλῶν νὰ πείσῃ τὸν Πέτρον.

— Ὅχι, τοῦ ἀπῆντα ἐκεῖνος, ἀκλόνητος. Μπόρεσες καὶ μοῦ πῆρες τὸ σταυρὸ ἀπὸ τὸ στήθος μου, δὲ θὰ μπόρῃς ὅμως νὰ μοῦ τὸν βγάλῃς καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά μου.

Ὁ Χασὰν σπνωφρυνόνετο καὶ ἔφρευγεν ὠργισμένος.

Οὕτω παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ τὸ ἐν ἔτος διεδέχετο τὸ ἄλλο.

Ἐκλάβος καὶ κύριος.

Ἐσπέραν τινὰ ὁ Πέτρος περιδιαβάζων μόνος εἰς τὸν κῆπον ἀκούει ἑξαφνα κραυγὰς πνιγμένας:

— Βοήθεια, βοήθεια! μὲ σκοτώνουν!

Ὁ Πέτρος ἀρπάζει ἀπὸ μίαν γωνίαν ἕνα πέλεκυν καὶ ὁρμᾷ πρὸς τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἤρχοντο αἱ φωναί. Μετ' ὀλίγον φθάνει καὶ τί βλέπει; Πέντε-ἕξ σκλάβοι ἐκράτουν δυνατὰ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἑνὸς ἀνθρώπου ἐξηπλωμένου κατὰ γῆς καὶ ὁ σκληρὸς ἐπιστάτης, ὁ ἐξωμότης, γονατισμένος ἐπὶ τοῦ στήθους του, τὸν ἔδενε σφιγτὰ διὰ σχοινίου καὶ τὸν ἐκτύπα διὰ τοῦ γρόνθου λέγων:

— Σώπα, σκύλε, γιατί θὰ σὲ σκοτώσω.

Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο ὁ ἀφέντης του, ὁ Χασάν. Αὐτὸς ἐφώναξε καὶ ἤσπαιρεν ὡς ἰχθὺς ὑπὸ τὸ γόνυ τοῦ ἀρνησιυδρήσκου ἐπιστάτου.

Ὁ Πέτρος δὲν χάνει καιρόν· ὀρμᾷ ἐναντίον τῶν δολοφόνων καὶ διὰ τοῦ πελέκεως καταφέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀθλίου ἐπιστάτου τοιοῦτον κτύπημα, ὥστε κατέρριψεν αὐτὸν καταγῆς ἀναίσθητον.

Οἱ ἄλλοι σύντροφοι ἀφήνουν τὸν Χασάν καὶ ὀρμοῦν νὰ κυπήσουν τὸν Πέτρον, οὗτος ὅμως ὡς λέων ὠργισμένος κινεῖ δεξιά καὶ ἀριστερά τὸν δίκοπον πέλεκυν μὲ τὴν στιβαρὰν χεῖρά του καὶ κανεῖς δὲν τολμᾷ νὰ τὸν πλησιάσῃ. Πληγώνει δύο, καὶ οἱ ἄλλοι καταφοβισμένοι γίνονται ἄφαντοι. Τότε τρέχει, λύει τὰ δεσμὰ τοῦ Χασάν καὶ μὲ προσοχὴν τὸν ἀνεγείρει. Ὁ Χασάν, κατάχλωμος ἀκόμη ἀπὸ τὸν τρόμον, σφίγγει τὴν χεῖρα τοῦ εὐεργέτου του καὶ τῷ λέγει μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κάτω καὶ μὲ σιγαλὴν φωνήν:

— Σ' εὐχαριστῶ. Ποτέ μου δὲν θὰ λησμονήσω ὅτι ὀφείλω τὴν ζωὴν μου εἰς σέ.

— Ἐκαμα τὸ καθήκόν μου, ἀπεκρίθη ὁ γενναιοκάρδος πλοίαρχος.

Ἡ ἐγνωμοσύνη.

Ὁ Χασάν ἠσθάνθη βαθέως εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ἡρωϊκὴν καὶ μεγαλόψυχον προᾶξιν τοῦ Πέτρον. Ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ εὐεργέτου του καὶ ἐπέστρεψε σιγὰ-σιγὰ εἰς τὴν οἰκίαν του συλλογισμένος.

Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, λέγει εἰς τὸν πλοίαρχον:

— Σ' ἐπῆρα σκλάβο καὶ σὲ βασάνισα· μὲ τὸν ἰδρωτὰ σου ἐπότισες τὸ χῶμα τῶν ἀγρῶν μου· μὲ τὰ δάκρυά σου ἔβρεξες τὸ ξερὸ ψωμί πού σοῦ ἔδινα· ἔλυωσες ἀπὸ τῇ δουλειᾷ μέσα στὸν ἥλιο πού καίει σὰ λυωμένο μολύβι. Χρόνια καὶ χρόνια στέναξες, ἔκλαιψες, μαρτύρησες γιὰ μένα. Καὶ σὺ μοῦ ἔσωσες τὴ ζωὴ μου. Ἀπὸ σήμερα δὲν εἶσαι πιά σκλάβος μου, εἶσαι ἀδελφός μου. Τὸ ἡμῖσι τῆς περιουσίας μου εἶναι ἰδικόν σου. Θὰ γίνῃς καὶ σὺ ἀφέντης εἰς τὸν τόπον μου. Ἄχ! νὰ γινόσουν καὶ μου-σουλμάνος.

— Σ' εὐχαριστῶ πολὺ, ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος, μὰ δὲν μπορῶ. Καὶ σὺ ὁ ἴδιος θὰ μὲ περιφρονοῦσες, ἂν ἀπαρνιόμουν τὴν πίστιν μου.

Ὁ Χασὰν ἔκυψε πρὸς τὰ κάτω τὴν κεφαλὴν λυπημένος, διότι ὁ Πέτρος δὲν ἤθελε καμμίαν ἀνταμοιβήν. Ἐξαφνα ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν πλοίαρχον καὶ τῷ λέγει:

— Ὅρκίζομαι εἰς τὸν Προφήτην μου, ὅτι θὰ σοῦ δώσω ὅ,τι μοῦ ζητήσης· λέγε!

— Τίποτε ἄλλο δὲν ζητῶ παρὰ νὰ μὴ βασανίσῃς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπεβουλεύθησαν τὴν ζωὴν σου.

Ὁ Χασὰν ἔμεινεν ἔκπληκτος ἀκούσας τοῦτο. Ἐστίαθη πρὸς στιγμὴν ἄφωνος· ἔπειτα τῷ λέγει:

— Ἀφοῦ ὠρκίσθην, θὰ γίνῃ, ἂν καὶ εἶχον ἀποφασίσαι νὰ τοὺς τιμωρήσω μὲ φοβερὰ βασανιστήρια. Λάβε τους καὶ κάμε τους ὅ,τι θέλεις. Εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου. Σὺ ὅμως δὲν θὰ μείνῃς πιά σκλάβος μου. Ἐκεῖνο πού ἀπὸ ὑπερηφάνεια δὲν θέλεις νὰ μοῦ ζητήσης, ἐγὼ σοῦ τὸ

προσφέρω μόνος μου με ὅλην τὴν καρδιά μου. Ἀπ' αὐτὴν τῇ στιγμῇ εἶσαι ἐλευθερός. Λάβε ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς μου ὅσους θέλεις, γύρισε στὴν πατρίδα σου καὶ στὸν ἀδελφὸ σου ποὺ ἔστειλε καὶ σὲ ἐζήτησε καὶ ζήσετε εὐτυχισμένα· μὰ κάποτε νὰ θυμᾶσαι καὶ τὸ Χασάν ποὺ δὲν ἐφάνηκε ἀχάριστος σ' ἐσέ.

Ὁ Πέτρος ἐδέχθη με χαρὰν τὴν ἐλευθερίαν του, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς θησαυροὺς. Μόνον μίαν νέαν ἐνδυμασίαν ἐζήτησε, διότι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἐφόρει, ἦτο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Παρέλαβε δὲ πρὸς ἐνθύμησιν καὶ τὰ φορέματα τοῦ σκλάβου, τὰ ὁποῖα ἐφόρει ἐπὶ τόσα ἔτη. Ἀπεχαιρέτησε τὸν Χασάν, εἰσῆλθεν εἰς ἓν πλοῖον μαζὶ με τοὺς ἄλλους σκλάβους, τοὺς ὁποίους πρὸς χάριν του ἠλευθέρωσεν ὁ Χασάν, καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν πατρίδα του.

Ἡ ἐπιστροφή εἰς τὴν πατρίδα.

Μίαν ἡμέραν ἐφάνη πλοῖον τριῦστιον διευθυνόμενον πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Βλυχοῦ. Ἐφαίνετο ταχύπλουν καὶ εἶχε πολλοὺς ἐπιβάτας. Ἄλλοι συνωμίζουν καὶ ἄλλοι ἔψαλλον θαλασσινὰ ὄσματα.

Μόνον εἰς ἓξ αὐτῶν ἐκάθητο μόνος εἰς τὴν προῶραν καὶ ἦτο βυθισμένος εἰς μεγάλην συλλογὴν. Ἦτο ὁ καπετὰν-Πέτρος. Ὁ νοῦς του ἔτρεχεν εἰς χρόνους περασμένους. Ἐνεθυμήθη τοὺς παιδικούς του χρόνους, τὴν εὐτυχὴ ζωὴν, τὴν ὁποίαν εἶχε περάσει εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

— Νά ἡ Μαδουρή, ἔλεγε μέσα του, τὸ ὄμορφο νησάκι, ποὺ εἶναι σκεπασμένον ἀπὸ πολύκαρπα ἀμπέλια καὶ φουντωτὲς ἐλιές, ποὺ οἱ ρίζες τους φτάνουν ὡς τὰ βρά-

για της ἀκρογιαλιάς. Πόσες φορές παιδάκι κολύμπησα ἐκεῖ, ἔπαιξα στὴν ἀμμουδιὰ καὶ μάζεψα λογῆς-λογῆς κοχύλια. Νά καὶ τὸ ὁμορφο λιμάνι τῆς πατρίδος μου, ὁ Βλυχός. Ποιὸς πίστευε πὼς ὄλ' αὐτὰ θὰ τὰ ξανάβλεπαν τὰ μάτια μου!

Ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως δυνατὸς κρότος ἀλύσεως· ἔρριπτον τὴν ἄγκυραν. Τὸ πλοῖον εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα καὶ ἠγκυροβόλησε πλήσιον τῆς παραλίας.

Ἡ συνάντησις τῶν ἀδελφῶν.

Ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐπῆδησεν εἰς τὴν ξηράν, ἦτο ἀνὴρ ὑψηλός, εὖσωμος καὶ μὲ λευκὴν τὴν κόμην ἀπὸ τὰ βάσανα τὰ ὁποῖα ὑπέφερε. Διηυθύνθη δὲ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀργύρη.

Ὁ Ἀργύρης, καθήμενος τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του, ἀντίκρουσε μακρόθεν τὸν ξένον.

— Ἀχ! εἶπε, πὼς ὁμοιάζει αὐτὸς μὲ τὸν ἄτυχον ἀδελφόν μου, τὸν Πέτρον. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὁ δυστυχὴς σήπεται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς σκλαβιάς.

Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἐπλησίαζεν ὁ ταξιδιώτης, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ καρδιά τοῦ Ἀργύρη ἐκτύπα δυνατώτερα. Κατῆλθε τρέχων τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος, ἐξῆλθεν εἰς τὴν θύραν καὶ δύο φωναὶ ἠκούσθησαν μαζί.

— Πέτρο!

— Ἀργύρη!

Καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐνηγκαλισμένοι ἠσπάζοντο ἀλλήλους καὶ ἔκλαιον ἀπὸ χαρᾶν.

Ἡ μικρὰ οἰκία ἐφορτάζει. Ἡ νύμφη του, οἱ μικροὶ ἀνειψιοὶ του, ὁ ἀδελφός του δὲν ἠξέχουρουν πῶς νὰ τὸν περαιοποιήθουν.

Ἡ αἰφνίδιος ἐπιστροφή φέρει πάντοτε μεγάλην χαρὰν, ἀλλ' ἡ ἀνέλπιστος τὴν καθιστᾷ ἀκόμῃ μεγαλυτέραν. Ὅλοι συνηθροίσθησαν ὁλόγυρά του καὶ ὅλοι τὸν ἐρωτοῦν· καὶ ὁ καπετὰν-Πέτρος τοὺς διηγεῖται ὅλα τὰ βάσανά του καὶ ὅλην τὴν ἱστορίαν του.

Καὶ ἀνέγνωσιν.

Ὁ Πέτρος εἰς τὴν ὥραίαν νῆσον μὲ τὸν μοσχομυρισμένον ἀέρα τοῦ πελάγους καὶ τοῦ βουνοῦ καὶ μὲ τὴν ἀγάπην τῶν συγγενῶν του ἐδυνάμωσε πολὺ γρήγορα. Καὶ ἦτο εὐτυχὴς τώρα. Τίποτε δὲν τοῦ ἔλειπε.

Καὶ ὅμως, διατί περιπατῶν συνήθως μόνος μὲ τὸ κομβολόγιον εἰς τὴν χεῖρα ἀναστενάξει, ὅταν βλέπῃ τὴν θάλασσαν; Διότι ὁ καπετὰν-Πέτρος ἦτο θαλασσινός· καὶ ἓνας θαλασσινὸς δὲν δύναται νὰ ζήσῃ μακρὰν τῆς θάλασσης.

Ὁ ἀδελφός του τὸν ἔβλεπε καὶ προσεπάθει διὰ παντὸς τρόπου νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν, ἀλλὰ εἰς μάτην. Ὁ Πέτρος εὗρεν ἐπὶ τέλους πλοῖον καὶ ἠτοιμάσθη διὰ ταξίδιον.

Τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα ἓν ἐλληνικὸν πλοῖον σηματοστόλιστον, σῦρον ὀπισθὲν του ἓν πειρατικὸν μὲ ἀρκετοὺς ληστὰς τῆς θάλασσης. Παραπλεύρως ἦτο καὶ τὸ πλοῖον τοῦ καπετὰν-Πέτρου μὲ ἀπλωμένα τὰ ἱστία, ἕτοιμον νὰ ἀποπλεύσῃ.

Ὁ Ἀργύρης, ὁ ὁποῖος εἶχε κατευοδώσει τὸν ἀδελφόν του, κατέβαιναν ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰς τὴν λέμβον, διὰ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν παραλίαν. Αἰφνης τοῦ φωνάζει ὁ Πέτρος:

— Ἀργύρη, Ἀργύρη, ἔλα ἐπάνω.

— Τί τρέχει; ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἀργύρης, ἐνῶ ἀνέβαινε ταχέως τὴν κλίμακα.

— Βλέπεις ἐκεῖνον ἐκεῖ τὸν πληγωμένον, ὁ ὁποῖος κάθεται μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο πρὸς τὰ κάτω; Εἶναι ὁ Χασάν.

— Ὁ ἀφέντης σου, ὅταν ἦσουν σκλάβος;

— Ναί, αὐτὸς εἶναι. Περίμενε μίαν στιγμὴν.

Καὶ ἀμέσως ὁ Πέτρος ἐφώνησε τὸν πλοίαρχον τοῦ νεοφερμένου πλοίου, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος του, καὶ κάτι τοῦ εἶπε.

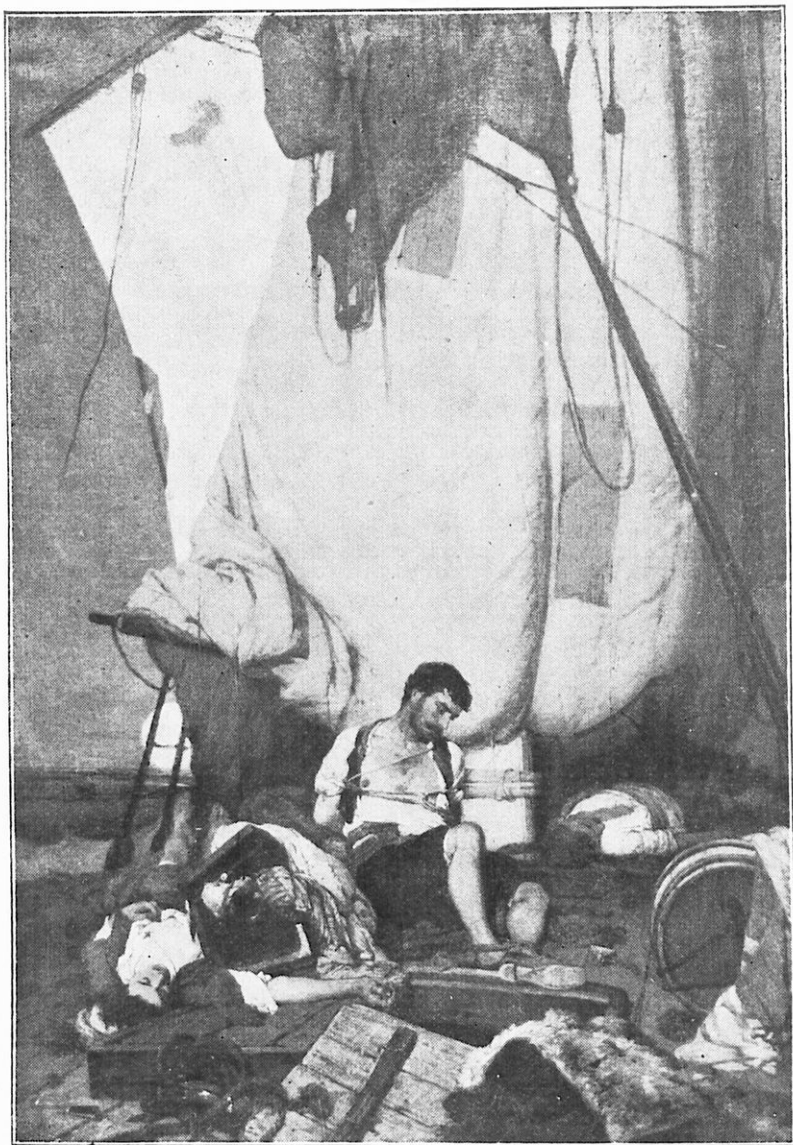
— Ναί, ναί, τοῦ ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. Μείνε ἡσυχος. Εἶπε τοῦ ἀδελφοῦ σου νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν πάρῃ.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ ὠμίλησαν κατόπιν σιγὰ μετὰξὺ των. Καὶ εἰς τὸ τέλος λέγει ὁ Πέτρος:

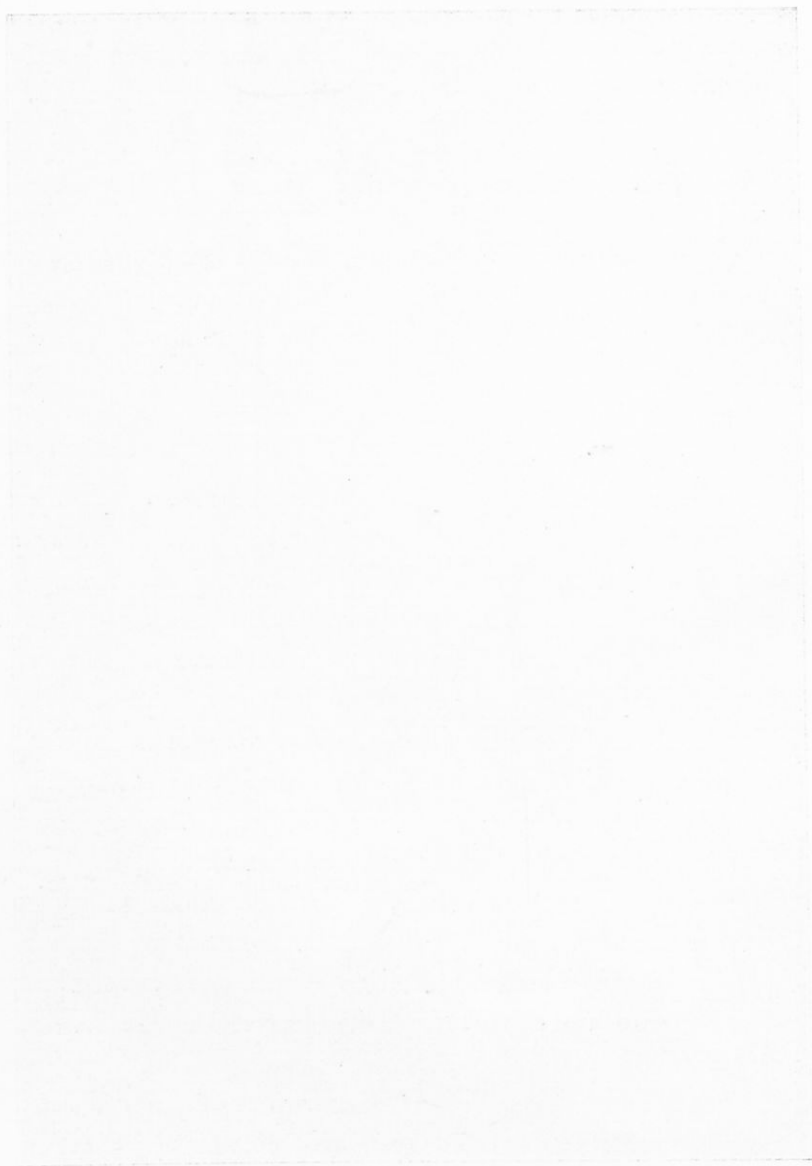
— Ἐγὼ φεύγω, μὰ πρόσεξε νὰ γίνουν ὅπως εἶπαμε...

Καὶ ἐνῶ τὸ πλοῖον τοῦ Πέτρου μ' ὅλα τὰ ἱστία ἀναπλεπταμένα ἀπεμακρύνετο ταχέως τῆς νήσου, ὁ Ἀργύρης ἐπορεύετο εἰς τὴν οἰκίαν του συνοδευόμενος ὑπὸ ἐνὸς αἰχμαλώτου. Ἦτο ὁ Χασάν· ἀλλ' ὅχι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν, ὁ ἄγριος, ὁ ὑπερήφανος, ὁ σκληρὸς Ἀλγερίνος.

Ἦτο εἷς ἄνθρωπος ταπεινός, μὲ τὴν λύπην ἐξωγραφημένην εἰς τὸ πρόσωπον, μὲ τὴν κεφαλὴν σκυμμένην, χωρὶς θάρρους, πληγωμένος εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰς τὴν

Μετά την άρπαγήν. Θύματα πειρατών.
Εικὼν Νικηφόρου Λύτρα.

κεφαλήν, ὅπως ἐφαίνετο ἀπὸ τοὺς αἵματωμένους ἐπιδέσμιους.

Πῶς ἐδέχθη ὁ Ἀργύρης τὸν αἰχμάλωτον.

Ὁ Ἀργύρης ἐδέχθη μὲ καλωσύνην τὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν οἰκίαν του· τοῦ ἔδωσε καλὴν τροφήν καὶ ἐπεριποιήθη τὰς πληγὰς του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Χασάν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐθεραπεύθη.

Ὁ Ἀργύρης λέγει τότε εἰς αὐτόν:

— Τώρα εἶναι καιρὸς γιὰ δουλειά.

Ἐπῆγαν μαζὶ εἰς ἓνα μεγάλον ἀμπελῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον εἰργάζοντο ἀρχετοὶ ἐργάται. Κανεῖς ἐξ αὐτῶν δὲν ἦτο ἀλυσσοδεμένος. Κανεῖς ἄγριος ἐπιστάτης δὲν ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα μάστιγα. Στεναγμοὶ οὐδόλως ἠκούοντο. Ὅλοι εἰργάζοντο μὲ προθυμίαν καὶ πολλοὶ ἔφαλλον εὐθυμα ἄσματα.

— Μάζεψε σταφύλια καὶ γέμισε αὐτὰ τὰ κοφίνια, τοῦ λέγει μὲ ἡσυχον καὶ εὐγενικὸν τρόπον ὁ Ἀργύρης.

Ὁ Χασάν ἔτρεξεν, ἔκοψεν ὠρίμους σταφυλὰς καὶ ἐγέμισε τὰ κοφίνια. Ἐπειτα ἐγέμισε καὶ ἄλλα. Καὶ ὅταν ἦλθεν ἡ μεσημβρία καὶ ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου ἦτο μεγάλη, ὁ Ἀργύρης εἶπεν εἰς τὸν Χασάν:

— Πήγαινε νὰ φάγῃς καὶ κατόπιν νὰ ἀναπαυθῇς. Τὸ ἀπόγευμα ποὺ θὰ δροσίση, ἀρχίζεις πάλιν τὴν ἐργασίαν σου.

Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Καὶ τὸ ἀπόγευμα καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν καὶ τὴν τρίτην ὁ αἰχμάλωτος εἰργάσθη μὲ προθυμίαν, χωρὶς κανεῖς νὰ τὸν βιάζῃ.

Ἐνα πρῶτ' τὸν ἐρωτᾷ ὁ Ἀργύρης:

— Ἀλήθεια, ξένε, δὲν μοῦ εἶπες πῶς εὐρέθηκες ἐντὸς τοῦ πειρατικοῦ ἐκείνου πλοίου. Σὺ δὲν φαίνεσαι διὰ πειρατῆς.

Ὁ Χασάν διηγήθη ὅλην τὴν ἀλήθειαν.

— Εἶχα πολλοὺς χριστιανοὺς σκλάβους εἰς τὰ κτήματα μου, τοῦ εἶπεν. Αὐτοὶ συνεννοήθησαν μεταξύ των νὰ δραπετεύσουν· καὶ μίαν ἡμέραν εἰσῆλθον εἰς μίαν λέμβον καὶ ἔπλεον ἀνοικτὰ εἰς τὸ πέλαγος. Τοὺς ἐκυνήγησα μὲ τὸ πλοῖον αὐτό. Ἀλλὰ πρὸς δυστυχίαν μου, εὐρέθη ἐμπρὸς μας ἓν ἐλληνικὸν πλοῖον. Ἐγινε τότε τρομερὰ μάχη. Ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἐπὶ τέλους ἐνικήθημεν καὶ οἱ Ἕλληνες μᾶς συνέλαβον σκλάβους καὶ μᾶς ἔφεραν ἐδῶ.

— Μὴ λὲς τὴν λέξιν σκλάβους, τοῦ λέγει ὁ Ἀργύρης σοβαρῶς. Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἔχομεν σκλάβους· ἔχομεν ἐργάτας, τοὺς ὁποίους πληρώνομεν διὰ τὸν κόπον των.

Βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἔκαμαν εἰς τὸν Ἀλγερίνον οἱ λόγοι τοῦ Ἀργύρη. Τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἔκαμε καὶ ὁ εὐγενής, ὁ ἡμερος τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐφέρετο πρὸς τοὺς ἐργάτας.

Πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν του ἔβλεπε καὶ ἤκουε τοιαῦτα πράγματα ὁ Χασάν· καὶ ἤρχισε νὰ βλέπῃ τὸν κόσμον ἄλλως καὶ ὅχι ὅπως ἤξευρε.

Τὸ Πάσα.

Τὴν Μεγάλην Σαρακοστὴν ὁ Ἀργύρης καὶ ἡ οἰκογένειά του μετέβαινον τακτικῶς εἰς τὴν Προηγιασμένην

καὶ εἰς τοὺς Χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας. Ὁ Χασάν, ὅταν ἐτελείωνεν ἡ ἐργασία του, ἐτριγύριζεν ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλουν τὸν Νυμφίον καὶ τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια καὶ ἡ ἐκκλησία γεμίζει ἕως ἔξω εἰς τὸ προαύλιον, ὁ Χασάν ἴστατο εἰς μίαν ἄκραν κρυμμένος καὶ ἔβλεπε καὶ ἤκουε καὶ ἡσθάνετο μίαν νέαν εὐλάβειαν νὰ γεμίῃ τὴν ψυχὴν του.

Τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ψάλται ἔψαλαν τὸν Ἐπιτάφιον Θρῆνον καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἤκουσε τὴν γλυκεῖαν μελωδίαν. Καὶ ὅταν ἔγινεν ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου, ἠκολούθησε καὶ αὐτός. Δὲν ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας λαμπάδα, οὔτε ἤξευρε τί ἔλεγε καὶ οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ τοῦ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἔφεγγεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του μία λαμπάς, καὶ ὅτι ἡ καρδιά του ἔψαλλε τοὺς ὕμνους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἤξευραν νὰ εἰπουν τὰ χεῖλη του.

Ἐξημέρωσε τὸ Μέγα Σάββατον. Ὅλα ἡτοιμάσθησαν διὰ τὴν μεγάλην ἐορτὴν τοῦ Πάσχα. Ἐπλησίαζε μεσονύκτιον, ὅταν ἤρχισαν νὰ κτυποῦν γλυκὰ αἱ καμπάσαι καὶ ὅλοι ἐκίνησαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ μίαν λαμπάδα ἕκαστος εἰς τὴν χεῖραν.

Ἀκριβῶς τὸ μεσονύκτιον ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς χρυσοστολισμένος κρατῶν λαμπάδας ἀνημμένους εἰς τὰς χεῖρας καὶ ψάλλων: «Δεῦτε λάβετε φῶς!» Ὅλοι τότε ἀνάπτουν τὰς λαμπάδας των ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἱερέως. Ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἔπειτα ἀρχίζει νὰ ψάλλῃ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη».

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅλοι μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν, μὲ μεγάλην χαρὰν ἐφώναζαν:

— Χριστὸς ἀνέστη! ἀδελφοί.

— Ἀληθῶς ἀνέστη!

Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ Ἀνάστασις καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν Ὁραίαν Πύλην τὴν ὠραίαν εὐχὴν, ἀμέτρητα μικρὰ φῶτα ἐσκορπίσθησαν παντοῦ. Οἱ χωρικοὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰς οἰκίας των τὸ ἅγιον φῶς, τὸ ὁποῖον ἦναψαν ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως.

Ὁ Χασάν χριστιανός.

Ὅλοι ἐγύρισαν εἰς τὰς οἰκίας των μὲ τὴν λαμπάδα ἀνημμένην καὶ μὲ πρόσωπον ἀστράπτον ἀπὸ χαρὰν. Ὅλους τοὺς ἀνέμενεν ἕτοιμον τραπέξι μὲ ὅλα τὰ καλὰ. Εἰς τὸ μέσον τὰ κόκκινα αὐγά, ἡ μαγειρίτσα, ἡ ὁποία ἄχνιζε καὶ ἐμοσχομύριζεν, αἱ λαμπριάτικαι κουλούραι, στολισμένα μὲ κόκκινα αὐγά, τὸ νωπὸν τυρί, ἡ γιαούρτη, τὰ πορτοκάλια. Εἰς τὸ τραπέξι ὁ Ἀργύρης εἶχε καλεσμένον καὶ τὸν Χασάν.

— Ἀχ! πῶς ἤθελα νὰ ἦτο ἀπόψε καὶ ὁ ἀδελφός μου ἐδῶ! εἶπεν ὁ Ἀργύρης μὲ ἀναστεναγμόν.

— Ἐχεις καὶ ἀδελφόν; ἠρώτησεν ὁ Χασάν.

— Ναί! Εἶνε πλοίαρχος καὶ τὸν περιμένομεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν.

Δὲν παρῆλθον πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἀκούονται κτυπήματα εἰς τὴν αὐλόθυραν.

— Τὸ κτύπημα τοῦ ἀδελφοῦ μου, λέγει ὁ Ἀργύρης μὲ συγκίνησιν, τὸ γνωρίζω. Καὶ τρέχει ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν.

Ἐκεῖνος ἦτο. Οἱ δύο ἀδελφοὶ σφικταγκαλιασμένοι ἀσπάζονται ἀλλήλους μὲ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Ὁ πλοῦταρχος ἀσπάζεται τὴν νύμφην του, τοὺς ἀνεψιούς του. Ὁ Χασάν μόλις τὸν ἀντίκρουσε τὸν ἐγνώρισε. Ἡ καρδιά του κτυπᾷ δυνατά.

Διασταυρώνονται τὰ βλέμματά των. Κοιτάζονται χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ προσφέρουν λέξιν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν. Δύο μεγάλα δάκρυα ἀνταλλάτουν τὰ πρόσωπά των.

— Χασάν!

— Πέτρο! Ἦσαν αἱ μόναι λέξεις, τὰς ὁποίας ἀντήλλαξαν, καὶ ἔπесαν ὁ εἷς εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ἄλλου.

Ἐπάνω εἰς τὸ φαγητὸν ὁ Πέτρος ἔλαβε τὸ ποτήριον μὲ τὸν οἶνον εἰς τὴν δεξιὰν καὶ ἐχαιρέτισε:

— Χριστὸς ἀνέστη! Καλῶς σᾶς βρῆκα. Καλὴ πατρίδα, Χασάν.

Ὁ Χασάν ἔκαμε μίαν κίνησιν μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας, ὥς νὰ ἔλεγε:

— Τί νὰ πάω νὰ κάμω στὴν πατρίδα μου;

— Μὰ δὲ θέλεις νὰ γυρίσῃς στὴν πατρίδα σου; Ἀπὸ σήμερα εἶσαι ἐλεύθερος, τοῦ λέγει ὁ Πέτρος.

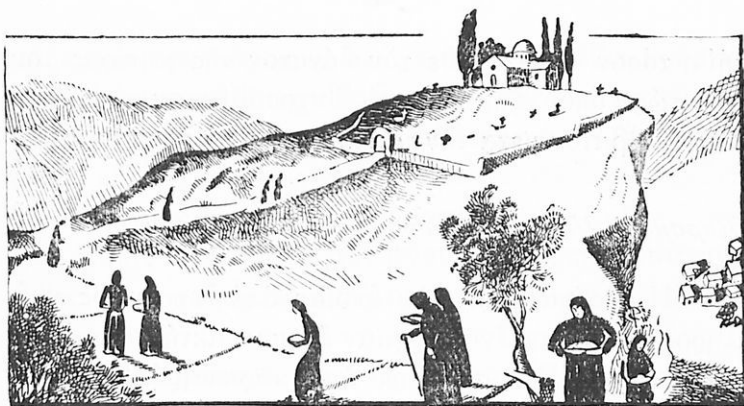
— Στὴν πατρίδα μου μ' ὅλα τὰ πλούτη μου, ἤμουν μονάχος καὶ ἔρημος, εἶπεν ὁ Χασάν. Δὲν εἶχα κανένα νὰ μ' ἀγαπᾷ· οὔτε ἐγὼ ἀγαποῦσα κανένα. Ἦμουν ἓνας τύραννος, πὺν ἔκανα ὅλους, ὅσοι ἦσαν γύρω μου, νὰ ὑποφέρουν. Ὅλοι μὲ ἐφοβοῦντο καὶ μὲ ἐμίσουν. Τί νὰ πάω νὰ κάμω ἐκεῖ; Κανεὶς δὲν μὲ περιμένει. Ἐνῶ ἐδῶ... Ἀ! ἐδῶ... εἶνε τόσο ἀλλοιωτικά ὅλα... Ἦμουν ἄγριος καὶ ἡ καλωσύνη σας μὲ ἡμέρωσε. Ἦξερα νὰ μισῶ καὶ ἐσεῖς μ' ἐμάθατε νὰ ἀγαπῶ. Τὰ γλυκὰ λόγια σας ἀπάλυναν τὴν ψυχὴν μου. Μαζί σας θέλω νὰ μείνω. Στὸν τόπο μου θᾶμαι ξένος. Δὲν μπορῶ πιά νὰ ζήσω ἐκεῖ. Ἡ πα-

τρίδα σας εἶνε πατρίδα μου καὶ ὁ Θεός σας Θεός μου.
Χριστὸς ἀνέστη!

Ὁ Πέτρος τὸν ἐναγκαλίζεται καὶ ἀνταλλάσσουν
ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

— Θὰ μείνης μαζί μας, Χασάν. Εἶσαι ἀδελφός μας
ἀπὸ σήμερα.

2. Ψυχοσάββαλον.

Ἡ δόση τοῦ ναυκλήρου.

Εἶχε διαβάσει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ πολ-
λάκις τοῦ εἶχεν ἐξηγήσει ὁ μακαρίτης ὁ Γέροντας, ὁ
πνευματικὸς τῆς νήσου, μὲ τὰ μεγάλα μάτια καὶ τὴν χον-
δρὴν φωνήν, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι πλέον πολύτιμον πρᾶγμα
ἀπὸ τὸ σῶμα, καί, ἂν τὴν χάσῃ κανεὶς, μὲ τίποτε πλέον,
οὐδὲ μὲ τὸν κόσμον ὅλον, δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἀντικατα-
στήσῃ... Τὸ ἐπίστευεν αὐτὸ καὶ περισσότερον ἀκόμα ἐπί-
στευε τὴν φωνὴν τοῦ Γέροντα, ὅπου χονδρὰ-χονδρὰ ἀν-
τηχοῦσεν ἕως μέσα εἰς τὴν καρδίαν του πάντοτε:

— Ἡ τί δόση ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς
αὐτοῦ;..

Διὰ τοῦτο ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας δὲν ἔλυ-

πήθη τόσον, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς μητέρας του. ὅσον τώρα ὅπου ἐξημέρωνε τὸ Ψυχασάββατον, τὸ πρῶτον Ψυχασάββατον μετὰ τὸν θάνατόν της.

Παραμονὴ Ψυχασαββάτου εἰς τὴν ἐρημίαν.

Ἡ σκούνα⁽¹⁾, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπέπλευσεν ὡς ναύκληρος, ἦτο ἀραγμένη εἰς μίαν ἔρημον ἀκτὴν, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπὸ παρακαιρόν⁽²⁾. Εἶχαν φορτώσει τοῦβλα ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν, προωρισμένα διὰ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Ἀνατολῆς, εἰς Νικομήδειαν, καὶ ἐξ αἰτίας ἰσχυρῶν βορείων ἀνέμων ἐχασομεροῦσαν τώρα τόσας ἡμέρας ἔξω ἀπὸ τὸ Σιτλι-Μπαχάρ⁽³⁾.

Ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἀκόμη τὴν Παρασκευὴν, καθὼς ἐκώταξε τὴν Σύνοψιν, ἐπάνω εἰς τὴν πρωϊνὴν του προσευχὴν, τὸν κατέλαβε μία βαθυτάτη μελαγχολία, ὅταν εἶδεν ὅτι ἐξημέρωνε Ψυχασάββατον εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην, τόσον, ὅπου ἐλησμόνησε νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τὸ πλήρωμα. Καὶ σὰν νὰ τοῦ κακοφάνῃ ὀλίγον τοῦ πλοιάρχου, ὅστις ἦτον ἀγανακτημένος καὶ ἀπὸ τὸν καιρόν. Ἀλλὰ εὐθυμος φυσικὰ ὡς ἦτον ὁ καπετὰν-Γιάννης καὶ ἀνοιχτόκαρδος, δὲν τὸν ἤλεγξε πολὺ πικρὰ τὸν νεαρὸν ναύκληρον, διότι τὸν ἐγνώριζε «περήφανον στὴ δουλειά του» πάντοτε. Ἀλλ' ὅταν ἐξελθὼν ἀπὸ τὸ καμαρί, πίσω, ἀφουῦ ἔπιδε τὸν καφέ του, εἶδε τοὺς ναύτας νὰ ξετινάζουν τὰ

(1) Σκούνα, εἶδος ἱστιοφόρου μὲ δύο ἱστούς.

(2) Παρακαιρός, κακοκαιρία.

(3) Σιτλι-Μπαχάρ, ἀκρωτήριο εἰς τὸ νότιον στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸ λεγόμενον τουρκιστὶ Σέντ-ιλ-Μπάχο.

«ράντσα» των, τὰς κρεμαστιάς των κλίνας, εἶπε πρὸς τὸν λοστρόμον του, ὅστις, ἀκκουμισμένος ἐπάνω εἰς τὴν κουπαστὴν, παρηκολούθει τὰ κυλιόμενα πέραν ἀγρίως λευκὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου:

— Θυμῆθηκες πάλι τὴ μάνα σου!..

Τοῦτο ἤρκεσεν εἰς τὸν ἀγαθὸν ναύκληρον νὰ συνέλθῃ, νὰ ἐννοήσῃ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ προβῇ εἰς τὴν περῶραν.

— Οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανούς, ἐψιθύρισεν ὁ καπετὰν-Γιάννης τότε, ἀνάπτων τὸ τσιγάρον του, καὶ οἱ πεθαμένοι μὲ τοὺς πεθαμένους...

— Καμιὰ φορὰ ὅμως ἔχουν τὴν ἀνάγκη μας καὶ οἱ πεθαμένοι! ὑπέλαβεν ὁ νεαρὸς ναύκληρος.

Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ πληρώματος εἰργάζετο εἰς τὴν συρραφὴν μιᾶς παλαιᾶς ἐσχισμένης μπούμπας⁽¹⁾ τοῦ πλοίου, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀπλώσει ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Συχνὰ δὲ ἴστατο μὲ τὴν σακκορράφαν τὴν χονδρὴν εἰς χεῖρας, βλέπων εἰς τοὺς ἰστούς ἐπάνω, περιφροντὶς μᾶλλον ἢ ἀφηρημένος.

Τὶ σκέωλεται.

— Θὰ τῆς βράσουν τάχα κανένα πιατάκι κόλλυβα; διελογίζετο. Ποιὸς νὰ φροντίσῃ; Ἐκεῖ πού στὴν ἀράδα θὰ λάμπουν στολισμένα τὰ κόλλυβα ὅλων τῶν πεθαμένων τοῦ χωριοῦ εἰς τὴν ἐνορίαν μας, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κάθε ἓνα μὲ τὸ κερὰκι του, κάθε

(1) Μπούμπα, ἓν ἐκ τῶν ὀπισθίων μικρῶν πανίων τοῦ πλοίου.

ἓνα μὲ τοὺς χρωματιστοὺς του φιόγκους, θὰ εἶναι μαζὶ καὶ τὸ δικό της τὸ πιατάκι, εὐμορφοστολισμένο, μὲ σταφίδες, μὲ κοφέτα, μὲ γαρύφαλα, μὲ βαρακωμένες μαντιζουράνες καὶ ταμπαρόρριζες; Καὶ δίπλα θὰ εἶναι καὶ τὸ καλὸ τὸ σαμδανάκι⁽¹⁾ μας, μὲ μιὰ λαμπαδίτσα κίτρινη, μὲ μαῦρες κορδέλλες; Ποιὸς νὰ σοῦ τὰ κάμη αὐτά, φτωχὴ μανούλα! Θὰ σοῦ ζυμώσουν τοῦλάχιστον καμμιὰ λειτουργία; Θὰ σὲ μνημονεύσῃ κανένας παπάς;

Καὶ προσεπάθει νὰ κρύψῃ τὰ μάτια του, πὺ ἀρχισαν νὰ βουρκώνουν.

— "Α, παιδιά. Ὡς τὸ μεσημέρι νὰ τὴν ξενετάρωμε⁽²⁾, ἀπέτεινε τότε παρακéléυσιν πρὸς τοὺς ναύτας, ὅπου γύρω-γύρω συνέρραπτον τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο ἱστίον, ὁ καθένας μὲ τὴν σακκορράφαν του καὶ μὲ τὸ πέτσινο γάντι του.

Καὶ πάλιν ἵστατο σιωπηλός, βασιτάζων ἀκίνητον τὴν σακκορράφαν του καὶ βλέπων πρὸς τοὺς ἱστούς:

— Τί νὰ σοῦ κάνη καὶ ἡ καημένη ἡ ἐξαδέλφη μου, ἡ μόνη συγγένισσά μου. Τί νὰ σοῦ κάνη ἡ φτωχὴ κι αὐτή, διελογίζετο ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέραινας, συνεχίζων τὰς σκέψεις του. Τί νὰ σοῦ κάνη καὶ ἡ ξενοδουλεύτρα. Ἄδειάζει κι αὐτή; Ὅπου καὶ εἰς τὸν ὕπνον της ἀκόμα πλέκει τὴ κάλτσα κινουῖσα τὰ χέρια της;..

Καὶ ἀνεστέναζε βαθέως:

— Νὰ ἤμουν ταχειὰ κι ἐγὼ στὴν Παναγία τὴ Λιμνιά, τὴν ἐνορία μας, ταχειὰ τὸ Ψυχοσάββατο. Τί κόλλυβα, σωρό, θάκανα γιὰ ὅλους τοὺς πεθαμένους!..

(¹) Σαμδανάκι, μικρὸν κηροπήγιον.

(²) Ξενετάρω, τελειώνω.

Καὶ μετ' ὀλίγον:

— Νὰ ἤμαστε τὸ ἐλάχιστο σὲ κανένα λιμάνι ἀπόψε, σὲ καμμιὰ σκάλα, νάβγω, νὰ πάω στὴν ἐκκλησιὰ ταχειὰ τὸ Ψυχοσάββατο. Νὰ σοῦ ἀνάψω ἓνα κεράκι τὸ ἐλάχιστο...

Αἱ θριβεραὶ εἰδήσεις.

Καὶ τοῦ ἤλθε τότε εἰς τὴν ἀνάμνησιν τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς ἐξαδέλφης του, ποὺ τοῦ ἔγραφε διὰ τὸν θάνατον τῆς μητέρας του, εἰς τὴν Μασσαλίαν, ἐκεῖ ποὺ ἐφόρτωναν τὰ τοῦβλα· τὸ εἶχε μέσα εἰς τὸν κόρφον του, σὰν φυλαχτό, τὸ γράμμα ἐκεῖνο καὶ τὸ εἶχε μάθει ἀπόξω νεράκι:

«Ὅταν θᾶφευγες, τοῦ ἔγραφε ἡ Λουξανιώ ἡ ἐξαδέλφη του, ἦταν χαρούμενῃ θυμᾶσαι μὲ πόσες εὐχὲς καὶ μὲ πόσες χάρες σὲ κατευόδωσε. Σὰν νὰ μὴν ἤθελε νὰ πονέσης εἰς τὸν ὑστερνό σου ἐκείνον μισεμό. Σὰν νᾶξερε ὅτι γιὰ τελευταία φορὰ σὲ ἔβλεπε κι ἤθελε μὲ χαρὰ νὰ σ' ἀποχαιρετήσῃ, γιὰ νᾶχῃς πάντα ὡς εὐχή της τὴ χαρά. Τὴν εἶδες! Τὴν θυμᾶσαι! Ἔλαβε δύναμη, σὰν ἀπὸ ἄνωθεν, ἐσηκώθη ἐπάνω ὁποῦ εἶχε μῆνες νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ σοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι καὶ σ' ἐφίλησε:

— Στὸ καλό, παιδί μου! Τὴν εὐχή μου, παιδί μου! Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ εὐτυχίες νὰ σοῦ ἔρχονται, παιδί μου!...».

Ἐσταμάτησεν ἐδῶ τὰς ἀναμνήσεις του ὁ Γεωργάκης βουρκωμένος καὶ ἔσκυψε μέσα εἰς τὸν κόλπον του, προσποιηθεὶς ὅτι κάτι ἐμβῆκε μέσα εἰς τὸ μάτι του, ἵνα μὴ ἐννοήσουν οἱ ναῦται.

Ἐπειτα πάλιν ἐξηκολούθησε τὴν ἀποστήθισιν τῆς ἐπιστολῆς:

«Σὰν κατέβηκες τὴ σκάλα, νὰ τὴν ἔβλεπες! Ποῦ εὐρέθηκεν ἐκείνη ἡ δύναμη! Θυμήθηκε τὰ νιάτα της. Ἐπετάχθηκε στὸ παραθύρι, γιὰ νὰ σὲ καμαρώσῃ.

— Ἀρή, ἀπὸ ποῦ θὰ ξαγναντήσῃ τὸ παιδάκι μου;

Ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς σκαλίτσας ἐφαίνετο μιὰ γωνίτσα τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκοίταζε καὶ ἔλεγε, εἰς τὰ χαμένα ἔτσι:

— Στὸ καλὸ, παιδί μου! στὸ καλὸ!.. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά!..

Ἀλλὰ πρὸς τὸ βράδυ ὁ καιρὸς ἐχάλασε. Χειμώνας, βλέπεις. Ἐπῆρεν ἓνας κρύος μαῖστρος⁽¹⁾, χιονιὰ δυνατὴ! Ἐγονάτισε τότε μπροστὰ στὴν Παναγίτσα μας τὴν Τριχειροῦσα κι ἔκλαιεν:

— Ἀρή, Λουξανιώ, πῶς τ' ἄφησα τὸ παιδάκι μου καὶ μοῦφυγε! Πῶς τῷκαμα αὐτοδά, ἀρή; Δὲν τὸ κρατοῦσες, ἀρή, νὰ μὴ μᾶς φύγῃ τὸ παιδάκι μου! Δὲν τὸ κρατοῦσα μαθές!.. Κι ἔκαμνε μετάνοιες στὴν Παναγίτσα μας κι ἔλεγε μὲ κλάματα:

— Δὲν μ' ἔπαιρνες καὶ μένα μαζί!..».

Πόνος νιοῦ.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπροδόθη ὁ ναύκληρος. Εἶδαν οἱ ναῦται γύρω-γύρω τὰ βουρλωμένα τὰ μάτια του καὶ ἕνας γεροντάκος κοντὸς καὶ κυφὸς, μὲ τὴν κομμένην μύτην,

(1) Μαῖστρος, βορειοδυτικὸς ἄνεμος.

ποῦ τοῦ τὴν ἐπῆρε τὸ τζάκι εἰς μίαν φουρτούναν, ὁ Καπότας, λέγει, συνηθισμένος νὰ παρεμβαίνει παντοῦ:

— Ἀλήθεια, κὺρ Γεωργάκη, σχωρέθηκε ἡ γριά;

— Τώρα! ἀπῆντησε, καταπίνων δύο λυγμούς, ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας καὶ περὶ νέον σπάγγον εἰς τὴν σακκορράφαν του. Δέκα μέρες ὕστερα ποῦ φύγαμε γιὰ τὴ Μαρσίλλια! Δὲν σᾶς τῶπα.

— Θεὸς σχωρέστηνε! ἐπανεῖλαβε ὁ Καπότας μὲ τὴν ἔρρινον φωνήν του. Καλὴ γριουλά.

Καὶ προσέθηκε:

— Καὶ τί ὀργὴ Θεοῦ, κὺρ Γεωργάκη! Νὰ μὴν εἶμαστε σὲ καμμιά σκάλα, νὰ τῆς κάνης αὐριο ἓνα πιατάκι κόλλυβα, ποῦ ξημερώνει, κατάλαβες, Ψυχοσάββατο!.. ἓνα κεράκι νὰ τῆς ἀνάψης, κατάλαβες...

Ἡ ὑπενθύμισις αὕτη ἦτο ἔλαιον εἰς τὴν πυράν. Ἐξήναψεν ὁ πόνος του πάλιν. Δὲν ἐβάσταξε πλέον. Ἐπέρασε τὴν σακκορράφαν του εἰς μίαν πτυχὴν τοῦ ἱστίου καὶ ἐγερθεὶς μετέβη εἰς τὸ μαγειρεῖον ν' ἀνάψῃ ἓνα σιγάρον, ὡς εἶπε.

Σιτάρι!

Ὁ μάγειρος, ἓνας νέος ἡλιοκαμένος καὶ θαλασσοπημένος, μὲ ἓνα τουλουπάνι ⁽¹⁾ περὶ τὸν ναυτικόν του κοῦκκον, χωμένος μέσα εἰς τὸ ξύλινον οἶκημα τοῦ μαγειρείου, ἐσυγύριζε τὴ φασολάδα διὰ τὸ πλήρωμα καὶ συγχρόνως ἐκαθάριζε σιτάρι διὰ τὸν καφέ, ἔτσι ἀπὸ κα-

(1) Τουλουπάνι, λεπτότατον λευκὸν ὕφασμα.

λωσύνην του καὶ ὄχι ἀπὸ φιλόργυρον ιδιοτέλειαν, διότι βλέπει ὁ καθαρὸς καφές, ἔλεγεν εἰς τοὺς ναύτας, στὰ νεῦρα.

Τὸ σιτάρι ἦτον ὄντως εὖμορφον, μεγαλόκοκκον καὶ χρυσοξανθον, σιτάρι τῆς Αἴνου, καὶ ἐκίνησεν ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ ναυκλήρου, ὅστις ἐκόλλησε, θαρρεῖς, ἐπ' αὐτὸν λαίμαργον τὸ βλέμμα του. Ὁλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ προᾶνεται τότε ἡ ἀνήσυχος μορφή του. Ἡ ψυχὴ του ἐγαληνίασε καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του τοὺς θαμβοὺς ἔλαμψαν αἴφνης ἀστραπαὶ παραμυθίας.

Ποία ἡ κυρὰ Λιμπέριανα.

Καὶ ἦτον ἀληθινὰ ἀξιαγάπητος ἡ κυρὰ Λιμπέριανα, μιὰ γυναῖκα φιλάσθενος, κοντὴ καὶ ξεραγγινή, μιὰ γερόντισσα, νὰ εἰπωμεν πλέον, ποὺ ἐπέρασε τὴν ζωὴν της πολὺ σεμνὰ καὶ πολὺ ταπεινά, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσῃ εἰς τὸ παραμικρὸν ποτὲ τὸν ἄλλον. Ὑστερα δὲ ἀπὸ ἓνα ταχυθάνατον γάμον της οὐδὲ ἐφαίνετο ποτὲ ἔξω, κλεισμένη εἰς τὸν οἰκίσκον της μέσα, καὶ μόνον εἰς τὴν γειτονίαν τῆς Παναγίας τῆς Λιμνιάς ἐπήγαινε σκυφτὴ-σκυφτὴ, πρῶτὴ καὶ βράδυ, παρακολουθοῦσα τοὺς ἐσπερινοὺς καὶ τοὺς ὀρθροὺς ὡς κανδηλανάπτρια μ' ἓνα μαῦρο σάλι σκεπασμένη.

Ἄν εἶχε καὶ καμμίαν χαράν, ἡ χαρὰ της ἦτο μόνον τὸ μοσχαναθρεμμένο παιδί της, ὁ Γεωργάκης της, τὸν ὁποῖον ἐπὶ μνηῶν βρέφος τῆς τὸν ἄφησε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του, ὁ καπετὰν Λιμπέριος, ἓνας φιλήσυχος μικροκαπετάνιος, ποὺ ἀπέθανε τὴν ἰδίαν νύκτα μετὰ τὸ

κόττερό του, ένα εὔμορφο καὶ γρήγορο κόττερο⁽¹⁾, πὺν τὸ πονοῦσε καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του περισσότερον.

Ἄλλ' εἶχε πλάτος καρδιάς ἢ ἀξία ὄντως γυναῖκα αὐτὴ καὶ διῆλθε νικηφόρος τὴν θλιβεράν χηρείαν της, ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου της, τὸ ὁποῖον ἤδη, ἔφηβος εἰκοσιπενταετής, ἦτο ὁ καλύτερος ναύτης τῆς νήσου καὶ ὁ συμπαθὴς ναύκληρος τῆς σκούνας τοῦ καπετὰν - Γιάννη, ἀπέξω ἀπὸ τὸ Σιτλί-Μπαχάρ.

Ἀφοσίωσις νιοῦ.

Εἰς τὸ τελευταῖον ταξίδιον ὁ Γιωργάκης ἔμεινε τρεῖς μῆνας, σχεδὸν ὅλον τὸ φθινόπωρον, μαζὶ μὲ τὴν μητέρα του, ἣτις, ὑποφέρουσα ἀπὸ ἓναν ἐπίπονον μαρασμόν, εἶχε καταπέσει τελείως.

Ὁ χειμὼν, πολὺν πρῶϊμα ἐκραγεῖς καὶ μὲ ἀσυνήθη βίαν τὸ ἔτος ἐκεῖνο, εἶχεν ἀποκλείσει ὀλοτελῶς τὴν μικρὰν νῆσον μὲ τὰς συνεχεῖς θυέλλας του καὶ τὰς τρικυμίας του, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν εἰς τὴν νῆσον κατάπλουν τῆς σκούνας, ἣτις, φορτωμένη σίδερα παλαιά, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν Πόλιν κατευθυνομένη εἰς τὴν Μασσαλίαν.

— Καλύτερα, μανούλα μου, πὺν ὅλο βρέχει καὶ χιονίζει καὶ κάθομαι κοντά σου εἰς τὴν παραστιά...

— Τὴν εὐχίτσα μου νᾶχης, παιδί μου... Δεξιὰ καὶ ἀριστερά... Ἐπανελάμβανεν ἡ γερόντισσα ἀντὶ πάσης ἄλλης ὁμιλίας. Κι ἐσιώπα κατόπιν σιγὴν μακρὰν καὶ νε-

(1) Κόττερο, μικρὸν πλοῖον μὲ ἓνα κατάρτι.

κρικὴν, γυρμένη ἀπὸ τὸ ἓνα πλευρὸν εἰς τὸ προσκεφάλαιόν της, παρὰ τὴν ἐστίαν, καὶ βλέπουσα ἀτενῶς πρὸς ἓν σημεῖον τῆς ὀροφῆς.

Καὶ ὁ Γεωργάκης, ὁ εὖσωμος ναύτης, μὲ τοὺς κυανοῦς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στρογγύλον καὶ ἀγαθὸν πρόσωπον, τρεῖς μῆνας σχεδὸν δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ πενιχρὸν κλινίδιον τῆς μητρὸς του. Πρῶτ' - πρῶτ' τῆς ἡναπτε φωτιὰν καὶ τῆς ἔψηνε τὸν καφέ της, ποὺ τῆς εἶχε φέρει ἀπὸ τὸ ταξίδι, ἕως οὗ ἐξημερώσῃ καλὰ καὶ ἔλθῃ ἡ ἑξάδελφὴ του ἡ Λουξανιώ, μία πτωχὴ καὶ ἡλικιωμένη ξενοδουλεύτρια, διὰ νὰ τῆς σκουπίσῃ, νὰ τῆς ξετινάξῃ τὸ μενδεράκι της καὶ τῆς μαγειρεύσῃ ἔπειτα κανένα φαγάκι, ἔχουσα δίπλα της καὶ τὴν δουλειάν της, τὸ ράψιμό της, καμμιὰ φορὰ καὶ τὰ λανάρια της.

— Δὲν μοῦ λὲς τίποτα, μητέρα; Ἔλεγε καμμιὰ φορὰ ὁ Γεωργάκης θέλων νὰ διακόπτῃ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην τῆς μητρὸς του σιωπὴν, ποὺ τόσον τὸν ἔθλιβε. Δὲν μ' ἐρωτᾷς τίποτε;

— Τί νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου, νὰ σὲ ξαλίζω; Ἐπανελάμβανε πάντοτε ἡ γραῖα, χωρὶς νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν μαυρισμένην ὀροφὴν τοὺς ὀφθαλμούς, πλανωμένη, θαρρεῖς, ἐκεῖ ἐπάνω εἰς καμμιάν εἰκόνα τῆς φαντασίας της, κρεμασμένην εἰς κάποιαν μυστηριώδη τῆς ὀροφῆς γωνίαν.

Ἀναχώρησις ἀπὸ τὸ Λιλι-Μαχαρό.

Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ καιρὸς ἔδειξε σημεῖα βελτιώσεως καταφανῇ. Ἡ Ἀνατολὴ ἤρχισε νὰ καθαρίζῃ ἀπὸ τὰ μαῦρα ἐκεῖνα νέφη, τὰ ὅποια εἶχε τόσον πυκνὰ συσσω-

Τὸ λιβάνισμα.

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Νικηφόρου Λύτρα.

ρεύσει ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου μαῖστρος, πνέων τόσας ἡμέρας. Ἡ Θοράκη ἐξ ἄλλου ἐλαμπύριζεν εἰς τὸ χαμῆλωμα ἐκεῖνο τοῦ ἡλίου, τὰ δὲ ἄγρια τοῦ Ἑλλησπόντου κύματα κατέπιπτον ὁλονέν, ἕως οὗ τὸ πέλαγος τὸ Αἰγαῖον ἤρχισεν ὅλον γοητευτικῶς νὰ γαλανίζῃ καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος, κάτω πολύ, καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὴν Τένεδον, σημεῖα ἐλαφρὰ νοτίου ἀνέμου ἐσχηματίζοντο.

— Βίρα, παιδιά! διέταξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ καπετὰν-Γιάννης.

Πάραυτα οἱ ναῦται εὐρέθησαν εἰς τὰς θέσεις των.

— Νὰ ξεμουδιάσουμε λιγάκι, παιδιά, προσέθηκεν ἀμέσως.

— Ἀλέστα! ἐφώναξε μὲ τὴν κοιμένην μύτην του ὁ κοντὸς ὁ Καπότας, πεθαίνων διὰ τὸ τιμόνι, «νὰ κάμνῃ τὸν καπετάνιο!»

Ἐκαμαν ἕνας-ἕνας τὸν σταυρόν του καὶ ἰδοὺ ἡ μπόμπα⁽¹⁾ τῆς σκούνας μὲ τὸ βραχνὸν καὶ συχνοπιανόμενον κύλισμά της ἤρχισε ν' ἀνασύρῃ τὴν ἄγκυραν, ἀφήνουςα ἕνα ἀσυνήθῃ σιδηροῦν ἀντίλαλον εἰς τὴν ἔρημον ἀκτὴν μὲ τὸν βραχνὸν ἐκεῖνον ἀνασασμόν της.

Ὡς πτηνὰ συγχρόνως ἀνάλογοι ναῦται ἐθεάθησαν εἰς τοὺς ἑξαρτισμοὺς τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἰδοὺ, ἤνοιξεν ἕνα-ἕνα τὰ πανιά του καί, ἀφοῦ ἐταλαντεύθη ἐπιχαρίτως δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐξεκίνησεν ἐλαφρὰ, ὡς πάπια ξεκολλήσασα πλέον ἀπὸ τὸ ἔλος, ἀφοῦ ἐξετίναξε μὲ χαρὰν τὰ δύο κοντὰ πτεράκια της.

Ἀφρῖσεν ἀμέσως ἐμπρὸς εἰς τὶς μάσκες της τὸ θα-

(1) Μπόμπα, μηχανὴ βαρυνκός, πρὸς ἔλξιν βαρῶν.

λασσάκι, ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, καὶ μία ἐλικοειδὴς κίνησις ἐσημειώθη ἐπὶ τῆς θαλασσίου ἐπιφανείας.

Ὁ Καπότας, κοντὸς καὶ κυφὸς, μὲ τὴν κομμένην μύτην, ἐκάθισεν ἀμέσως εἰς τὸ τιμόνι, ἔχων τὰ μάτια του διαρκῶς εἰς τὴν κατέναντί του πυξίδα καὶ σοβαρευόμενος μὲ κωμικὴν ἀκίνησίαν.

Ὁ καπετὰν - Γιάννης καταχαρούμενος ἐφουμάριζεν εἰς τὴν πρύμνην, διασκεδάζων μὲ μίαν παράταξιν δελφίνων, ἡ ὁποία ἔκαμνεν ἐλιγμούς πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ δὲ Γεωργάκης, ἀφηρημένος πάντοτε, ἀκκουμβῶν ἐπάνω εἰς τὴν κουπαστήν, ἔβλεπε μὲ λαιμαργίαν εὐλαβῇ ἓνα ἐρημοκλησάκι, τὸ ὁποῖον, κατάχρυσον εἰς τὸ ἡλιοβασίλεμα, ἐστόλιζε τὴν κορυφὴν ἐκεῖ ἐνὸς λοφίσκου.

— Φύσα, χρυσέ μου, φύσα! ἠκούσθη ὁ καπετὰν - Γιάννης, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ οὐριον πνεῦμα ⁽¹⁾.

Ἡ σκούνα ἐμβαίνει ἤδη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὡς νύμφη εἰς τὴν παστάδα ⁽²⁾. Αἱ πνοαὶ τοῦ μπάτη, καθὼς κτυποῦν ἐπὶ τῶν ἱστιῶν καὶ τῶν σχοινίων, ἀποτελοῦν μουσικὴν ἁρμονίαν.

Τὴν νύκτα ἐξηκολούθησεν ὁ εὐνοϊκὸς ἄνεμος ἰσχυρότατος ἀκόμη.

Ὑπὸ τοὺς αἰσίους ὄρους τοῦ πλοῦ τούτου ὁ καπετὰν Γιάννης εὐχαρίστως παρεχώρησε τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν εἰς τὸν λοστρόμον του, ὅστις ἠθέλησεν ἐνωρίτερον νὰ κατεβῇ εἰς τὸ ράντσο ⁽³⁾ του, ὡς εἶπε δικαιολογούμενος.

(1) Οὐριον πνεῦμα, ὁ εὐνοϊκὸς ἄνεμος.

(2) Παστάς, ὁ νυμφικὸς θάλαμος.

(3) Ράντσο, ἡ κρεμαστὴ κλίνη.

— "Αἴντε, καὶ λιγώτερο νὰ θυμᾶσαι τὴ μάνα σου·
ὅσο μπορεῖς λιγώτερο...

Τὰ Κόλλυβα.

Τὴν αὐγὴν, ἐπάνω εἰς τὸ γλυκοχάραμα, ὅταν πλέον ὁ βαρδελαῖνος⁽¹⁾ τῆς πρῶρας ἤρχισε νὰ ξεχωρίζῃ τοὺς μιναρέδες τῆς Καλλιπόλεως, τὸ πλήρωμα κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ναυκλήρου, τοῦ Γεωργάκη τῆς Λιμπέριαινας, παρέστη εἰς μίαν τρυφερωτάτην σκηνήν, ἥ ὁποία ἄξιζε τῶντι τὸν κόπον μιᾶς περιγραφῆς.

Κάτω εἰς τὴν πρῶραν, εἰς τὴν αἵθουσαν τῶν ναυτῶν, πρὸ τῶν εἰκονισμάτων τοῦ πληρώματος, ὅπου ἔκαιεν ἡ ἀκοίμητος κανδήλα, ἐπάνω εἰς ἓνα τραπεζάκι εὐμορφα εὐτρεπισμένον, ἓνα πιᾶτο μὲ κόλλυβα ἀνέκειτο, μὲ πολλὴν στοργὴν στολισμένον. Ἦσαν κόλλυβα νεκρώσιμα, μὲ χάριν καὶ τρυφερότητα πολλὴν ἀρματωμένα· εἶχαν ἐπιπασθῇ⁽²⁾ μὲ στρῶμα σακχάρεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτέθησαν σταυροειδῶς σταφίδες· κλωναράκια δύο, ξηροῦ βασιλικοῦ καὶ μαντζουράνας, συνεπλήρουν τὴν ὅλην εὐπρέπειαν μὲ πολλὴν σεμνότητα.

Ἐνα κηρίον ἔκαιεν ἐμπηγμένον εἰς τὸ μέσον.

Ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας, μὲ φωτιὰ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ ἀπὸ τὸν μυστικὸν τῆς νυκτὸς θρηνον, ξεσκούφωτος καὶ ἔχων ἑτοιμον θυμιατὸν πήλινον, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πρασινοκίτρινα τῶν Δαρδανελ-

(1) Βαρδελαῖνος, φρουρός.

(2) Ἐπιπασθῇ, πασπαλισθῇ.

λίων, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἤρχισε νὰ θυμιάξῃ τοὺς ναύτας γύρω-γύρω, ἀναγινώσκων συγχρόνως τὸ Τρισάγιον καὶ ψάλλων: «Μετὰ πνευμάτων δικαίων...»

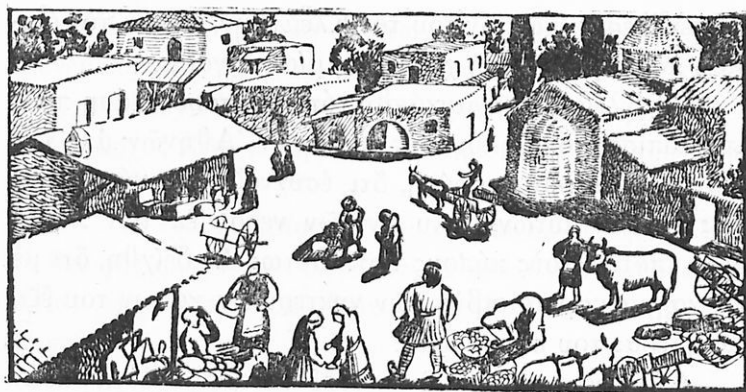
Οἱ ναῦται, εὐρεθέντες τὴν ἐωθινήν ἐκείνην ὥραν πρὸ τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης σκηνῆς, ἐστάθησαν ἐν εὐλαβείᾳ κατανυκτικῇ γύρω-γύρω, ὡς εἰς ἐκκλησίαν. Ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν τὸν σταυρόν των Μερικοὶ καὶ ἐδάκρυον παρακολουθοῦντες τὴν πένθιμον ἐκείνην ψαλμωδίαν. Ὅταν δὲ ὁ ναύκληρος ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τελευταῖον: «Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπασσον...», σιγᾷ-σιγᾷ, μὲ κλαίουσαν φωνήν, συχνὰ διακοπτομένην ἀπὸ τοὺς λυγμοὺς τῆς ψυχῆς του, οἱ ναῦται δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κρατηθοῦν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν καὶ ἀνεκραύγασαν πάντες ἐν χορῷ:

— Θεὸς σχωρέσ'τηνε! Θεὸς σχωρέσ'τηνε!

Καὶ τὴν ἐμακάρισαν ἔπειτα μὲ τὴν καρδίαν των ἀληθῶς, τρώγοντες τὰ τόσον κατανυκτικῶς εὐλογηθέντα κόλλυβα, τὰ ὅποια εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην, καταμεσίς εἰς τὸ πέλαγος, εἶχε παρασκευάσει ἡ εὐλαβὴς πρὸς τὴν ψυχὴν τῆς μητρὸς του στοργὴ τοῦ συμπαθοῦς ναυκλήρου.

Ὁ καπετὰν-Γιάννης, παρασταθεὶς καὶ αὐτὸς περὶ τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς ἐκείνης σκηνῆς, τῆς ὁποίας εἶχεν ὀσφρανθῇ τὸ εὐῶδες θυμίαμα, διασκορπισθὲν ἀπὸ τῆς πύρας εἰς ὄλον τὸ πλοῖον, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ ἓνα δάκρυ καὶ αὐτός, μὲ ὅλας τὰς φαιδράς καὶ εὐθύμους ἔξεις τῶν τρώπων του, καὶ εἶπε λαμβάνων καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ κόλλυβα:

— Οἱ πεθαμένοι πολλὰς φορὰς ἔχουν τὴν ἀνάγκην τῶν ζωντανῶν. Εἶν' ἀλήθεια.

3. Κλεάνθης ὁ Θρεάνλης.

Ὁ Κλεάνθης, νέος πτωχός, ἀλλὰ φιλομαθὴς ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπῆγεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὸ 250 πρὸ Χριστοῦ, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐγίνε δὲ τακτικώτατος μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος.

Τόση ἦτο ἡ πτωχεία τοῦ νέου, ὥστε ἀντὶ χάριτος μετεχειρίζετο ὄστρακα καὶ ὠμοπλάτας βοῶν, διὰ νὰ γράφῃ. Ἐπειδὴ δὲ ὅλην τὴν ἡμέραν κατεγίνετο εἰς τὰ μαθήματά του, δὲν ἐφαίνετο νὰ κάμνῃ καμμίαν ἐργασίαν.

Πῶς λοιπὸν ἔζη ὁ πτωχὸς Κλεάνθης; Ποῖος τοῦ ἔδιδε χρήματα; Μήπως ἔκλεπτε; Μήπως ἔζη μὲ κανένα ἄλλον κακὸν τρόπον; Τοιαῦται ὑποψίαι ἤρχισαν νὰ γεννῶνται εἰς τὰς Ἀθήνας δι' αὐτόν.

Ὁ Ἄρειος Πάγος, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου χρέος ἦτο νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς ἀργούς,

προσεκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν Κλεάνθη, διὰ νὰ τὸν ἐξετάσῃ πῶς ζῇ τόσα ἔτη χωρὶς καμμίαν ἐργασίαν.

Ὁ Κλεάνθης ἠναγκάσθη τότε νὰ παρουσιάσῃ πρὸς ὑπεράσπισίν του κηπουροὺς τινὰς τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν ἀνεφάνη, ὅτι ἐσύχναζε τὰς νύκτας εἰς τοὺς κήπους αὐτῶν, ὅπου ἀντλῶν νερὸν ἐκ τῶν πηγιδίων, ἐπότιζε τοὺς κήπους των. Οὕτως ἀπεδείχθη, ὅτι μὲ τὴν χρηματικὴν ἀμοιβὴν τῶν νυκτερινῶν κόπων του ἔζη τὰς ἡμέρας του σπουδάζων.

Οἱ Ἀρεοπαγῖται καὶ ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐπῆνεσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πτωχοῦ Κλεάνθους, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε ἐπωνομάσθη Φρεάντλης, διότι ἔζη ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων. Ἐπήφισαν δὲ πρὸς βοήθειάν του χρηματικόν τι ποσόν, ὅπως ἀνετώτερα ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του.

Οὕτως ὁ Κλεάνθης ἀνεφάνη ὁ ἱκανώτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Ζήνωνος, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας.

Εἰς τὸν Κλεάνθη ἀποδίδεται καὶ τὸ ρητόν, ὅτι οἱ ἀπαιδευτοὶ μόνον κατὰ τὴν μορφὴν διαφέρουν ἀπὸ τὰ θηρία.

4. Λωκράλης καὶ Ἀρίσταρχος.

Ἦσαν αἱ ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Θρασύβουλος, ἀφοῦ κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ, ἐπολέμει κατὰ τῶν τριάκοντα τυράννων, οἱ ὁποῖοι εὗρίσκοντο εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μίαν τῶν ἡμερῶν τούτων ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας, συνήντησε καθ' ὁδὸν τὸν Ἀρίσταρχον, νέον εὐγενῆ καὶ φίλον του. Παρατηρήσας ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος ἦτο κατηγῆς καὶ σκυθρωπός, ἔσπευσε νὰ τὸν ἐρωτήσῃ.

— Τί ἔχεις, Ἀρίσταρχε, καὶ εἶσαι σκυθρωπός; Ἐὰν μὲ θεωρῇς φίλον σου, ὀφείλεις νὰ μοὶ ἀνακοινώσῃς τὴν αἰτίαν τῆς λύπης σου, διότι ἴσως δυνηθῶ νὰ σὲ ἀνακουφίσω.

— Ἀληθῶς, ὦ Σώκρατες, ἀπεκρίθη ὁ νέος, εὐρίσκομαι εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, διότι, ἀφ' ὅτου ἤρχισεν ὁ πόλεμος, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν μου πολλάι συγγενεῖς, ἀδελφαί, ἀνεψιαί, ἑξαδέλφαι, τὰς ὁποίας δὲν δύναμαι νὰ διατρέψω. Δὲν ἠμπορῶ δέ, διότι οὔτε ἐκ τῶν ἀγρῶν μου ἀπολαμβάνω εἰσόδημά τι, ἐπειδὴ ἔνεκα τοῦ πολέμου ἔχουν μείνει ἀκαλλιέργητοι, οὔτε ἐκ τῶν οἰκιῶν μου, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς ὀλιγανθρωπίας δὲν δύναμαι νὰ ἐνοικιάσω αὐτάς. Θέλω νὰ πωλήσω τὰ ἔπιπλά μου, ἀλλ' οὐδεὶς τὰ ἀγοράζει. Θέλω νὰ δανεισθῶ χρήματα, ἀλλ' οὐδεὶς μοὶ δίδει. Ἐννοεῖς, πιστεύω, τώρα τὴν στενωχωρίαν μου. Ἀφ' ἑνὸς δὲν ἠμπορῶ νὰ βλέπω τόσας συγγενεῖς μου νὰ ὑποφέρουν, ἀφ' ἑτέρου δὲν δύναμαι νὰ διατρέφω αὐτάς, ἀφοῦ δὲν ἔχω τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοῦτο μέσα.

Ὁ Σωκράτης, ἀκούσας ταῦτα, ἠρώτησε πάλιν τὸν Ἀρίσταρχον:

— Ἀλλὰ πῶς ὁ φίλος ἡμῶν Κεράμων, ἂν καὶ ἔξη περισσοτέρους ἀπὸ σὲ εἰς τὴν οἰκίαν του, δύναται ὅχι μόνον τούτους νὰ διατρέφῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ πλουτῇ, σὺ δὲ

φοβεῖσαι, μήπως πάντες καταστραφῇτε δι' ἑλλειψιν τῶν ἰναγκαίων;

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ μὲν Κεράμων τρέφει δούλους, ἐγὼ δὲ ἐλευθέρους.

— Δὲν εἶναι λοιπὸν λυπηρόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ἐκεῖνος μὲν νὰ εὐπορῇ ἔχων δούλους, σὺ δὲ νὰ εἶσαι ἄπορος ἔχων εἰς τὴν οἰκίαν σου ἀνθρώπους ἐλευθέρους; Αἱ συγγενεῖς σου δὲν γνωρίζουν νὰ ζυμώνουν ἄρτον, νὰ κατασκευάζουν τυρόν, νὰ κάμνουν φορέματα ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα; Ἐγὼ γνωρίζω, ὅτι ὁ Ναυσικίδης ἐκ μιᾶς μόνον ἐργασίας, τῆς ἀλευροποιίας, ὅχι μόνον τρέφει τὸν ἑαυτὸν του, τοὺς δούλους καὶ πολλὰ κτήνη, ἀλλὰ καὶ πλουτεῖ. Ὁ Κόροιβος ἐκ τῆς ἀρτοποιίας καὶ τὴν οἰκογένειάν του διατρέφει καὶ ζῇ πλουσιοπαρόχως. Ὡσαύτως ὁ Δημέας ζῇ καλῶς ἐκ τῆς χλαμυδοποιίας, ὁ Πένων ἐκ τῆς χλαιοποιίας καὶ ἄλλοι ἐκ διαφόρων ἄλλων ἐργασιῶν.

— Ἀληθῶς λέγεις, ὦ Σώκρατες, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος. Ἀλλ' οὗτοι πάντες ἔχουν δούλους, τοὺς ὁποίους ἀναγκάζουν νὰ ἐργάζωνται, ἐνῶ οἱ ἰδικοὶ μου ἀνθρώποι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ συγγενεῖς.

— Λοιπὸν νομίζεις, φίλε μου, λέγει ὁ Σωκράτης, ὅτι αἱ συγγενεῖς σου, ἐπειδὴ εἶναι ἐλεύθεραι, δὲν πρέπει νὰ ἐργάζωνται, ἀλλὰ μόνον νὰ τρώγουν καὶ νὰ κοιμῶνται; Νομίζεις, ὅτι πρέπει νὰ μένουν ἀργαί, μὴ ἐκτελοῦσαι ἐργασίαν τινὰ χρήσιμον εἰς τὸν βίον; Ἀλλ' ἀκριβῶς, ἐπειδὴ μένουν ἄεργοι οὔτε ἐκεῖναι ἀγαποῦν σέ, οὔτε σὺ ἐκείνας. Σὺ μὲν νομίζεις αὐτὰς ἐπιζημίους, ἐκεῖναι δὲ λυποῦνται, διότι σέ βλέπουν στενοχωρημένον. Ἄν ὅμως φροντίσης νὰ πείσης τὰς συγγενεῖς σου νὰ ἐργάζωνται,

καὶ σὺ θὰ ἀγαπήσῃς ἐκείνας, βλέπων ὅτι εἶναι ὠφέλιμοι, καὶ ἐκείναι ὁμοίως θὰ ἀγαπήσουν σέ, βλέπουσαι ὅτι χαίρεις δι' αὐτάς.

— Ἐχεις πολὺ δίκαιον, φίλε Σώκρατες, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος. Εὐθύς θὰ προσπαθῇσω νὰ δανεισθῶ ὀλίγα χρήματα καὶ μὲ αὐτὰ θὰ προμηθεύσω ἐργασίαν εἰς ἐκάστην τῶν συγγενῶν μου.

Πράγματι δὲ ὁ Ἀρίσταρχος εἰς ἄλλας μὲν ἐκ τῶν συγγενῶν του ἔδωκεν ἔρια, διὰ νὰ κατεργάζωνται ταῦτα, εἰς ἄλλας νήματα, διὰ νὰ ὑφαίνουν γυναικεῖα καὶ ἀνδρικὰ ὑφάσματα, καὶ εἰς ἄλλας ἔδωκεν ἄλλας ἐργασίας.

Ἐκτοτε αἱ μὲν συγγενεῖς τοῦ Ἀριστάρχου ἐργαζόμεναι ἦσαν φαιδραὶ καὶ ἡγάπων τὸν Ἀρίσταρχον ὡς κηδεμόνα, οὗτος δὲ ἡγάπα αὐτὰς ὡς ὠφελίμους.

Οὕτω διὰ τῆς ἐργασίας ἐκέρδαινον τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα, ἔζων εὐχαρίστως καὶ εὐγνωμόνουν τὸν Σωκράτη, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀρίσταρχον τόσον ὠφελίμους καὶ χρησίμους συμβουλὰς.

5. Ἰωάννης Βαρβάκης.

Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης ἐγεννήθη τὸ 1745 εἰς τὰ Ψαρά. Γράμματα ἔμαθε πολὺ ὀλίγα, ὅπως ὅλοι οἱ θαλασσόβιοι νησιῶται τῶν χρόνων ἐκείνων· καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθεν εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου, κατὰ τὰ μακρινὰ ταξίδια, σχεδὸν μόνος του.

Ἀπὸ μικρὸ παιδί ἐμβῆκε ναυτόπουλον εἰς τὸ πλοῖον

τοῦ πατρὸς του· ἦτο δὲ ἀληθινὸς μοῦτσος, χωρὶς κανέν πλεονέκτημα, ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ πλοιάρχου. Ἴσως τὸ ἔκαμιν ἐπίτηδες ὁ πατήρ του, διὰ νὰ τὸν συνηθίσῃ ἀπὸ μικρὸν εἰς τὴν σκληραγωγίαν καὶ νὰ τὸν ἐξοικειώσῃ μὲ τὴν θάλασσαν. Καὶ τὸ ἐπέτυχεν. Ὁ Ἰωάννης ἔγινε βαθμηδὸν λαμπρὸς θαλασσινός· ἀπεβιβάσθη εἰς τοὺς μεγάλους λιμένας τῆς Μεσογείου, τὸν ἔβρεξαν τὰ κύματα τῆς Μαύρης θαλάσσης, ἐταξίδευσεν καλοκαίρι καὶ χειμῶνα.

Σιγὰ-σιγὰ ἀνέβη ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς θαλασσινῆς ἱεραρχίας· ἀπὸ ναυτόπουλον ἔγινε ναύτης, ὑποπλοίαρχος, πλοίαρχος· ὡς ἐμποροπλοίαρχος ἔκαμιν μακρινὰ ταξίδια διὰ λογαριασμόν του, δίδων μερίδιον τῶν κερδῶν εἰς τοὺς συμπατριώτας του ναύτας τοῦ πληρώματος.

Ἡ γενναιότης του εἰς τοὺς κινδύνους, ἡ ἀντοχή του εἰς τὰς κακουχίας, ἡ χαλυβδίνη θέλησίς του καὶ ἀκόμη ἡ ἐμπορικὴ του ἰδιοφυΐα, ἡ προορατικότης του εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ἡ ἄκρα τιμιότης του εἰς τὰς συναλλαγάς, κατέστησαν παντοῦ γνωστὸν τὸ ὄνομά του καὶ ὅλοι ἐτίμων τὸν Βαρβάκην ὡς τὸν πρῶτον Ψαριανὸν ἐμποροπλοίαρχον.

* * *

Ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη εἶχε στείλει πράκτορας εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, διὰ νὰ ἐξεγείρουν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν.

— Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ σηκωθῇ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν, ἐκήρυττον οὗτοι, ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἀναστήσετε τὴν

Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, νὰ στήσετε καὶ πάλιν τὸν Σταυρὸν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐστέναξαν εἰς τὴν σκλαβίαν, ἠσθάνθησαν ἱερὸν ρῖγος νὰ διατρέχῃ τὰς φλέβας των· ἡ ναρκωμένη ἐλπίς ἐξύπνησε καὶ ἐσπαρτάρησε μέσα εἰς τὴν πονεμένην ψυχὴν των. Ὡ! Ὁ ἅγιος πόθος τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους μὲ πρωτεύουσαν τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων!.. Ὅτε δὲ ἐφθασεν ἡ φήμη ὅτι ρωσικὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὴν Μεσόγειον, τότε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἡ Στερεὰ καὶ ἡ Πελοπόννησος ἠλεκτρίσθησαν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον.

Οἱ θαλασσομάχοι Ψαριανοὶ πρῶτοι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Βαρβάκης ἀπὸ τοὺς πρῶτους μετεσκέυασε τὸ ἐμπορικὸν τοῦ πλοῖον εἰς καταδρομικόν. Δὲν ἐχρειάζετο δὲ πολὺς κόπος πρὸς τοῦτο, διότι τὰ ἐμπορικὰ τῶν χρόνων ἐκείνων ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ὀλίγον τι πολεμικά. Τότε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἠρήμωνον Ἀλγερινοὶ πειραταί· οἱ δὲ Ψαριανοὶ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον εἰς ἕκαστον ταξίδιον νὰ μὴ συναντηθοῦν μὲ τοὺς φοβεροὺς κουρσάρους· ἔπρεπε δὲ ἢ νὰ τοὺς νικήσουν, νὰ καταβυθίσουν τὰ πλοῖά των, «νὰ γεμίσῃ ἡ θάλασσα πανιά, ἀντένες καὶ κατάρτια», ὅπως λέγει τὸ δημοτικὸν ᾠσμα, καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν δρόμον των, ἢ νὰ σφαγοῦν ἀγρίως, ἢ νὰ αἰχμαλωτισθοῦν καὶ νὰ συρθοῦν σκλάβοι εἰς τὴν Βαρβαρίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ νὰ δουλεύουν χρόνους μακροὺς ἀλυσοδεμένοι. Διὰ τοῦτο τὰ ψαριανὰ πλοῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι στερεὰ καὶ γοργοκίνητα καὶ καλῶς ὥπλισμένα, καὶ νὰ ναυτολογοῦν ναύτας ἱκανοὺς νὰ πολεμοῦν ὄχι μόνον μὲ τὰ κύματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς πειρατάς.

Τὸ καταδρομικὸν τοῦ Ψαριανοῦ κατέστη μετ' ὀλίγον ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν ἐχθρῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· διότι ὁ Βαρβάκης ἦτο ἀτρόμητος καὶ τολμηρὸς καὶ ριψοκίνδυνος.

* * *

Ἦτο ὁμῶς καὶ κάτι περισσότερον· εὐγενὴς καὶ μεγάλη ψυχὴ, φοβερὸς μόνον εἰς τὴν ἔξαψιν τῆς μάχης, εἰς τὰς στιγμὰς τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ μεγαλόψυχος πρὸς τοὺς ἡττημένους, φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους.

Μετὰ μίαν ναυμαχίαν καὶ ἀπόβασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε συλλάβει πολλοὺς αἰχμαλώτους Ὀθωμανοὺς καὶ Ἰουδαίους, τὸ καταδρομικὸν ἔπλεε πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας. Εἶχεν εὐνοϊκὸν τὸν ἄνεμον καὶ ἀνοιγμένα ὅλα τὰ ἱστία καὶ διέσχισε γοργὸν τὴν θάλασσαν, ἀφῆνον ὀπίσω του ἀφρισμένας ὑγρὰς αὐλακας.

Ὁ Βαρβάκης ἀνεπαύετο κάτω εἰς τὸν θάλαμον τοῦ πλοιάρχου. Ἐξαφνα ἀκούει θόρυβον πολὺν καὶ φωνὰς εἰς τὸ κατὰστροφμα. Ὑπέθεσεν ὅτι ἐφάνη ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ ἐτινάχθη ἀμέσως ἐπάνω. Καὶ τί βλέπει;

Ὅλους τοὺς γενναίους Ψαριανούς του ὥπλισμένους μέχρις ὁδόντων μὲ πιστόλια καὶ γιαταγάνια καὶ πελέκεις, ἐτοίμους νὰ κατασφάξουν τοὺς σιδηροδεσμίους αἰχμαλώτους. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἐξέβαλλον ἀγρίας φωνάς, ἐσύροντο εἰς τοὺς πόδας τοῦ πληρώματος, ἐξώρκιζον, ἰκέτευον καὶ ἠκούετο ἡ ἀπελπιστικὴ κραυγὴ: «Βοήθεια!».

Μέγας καὶ ἐπιβλητικὸς ἐμφανίζεται ὁ Βαρβάκης.

— Κανείς νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ βάλῃ χέρι ἐπάνω εἰς αἰχμάλωτον! ἐπρόσταξε μὲ βροντώδη φωνήν. Εἰς τὸ δικό μου τὸ καράβι δὲν ἔχει κανείς τὴν ἄδειαν νὰ πειράξῃ ἄνθρωπον, εἴτε σκλάβος εἶναι, εἴτε ἀλλόθρησκος...

Οἱ ναῦται ἔμειναν διὰ μιᾶς ἀκίνητοι καὶ ἄφωνοι, μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, ὥς νὰ ἐπετρώθησαν.

— Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἐξηκολούθησεν ἐντόνως, δὲν εἶναι πλέον ἐχθροί μας· εἶναι παραδομένοι· ἡ ζωὴ των κρέμαται ἀπὸ τὸν λαιμό μου, καὶ δὲν θ' ἀφήσω τρίχα των νὰ πάθῃ. Ἄν τοὺς βγάλω ἐκεῖ ἔξω—καὶ ἔδειξε τὴν ξηρὰν τῆς Μυτιλήνης—καὶ λύσω τὰ δεσμά των καὶ τοὺς ὀπλίσω, τότε ὅποιος θέλει ἄς ὑπάγῃ νὰ πολεμήσῃ μαζί των. Ἀλλὰ ἐγὼ ποτὲ δὲν θ' ἀφήσω ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μου νὰ σφάξετε ἀόπλους ἀνθρώπους ὥς πρόβατα!..

* * *

Τὰ πολεμικὰ τῶν ἐχθρῶν ἦσαν συνήθως μεγάλα τρικάταρτα καὶ εἶχον πολυάριθμον πλήρωμα, μὲ μεγάλα τηλεβόλα, τῶν ὁποίων αἱ σφαῖραι ἔφθανον μακράν. Τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα ἦσαν τότε μικρά, εἶχον ὀλίγους ἄνδρας καὶ μικρὰ τηλεβόλα. Πῶς ν' ἀντιπαραταχθοῦν κατὰ τῶν πλωτῶν ἐκείνων κολοσσῶν; Πῶς νὰ συνάψουν ἐκ τοῦ συστάδην ναυμαχίαν; Μόνον μὲ τὰς ἐξαφνικὰς ἐπιθέσεις των, τὰς τολμηροτάτας, μὲ τὴν μεγάλην των εὐκινῆσιαν καὶ ταχύτητα κατώρθωναν νὰ τὰ βλάπτουν.

Μικρὸν ἦτο καὶ τὸ πλοῖον τοῦ Βαρβάκη. Πολὺ μικρὸν ἰδίως ὥς πρὸς τὰ μεγάλα τολμήματα, τὰ ὁποῖα ὠνειρεύετο. Ἡ μεγαλουργὸς τόλμη του εἶχεν ἀνάγκην

μεγάλου πλοίου. Πωλεῖ λοιπὸν τὸ βρίκιον, συλλέγει καὶ ὅλην τὴν ἄλλην περιουσίαν του, ναυπηγεῖ ἓν μέγα τρικάρταρον πολεμικὸν καὶ τὸ ἐξοπλίζει εἰς τὴν ἐντέλειαν μὲ μεγάλα τηλεβόλα. Ἡ Φριγαδέλα—ὅπως ὠνόμασαν διὰ τὸ μέγεθός του μὲ θαυμασμὸν οἱ Ψαριανοὶ τὸ πολεμικὸν τοῦ Βαρβάκη—ἦτο ἡγκυροβολημένη εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν. Χυτὴ, ὠραία καὶ φοβερά. Δὲν ἔβλεπε τὴν ὥραν νὰ ἐκπλεύσῃ εἰς τὸ πέλαγος, νὰ σχίσῃ τὰ κύματα, νὰ ζητήσῃ κινδύνους καὶ θριάμβους.

Ἄλλ' ἔξαφνα ἐν γεγονὸς καταποντίζει εἰς τὸν βυθὸν ὅλα τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ Βαρβάκη. Ὑπογράφεται εἰρήνη μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὁ πόλεμος παύει.

* * *

Τί νὰ κάμῃ τώρα ὁ θαλασσομάχος; Ἐμπορικὰ ταξίδια; Τὸ ὑπερήφανον τριῦστιον δὲν ἦτο προσωρισμένον διὰ τὰ περὶ ἔργα τῆς εἰρήνης· ἦτο ὡς ἀτίθασον ἄλογον χρεμετίζον εἰς τὸν καπνὸν τῆς μάχης, ἀλλ' ἀκατάλληλον νὰ σύρῃ φορτίον. Ὁ Βαρβάκης ἐσκέφθη νὰ πωλήσῃ τὸ ὠραῖον πλοῖόν του εἰς τοὺς Ρώσους.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον. Εἰρηνικὸς καὶ ἀβλαβὴς διασχίζει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὸ θέατρον τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς μεγαλοψυχίας του, παραπλέει τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Τένεδον, καὶ διέρχεται τὸν Ἑλλήσποντον.

Ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, ἅμα ἔμαθεν ὅτι εἰς τὴν Προποντίδα εἰσέπλευσε τόσον μέγα σκάφος, ὥπλι-

σμένον ὡς πολεμικόν, μὲ πλοίαρχον μάλιστα τὸν Βαρβά-
κην, τὸν περιβόητον ἐπαναστάτην, δίδει ἀμέσως αὐστη-
ροτάτην διαταγὴν νὰ κατασχεθῇ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συλλη-
φθῇ ὁ ἐπαναστάτης.

Ὁ Βαρβάκης κατ'ὀρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ
καταφύγῃ εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως· ἀλλ' ἡ Φριγαδέλα, ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀτυ-
χὴς Φριγαδέλα, ἐρρουμευλκήθη δεσμίᾳ, ὡς πολεμικόν
λάφυρον, εἰς Ταρσανᾶν, τὸν ναύσταθμον, ἐντὸς τοῦ Κε-
ρατίου κόλπου.

Ὁ δυστυχὴς Βαρβάκης!.. ἔχασε τὸ πλοῖόν του,
καὶ μὲ αὐτὸ ὅλην τὴν περιουσίαν του· ὁ βολὸν δὲν εἶχε
πλέον· καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐκινδύνευε νὰ συλλη-
φθῇ—διότι εἰς τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους οὐδ'
αὐταὶ αἱ πρεσβεῖαι ἦσαν ἀσφαλεῖς—καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὰς
φοβερὰς φυλακὰς τοῦ Γεδι-Κουλὲ ἢ μὲ μίαν πέτραν εἰς
τὸν λαιμὸν εἰς τὰ κύματα τοῦ Βοσπόρου.

Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν ὁ Βαρβάκης συνην-
τήθη μὲ Ρώσους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γνω-
ρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλα-
γος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρεῖον συναγωνι-
στὴν των καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς
τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τῆς αὐτο-
κρατείας.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξέλθῃ ὁ πρόσφυξ ἀπὸ τὸ ἄσυλόν
του, χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσουν οἱ κατάσκοποι, οἱ ὁποῖοι
ἐπεριτριγυρίζον νύκτα καὶ ἡμέραν τὴν πρεσβείαν; Ποῦ
νὰ εὔρῃ πλοῖον πιστόν, τὸ ὁποῖον νὰ δεχθῇ νὰ τὸν παρα-
λάβῃ; Καὶ πῶς νὰ πληρώσῃ τὸν ναυλὸν του;

Ὁ Βαρβάκης ἐπὶ τέλους ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τοὺς κατασκόπους, ἐπεβιβάσθη κρυφὰ εἰς ἓν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Ρωσίαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ὁδησσὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλὰ χρήματα δὲν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς ἐπεχείρησε κάτι πρωτάκουστον καὶ ἡρωϊκόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὁδησσὸν μέχρι τῆς Πετροπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φορὰς ὅση ἀπὸ τὸ Ταίναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ φοβερόν τοῦτο διάστημα διήγυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διήλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, ὀλισθαίνων εἰς τοὺς πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὑπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ λύκους... Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζε... Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ράκη ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του· ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστος ἐντὸς του· ἡ ἀπόφασις.

— Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχὴ του, ἐμπρός. Καὶ πάντοτε ἐμπρός.

Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριάμβευσε, καὶ ὁ πεζοπόρος μὲ τὴν χαλυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

* * *

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὰ φορέματά του ἦσαν καταξεσχισμένα, ράκη. Πῶς νὰ παρουσιασθῇ.

‘Ο Εαυβάκης.

μὲ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον; θὰ τὸν ἔδιωχναν ὡς ἐπαίτην. Κάποιος Ἕλληὴν τοῦ ἐδάνεισεν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κακὴν τοῦ τύχην ἡ αὐτοκράτειρα ἔμενεν εἰς τὰ ἐξοχικὰ ἀνάκτορα, 22 χιλόμετρα μακρὰν τῆς Πετροπόλεως. Τί νὰ κάμῃ; Ἐξεκίνησεν ἕως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀναφοράν τοῦ εἰς τὴν αὐτοκράτειραν.

Τὰ ὑποδήματά τοῦ ἦσαν ξένα καί, διὰ νὰ μὴ τὰ χαλάσῃ ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαξε καὶ ἐπὶ γαίνεν ἀνυπόδητος. Ἔδωκε τὴν ἀναφοράν τοῦ. Ἐγύρισεν εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενε. Καμμία ἀπάντησις. Πηγαίνει δευτέραν φορὰν — πάντα πεζὸς καὶ πάντα ἀνυπόδητος— δίδει δευτέραν ἀναφοράν. Ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ ἐπερίμενε πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ πτωχεία τοῦ καὶ ἡ δυστυχία τοῦ δὲν περιγράφονται. Ἐγραψε καὶ τρίτην ἀναφοράν μὲ ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς τοῦ ἔκαμε καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸν καὶ θλιβερὸν ταξίδιον καὶ ἐπῆγε καὶ πάλιν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἐγύρισεν ὀπίσω καὶ ἐπερίμενε πάλιν. Τίποτε. Τίποτε. Τίποτε...

Τότε τὸν ἔπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέραν εἰς ἓν καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία τοῦ καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ ὡς τρελλὸς καὶ νὰ καταρᾶται τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς τοῦ καὶ ὠμίλει μὲ πίκραν περὶ ὅλων καὶ δι' αὐτὴν τὴν αὐτοκράτειραν, ἡ ὁποία ἄφηνε νὰ χαθῇ ἓνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε διὰ τὴν Χριστιανωσύνην ὑποκάτω ἀπὸ τὴν σημαίαν της...

Εἰς τὸ καφενεῖον ἦσαν καὶ δύο ἄλλοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐκάθηντο παρὰμερα. Ὁ εἷς ἦτο ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος

ὥς ἄγγελος, ὁ ἄλλος ἐφαίνετο κατώτερος πολὺ τοῦ πρώτου. Ὁ δεύτερος ὀμίλει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

— Τί ἔχει αὐτὸς ὁ ξένος καὶ φρονάζει οὕτω καὶ τί λέγει διὰ τὴν αὐτοκράτειράν μας; ἐρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τοῦ εἶπε, τί ἤκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι καὶ αὐτὸς πλησιάζει τὸν Βαρβάκην καὶ τοῦ λέγει μὲ καλωσύνην νὰ τοῦ ἱστορήσῃ ὅλα του τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη καταλεπτῶς.

Ὁ Βαρβάκης ἤρχισε νὰ λέγῃ ὅλα· καὶ αὐτὸς τὰ ἤκουε μὲ προσοχὴν καὶ τὰ ἔλεγε ρωσιστὶ εἰς τὸν ἄλλον.

Ὁ ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἤκουσε τὴν ἱστορίαν τοῦ Βαρβάκη, ἔμεινε συλλογισμένος ἀρχετὴν ὥραν. Ἐπειτα τὸν ἐρωτᾷ μὲ τὸ στόμα τοῦ διερμηνέως του.

— Πῶς λέγεσαι;

— Καπετὰν-Γιάννης Βαρβάκης, ἀπὸ τὰ Ψαρά.

Ἐβγαλε ἓνα σημειωματάριον καὶ ἔγραψε τὸ ὄνομά του.

— Μὴν ἀπελπίζεσαι, τοῦ λέγει, ἔλα αὖριον εἰς τὰ ἀνάκτορα.

— ὦ! ἔχω ὑπάγει τόσας φορὰς, τοῦ λέγει πικρά.

— Νὰ ἔλθῃς αὖριον· σὲ βεβαιώνω ὅτι τώρα θὰ σὲ δεχθῇ ἡ καλὴ μας αὐτοκράτειρα.

* * *

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆγε πάλιν. Μόλις εἶπε τὸ ὄνομά του, καὶ ἀμέσως τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸν ὑπασπιστήν. Μετ' ὀλίγον ἔρχεται διαταγὴ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν αὐτοκράτειραν.

Τὸν ἐμβάζουν εἰς μίαν μεγάλην αἴθουσαν, ἣ ὁποία ἔλαμπε ἀπὸ χρυσὸν καὶ τὰ πολυτελῆ ἐπιπλά. Ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου, στολισμένου μὲ χρυσοῦν κορώναν, ἐκάθητο ἡ μεγάλη αὐτοκρατορία. Καὶ πλησίον τῆς ἵστατο ὁ ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος τοῦ καφενεῖου, ἀλλὰ ὄχι πολιτικὰ ντυμένος ὅπως τότε, ὅχι ἐφόρει στολὴν μεγάλου στρατηγοῦ, μὲ στήθος φορτωμένον ἀπὸ παράσημα. Ἦτο ὁ περίφημος Ποτέμκιν, ὁ εὐνοούμενος πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης.

Ὁ Βαρβάκης οὐδέποτε ὑπῆρξε δειλός. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅμως ἐφοβήθη. Ἐσυλλογίσθη ὅσα εἶπεν ἐπ' αὐτῇ εἰς τὸν πόνον τοῦ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

— Πάει, χάθηκες τώρα, καπετὰν-Γιάννη, εἶπε μὴ τὸν νοῦν του.

Ἀλλὰ ἡ αὐτοκρατορία δὲν ἐφαίνετο θυμωμένη· τὸν ἐκοίταξε μὲ περιέργειαν καὶ μὲ λύπην. Εἰς αὐλικὸς τὸν πλησιάζει ἥξευρε τὴν γλῶσσάν του καὶ τοῦ λέγει:

— Ἡ Μεγαλειότητά της σὲ διατάσσει νὰ ὁμιλήσῃς ἐλεύθερα, νὰ τὰ πῇς ὅλα.

Ὁ Βαρβάκης τότε ἰστόρησε τοὺς ἀγῶνάς του, τὰς θυσίας του, τοὺς κινδύνους του· εἶπε τί ἔκαμε, τί ἐσχόπευε νὰ κάμῃ· εἶπε διὰ τὴν Φριγαδέλαν του, εἶπε διὰ τὸ ἀπότομον καὶ ξαφνικὸν τοῦ κρήμνισμα εἰς τὴν πτωχείαν καὶ εἰς τὴν πείναν· διὰ τὸ μακρινὸν ταξίδιον καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ παθήματά του. Καὶ ἐνῶ ὠμιλοῦσεν, ἡ φωνὴ του ἔτρεμεν, ὁ πόνος τῆς καρδίας του ἐξεχείλιζε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαινον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ἡ αὐτοκρατορία εἶπε ὀλίγας λέξεις εἰς τὸν αὐλικὸν καὶ αὐτὸς τὸν ἐπαρηγόρησε καὶ τοῦ ἔδωκεν ἐλπίδας.

— Μὴ λυπᾶσαι, τοῦ εἶπε· ἡ Μεγαλειότητά της θὰ φροντίσῃ δι' ἐσέ· εἶσαι ἄξιος νὰ σὲ προστατεύσῃ.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν τοῦ φέρουν χίλια ρωσικὰ φλωριά διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας του· τοῦ φέρουν καὶ κάτι ἄλλο· ἓνα χαρτὶ τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδιδε τὸ προνόμιον νὰ ψαρεύῃ εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρὶς φόρον.

Ὁ Βαρβάκης δὲν χάνει καιρὸν· ἐπιστρέφει εἰς τὴν Πετρούπολιν· δίδει ὀπίσω τὰ δανεικὰ φορέματα καὶ ὑποδήματα, ἀγοράζει ψαράδικα φορέματα, κάνει τὸν σταυρόν του καὶ ξεκινᾷ ἀμέσως διὰ τὸ Ἀστραχάν.

* * *

Ἡ ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστή διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ξεχωριστὸν εἶδος τῶν ψαριῶν της. Ἄλλ' ἡ ἀλιεία τότε εὐρίσκετο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῇ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων, ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι, ἐψάρευαν μὲ ψαυοσκέπαστα πλοιάρια καὶ ἀτελῇ ἀλιευτικὰ μέσα, ἐπάστωναν ὅπως-ὅπως τοὺς ἰχθῦς, μικρὰ δὲ ποσὰ μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

Ὁ Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. Ὅτι ἕως τότε δὲν ἐσκέφθησαν οἱ ἐγχώριοι, τὸ εἶδε μὲ τὸ ὀξυδερκές του μάτι ὁ μεγαλουργὸς Ἕλλην, τὸ ἐσχεδίσσε μὲ τὸ γοργὸν ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα καὶ τὸ ἐξετέλεσε μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν, τὴν λυγίζουσαν τὰ ἐμπόδια. Ὁ Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἰχθῦς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτὰ εἶδη—χαβιάρια καὶ παστὰ—

καὶ νὰ σταλοῦν εἰς πολλὰ καὶ μακρινὰ μέρη, καὶ ἡ πώλη-
πὶς των ν' ἀποτελέσῃ μέγα καὶ ἐπικερδὲς ἐμπόριον.

Ὑπάρχει γνώμη ὅτι τὸ μαῦρον χαβιάρι—τὸ ἀπα-
ραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέξης, τὸ
περιζήτητον καὶ πολῦτιμον ὀρεκτικόν, τὸ διαδεδομένον
καὶ εἰς τὰς πέντε ἡπείρους—ἦτο ἄγνωστον ἕως τότε, καὶ
ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. Ἀλλὰ καὶ
γνωστὴ ἔαν ἦτο ἡ κατασκευὴ του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολὺ
περιωρισμένη ἦτο ἡ διάδοσίς του.

Ὁ Βαρβάκης, καὶ ἂν δὲν τὸ ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν
ἴσως τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ταρίχευσίν του καὶ τὸ διέ-
δωκεν εἰς πολλὰ μέρη.

Ἡ δραστηριότης του εὔρεν εἰς τὴν Κασπίαν θάλασ-
σαν ἀντάξιον στάδιον. Ὁ Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως
διόλου ἰδικόν του κλάδον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, εἰς
τὸν ὁποῖον ἦτο κυρίαρχος καὶ ἀκαταγώνιστος.

Μεγάλα λοιπὸν ἦσαν τὰ κέρδη του, καὶ τόσον πλού-
σιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἠγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του
τρεῖς νήσους, κειμένας ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς
ὁποίας κατέστησε πολυτίμους ἀλιευτικούς καὶ ταριχευτι-
κοὺς σταθμούς.

Εἰς τὴν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καὶ οἱ γαιοκτήμο-
νες εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαροίκους». Οἱ
δουλοπάροικοι ἦσαν εἶδος σκλάβων κτῆμα τοῦ αὐθέντου
των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ζωὴ των ἦτο βασανισμένη
καὶ ἐξευτελιστική. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουν καὶ τοὺς
ἠγόραζον, ὅπως πωλεῖ κανεῖς καὶ ἀγοράζει τὰ κτήνη.
Ἀφοῦ κατηγορήθη εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους ἡ σωματεμπο-
ρία καὶ ἔπαυσεν ἐντελῶς ἡ πώλησις καὶ ἡ ἀγορὰ τῶν

μαύρων τῆς Ἀφρικής, μόλις πρὸ τινων δεκίδων ἐτῶν (τὸ 1863) κατηργήθη καὶ ἡ δουλοπαροικία εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἄλλ' ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Βαρβάκη, εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβιὰν ἐβδομῆντα ἔτη πρωτύτερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους, καὶ κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγάλῳ ψυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ βασανιστὴς χριστιανῶν εἰς τὴν Κασπίαν...

* * *

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ἠῤῥixανε καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν χρυσὸν τὸν μεταχειρίζονται ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ: κατασκευάζουν ἓν εἶδωλον καὶ χορεύουν μὲ τρελλὰς ἐπιθυμίας ὁλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεὸς νὰ φωτίσουν καὶ νὰ θερμάνουν τὸν κόσμον, νὰ σκορπίσουν ζωὴν, νὰ δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιβάσουν τὸ μειδίαμα εἰς τὰ ὠχρὰ χεῖλη τοῦ ἁγρώστου παιδίου. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καὶ ὁ Βαρβάκης.

Τὸ πρῶτον-πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἓν τάξιμον τῶν νεανικῶν τοῦ χρόνων καὶ ἐσχετίζετο μὲ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τὸ ὠραῖόν του πολεμικόν, στίλβον καὶ καινουργές, τὸ ἔρριπτον ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλκυσίν του ἔκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἐκάθισεν εἰς τὰ ρηχὰ καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμον. Ἄν ἐσηκώ-

νετο ὁ ἄνεμος καὶ ἤρχιζεν ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπερήφανον πλοῖον θὰ ἐγίνετο κοιμῆμα. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν πάλην τοῦ ὑπὲρ τῶν ὅλων, ὁ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τὸν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τὸν πολιοῦχον ἅγιον τῶν Ψαρῶν.

— Ἀϊ-Νικόλα μου, ἐφώναξε μὲ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, γλύτωσέ μου τὴν Φριγαδέλα μου καὶ νὰ σοῦ κάμω μιὰ ὅμοια ἀσημένια, νὰ τὴν κορμάσω ἐμπρὸς στὸ εἰκόνισμά σου!..

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλλοίμονον! Ἦναγκάσθη ν' ἀλλαξοπιστήσῃ ἢ δυστυχισμένη, καὶ χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βᾶθη τοῦ Κερατίου Κόλπου!.. Ἀλλὰ τὸ τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη καὶ ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρὰ μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῆ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μὲ ὅλα τὰ ἑξαρτήματα, ὀπλισμένην ὅπως ἐκείνη, μὲ 26 πυροβόλα. Ἐκρέματο πανεύμορφη ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικολάου μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τὸ 1824 εἰς τὸν φοβερὸν γενικὸν χαμὸν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, ἐχάθη καὶ ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτὸν τῆς νὰ πέσῃ δύο φορές εἰς τὰ ἐχθρικά χέρια!..

Ἐπειτα ἤρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τὴν εὐγενῆ χώραν, ἢ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνήγειρε κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν, ὀλοκλήρους ἐκκλησίας, ἴδρυσεν νοσοκομεῖα, κατεσκεύασε γεφύρας, ἡνοίξε διώρυγας.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως Ἀστράخان ἦτο μία στενὴ

βαλτώδης λίμνη, ἐν ἔλος σκορπίζον πέριξ μiasματικὰς ἀναθυμιάσεις καὶ ἀφόρητον δυσωδίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τὰ σάπια του νερὰ ἐνεφώλευεν ὁ θάνατος.

Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εἰς μάτην ἐπρσοπάθησαν νὰ τὸ ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν μεγαλουργὸν Ἑλληνα νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι δὲν κατώρθωσαν αὐτοκράτορες.

Μὲ τὴν ἰδικήν του πρωτοβουλίαν καὶ μὲ ἰδικὰς του δαπάνας ἤρχισε τὸ 1809 τὸ δύσκολον ἔργον· ἐξεχωμάτωσε τὸν βυθόν, ἐπεξέτεινε τὴν ἐκσκαφήν, καὶ ἀφ' ἐνὸς ἀπεξήρανε τὸν βάλτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέστησε πλευστὴν τὴν διώρυχα, τὴν ὁποίαν ἦνωσε μὲ τὸν Βόλγαν καὶ μὲ ἕνα ἄλλον ποταμόν. Ἐπειτα ἐδενδροφύτευσε τὰς δύο ὄχθας καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ κήπους καὶ ἄλση καὶ περίπτερα. Μέσα ἀπὸ καταπράσινα φυλλώματα τὰ ἄνθη διέχεον τώρα τὸ ἄρωμά των, ἐκεῖ ὅπου ἐσκόρπιζεν ἕως τότε τὸν θάνατον ἡ μολυσματικὴ δυσωδία.

Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τὸν ἐτίμησεν ἡ Ρωσικὴ Αὐτοκρατορία. Τὸν ὠνόμασεν αὐλικὸν σύμβουλον καὶ ἱππότην, τῷ ἔδωκε τίτλους εὐγενείας, οἱ δὲ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχανίας τὸν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

* * *

Ἄλλ' ὁ Βαρβάκης δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὴν μακρινὴν πατρίδα του, ἐκεῖ κάτω, τὴν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸν ἡρωϊκόν, τὸν κοσμοξακουσμέ-

νον ἀγῶνά της ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας... Ἡ μαγνητικὴ δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀπεράντων ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καὶ θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς πρὸς τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἴλκυε καὶ τὸν Βαρβάκην πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Λόγοι ὑγείας τὸν ἔκαμαν νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν εὐάερον πόλιν τῆς Ἀζοφικῆς, τὸ Ταϊγάνιον. Εἰς τὸ Ταγανρόκ, ὅπως λέγουν αὐτὸ οἱ Ρῶσοι, ἤρχοντο πολλοὶ Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου, εἴτε διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς. Ρωσικὰ δὲν ἤξευρον, ἐλληνικὴ ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε, καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάζοντο μὲ βαθεῖαν λύπην τὼν νὰ στερῶνται τὴν θείαν μυσταγωγίαν. Ὁ Βαρβάκης μὲ γενναιοδωρίαν ἡγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπὴ λιθόκτιστον ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μὲ ρῆγος ἱερᾶς κατανύξεως—θρησκευτικῆς συγχρόνως καὶ ἐθνικῆς—τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ποθητὴν μητρικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρβάκης ὁλόγυρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέβαλε τὴν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τὸ διεκόσμησε πλουσιοπαρόχως, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸ κτήματα καὶ εἰσοδήματα, καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Αὐτοκρατορικὸν Διάταγμα ὥρισε νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νὰ στέλλῃ Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην εἰς τὸ Ταϊγάνιον διὰ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν, τὰ δὲ πλούσια εἰσοδήματα τοῦ «Ἱεροσολυμικοῦ» ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν πρὸς συνδρομὴν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἴδρυσε σχολεῖα διὰ νὰ μανθάνουν γράμματα τὰ παιδιὰ τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων.

Ἐστειλε χίλια φλωρία εἰς τὸν Θεόδωρον Πάλλην, ἐμπορευόμενον εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ βοηθήσῃ πτωχοὺς σπουδαστὰς καὶ ἐκδότας ἑλληνικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

Εἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον ἤγμαζε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ εἴκοσιν ἄλλας χιλιάδας εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Ἀλλὰ πῶς ἀπὸ τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τὴν ὥραίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον» τῆς Ἰωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαῶν; Ἡ μήπως διότι τὸν συνέδεε μὲ αὐτὴν κάποιος ἱερὸς δεσμός;

Εἰς τὸ Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τὴν μητέρα του καὶ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβὴς Ψαριανὴ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καὶ ἐδόξαζεν ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἡγεμονικὸν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν χορστιανικὴν του χρῆσιν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωριῶν ἱερὰ σκεύη, ὅτι ἔστελλε βοηθείας εἰς τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τὰς φυλακάς, καὶ ἡ εὐλαβὴς ψυχὴ της ἠσθάνετο ἀγαλλίασιν, ὅταν τὸν ἔβλεπε πόσον ἀπλᾶ, χωρὶς πομπὴν καὶ ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ προσπέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου.

Ἡ εὐλαβὴς Ψαριανὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τὸ φῶς της. Τὰ μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν μὲ διπλασίαν δύναμιν πρὸς τὸ θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὠδηγήθη εἰς τὴν Κωνσταντι-

νούπολιν καὶ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτὸς ἦτο ὁ ἱερὸς δεσμός, ὁ συνδέων τὸν Βαρβάκην μὲ τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον».

Ἡ γηραιὰ καλογραῖα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1821. Εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν κρεουργήσουν οἱ Τοῦρκοι· ἀλλ' οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ὥρμησαν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἤρπασαν, τὴν ἐπεβίβασαν εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τὸ ποθητὸν γενέθλιον ἔδαφος.

* * *

Ὅταν τὸ 1821 ἐβρόντησε τὸ ὄπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρον. ὦ! Μὲ ποῖαν λαχτάραν θὰ ἐσυλλογίσθη τὰ νεανικά του χρόνια, τὰ χρόνια τῆς τόλμης καὶ τῆς παλληκαριᾶς εἰς τὸ Αἰγαῖον, καὶ πῶς θὰ ἐπιθύρισε μὲ στεναγμόν:

— Ἀχ! καημένα νιάτα!..

Ἄλλ' ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὀρμήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, γοργὸς καὶ κεραυνοβόλος, ἦτο δυνατόν νὰ στείλῃ ἐκεῖ κάτω ἰδικόν του, τὸν πλοῦτόν του.

Πρῶτα-πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς Ἑλλήνας τῆς Ἀζοφικῆς, τοὺς ἐφωδίασε μὲ ὅπλα, πολεμεφόδια καὶ χρήματα—καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν—καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ πολεμήσουν μὲ τὸν Ὑψηλάντην.

Ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς πυρποληθείσας καὶ λεηλατηθείσας, ἐσύροντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ χιλιάδας γυναῖκες, παρθένοι καὶ παιδία. Ὁ Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον—ἀτρόμητον εἰς τὸ καθήκόν του

ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν Γρηγορίου τοῦ Ε΄—ἐφρόντιζε μυστικὰ περὶ λυτρώσεώς των, καὶ ἔστειλεν 100.000 ρούβλια πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣτις εἶχε μεταβληθῇ εἰς στρατόπεδον, δὲν ἐπερίσσευαν χέρια διὰ τὸ ἄροτρον καὶ τὴν σκαπάνην· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἐγίνετο σπορά, πρὶν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθανον συχνὰ τὰ ἐχθρικά στίφη καὶ ἐπυρπόλουν τὰ στάχυα. Οὐτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυστυχία καὶ πείνα ἐβασάνιζε πολεμιστὰς καὶ γυναικόπαιδα. Ὁ Βαρβάκης ἔστειλεν εἰς τοὺς πεινασμένους ὁλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δὲ φορὰν ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρά καὶ ὁλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ φοβερὰ εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὐρίσκετο εἰς τὴν Βιέννην. Ἡ ἡρωϊκὴ νῆσος εἶχε καταστραφῇ ἐκ θεμελίων· πολλαὶ γυναῖκες ὥρμησαν μὲ τὰ τέκνα των εἰς τὰ κύματα διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν· τὸ ἄνθος τῶν Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῇ εἰς τὴν μάχην ἢ εἶχεν ἀνατιναχθῇ ἡρωϊκῶς εἰς τὸν ἀέρα· χιλιάδες γυναικοπαίδων εἶχον διασκορπισθῇ εἰς τὰς νήσους.

Ὁ Βαρβάκης δὲν ἐσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τὸ αὐλικὸν ἀξίωμά του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εἰς τὴν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τὸ βαθὺ γῆρας τῶν σχεδὸν ὀγδοήκοντα χρόνων του. Ἐσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἦτο Ἕλλην, Ψαριανός, Βαρβάκης. Ἀμέσως καταβαίνει εἰς τὴν Τεργέστην, φορτώνει ὁλόκληρα πλοῖα μὲ ἐνδύματα καὶ μὲ τροφὰς καὶ διευθύνεται εἰς τὸν τόπον τῆς πανωλεθρίας.

Ἀλλὰ τὰ Ψαρά, «ἡ ὁλόμαυρη ράχη», τὰ κοσμοδο-

ξασμένα Ψαρά, ἦσαν ἔρημα· σιωπὴ θανάτου ἐξετείνετο εἰς τὰ καπνισμένα καὶ αἵματοβαμμένα ἐρείπια, καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικὸν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Γυναῖκες καὶ παιδιά περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὄντα ρακένδυτα καὶ σκελεθρωμένα ἀπὸ τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ θρήνους, καὶ ἔμαδοῦσαν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των, καὶ ἐκτυποῦσαν τὸ στῆθος των μὲ ἀπελπισίαν. Πρὸς τὸ πέλαιος ἐστραμμένοι μὲ δακρύβρεκτα πρόσωπα, ἐπροσκάλουν ἄλλη τὸν ἄνδρα της, ἄλλη τὸν ἀδελφόν της, ἄλλη τὸν υἱόν της, τὰ ὄρφανὰ τὸν πατέρα των. Ἐγνώριζον ὅτι οὗτοι ἐκοίτοντο εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ἢ τοὺς εἶχον καταφάγει αἱ φλόγες, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιστρέψουν, καὶ ὁμως τοὺς ἐφώναζαν, καὶ ἄπλωναν πρὸς αὐτοὺς τὰ χέρια ὡς νὰ τοὺς ἐπερίμεναν...

Ὁ Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινὸς ἥρωας τῆς ἀγαθοεργίας. Ἐνέδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας· τὸ εὐσπλαχνικὸν του χέρι ἀκούραστο ἔδιδεν, ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφάς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμφοδία διὰ τὴν ἱερὰν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλὸς μὲ τὰ κάτασπρα μακρὰ μαλλιά του, «ὁ πατέρας τῆς ὀρφάνιας» ὡμοίαζε μὲ ἅγιον ποὺ ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχιζε τὰ πλήθη τῶν δυστυχισμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγορίαν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλσαμον εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας...

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς τὴν πεῖναν καὶ τοὺς ὀλοφυρμούς, μέσα εἰς τὰ

ράκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, μία μεγάλη σκέψις ἀνέβη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη, νὰ ιδρῶσιν σχολεῖα.

Ἡ Βουλὴ, ἣ ὅπως τὴν ἔλεγον τότε, «τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα», συνεδρίαζεν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκονουρασθῆ ἀπὸ τὸ φιλανθρωπικόν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν τράπεζαν ἀρκετὸν ποσὸν χρημάτων, διὰ νὰ ιδρυθῇ καὶ διατηρῆται ἐν Κεντρικὸν σχολεῖον.

— Σ' εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς τὴν πατρίδα, εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις θὰ φροντίσῃ καὶ κτίριον κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸ Ἄργος διὰ «τὸ Κεντρικὸν σχολεῖον τῆς Ἐπικρατείας», καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους νὰ διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίασιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τὸ ἐξῆς πατριωτικὸν ἔγγραφο τοῦ Βαρβάκη:

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα,

«Ἐπειδὴ, διὰ νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὐρεθῇ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν καὶ ζωοτροφιῶν τῶν ἀναγκαιούτων διδασκάλων δι' ἐν Κεντρικὸν Ἐθνικὸν Σχολεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νὰ ὠφελήσω τὸ ἔθνος μου, ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὁποῖα θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ Βασιλικὸν Ταμεῖον τῆς Μόσχας... ὁ δὲ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τὸ παρὸν εἰς 30.000 γρόσια, θέλει δι-

δεται ἐτησίως διὰ τιμίων ἐπιτρόπων... εἰς μισθοὺς καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μὲ ὄλον τὸ σέβας ὁ πρόθυμος πατριώτης
Ἰωάννης Βαρβάκης

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824.

* * *

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ἡτοιμάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν του ἐστίαν. Ἐσκόπευε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Τεργέστην διὰ Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Βιέννην, καὶ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσιν τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν γραφικωτάτην ἑπαυλίν του, ἣ ὁποία ἀπεῖχεν ἐπὶ ὥρας ἀπὸ τὸ Ταϊγάνιον.

Ἀλλὰ «ἄλλαι μὲν βουλαι ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει». Ὁ Βαρβάκης δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὴν δευτέραν πατρίδα του. Φθάσας εἰς τὸ μοσχοβολημένον νησί τοῦ Ἰονίου, τὴν Ζάκυνθον, παρέδωκε τὴν ὥραίαν ψυχὴν του ὁ Βαρβάκης τὴν 13 Ἰανουαρίου 1825. Τὸ ἐλληνικὸν χῶμα τὸν ἐτραύηξε καὶ τὸν ἔσφιξεν εἰς τὴν ἀγκάλην του· τὸ ξένον χῶμα ὅα τοῦ ἦτο πολὺ ψυχρόν, πολὺ βαρὺ. Ἐμεινε καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖ ὅπου ἀνῆκε καὶ ἡ ψυχὴ!.. Ἡ Βουλὴ, μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα, ἀμέσως ἐψήφισε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νὰ ψαλῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ Ἑθνους.

Ἡ διαθήκη του ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρβάκη: ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλης καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καὶ αὐτολεξί: «ὁ ἐνταφιασμός μου νὰ γίνη χωρὶς πομπήν, μήτε θέλω εἰς τὸν τάφον μου νὰ τεθῇ τι λαμπρόν».

Οἱ Ψαριανοί, πὺν εἶχαν διασκορπισθῇ εἰς διαφόρους νήσους καὶ παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, εἶχον συνοικισθῇ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἱδρυσαν τὰ Νέα Ψαρά. Τὰς τελευταίας του στιγμὰς δὲν ἐλησμόνησε τοὺς συμπατριώτας του ὁ ψυχόραγῶν Βαρβάκης καὶ ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλληρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας πολίχνης.

Τὴν κινητὴν του περιουσίαν ὅλην ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἕθνος. Μὲ πολὺν ζῆλον ἐφρόντισε νὰ συλλέξῃ τὰ χρήματα καὶ νὰ τὰ καταθέσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ὁ φίλος τοῦ Βαρβάκη, φιλόπατρις Ἕλληγ καὶ ἐθνικὸς εὐεργέτης καὶ αὐτός, ὁ Ἰωάννης Μπόζος. Διὰ τῶν χρημάτων τοῦ Βαρβάκη ἰδρύθη καὶ συντηρεῖται τὸ ἐν Ἀθήναις Βαρβάκειον Λύκειον καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον τῶν Νέων Ψαρῶν.

Ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρις τῷ ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ Ζάππειον μέγαρον.

Ἐπιστροφή ἀπὸ τὸ πανηγύρι.
Ψηφισμα τοῦ 1928 ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

6. Ὁ Φαέθων.

Μίαν φορὰν, εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἑκατοικοῦσεν εἰς ἄγνωστόν τινα καὶ βαθεῖαν κοιλάδα ἐντὸς σκιεροῦ ἄλλους δαφνῶν, ἀφιερωμένου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, γυνὴ ὥραία καὶ νέα, ὀνομαζομένη Κλυμένη. Ἀπέφευγε δ' αὕτη τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ καθ' ἡμέραν, εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, συνέλεγεν ἄνθη καὶ ἐστεφάνωνε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔπειτα δὲ ὅλον τῆς τὸν καιρὸν ἐξώδευεν εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τριῶν θυγατέρων τῆς καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς, ὅστις ὠνομάζετο Φαέθων.

Τὸ παιδίον ἦτο σπανίας ὥραιότητος. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἦσαν γαλανοὶ ὥς τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, ἡ κόμη τοῦ ἦτο ξανθὴ καὶ ἐχρῶσιζε, καὶ ὅταν ἐμειδία, ἔλεγε, ἐχάραξεν ἡ ἀνατολή. Ἡ ἀγάπη τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἦτο λατρεία. Ἀλλὰ καὶ εὐφυΐαν καὶ καλὴν θέλησιν εἶχεν ὁ μικρὸς Φαέθων, καὶ ὅ,τι τὸν ἐδίδασκον ἡ μήτηρ καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ, τὸ ἐμάνθανεν εὐκόλως καὶ προθυμότατα. Καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν δὲ καὶ εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ σώματος ἐξαισίως ἐπέδιδε, καὶ ὅλοι οἱ ὁμηλικεῖς τοῦ τῶν πέριξ κοιλάδων τὸν ἐθεώρουν κατὰ πάντα ἀνώτερόν των.

Ἀλλὰ τοῦτο εἶχε καὶ τὸ κακόν του μέρος, ὅτι, συνηθίσας εἰς τοὺς ἐπαίνους, ἀπώλεσε τὴν μετριοφροσύνην, ἥτις εἶναι τῶν προτερημάτων ὁ στολισμός, καὶ ἐγίνεν οἰηματίας. Τὸ κακὸν δὲ ἦτον, ὅτι οὔτε ἡ μήτηρ οὔτε αἱ ἀδελφαὶ τοῦ συνετέλουν πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ

τὴν φιλαυτίαν του, διότι ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἀγάπης τὸν ἐβλαπτεν, ἀντὶ νὰ τὸν ὠφελῇ.

Πατέρα δὲν εἶχεν ἴδει ποτέ, οὐδ' ἤκουσε νὰ γίνη ποτὲ λόγος περὶ τοῦ πατρὸς του. Μόνον ἅπαξ, ὅταν ἡ μήτηρ τὸν ἐδίδασκεν ὅτι πατὴρ τοῦ Διὸς ἦτον ὁ Κρόνος, καὶ πατὴρ τοῦ Κρόνου ὁ Οὐρανός, ἠρώτησεν αἴφνης ὁ μικρὸς Φαέθων:

— Καὶ ἰδικός μου πατὴρ ποῖος εἶναι;

Ἄλλ' ἡ Κλυμένη, χωρὶς ν' ἀποκριθῇ, τὸν ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς, καὶ ἔχουσα πλήρεις δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν ἔφερεν ἐμπρὸς τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἔπραττεν εἰς ὅλας τὰς δυσκόλους περιστάσεις τῆς ζωῆς της, καὶ γονατίσασα μετ' αὐτοῦ τοῦ εἶπε:

— Προσευχήθητι καὶ τὴν ἐρώτησιν ταύτην ποτὲ πλέον μὴ τὴν ἐπαναλάβῃς.

Ὁ Φαέθων ἦτο συνηθισμένος νὰ προσεύχεται ἐμπρὸς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀγάλματος, εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ὁποίου ἔλαμπε θεία καλλονὴ καὶ μεγαλειότης. Ἐμπρὸς λοιπὸν αὐτοῦ ὑπεσχέθη ὅ,τι ἡ μήτηρ του τὸν ἐξήτει, καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον του, ἂν καὶ ἡ περιέργεια τὸν ἐπίεξε.

* * *

Μετά τινα ἔτη οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρῶν εἶχον μεγάλην πανήγυριν καὶ ἀγῶνας εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ. Συνέρρευσαν λοιπὸν ἐκεῖ οἱ ἀξιώτεροι νέοι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα διαγωνισθῶσιν ὅστις ὑπερίσχυεν, ἐλάμβανε στέφανον, ἐπηνεῖτο, ἐχειροκροτεῖτο, καὶ εὐτυχεῖς ἐλογίζοντο οἱ γονεῖς, οἵτινες τὸν ἐγέννησαν.

Μεταξὺ ὅλων τῶν ἀγώνων λαμπρότεροι ἐθεωροῦντο οἱ ἱππικοί, καὶ τὸ πλῆθος ὅλον ἦτο βέβαιον ὅτι τὸ βραβεῖον θὰ λάβῃ εἰς Θεσσαλός, ὅστις ἐκάθητο ὑπερήφανος εἰς τὸν μέγιστον καὶ ὠραιότατον ὅλων τῶν ἵππων καὶ ἐφαίνετο ἔχων μεγάλην ἐπιτηδεσιότητα νὰ τὸν διοικῇ. Καὶ τῷ ὄντι, ὅταν ἤρχισαν νὰ τρέχωσιν, αὐτὸς ἐτινάχθη ὅλων ἐμπρός· ὁ δὲ Φαέθων, ὅστις καὶ αὐτὸς ἠγωνίζετο μετὰ τῶν ἱππέων, ἔμεινε μακρὰν ὀπίσω, ἀναβαίνων ἵππον, ὅστις ἐφαίνετο ἄγχιος καὶ νευρώδης, ἀλλ' ἦτο μικρὸς καὶ ὀλίγον ἐπιδεικτικός. Ἄλλ' ὅτε δὲν ἀπείχον πλέον πολὺ τοῦ τέρματος, ἔπληξε διὰ μιᾶς διὰ τῶν περνιστήρων τὸν ἵππον του, ὅστις δὲν ἦτον, ὡς οἱ ἄλλοι, ἐξηντλημένος, ἐλήθησε μέγιστον πῆδημα, καὶ τρέχων ὡς ἀστραπὴ ἐφθάσε πρὸ τοῦ Θεσσαλοῦ.

— Εὐγε! Εὐγε! ἐφώναζον αἱ χιλιάδες τῶν θεατῶν, ὅτε ἐφάνη εἰς τὰς ὄψεις ὅλων ὁ νεανίας, ὠραιὸς καὶ φέρων τῆς νίκης τὸν στέφανον.

Μετὰ δὲ τὸ ἵπποδρομιον ἤρχισεν ἡ ἀμαξοδρομία καὶ μετὰ θαυμασμοῦ εἶδε τὸ πλῆθος τὸν Φαέθοντα, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζον κατάκοπον ἐκ τῆς πρώτης νίκης, παραταχθέντα καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα. Οἱ ἵπποι του ἦσαν τέσσαρες, ξανθοὶ καὶ τόσον θυμοειδεῖς καὶ ἀνυπόμονοι, ὥστε οἱ θεαταὶ ἐπίστευον ὅτι κατὰ πρῶτον τότε ἐξεύχθησαν εἰς ἄρμα, καὶ ἐφοβοῦντο τὰ ἔσχατα διὰ τὸν Φαέθοντα.

Ἄλλ' ὥς τὸ σύνθημα ἐδόθη, ὁ νέος τοὺς ἠγγισεν ἐλαφρῶς διὰ τῆς μαστιγῆς, τοὺς προῦκάλεσε διὰ γλυνκείας φωνῆς, καὶ οἱ ἵπποι ὥρμησαν ὡς βέλος ἐμπρός. Θαυμάσια δὲ ἦτον ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἐπιδεξιότης, μεθ' ἧς διηύθυνε τὰς ἡνίας, ἀπέφευγε τὰ προσκόμματα, ἔκοπτε τὴν ὁδὸν

τῶν ἀνταγωνιστῶν του, σοφοὺς ἐλιγμοὺς ἐκτελῶν καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα, διὰ στιβαρᾶς χειρὸς ἀνεχαίτισε τοὺς ἵππους, ἀνεπήδησε τοῦ ἄρματος, καὶ ἔρριψε τὰς ἡνίας εἰς τὸν ἵπποκόμον, πρὶν ἢ ἀφίχθῶσιν οἱ ἄλλοι.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν θεατῶν ὄρια δὲν ἐγνώριζεν· αἱ εὐφημίαι τῶν ἔφθανον μέχρις οὐρανοῦ, καὶ ὅλαι αἱ χεῖρες πρὸς αὐτὸν ἐξετείνοντο καὶ ἔρριπτον στεφάνους.

* * *

Ὁ ἥλιος πρὸ μικροῦ εἶχε δύσει εἰς τὸν ὀρίζοντα καί, συνάξας ὅσους στεφάνους ἠδυνήθη ὁ Φαέθων, ἔσπευδε πρὸς τὴν μητέρα του, ἵνα καταθέσῃ αὐτοὺς εἰς τοὺς κόλπους της, ὅτε ὑπὲρ ὅλας τὰς φωνὰς ἤκουσε μίαν, ἣτις τῷ ἔλεγεν εὖγε καὶ αὐτῇ, ἀλλὰ τόσον γλυκεῖαν, ὥς ἂν ἦτον μέλος κιθάρας, τόσον σιγαλήν, ὥς ἂν ἦτον ψιθυρισμός, ἀλλὰ συγχρόνως τόσον ἔντονον, ὥστε ὑπὲρ ὅλας τὰς ἄλλας ἤχει εἰς τὴν καρδίαν του. Ἀναβλέψας δὲ εἶδεν ἐμπρὸς του ἄνδρα, ὅστις τῷ ἐφάνη ὥραϊος, ὥς ἦτον τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀλλὰ πλήρης ζωῆς, χρυσοκόμης καὶ γαλανός.

— Εὖγε, ὁ Φαέθων, ὁ υἱὸς τῆς Κλυμένης! ἐπανάλαβεν ὁ ξένος μειδιῶν, καὶ τὸ μειδιάματό του ἐκεῖνο ἔλαμψεν ἐντὸς τοῦ Φαέθοντος, ὥς ἂν ἦτο φῶς ἡμέρας ἐαρινῆς.

— Καὶ πῶς με γνωρίζεις; εἶπεν ὁ Φαέθων, μετὰ δειλίας ὁμοῦ καὶ χαρᾶς.

— Σὲ γνωρίζω, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, διότι εἶμαι ὁ πατήρ σου.

— Ὁ πατήρ μου! ὁ πατήρ μου! ἀνέκραξεν ὁ νέος

ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Ἄν εἶσαι ὁ πατήρ μου, ἐλθὲ λοιπὸν εἰς τὴν μητέρα μου, ἥτις κλαίει τόσον καιρὸν, διότι εἶσαι μακρὰν της. Ἀλλὰ πῶς ὀνομάζεσαι;

— Ὁ πατήρ σου εἶμαι, φίλτατε Φαέθων, εἶπεν αὐτός, καὶ ὀνομάζομαι Ἀπόλλων.

— Ἀπόλλων, ὁ θεὸς ὁ πανίσχυρος, ὁ θεὸς τῆς λατρείας ἡμῶν! ἀνέκραξεν ὁ νεανίας, κυριευόμενος ὑπὸ τρόμου καὶ ὑπ' ἀνεκφράστου αἰσθήματος χαρᾶς ἐν ταύτῃ, καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας του· σφοδρῶς δὲ ἔπαλλεν ἡ καρδιά του.

— Καὶ εἶμαι ὑπερήφανος διὰ τὸν υἱόν μου, εἶπεν ὁ Ἀπόλλων. Εἶδον τὰς νίκας σου καὶ ἠξεύρω τί ἀξιῶσιν· εἶμαι καὶ ἐγὼ διαφορλάτης· ὁδηγῶ τὸν δῖφρον τοῦ ἡλίου εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ ζήτησόν με ὅ,τι θέλεις. Ναί, εἶμαι θεὸς πανίσχυρος, καὶ ὅ,τι ζητήσης, σοῦ ὑπόσχομαι νὰ τὸ ἔχῃς.

— Ὅ,τι σὲ ζητήσω; Μοῦ ὑπόσχεσαι νὰ μοῦ κάμῃς ὁποίαν χάριν σὲ ζητήσω; ἀνέκραξε περιχαρῆς ὁ Φαέθων. Τῷ ὄντι μοῦ τὸ ὑπόσχεσαι;

— Σοῦ τὸ ὁμνῶ, μὰ τὴ Στύγα, εἶπεν ὁ Ἀπόλλων.

— ὦ! ἐν μόνον σὲ ζητῶ, εἶπε μὲ ἱκετικὴν φωνὴν ὁ νεανίας. Ἄφες με μίαν μόνον ἡμέραν νὰ ὁδηγήσω τὸν δῖφρον σου εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἄλλ' ὁ Ἀπόλλων ἀφῆκε μεγάλην τρόμου κραυγὴν.

— Ἄφρον, εἶπεν, ἄφρον, τί ζητεῖς; Ὅχι τοῦτο. Ζήτησον ὅ,τι ἄλλο θέλεις. Μὴ ζητεῖς τοῦτο.

— Μοῦ ἀρνεῖσαι λοιπόν, ἀφοῦ μοῦ ὑπεσχέθης; εἶπεν ὁ Φαέθων θλιβόμενος.

— Ζητεῖς τὸν κίνδυνον, ζητεῖς τὸν θάνατον. Ἀλλ'

ὄχι, δὲν σοῦ ἀρνοῦμαι· δὲν ἡμπορῶ νὰ σοῦ ἀρνηθῶ . . .
Ἄλλ' ἐλθέ· πρέπει νὰ ὑπάγωμεν πρὸς τὴν μητέρα σου.

* * *

Ὅρια δὲν εἶχεν ἡ εὐτυχία τῆς Κλυμένης, ὅταν εἶδεν αἶφνης ἐμπρὸς τῆς τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν ὁποῖον ἐστερεῖτο ἀπὸ τόσοι καιροῦ, διότι κατοικία αὐτοῦ ἦτον ὁ οὐρανός. Μετὰ μεγίστης δὲ χαρᾶς ἤκουσε καὶ τὸν Φαέθοντα διηγούμενον περὶ τῶν θριάμβων του. Κατωτέρα δὲ τῆς ἰδικῆς τῆς δὲν ἦτον καὶ τῶν θυγατέρων τῆς ἡ ἀγαλλίας διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πατρὸς των καὶ διὰ τὰς νίκας τοῦ ἀδελφοῦ των.

Ἀλλὰ τὰ πάντα ἥλλαξαν μορφὴν, ὅταν ὁ Ἀπόλλων εἶπε:

— Κλυμένη, ὥς μήτηρ ὑπακούεσαι ὑπὸ τοῦ νεανίσκου τούτου. Εἶπέ του νὰ μὴ ἐπιμένη νὰ μὲ ζητῇ ὅ,τι μ' ἐζήτησεν.

— Ὅχι, μήτε, μὴ τὸν ἀκούεις, ἀνέκραξεν ὁ Φαέθων. Μοῦ ὑπεσχέθη νὰ μοῦ δώσῃ ὅ,τι τὸν ζητήσω. Ἐζήτησα νὰ ὀδηγήσω καὶ ἐγὼ μίαν μόνον ἡμέραν τὴν ἁμαξίαν του εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ δὲν θέλει νὰ μὲ ἀφήσῃ.

— Τὸν ὀλεθρὸν σου, ἀλόγιστε, ἀπεκρίθη μετὰ περιπαθείας ὁ Ἀπόλλων, τὴν καταστροφὴν σου ζητεῖς. Ἡξεύρεις τί εἶναι οἱ ἵπποι μου, οὓς ζητεῖς νὰ δαμάσῃς; Ζήτησον ἐπίσης νὰ ἡνιοχήσῃς τὴν βροντὴν καὶ τὸν κεραυνόν.

— Φίλτατε Φαέθων, ἀνεφώνησε τρέμουσα ἡ μήτηρ του, ἄφησε τὴν φαντασίαν αὐτὴν. Ἄν δυστύχημα σοῦ συμβῇ, ἤξευρε ὅτι μὲ φονεύεις.

‘Ομοίως δὲ καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ τὸν ἐλάμβανον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν καὶ τὸν παρεκάλουν. Ἀλλ’ ἐκεῖνος γελῶν ὑπεροπτιζῶς:

— Φοβεῖσθε, ἔλεγε, διότι δὲν μὲ εἶδετε εἰς τὸ ἵπποδρομίον. Ὅτι καὶ ἂν εἶναι οἱ ἵπποι τοῦ πατρὸς μου, ἵπποι εἶναι πάντοτε, καὶ θὰ ἰδοῦν ἂν ἡμπορῶ νὰ τοὺς δαμάσω.

— Νεανίσκε, νεανίσκε, εἶπεν ὁ Ἀπόλλων, ἡ ὑπεροψία εἶναι μέγα ἁμάρτημα, ἁμάρτημα πολλάκις θανάσιμον.

— Ἀλλ’ ἀρνήθητι τὸ ἄφρον ζήτημὰ τοῦ, εἶπεν ἡ Κλυμένη πρὸς τὸν θεόν. Ὅτε ὑπεσχέθης, δὲν ἤξευρες τί θὰ σὲ ζητήσῃ.

— Τοῦτο δυστυχῶς δὲν δύναμαι, εἶπεν ὁ Ἀπόλλων. Ὡμοσα κατὰ τῆς Στυγός, καὶ ὁ φοβερός αὐτὸς ὄρκος παρὰ τοῖς θεοῖς δὲν ἀναιρεῖται.

Ὅτε ἡ δυστυχὴς Κλυμένη ἤκουσε τοῦτο, παρεδόθη εἰς ὅλην τὴν ἀπελπισίαν της, καὶ μόλις κατώρθωσεν ὁ Ἀπόλλων νὰ τὴν παρηγορήσῃ ὀλίγον, ὑποσχεθεὶς ὅτι θέλει ὁδηγήσῃ καὶ διατάξῃ τὸν υἱὸν τοῦ πῶς νὰ πράξῃ, ἵνα ἀποφύγῃ πᾶν δυστύχημα.

* * *

Μετὰ νέας λουπόν, ἐπίσης ματαίας, προσπαθείας τοῦ νὰ μεταπείσωσι τὸν ἰσχυρογνώμονα, παραλαβὼν αὐτὸν ὁ Ἀπόλλων, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὅπου τὸν ἔφερεν εὐθύς. Ἐκεῖ δὲ τὸν ὠδήγησεν ἀμέσως εἰς τὸ ἵπποστάσιόν του, στίλβον ὅλον ἐκ χρυσοῦ καὶ διάλιθον, ὅπου τέσσαρες χιόνος λευκότεροι ἵπποι, σκάπτοντες τὸ ἔδαφος δι’ ἀργυ-

ρῶν ὀπλῶν, ἔτρωγον χρυσὴν κριθὴν εἰς ἀργυρᾶς φάτνας καὶ εἰς κρυσταλλίνους κάδους ἔπινον νέκταρ, τὸ ποτὸν, τῶν θεῶν. Ἱπποκόμοι δὲ αὐτῶν ἦσαν εἰκοσιτέσσαρες νέαι παρθέναι, αἱ Ὠραι, δώδεκα αἱ τῆς νυκτός, μελανὰ ἐνδεδυμέναι, καὶ δώδεκα λευκοφόροι, αἱ τῆς ἡμέρας.

Τότε δ' ἐδίδαξεν ὁ Ἀπόλλων τὸν υἱόν του, πῶς ἡμέρως νὰ προσφωνῇ τοὺς ἵππους, πῶς νὰ τοὺς ψηλαφῇ, χωρὶς νὰ τοὺς πλήττῃ διὰ τῆς χρυσοῦς μάστιγος, νὰ τοὺς ὀδηγῇ, ἀλλὰ νὰ μὴ τοὺς παροξύνῃ, πῶς νὰ κρατῇ τὰς ἡνίας, χωρὶς οὔτε νὰ τὰς τείνῃ, οὔτε νὰ τὰς χαλαρῶνῃ· καὶ ἀφοῦ καὶ ἄλλα ὠφέλιμα τῷ παρήγγειλε, τὸν ἐνουθέτησε διὰ τελευταίαν φορὰν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀνοήτου τοῦ ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ πάλιν χωρὶς νὰ τὸν πείσῃ.

— Καιρὸς λοιπόν, εἶπεν.

Καὶ τοῦ ἔδειξε τὰς Ὠρας τῆς νυκτός, αἵτινες εἶχον στρέψει τὰ νῶτα σιωπηλῶς, καὶ τὰς Ὠρας τῆς ἡμέρας, αἵτινες μειδιῶσαι καὶ ἐλαφρῶς ὀρχούμεναι ἐπλησίαζον καὶ ἐξεύγνουσαν τοὺς τέσσαρας λευκοὺς ἵππους εἰς δίφρον κατάχρυσον, ὃν ἐκάλυπτον μυριοὶ καὶ μυριοὶ ἀκτινοβολοῦντες ἀδάμαντες.

Ὁ Φαέθων ἐθαμβώθη τὸ κατ' ἀρχάς· ἀλλ' εὐθὺς πάλιν θάρρος λαβὼν, ἐπήδησεν εἰς τὸν δίφρον, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Ἀγαθὴ τύχη! τῷ εἶπε. Προσοχὴν, ἡρεμίαν πνεύματος καὶ περισκεψὶν!

Τότε προὐχώρησε νεᾶνις φαιδρά, ἔχουσα ρόδων πλήρεις τὰς χεῖρας, ἤνοιξε διὰ χρυσοῦ κλειδίου τὴν πύλην τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐσκόρπισε τὰ ρόδα εἰς τὸ κατώ-

φλιον. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὁ Ἀπόλλων προσεφώνησε τοὺς ἵππους καὶ αὐτοὶ ἐκινήθησαν.

Κατ' ἀρχὰς ἐβάδιζον βῆμα βραδύ, διότι ἡ ἄνοδος ἦτο ἀπότομος. Ἀλλὰ τοῦτο ἐστενοχώρει τὸν τολμητῖαν, ὅστις ἐνθυμούμενος τὰ ἵπποδρόμια ἐκραύγαζε, «ἐμπρὸς λοιπόν», καὶ ἐκτύπα διὰ τῆς μάστιγος τὸν ἄερα.

Εἰς τὴν ξένην ταύτην φωνήν, εἰς τῆς μάστιγος τὸ πλατάγισμα, οἱ ἵπποι ἀνετινάχθησαν σφοδρῶς, καὶ ἤρχισαν καλπάζοντες ὡς παράφοροι. Ὁ πλατὺς οὐρανὸς ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ περὶ τὸν Φαέθοντα ἦτον χάος, ὅπου ἔβλεπεν ἐν σκοτοδίνῃ σπινθηροβολοῦντας ἀστερισμοὺς ὡς σχῆμα καρκίνων, σκορπίων καὶ λεόντων, καὶ βαθέως ὑπὸ τοὺς πόδας του τὴν γῆν, ἣτις ἐστρέφετο ὡς χειρόμυλος.

Ἀλλ' ὁ Φαέθων ἦτο γενναῖος. Ἦρπασε τοὺς χαλινοὺς καὶ σπασμωδικῶς τοὺς ἀνέσυρεν· οἱ δὲ ἵπποι ἠνωρθώθησαν εἰς τοὺς ὀπισθίους τῶν πόδας.

Ὁργιζόμενος τότε, τοὺς ἐκτύπησε διὰ τῆς μάστιγος, καὶ αὐτοί, φοβερῶς χρεμετίσαντες καὶ φυσήσαντες ἐκ τῶν ρωθίωνων φλόγας, ὥρμησαν ὡς ἂν ἐδιώκοντο ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Ἐκ τοῦ χρεμετισμοῦ των οἱ θόλοι τοῦ οὐρανοῦ ἐσείσθησαν· ἐκ τῶν φλογῶν των τὰ σύννεφα ἐβάφθησαν ἐρυθρά. Πᾶν κίνημα τοῦ νέου των ἡνιόχου τοὺς ἠρέθιζε μᾶλλον ἢ τοὺς ὠδήγει, καὶ ἐφέροντο τυφλῶς καὶ ἀτάκτως· καὶ ὅτε μὲν εἴλκε τοὺς χαλινούς, ἀνεπήδων πρὸς τὰ ἄνω σχεδὸν καθέτως, καὶ εἰς ὀλίγα λεπτὰ ἀνέβαινον εἰς ἀχανῆ ὕψη μακρυνόμενοι τῆς γῆς· ἡ γῆ τότε, ἐστερημένη τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, ἐκαλύπτετο ὑπὸ χιόνων καὶ ὑπὸ πάγων, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐγίνοντο κρύσταλλα, καί

φυτὰ καὶ ζῶα καὶ ἄνθρωποι ἀπέθνησκον ἐκ τοῦ ψύχους. Ὅτε δὲ ἀπηύδων οἱ εὐρωστοί του βραχίονες καὶ ἐχαλαροῦντο οἱ χαλινοί, ὥρων οἱ ἵπποι κατὰ κεφαλῆς πρὸς τὴν γῆν, καί, ὅπου ἐπλησίαζον, αἱ πεδιάδες μετεβάλλοντο εἰς ἀμμώδεις ἐρήμους, καὶ ἦναπτον ὡς λαμπάδες τὰ δάση καὶ οἱ ποταμοὶ ἐξηραίνοντο, καὶ ἀπέραντος πυρκαϊὰ ἔβροσκεν εἰς τὰ ὄρη καὶ τῶν ἀνθρώπων τὰς κατοικίας.

* * *

Τότε μεγάλη κραυγὴ ἠγέρθη ἐξ ὅλης τῆς γῆς. Οἱ ἄνθρωποι ἐξέπεμπον δεήσεις πρὸς τὸν Δία ν' ἀποτρέψῃ τὸ μέγα δεινόν.

Ὁ δὲ Ζεὺς, ἰδὼν τὸν ἥλιον ὅτι ἐκινεῖτο ὡς ἂν ἐμέθυε, καὶ ἐννοήσας ὅτι ὁδηγεῖ αὐτὸν οὐχὶ ὁ Ἀπόλλων, ἀλλὰ χεῖρ πρωτόπειρος καὶ ἀνίκανος, ἤρπασε μετ' ὀργῆς τὸν κεραυνὸν καὶ τὸν ἐσφενδόνισε κατὰ τοῦ αὐθάδους. Φοβερός τριγμὸς ἠκούσθη καθ' ὅλην τὴν φύσιν. Ὁ κεραυνὸς ἐνέσκηπεν εἰς τὴν ἄμαξαν, καὶ πλήξας ἀπεκύλισε τὸν Φαέθοντα· καὶ οἱ μὲν ἵπποι, γνωρίσαντες τὴν βροντὴν τῶν θεῶν, ἔντρομοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν φάτνην των, ἀφέντες καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν γῆν εἰς σκότος βυθισμένην. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ δυστυχοῦς νεανίου, φερόμενον διὰ τοῦ κενοῦ, ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἡριδανόν, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἔμενον ἡ μήτηρ καὶ αἱ ἀδελφαί του, μετ' ἀγωνίας περιμένουσαι τὴν ἐπιστροφὴν του.

Τὴν ἀπελπισίαν των ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ· τὸν ἀγαπητὸν τῆς καρδίας των, τὸν πλήρη ζωῆς καὶ ἐλ-

πιδων νεανίαν, τὸν εἶχον ἤδη ἐμπρός των πτώμα ἄμορφον καὶ ἠζωωτηριασμένον. Διὰ τῶν χειρῶν των ἔσκαψαν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸν ἐνεταγίασαν, καὶ ἐκεῖ τὰς εὗρισκεν ὁ ἀνατέλλων, καὶ ἐκεῖ ὁ δὺων ἥλιος νὰ κλαίωσιν ἀπαρηγορήτως καὶ ὁ ποταμὸς ἔπινε τὰ δάκρυά των.

Ὁ Ἀπόλλων ὅμως ἠλέησε τὴν γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας του· καὶ νὰ ἐλαττώσῃ μὲν τὴν θλίψιν των δὲν ἠμπορεῖ, διότι καὶ ὁ ἴδιος τὴν συνεμερίζετο. Ἄλλ' ὅπως τὴν καταστήσῃ ὀλιγώτερον ἐπαισθητὴν εἰς αὐτάς, εἰς τὴν παραποταμίαν ἐκείνην, ὅπου ἐφαίνοντο ὡς ριζώσασαι, τὰς μετεμόρφωσεν εἰς δένδρα, τὰς ἱέας, αἵτινες, ὡς γνωστόν, φαίνονται ὡς κλαίουσαι καὶ *Κλαίουσαι* τῷ ὄντι ὀνομάζονται παρὰ τοῦ λαοῦ· τὰ δὲ πύρινα δάκρυά των, σταλάζοντα εἰς τὸν ποταμόν, ἐπήχθησαν ἐντὸς τῶν κυμάτων τοῦ εἰς τὴν πολύτιμον ἐκείνην κιτρίνην ὕλην, ἣτις ὀνομάζεται ἤλεκτρον.

7. Ὁ ἱερεὺς τῆς Βορρικοῦ.

(Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῖ).

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρὰ τὰ ἄλλα του προτερήματα καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὗρίζεται παπᾶς· ν' ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὀρθρον τὸν συνέβη νὰ περνισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὄταν τὴν ἀναψαν,

συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηδες. Δὲν ἐξεύρω ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπα-Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Κανχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὅδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξηκοντατέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν ν' ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο τοῦ μικρὰ παιδάρια. Μόλις τὰ ἄκουσεν ὁ Παπα-Τρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικός:

— «Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι;» — «Τὴν ἀγγλικήν», τοῦ ἀπεκρίθην· καὶ ἡ ἐκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἠμπόρει νὰ χωρήσῃ τοῦ βολισσινοῦ Ὅδυσσέως ἡ κεφαλή, πῶς τόσον νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ γελᾷς

τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπα-Τρέχα. Ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἦκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους! «Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα!»

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσης διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπα-Τρέχαν. Ναί, σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὥς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὅλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἠμπορεῖς νὰ στοχασθῇς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμᾷζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβατος εἰς τὴν ψυχὴν του.

Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔπεμψε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Τσελεπῆ.

* * *

Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδιάτριphen εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον

μὲ ἐρώτησεν, «ἂν ὁ Ὅμηρος ἦτο Χριστιανός». «Ἀδύνατον ἦτο», τὸν εἶπα, «ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἑννεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ».

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; «Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας». Μὲ τοῦτο ἐνόει φανερὰ ὁ φιλάνθρωπος παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσει τὸν Ὅμηρον, διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἀφ' οὗ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, «δὲν θέλεις», μὲ εἶπε, «ἀποστραφῇν τὴν ἰδικήν μου βοήθειαν». Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἀγγλοῦ τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπε νὰ ἐλπίζῃ τις βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπᾶς δύο γρόσια. — «Ταῦτα», λέγει, «ἔλαβον σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα· ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλεότερα ἂν εἶχα, πλεότερα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σὲ δώσω, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ πατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἡ ποίησις, τὸν ὁποῖον ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα».

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ μάθῃς πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ παπᾶ· τὴν ἔλαβα ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσιμένους ὀφθαλμοὺς τὴν πλουσίαν τοῦ πέννητος ἱερῆως

χειρα, διὰ νὰ μὴ λυπήσω μὲ τὴν ἄκαιρον παραίτησιν τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν.

* * *

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἡ πολλὰ μικρά των ἐκκλησία ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὅλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεστῶτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐκοινώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειάζομένην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον.

Ἄφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος παπάς, μίαν τῶν Κυριακῶν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε: «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε, ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουν μῆτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μῆτε νὰ γράφωσι πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἢ θέλομεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρώνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψωμοζητίαν». Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρμετρον μά-

κρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον με φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῇ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπα-Τρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ.

Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες με δάκρυα παρακαλοῦντες με νὰ τὸ ἐμποδίσω.

Ἀφήνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῇς πόσην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην τὴν ἀπόκρισιν: «Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν».

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ; Συνέκλαυσα κι ἐγὼ με τοὺς Βολισσινοὺς, καὶ ἐπρόσμενα με λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὁποίαν καὶ ἠθέλαμεν πάθει, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θωμιανῶν δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

8. Λάζαρος Κουντουριώτης.

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐγεννήθη τὸ 1796 ἐν Ὑδρᾷ, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Μόλις 14 ἐτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν Ὑδρᾷ ἐμπορικῶν ἐργασιῶν τοῦ πατρὸς του, ἐπειδὴ οὗτος διέμενεν ἐν Γενούῃ τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ θεοσεβής, πρᾶος, ὀλιγόλογος καὶ σοβαρός. Ἠγάπα τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτε δ' ἐξέτιμα τὸν ψεύστην, ὅσα ἄλλα προτερήματα καὶ ἂν εἶχεν.

Ὁ πατὴρ τοῦ Λαζάρου ἀπέθανε δολοφονηθεὶς. Μετὰ ἔτη ἤλθεν ὁ φονεὺς εἰς Ὑδραν καὶ διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐζήτησε συγχώρησιν παρὰ τοῦ Λαζάρου, ὅστις τὸν συνεχώρησεν ἄλλ' ὁ φονεὺς ἐδυστύχησε, καὶ τὸν συνέδραμε χρηματικῶς· ἔνεκ' ἀσθενείας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργάζεται, καὶ τῷ ἐχορήγησε σύνταξιν, καὶ ὅτε ἀπέθανε, τὸν ἐκίδευσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ. Ἐν δὲ μόνον εἶχεν ἀπαιτήσει παρ' αὐτοῦ, μηδέποτε νὰ τὸν ἴδῃ. Οὕτω δὲ συνεβίβασε τὸ πρὸς τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν καθήκον καὶ τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ὥφειλεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς του.

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς ἐντιμότητος αὐτοῦ, ὥστε, ὅτε οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ κειμήλια τῶν μοναστηρίων, σώζοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὸν Κουντουριώτην τὰ παρῆδωκαν πρὸς φύλαξιν, χωρὶς νὰ θελήσωσιν οὐδὲ ἀπόδειξιν νὰ λάβωσι.

Καθ' ὑπερβολὴν ἐτίμων τὸν Κουντουριώτην οἱ συμ-

πολιταί του. Ὅτε ὁ κύρ Λάζαρος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, κατέβαιναν εἰς τὴν ἀγορὰν, πάντες, πλοίαρχοι καὶ ναῦται, ἔσηκώνοντο μετὰ σεβασμοῦ ἀπὸ τὴν θέσιν των καὶ ἐσιώπων ἕως ὅτου ἀπομακρυνθῇ.

Στρατὸς πολὺς εἶχε σταλῇ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς Ὑδραν, ἐκ φόβου μήπως οἱ Τοῦρκοι ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἡμέραν τινὰ οἱ στρατιῶται ἦλθον εἰς φοβεράν λογομαχίαν πρὸς τοὺς Ὑδραίους. Οἱ στρατιῶται ὠχυρώθησαν. Οἱ Ὑδραῖοι ἔλαβον τὰ ὅπλα, καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα εἶχον ἑτοιμα τὰ πυροβόλα. Ὁ κύρ Λάζαρος καταβαίνει ἀπὸ τῆς οἰκίας του μόνος καὶ ἔρχεται πρὸς τὸ ἐξηγριωμένον πλῆθος. Ὡς τὸν εἶδον νὰ ἔρχεται οἱ κραυγάζοντες ἐσιώπησαν, καὶ τὸ πλῆθος ἐχωρίσθη εἰς δύο διὰ νὰ διέλθῃ. Ὁ μέγας προσετῶς ὠμίλησε πρὸς τ' ἀντίπαλα μέρη, καὶ εὐθὺς οἱ τραχεῖς ἐκείνοι ὀρεινοὶ καὶ οἱ ναῦται, οἱ ἑτοιμοὶ πρὸ μικροῦ ν' ἀλληλοσφαγῶσιν, ἔδωκαν τὰς χεῖρας καὶ ἡσπάσθησαν ἀλλήλους δακρύοντες.

Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει ἡ Πελοπόννησος, πλὴν ὀλίγων φρουρίων, ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰβραήμ, καὶ διεδίδετο ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος θ' ἀποβιβάζῃ στρατὸν πολυάριθμον εἰς Ὑδραν. Τρόμος κατέλαβε πάντας πλοῦσι οἱ δὲ καὶ πένητες ἤθελον νὰ φύγωσιν. Ὁ λαὸς συνῆλθε νὰ σκεφθῇ περὶ φυγῆς, προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ εἴπῃ πρῶτος τὴν γνώμην του, ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο σιωπῶν. Μετὰ πολλὰς δὲ συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ φύγωσι. Τότε λαβὼν τὸν λόγον εἶπε: «Κατευόδιον, ἀδελφοί! Εὐχομαι νὰ εὐτυχήσετε εἰς τὰ ξένα, καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τοῦτον ἢ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ

πλοίαρχοί μου καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοιάρχων μου θὰ μείνωμεν εἰς τὴν Ὑδραν μας». Ὅλοι μὲ μίαν φωνὴν ἀνεβόησαν: «Ὅταν μείνης σύ, κανεῖς δὲν φεύγει».

Καὶ πράγματι οὐδεὶς ἔφυγε, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη.

Εἰς τὸν ἱερὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἀγῶνα ὁ Κουντουριώτης ἀφιέρωσε τὴν μεγάλην ἐκ τριῶν ἐκατομμυρίων δραχμῶν περιουσίαν του, ἐξοπλίζων πλοῖα καὶ χορηγῶν τροφὰς καὶ πολεμεφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους.

Ὁ ἐπιφανὴς οὗτος ἀνὴρ οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ λάβῃ ὑποῦργημα, οὐδ' ἀπεδήμησέ ποτε ἐκ τῆς Ὑδρας. Ἐν Ὑδρᾷ ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐν Ὑδρᾷ τοῖς ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος βαλεὺς Ὁθων, ὅστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου, ἐν Ὑδρᾷ δὲ καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1852. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μέγαν τῆς Ἑλλάδος πολίτην ἐπένθησε πέντε ἡμέρας.

9. Ὁ Λωκράλης καὶ οἱ Νόμοι τῆς Παλρίδος.

Μόλις ἐξημέρωνε· σκότος ἐβασίλευεν ἀκόμη εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Κρίτων βιαστικὸς ἐσπευδε πρὸς τὰς φυλακὰς τῆς πόλεως. Τί κατεπεῖγον εἶχε νὰ κάμῃ ἐκεῖ τόσον ἔνωρὶς ἀνὴρ ἐκ τῶν πλουσιωτάτων τῆς πόλεως, ὁ Κρίτων;

Ὁ μέγας διδάσκαλός του, ὁ φιλόσοφος Σωκράτης, ἐκρατεῖτο ἐκεί δέσμιος καὶ ἔμελλε τὴν ἐπομένην νὰ πῆ τὸ κώνειον. Πῶς νὰ ἡσυχάσῃ ὁ ἀφωσιωμένος ἐκείνος μαθητής! Τὸν ἐνάρετον Σωκράτη ἠθέλησαν ἄνθρωποι κακοὶ νὰ τὸν καταστρέψουν· τὸν κατηγόρησαν λοιπὸν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅτι ὀδηγεῖ τοὺς νέους εἰς τὸ κακόν, καὶ οἱ δικασταί, χωρὶς νὰ προσέξουν, χωρὶς νὰ ἐννοήσουν ὅτι τοῦτο ἦτο συκοφαντία, τὸν εἶχον καταδικάσει νὰ πῆ τὸ κώνειον.

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Κρίτων εἰς τὰς φυλακάς, ὁ δεσμοφύλαξ τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου ἐκρατεῖτο ὁ Σωκράτης. Οὗτος ἐκοιμᾶτο ἡσύχως, ὅπως οἱ ἐνάρετοι μόνον καὶ οἱ ἀθῶοι δύνανται νὰ κοιμῶνται καὶ εἰς τὴν παραμονὴν ἀκόμῃ τοῦ θανάτου των.

Ὁ σεβασμιος γέρον ἐξεπλάγῃ πολὺ, ὅτε ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδε παρὰ τὴν κλίνην του εἰς τοιαύτην ὥραν τὸν ἀγαπητόν του μαθητήν.

— Πῶς, Κρίτων, ἦλθες σήμερα, πρὶν ἐξημερώσῃ; τὸν ἐρωτᾷ.

— Διδάσκαλε, ἀπαντᾷ ἐκείνος, ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ κάτι πολὺ σοβαρὸν καὶ ἐπειδὴ ἠξυρῶ, ὅτι τόσον εὐκόλα δὲν θὰ παραδεχθῇς τὴν γνώμην μου, ἦλθα ἐνωρίς, διὰ νὰ ἔχω καιρὸν νὰ σὲ πείσω.

— Ἄς ἀκούσω, Κρίτων.

— Ἐμάθαμεν ὅτι αὔριον θὰ σοῦ δώσουν νὰ πῆς τὸ κώνειον· οἱ μαθηταί σου ἔχομεν ἐτοιμάσει τὰ πάντα διὰ νὰ φύγῃς ἀπὸ τὴν φυλακὴν· ἔχομεν λάβει τὰ μέτρα μας καὶ τὸ πλοῖον ἀκόμῃ, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ σὲ φέρῃ εἰς Θεσσαλίαν, περριμένει εἰς Πειραιᾶ.

— Νὰ φύγω! ἀφοῦ μὲ ἐδίδασεν ἡ Πατρίς!

Ἄλλ' ὁ Κρίτων ἐπέμενε καὶ παρεκάλει θερμῶς τὸν διδάσκαλόν του νὰ μὴν ἀρνηθῇ τὴν χάριν αὐτήν.

Τότε ὁ Σωκράτης εἶπε:

— Ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς φυγῆς μου, φίλε Κρίτων, ἤθελον παρουσιασθῇ ἐνώπιόν μου οἱ Νόμοι καὶ ἡ Πατρίς καὶ μοῦ ἔλεγον: «Τί κάμνεις, ὦ Σώκρατες; ἀπεφάσισες λοιπὸν νὰ μᾶς καταστρέψῃς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πόλις καὶ νὰ εὐτυγῇ, ὅταν οἱ νόμοι τῆς δὲν τηρῶνται καὶ ὅταν αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τῆς δὲν ἐκτελῶνται πιστῶς; Νομίζεις ἴσως ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν καὶ διὰ τοῦτο θέλεις νὰ μᾶς παρακούσῃς; Ἄλλ' ἑλθισμόνησες τί ἐδίδαξες εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν; Δὲν ἐδίδαξες ὅτι δὲν πρέπει νὰ πράττῃ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ;

» Ἐγὼ ἡ Πατρίς, ὦ Σώκρατες, μὲ τοὺς νόμους μου καὶ μὲ τὰς φροντίδας μου σὲ ἐγέννησα, σὲ ἀνέθρεψα, σὲ ἐξεπαίδευσα, εἶσαι ἐπομένως τέκνον μου. Καὶ ὅπως τὸ τέκνον ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς γονεῖς του, οὕτω καὶ ὁ πολίτης ὀφείλει τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους.

» Εἰπέ μου: Ἐὰν οἱ γονεῖς σου ἢ οἱ διδάσκαλοί σου σὲ κτυπήσουν ἢ ἄλλως πως σὲ κακοποιήσουν, ἔχεις ποτὲ σὺ τὸ δικαίωμα νὰ ἀνταποδώσῃς εἰς αὐτοὺς τὸ ῥάπισμα ἢ ὅτι ἄλλο κακὸν σοῦ ἐπροξένησαν; Βεβαίως ὄχι. Καὶ διατί λοιπὸν θέλεις νὰ πράξῃς πρὸς ἐμέ, ὅτι δὲν θὰ ἔπραττες πρὸς τοὺς γονεῖς σου; Λησιμονεῖς ὅτι ἡ Πατρίς εἶναι τιμιωτέρα, σεβαστοτέρα καὶ ἀγιωτέρα καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ ὅλων τῶν ἄλλων προγόνων;»

— Τί λοιπὸν νὰ ἀπαντήσω εἰς ὅλα ταῦτα Κρίτων;

Οἱ νόμοι τῆς Πατρίδος μου μὲ κατεδίκασαν εἰς θάνατον· ἐνόμισαν ὅτι τοῦτο εἶναι δίκαιον. Πρέπει νὰ ὑπακούσω ἢ ὄχι;

Εἰς τὰς ἀληθείας ταύτας ὁ Κρίτων οὐδὲν ἡδυνήθη νὰ ἀντεῖπῃ καὶ ὁμολόγησεν ὅτι πᾶς ἔντιμος πολίτης ὀφείλει τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους.

Ὁ σεβασμῖος γέρον ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας. Ὅτε ἔφερον εἰς τὰ χεῖλη του τὸ ποτήριον μὲ τὸ κώνειον, ὁ ἀγαπητός του Κρίτων τὸν ἠρώτησε:

— Ἐχεις, διδάσκαλε, καμμίαν παραγγελίαν νὰ μοῦ δώσῃς;

— Σοῦ παραγγέλλω νὰ εἶσαι ἐνάρετος, ν' ἀγαπᾷς τὴν Πατρίδα σου, καὶ νὰ ὑπακούῃς ἄνευ προφάσεων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν νόμων.

Ἐπειτα ἔπιε τὸ κώνειον, χωρὶς τὰ χεῖλη του νὰ ἐκφράσουν τὸ ἐλάχιστον παρόπονον.

10. Ἡ ὑωπρέλρα.

Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 19... ἡ δεκαοκταέτις κόρη Οὐρανιὴ ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν της ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατήρ της, ὁ ἀτυχὴς μπάριπα-Διόμας, ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος πτωχεύσας, ὁ ὁποῖος κατήντησε νὰ γίνῃ πορθημεὺς εἰς τὸ γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῇ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβριάν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν Τσουγκριάν, καὶ διαπορθημεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἐορτασίμους

τινὰς προμηθείας. Ἡ Τσουγκριά, μικρὰ νῆσος νοτιώτερον κειμένη, ἀπεῖχε τρία μίλια. Διὰ τοῦτο ὁ μπαρμπα-Διόμας ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἐσπέραν· ἀλλ' ἐνύπτωσε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρὸς. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία της, ἡ ὁποία τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι των ἐχωρίζοντο δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλωσε καὶ αὐτὴ μαζί της διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθησε πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρα της, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἔσματα τῶν παιδῶν τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχοῦσα, πότε ὁ πατήρ της νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὄροι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρον δὲν ἐφαίνετο. Ἡ Οὐρανιώ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμίκλιντος πλησίον τῆς ἐστίας.

* * *

Παρῆλθε τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἐορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα της. «Πέρασαν καὶ τὰ μεσάνυχτα, εἶπε, καὶ ὁ πατέρας μου...»

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτονιά εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἤτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δυστυχὴς Οὐρανιώ δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περιφρακτὸν ὑπὸ

σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα λάλος καὶ φωνασκὸς εἶχεν ἐγερθῆ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονας ὅλους, προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιὰ τῆς. Ὁ σύζυγός τῆς Νταραδῆμος εἶχεν ἀνάγκην μοχλοῦ, διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντικρὺ τῆς τοῦ μπάρμπα-Διόμα. Ἡ Οὐρανιώ ἔβλεπε καθαρὰ ἀπέναντί τῆς τὴν γυναῖκα ἐκείνην νὰ κρατῇ φανὸν καὶ νὰ φωτίζει τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθὺ καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει, διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῦχος παγερὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διῆλθεν ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωνυμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδῆμος, ὁ ὁποῖος ἔπιασεν ὁμιλίαν μὲ τὸν Ἀργυράκην τῆς Γαροφαλιᾶς. Καὶ ὁ Νταραδῆμος κατέβη εἰς τὴν ὁδόν, ἐνῶ προηγεῖτο ἡ σύζυγός του, κρατοῦσα πάντοτε τὸν φανόν.

— Δὲν ξέρουμε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ μπάρμπα-Διόμα.

— Σωπάτε! εἶπε, φέρων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πὼς βούλιαξε...

— Τί; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἠτοιμάζετο νὰ διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν γοερὰ καὶ σαρα-

κτικὴ κραυγὴ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς Οὐρανιώ εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκεῖνην.

Ἡ ἄστρογος θεία, ἣτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνειψίαν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καί, λησμονήσασα τότε τὰ δύο στρέμματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς δυστυχοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἀτυχὴς μπάριπα-Διόμας κατέβη εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔλυσε τὴν μικράν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβὼν τὰς κόπας ἤλυνε πρὸς τὴν Τσουγκριάν. Μόνῃ ἔμεινεν ἡ Οὐρανιώ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μόνος ὁ μπάριπα-Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ προφρεὺς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπάριπα-Διόμας ἀπέκτησε κατὰ σειρὰν σκούνας, γολέττας καὶ βρίκια, ὕστερον ὑπεβιβάσθη εἰς βρατσέραν καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει ἀλιευτικὰς ἢ πορθημευτικὰς ἐκδρομάς. «Πηρέτρα» ἢ «Ὑπηρέτρα» ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος τῇ ἔδιδε.

Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίας ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τὸ γῆρας του δὲν τῷ ἔμεινεν ἄλλο

τι, εἰμὴ σιδηρᾶ ὑγεία, δι' ἧς ἡδύνατο ἀκόμῃ ν' ἀντέχῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Ἄφου κατέπλευσεν εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριὰν ὁ μπάριπα-Διόμας, ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς «Υπηρέτρας» πέντε ἢ ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κορίνους τινὰς φῶν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα καὶ ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος τοῦ Σταθαροῦ, ὁ ποιμὴν τῆς Τσουγκριᾶς, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ λάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὅληρον συμπλωτῆρα . . . «οὐδὲν ὑποζυγίου, ὥριμον πρὸς ἐπίσασιν . . .», ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἓνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων τοῦ εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπάριπα-Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριψε μὲ ἀμνηχανίαν βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς «Υπηρέτρας», ἀλλ' ἀφου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὀναρίου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον. Ὁ κουμπάρος Σταθαροῦ εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλευσεν ὀλίγα αὐγὰ καὶ μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπάριπα-Διόμας, ἐπιβιβάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κώπας καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιά καὶ διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον ἀπεῖχε σχεδὸν ἕξ ἴσου τῆς Τσουγκριᾶς καὶ τῆς πολίχνης. Ἄν καὶ ὁ ἄνεμος ἔπνεε βορειοδυτικός, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἰστίον, διότι ὁ μπάριπα-Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἄλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβροσεν ἡσύχως τὸ χόρτον του καὶ δὲν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα . . . καὶ τὸ μαδέρι τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διεσπάσθη. Τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος. Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχὺς ὥς ἀστραλὴ ὁ μπάριπα-Διόμας ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρεμα, τὸ ὁποῖον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸςωρ ἐκάθητο εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγυρε πρὸς τὸ μέρος τοῦ πανιοῦ ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νὰ μπατάρῃ τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θοῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπεῖσαν τρύπιδα. Ὅρνιθες, ἰνδιάνοι, κόφινοι καὶ ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπάριπα-Διόμας, ὅστις ἐκολύμβη ὥς ἔγχελυσ, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπεῖσαν «Ὑπηρέτραν», τὴν ὁλοῖαν ἠμπόδισε τοῦ νὰ βυθισθῇ.

Περὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπάριπα-Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρύπιδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος περὶ τὸ λυκόφως, ἐνὸςωρ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὀρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἐν ἰστίον. Ὁ μπάριπα-Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ ὅσην δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Ἦτο μέγα τρεχαντήριο φορτωμένον.

Αἱ φωναὶ τοῦ μάρμα-Διόμα δὲν ἤκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὥθει μακρὰν πρὸς τὸν λίβα. Ἀλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίασε καὶ ὁ μικρὸς ὄγκος τῆς ἀνατραπείσης λέμβου διεκρίνετο ὥς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων. Καθ' ὅσον ὁμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπέν σκαφίδιον ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων εἶχε μετατοπισθῇ πολλὰς δεκάδας ὀργυιῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά· ὁ γέρον ναυαγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τὴν λέμβον. Ὁ μάρμα-Διόμας ἤκουσε κόπας νὰ κτυπῶσι πλησίον του εἰς τὰ νερά, ἀλλὰ τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ δύο κωπηλάται ἀνέσυραν τὸν μάρμα - Διόμαν παγωμένον καὶ ἡμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον. Ἀφοῦ τοῦ ἥλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστριψέων προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωὴν. Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι πρῶρον πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως τὸν ἀποδώσωσι νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νὰ τῷ προσφέρωσι πούντες καὶ ἄλλα θερμὰ ποτά. Ἀλλ' ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς ὁ μάρμα-Διόμας διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια. Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.

— Ὅχι πούντες, ὄχι, εἶπε διὰ πνιγμένης φωνῆς κρασὶ δῶστε μου.

Οἱ ναῦται τῷ προσέφερον φιάλην πλήρη μαύρου οἶνου, καὶ ὁ μάρμα-Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

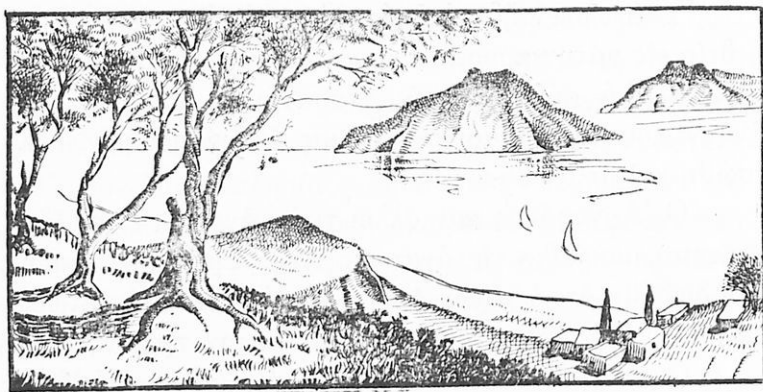
Ἐλέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσελάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν Οὐρανιώ. Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου ἐλθοῦσα τότε ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ μπάριπα-Διόμας ἐνανάγησε μὲν, ἀλλ' ἐσώθη καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου, καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη ὅτι ὁ γέρον ἐπνίγη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἰνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπάριπα-Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. ὦ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πιωχοῦ !

Ἡ Οὐρανιώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαροῦς. Ὁ πατήρ της δὲν τῆς εἶχε φέρεи οὔτε αὐγὰ οὔτε μυζήθρες οὔτε ὄρνιθες, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσόδαρτον ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαρὰς καὶ χελωνοδέρομους χειρὰς του, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινὰ ἔτη νὰ ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

11. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου.

Εἶναι ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἀρχίζομεν ν' ἀναβαίνομεν εἰς τὸ Πήλιον. Ἡ ἀνυπομονησία μας καὶ ὁ φόβος μὴ ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν κορυφήν, μᾶς ἔκαμε νὰ κινήσωμεν τόσον πρῶτ.

Ἦτο μόλις ἡ τρίτη πρωϊνὴ ὥρα, ὅτε ἐπλησιάσαμεν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς. Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς αὐγῆς ἦτο ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἀφροδίτης μὲ τὰς γλυκείας ἀκτῖνάς της εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ ὁρίζοντος.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον. Ἐξητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς πλησίον εἰς τὸ στόμιον σπηλαίου.

Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔχει μυθολογικὴν σημασίαν. Ἐντὸς αὐτοῦ, ὡς λέγεται, ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Κενταύρου

Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐκεῖ ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του ἀνέθρεψε αὐτὸν μὲ κρέατα λεόντων καὶ κάπρου.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ γλυκοφέγγῃ ἡ πρῶτα. Ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης ἔχει γίνεи κατακόκκινος. Ἦδη ὁ φωτεινὸς δίσκος ἐρυθρός, ἀλαμπὴς προβάλλει ἀπὸ τὸ ἀκύμαντον πέλαγος.

Ἐνῶ αἱ πρῶται χρυσαὶ ἀκτῖνες του φιλοῦν τοῦ Ὀλύμπου τὰς χιονολεύκους κορυφάς, ἀσθενὲς μόνον φῶς περιβάλλει τὰς ὑψηλότερας πλευράς του. Κάτω δέ, πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη ἐντὸς σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἀκόμη τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Αἰσθημα ἀπειριγράπτου χαρᾶς τὴν ὥραν ταύτην ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν μας ἐκ τοῦ ἐρείξ ἡμῶν μεγαλοπρεποὺς θεάματος. Πρὸς βορρᾶν ἡμῶν ὑψοῦνται ὑπερήφανοι αἱ χιονόλευκοι κορυφαὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ θεοῦ ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κατάρκουν οἱ προγονικοὶ μας θεοί. Χαμηλότερα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ὅσσα, ἡ ὁποία φαίνεται ὡς ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Πρὸς δυσμὰς ἡ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὄροσειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ὑψοῦται ἡ Ὄθρυς καὶ ὀπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστὸς καὶ ἀπώτερον μὲ νεφελῶδη καὶ ἄτονα χρώματα ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ μεγάλη Θεσσαλικὴ πεδιάς μὲ τὰς ἀργυρολαμπεῖς λίμνας της. Νοτιοανατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου φαίνονται αἱ Σποράδες καὶ τῆς Φθιώτιδος

αἱ ἄκται καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Καὶ ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἡ ἀπέραντος θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἄκται καὶ ἡ ἀπότομος ὑψηλὴ κορυφὴ τοῦ Ἄθω.

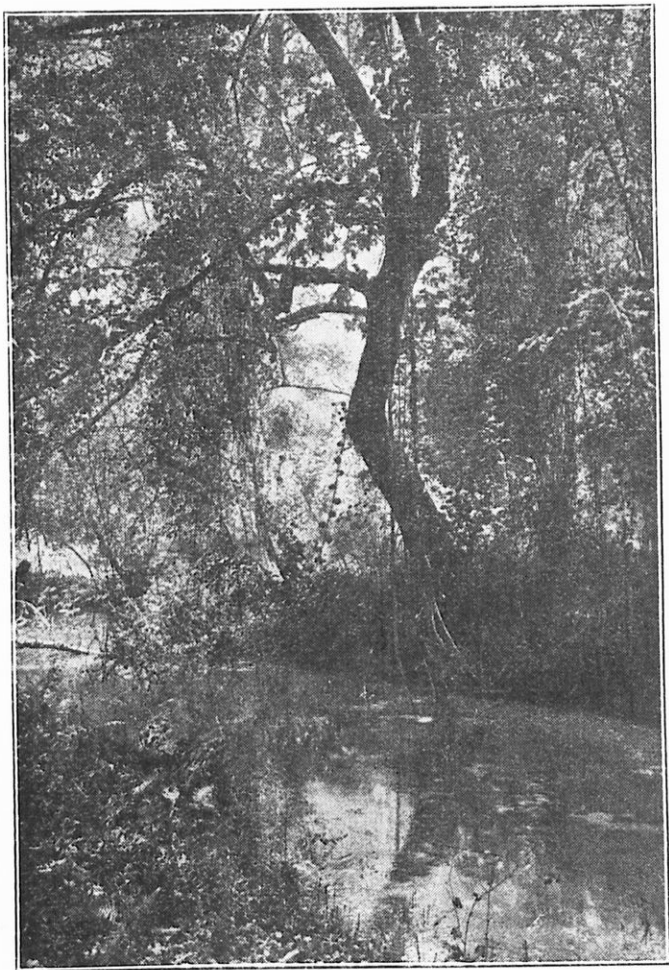
Τὸ βλέμμα μας δὲν χορταίνει νὰ βλέπῃ τὸ ἀπερίγραπτον τοῦτο πανόραμα. Καὶ ὅσον συνηθίζει νὰ βλέπῃ τις τόσα ὥραϊα πράγματα, τόσον διψᾷ περισσότερον νὰ γνωρίσῃ καὶ ἄλλα, ὅσα κορύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ὁμίχλη. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰάσων ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τούτων κορυφῶν ἐπόθησεν ἀγνώστους χώρας καὶ ἐναυπήγησεν ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Πηλίου τὴν Ἀργώ. Καὶ τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσῇ χώρᾳ τῶν ἐλπίδων, τὴν ὁποίαν ἔβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

12. *Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμῶν.*

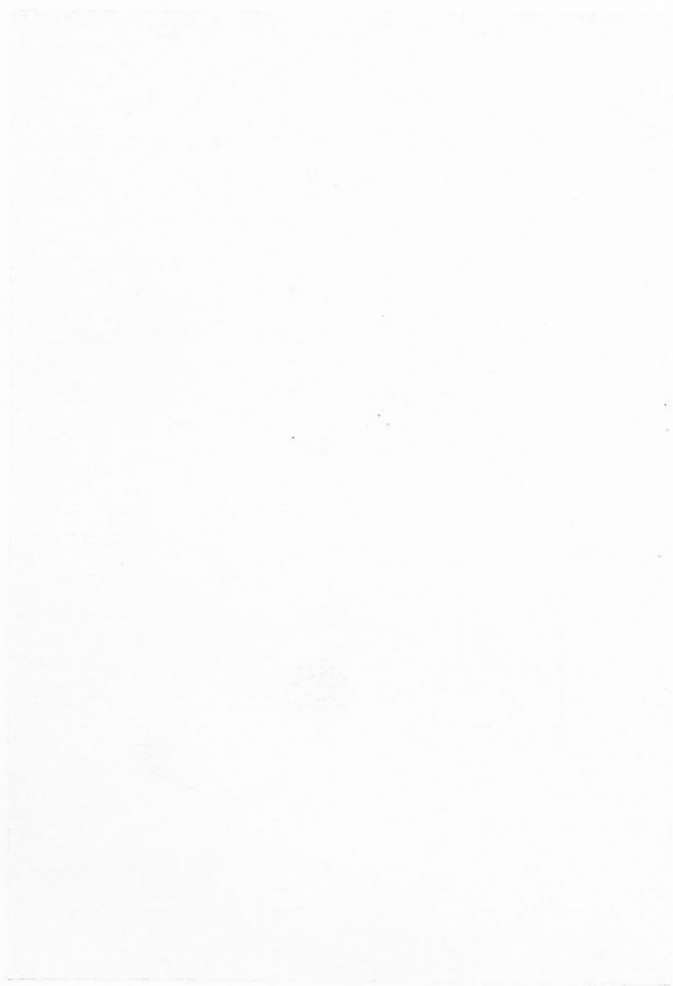
Πολὺ πρῶτ' ἐκινήσαμεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ὀνομαστῆς αὐτῆς κοιλάδος.

Δρόμος ἀμαξιτὸς ἄγει διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἱ ὅποιοι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐθερίσθησαν. Ματαίως κατὰ τὴν πορείαν μας ἐστρέφομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πανταχοῦ, μήπως ἀντικρύσωμεν ἔχνη δένδρων καὶ μέρη πρασινίζοντα ὑπὸ χλόης. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνὴ καὶ κατὰξηρος.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμός μας ταχύτερος τῶν ποδῶν διατρέχων τὴν πρὸ ἡμῶν

Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν.

ἐκτεινομένην πεδιάδα, συναντᾷ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὀσσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προσέχει ἡ κωνοειδὴς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς τελευταίας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, τὰ ὁποῖα ἡ δημόδης μοῦσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τὸσον πολὺ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο πλησιάζουν, ὥστε ματαιῶς διὰ τοῦ βλέμματος προσπαθοῦμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὁρέων ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν ὡς ὄφιν γιγάντιος ἔρπων διασχίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας ἠκολουθήσαμεν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν· ἐβαδίζομεν πάντοτε πρὸς βορρᾶν. Μόνον ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ Μακρυχώρι, ἐστρέψαμεν πρὸς ἀνατολὰς· καὶ μετὰ μίαν ὥραν ἀκόμη ἐφθάσαμεν εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν χωρίον ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς ὥραίας κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, ὅπου ὑπὸ ὑψηλοὺς καὶ βαθυσκύους πλατάνους ἐκαθήσαμεν νὰ ἀναπαυθῶμεν ὀλίγον, διότι εἶχομεν κουρασθῆ.

* * *

Ἀναχωρήσαντες ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγον καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ βαδίζοντες, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν περιώνυμον κοιλάδα ἔχοντες πρὸς τὰ ἀριστερὰ μας τὸν Ὀλυμπον καὶ δεξιὰ τὴν Ὀσσαν.

Ἐβαδίζαμεν παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ὀσσης, διότι εἶναι ἡ μόνη ὁδὸς ἡ ὁποία φέρει ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τῆς κοιλάδος μέχρι τῆς ἄλλης. Ἀπέναντι ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου

δὲν ὑπάρχει ὁδός, διότι αἱ ὑψώρειαι αὐτοῦ εἶναι πολὺ ἀπότομοι.

Ἡ ὁδὸς κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐπίπεδος καὶ δὲν ἀπεμακρύνετο πολὺ τοῦ ποταμοῦ. Ἐπειτα ὅμως σιγὰ-σιγὰ ἤρχισε νὰ ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς Ὀσσης καὶ ἡ κοιλὰς βαθμηδὸν νὰ γίνεται στενωτέρα. Καὶ εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τὸ ὕψος τῆς ὁδοῦ ἦτο μέγιστον καὶ ἡ κοιλὰς στενωτάτη. Ἀπὸ τὸ μέσον ὅμως τῆς κοιλάδος πρὸς τὴν ἔξοδον τὸ ἀντίθετον συνέβαινε· ἡ κοιλὰς ἤρχιζε βαθμηδὸν νὰ πλατύνεται καὶ ἡ ὁδὸς νὰ κατέρχεται καὶ νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν Πηνειόν.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν πορείαν μας ὁποῖον θέαμα εἶχομεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας! Ὅποιαν ἀρμονίαν τῆς φύσεως, ὁποιαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος! Ἀριστερόθεν ὑψώνετο ὁ μέγας Ὀλύμπος, εἰς τὰς κρημνῶδεις πλευρὰς τοῦ ὁποίου ἦσαν ριζωμένα πελώρια δένδρα διαφόρων εἰδῶν. Οἱ ἀπότομοι βράχοι τοῦ μόλις διεκρίνοντο· ἦσαν σκεπασμένοι ἀπὸ καταπράσινα φύλλα κισσοῦ καὶ ἄλλων φυτῶν. Χιλιάδες ὠδικὰ πτηνὰ ἐπέτων εἰς τὰ δένδρα, ἐκάθηντο εἰς τοὺς κλάδους καὶ ἔψαλλον γλυκύφωνα. Πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας κατάφυτος ὑψοῦται ἡ Ὀσσα, ἡ ὁποία εἶναι χαμηλότερα καὶ ἡμερωτέρα τοῦ Ὀλύμπου. Χλοεροὶ λειμῶνες, καταπράσινοι ἀγροί, ἀνθόσπαρτοι τοποθεσίαι ἐστόλιζον αὐτήν. Ἡ δάφνη, ἡ ροδοδάφνη, ἡ μύρτος, ὁ λύγος καὶ ἄλλοι εὐώδεις θάμνοι ἐσκορπίζον λεπτὸν ἄρωμα.

Τὰ δύο βουνά, τὰ ὁποῖα ὑψώνοντο ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας, ἐφαίνοντο ὅτι πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐχωρίσθησαν ὑπὸ φοβεροῦ σεισμοῦ.

Εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος θαλεραὶ κατὰ μῆκος ἐκτείνονται τοποθεσίαι, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἀπαλὰ-ἀπαλὰ κυλίνει ὁ Πηνειὸς τὰ θολὰ νερά του. Δένδρα ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια ὑψώνονται καὶ εἰς τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ καὶ σχηματίζουν πυκνὴν σκιάδα. Πλάτανοι, ἰτέαι, λύγοι, ἱασμοὶ, ροδοδάφναι, κάπου-κάπου δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναμιῖξ φύονται καὶ ὁ ἀειθαλὲς κισσὸς μετὰ στοργῆς ἐναγκαλίζεται ταῦτα ἀπὸ τῆς ρίζης μέχρι τῆς κορυφῆς.

Ὑδατα ψυχρὰ καὶ διαυγέστατα, ἄλλα μὲν κελάρυζοντα κατέρχονται ἀπὸ τὰς πλευρὰς τῶν δύο ὀρέων, ἄλλα δὲ ἀναβλύζουν ἀπὸ ἀναριθμήτους πηγὰς, ἀπὸ τοὺς βράχους, ἀπὸ τὰς ρίζας τῶν δένδρων, καὶ ὅλα χύνονται εἰς τὸν Πηνειόν.

Πλησίον δροσερᾶς πηγῆς καὶ ὑπὸ παχεῖαν σκιὰν ἐκαθήσαμεν νὰ γευματίσωμεν. Εἰς τὰς τόσας ὥραιάς ἐντυπώσεις μας ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ἓν καλὸν γεῦμα. Εἴχομεν μαζί μας ἄφθονα καὶ νόστιμα φαγητά. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἔθελγε τὰ ὦτά μας τὸ κελάρυσμα τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων καὶ ἡ γλυκυτάτη μουσικὴ τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ῥοδιζῶν πτηνῶν.

Ἐπειτα ἐξηκολουθήσαμεν ὑπὸ σκιὰν τὴν πορείαν μας μέχρι πέρας τῆς κοιλάδος, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶμεν τὸν παραμικρὸν κόπον. Ἀἷρ ἐλαφρὸς ἐδροσίζε τὸ πρόσωπόν μας, γλυκὺς ψιθυρισμὸς τῶν πλατάνων καὶ τῶν ἄλλων δένδρων ἔθελγε τὴν ἀκοήν μας, καὶ κρωγμοὶ τῶν ἀετῶν τοῦ Ὀλύμπου, οἱ ὁποῖοι ἐπέτων ὑψηλὰ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὀρέων φοβερὸν χάσμα, ἔφθανον μέχρι τῶν ὧτων μας.

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς μίαν χαράδραν τῆς Ὀσσης, ὅπου σχηματίζεται καταρράκτης. Μακρόθεν ἠκούετο ὁ κρότος τοῦ καταπίπτοντος ὕδατος. Ἐκεῖ ὁ Πηνειὸς ἐνώνει τὰ ρεῦματά του μὲ τὰ γαλανὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία βρέχει τὰς ἀκτὺς τῆς Μακεδονίας μας.

Ἀν. Σακελλάριος

13. Ὁ Ἄδως.

Κρυσταλλωμένε Ἀθωνα! τὸ ὕψος σου θαυμάζω,
καὶ βλέπων σε τὴν δεξιὰν τοῦ Πλάστου σου δοξάζω.
Τὸ φῶς λαμβάνει τοῦρανοῦ ἡ κορυφή σου πρώτη,
καὶ εἰς τοῦ Ἄδου φθάνουσιν οἱ πόδες σου τὰ σκότη.

Διάδημ' ἀδαμάντινον τὴν κορυφήν σου στέφει,
τὰ δάση ἔχεις ζώνην σου καὶ κόμην σου τὰ νέφη·
ἡ ἀστραπὴ τὸ βλέμμα σου, ὁ χεῖμαρρος φωτὴ σου
καὶ ὁ ἀνεμοστρόβιλος ἡ βροντερὰ προή σου.

Καθὼς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς φύσεως ἀρχαῖος
σὺ πρῶτος ἔλαβες ζωὴν, καὶ θέλεις τελευταῖος
προσφέρει τὸν ἀνχένα σου στὸν αἰμοβόρον χρόνον.
Νὰ τρέχῃ βλέπεις ὑπὸ σὲ ἡ ζώνις τῶν αἰώνων.

Κατακλυσμὸς δὲν ἔλυνσε τὸ μέγα μέτωπόν σου.
Ἀσπάζεται ἡ θάλασσα τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν σου.
ᾧ φύσις! τόσα τέκνα σου, χωρὶς ψυχὴν καὶ αἰσθήσεις
αἰῶνας ζῶσι, καθὼς σύ, ᾧ αἰωνία φύσις!

Παν. Σοῦτσος

14. *Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα.*

Ἦτο Μάϊος τοῦ 1879, ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ γαίαν νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς θαυμασίους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φιλόθρησκοι ἄνθρωποι, φεύγοντες τὴν κοινωνίαν, ἔστησαν, πρὸ πεντακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν, τὰς ἱεράς των φωλεάς, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀξιώματα, ἅτινα εἶχον εἰς αὐτόν.

Ἦμεθα μία συντροφιά, περισσότεροι ἀπὸ δέκα πρόσωπα, μὲ ἀρχηγόν μας τὸν μητροπολίτην Λαοίσης Νεόφυτον, καὶ εἶχομεν σκοπὸν νὰ περάσωμεν μίαν νύκτα μ' εὐθυμίαν καὶ χαρὰν ἐπάνω εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ φοβερότερον βράχον, ποὺ ἔχει ἕως πλάσει ἡ φύσις εἰς τὸν κόσμον. Εἶνε ὁ βράχος, ὅστις ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἄλλους ἀδελφούς του ὑψώνεται ὑπερύψηλος, οὐρανομήκης, γίγας ἀληθινὸς μεταξὺ ἄλλων γιγάντων. Ὁ βράχος οὗτος φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία μόνη ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων μοναστηρίων, ἅτινα εὗρίσκοντο ἄλλοτε ἐκεῖ, ὀνομάζεται, ὡς καὶ τὸ ὄλον βραχῶδες σύμπλεγμα, «Μετέωρα». Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς εἶχεν εἰδοποιηθῇ ἀπὸ τὸ πρῶτ' περὶ τῆς μεταβάσεώς μας καὶ μᾶς ἐπερίμενε.

Πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, βαδίζοντες ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνον τὸν βραχόκοσμον, καὶ πρὶν ἴδω τὸ φοβερὸν ὕψος, ποὺ χωρίζει τὴν κορυφὴν ἀπὸ τὴν βάσιν αὐτοῦ, τὸ δίκτυ, τὸ καραβόσχοινο ποὺ τὸ κρατεῖ

καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποὺ ἔχει ἑκατὸν καὶ περισσότερα
σκαλοπάτια, μοῦ ἐφαίνετο παιχιδάκι ἢ ἀνάβασις· ἀλλ’
ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ καὶ περιειργάσθην ὅλα αὐτὰ ἀπὸ
κοντά, μ’ ἔπιασε λιποψυχία. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ ὕψος
ποὺ προξενεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγριωτάτη ὄψις τῆς
φύσεως. Ὅλα ἐκεῖ εἶναι σκυθρωπὰ καὶ φοβερά. Τίποτε
δὲν γελά. Νομίζει κανεὶς ὅτι ὅλα τὸν φοβερίζουν, ὅτι ὅλα
ἐπιβουλεύονται τὴν ζωὴν του. Ἡ φύσις ἀγριωτάτη. Τὸ
ἔδαφος ἀνωμαλώτατον. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγα-
λύτερον ἕως τὸν μικρότερον. Ἀληθινὸν δάσος ἀπὸ βρά-
χους. Μόλις ὀλίγος οὐρανός, καὶ αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ ὄρ-
νεα, ποὺ ἔχουν ἐκεῖ τριγύρω τὰς φωλεάς των, εἰς τὰς
κρύπτας τῶν βράχων.

Εἵχομεν μαζευθῇ ὅλοι οἱ λαϊκοὶ τῆς συνοδείας κάτω
ἀπὸ τὸν βράχον τῶν Μετεώρων καὶ ἐπεριμέναμεν τὸν
Μητροπολίτην, ὅστις εἶχε καταβῇ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του μα-
κράν, καὶ τώρα ἀνέβαινε σιγὰ-σιγὰ τὸ ἀνηφορικὸν μονο-
πάτι, ποὺ ἔφερε πρὸς τὸ μοναστήρι, ὑποβασταζόμενος
ἀπὸ τὸν διάκον του. Τὸ δίκτυ ἦτο κατὰ γῆς, καὶ οἱ καλό-
γηροι ποὺ θὰ ἐγύριζαν τὴν ἀνέμην ἦσαν τοποθετημένοι
καθένας εἰς τὴν θέσιν του, ὥσάν τὰ ἄλογα εἰς τὰ μαγκα-
νοπήγαδα· ἄλλο δὲν ἔλειπε παρὰ νὰ φθάσῃ ὁ Σεβασμιώ-
τατος, διὰ ν’ ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίξῃ καὶ νὰ τριῖξῃ, τὸ
σχινὶ νὰ μαζεύεται, καὶ νὰ ἀνέρχεται τὸ δίκτυ σιγὰ-σιγὰ
πρὸς τὰ ἐπάνω, περικλεῖον μέσα του μίαν ζωὴν, ποὺ ἡμ-
ποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ χαθῇ κακὴν κακῶς, ἐὰν τυχὸν ἐκό-
πτετο τὸ σχινὶ ἢ ἐχαλαρῶνετο ἡ ἀνέμη.

Ἐπὶ τέλους ἦλθε κοντά μας καὶ ὁ Μητροπολίτης.
Ἡ καρδιά μου ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τικ-τάκ μὲ πολλὴν βίαν,

τὰ πόδια μου ἔτρεμον, ὥσάν νὰ εἶχε γίνει τὸ σῶμά μου δέκα φορὲς βαρύτερον, καὶ ἐπροσπάθησα νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, μὴ τυχὸν διατάξῃ ὁ Μητροπολίτης νὰ εἰσέλθω πρῶτος ἐγὼ εἰς τὸ δῖχτυ· διότι εἶχον μάθει, σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς τὰ Μετέωρα ἀνάβασιν, ὅτι ἀναβαίνουν πρῶτοι οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἔπειτα οἱ μεγαλύτεροι· καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον ὁ φόβος, ὁ ὁποῖος φυσικὰ σιγὰ-σιγὰ ἐλαττώνεται, ἐφ' ὅσον βλέπει κανεὶς ὅτι σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς ἀνέβησαν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἰδίως τὸ περίεργον θέαμα τῆς ἀναβάσεως, τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνουν ἔτσι οἱ μένοντες τελευταῖον διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς λοιπὸν ὁ Μητροπολίτης θ' ἀνέβαινε τελευταῖος ὅλων.

Ἄλλ' ἔπαθα ὅ,τι ἀκριβῶς ἐφοβούμην. Ἐκεῖ πού ἐστεκόμην παράμερα, προσπαθῶν νὰ μὴ φαίνωμαι, ἀκούω τὴν ἔρρινον φωνὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου νὰ κράζῃ ἐπιτακτικῶς.

— Ἐμπρός! Ἄς ἔμβῃ μέσα ὁ νεώτερος!

Ὡ πού νὰ πάρῃ ἡ ὁργὴ! εἶπα μέσα μου. Μ' ἔπιασε οἷγος. Ν' ἀρνηθῶ; Ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέτρεπε. Τί νὰ κάμω; Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα, κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν. Ὅλη ἡ συνοδεία εἶχε καρφωμένα ἐπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος ἔκαμα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἐπροχώρησα ὀλίγα βήματα, ἔκλεισα τὰ μάτια καὶ ἐκάθισα μέσα στὸ δῖχτυ, ὠχρός, ἄφωνος, σάν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀναβῶ τὰς βαθμίδας τῆς λαιμητόμου. Ὅλον τὸ αἷμά μου ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἶχε μαζευσθῇ εἰς τὴν καρδίαν μου· ἤθελα νὰ φωνάξω, νὰ πεταχθῶ ἔξω ἀπὸ τὸ δῖχτυ, ἀλλὰ τὰ πόδια μου δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ κινήθουν, ἢ φωνὴ μου εἶχε πνιγῇ μέσα στὰ στήθη μου.

Μετ' ὀλίγον τὸ σχοινὶ ἐτραβήχθη ἀπότομα, ἤσθάνθη ἓνα βίαιον κλονισμόν καὶ εὐρέθην μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἡ ἀνάβασις εἶχεν ἀρχίσει. Πάει πλέον! Μοῦ ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι εἶχον ἀποθάνει καὶ ὅτι, ἐγκαταλείψας τὸ γήϊνον σαρκίον μου, ἀνηρχόμην πρὸς τοὺς οὐρανούς μὲ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον συνῆλθον ἢ συναίσθησις τοῦ κινδύνου διαρκῶς ἐμεγάλωνε καὶ ἐκυριάρχει εἰς τὸ πνεῦμα μου. Ἦκουα τώρα καθαρώτερα τὸ ἀδιάκοπο τριζίμο τῆς ἀνέμης καὶ τὰς φλυαρίας τῶν στρεφόντων αὐτὴν καλογήρων, ἤκουα δὲ ἀκόμη καὶ τοὺς συντροφους μου εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, πὺν ὠμιλοῦσαν δι' ἐμέ. Ἰσως νὰ μὲ ἤλεγχον, διότι δὲν ἔλεγα κανένα τραγουδάκι κατὰ τὴν ἄνοδόν μου, διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσω περισσότερον.

Ἡ ἀνέμη ἐξηκολούθει νὰ τριζῇ, τὸ σχοινὶ νὰ μαξεύεται, τὸ δίχτυ διαρκῶς ν' ἀναβαίνει, ἀναβιβάζον συγχρόνως καὶ ἐμέ, συμμαζευσμένον μέσα του σὰν ψάρι στὴν ἀπόχῃ. Ὁ κίνδυνος καθίστατο ὅλον ἐν ἀποτρόπαιος. Ἐρριπτα τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὸ θέαμα τῆς ἀβύσσου, πὺν ἠπλώνετο ἐκεῖ, μ' ἔκαμνε νὰ ζαλίζωμαι καὶ νὰ λιποθυμῶ· ἔστρεψα τὸ κεφάλι τότε πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλ' ἀντίκρυσσα τὸ ξεφτισμένο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σχοινὶ πὺν μ' ἐτραβοῦσε. Καὶ πρὸς παρηγορίαν καὶ ἐμψύχωσίν μου μοῦ ἦλθε τότε εἰς τὸν νοῦν ἓνας διάλογος πὺν εἶχα κάνει ἄλλοτε μ' ἓνα καλόγηρον τῶν Μετεώρων εἰς τὰ Τρίγκαλα, σχετικῶς μὲ τὴν ἀνάβασιν:

— Καὶ πότε ἀλλάζετε τὸ σχοινί;

— Μά, ὅταν κόβεται· μοῦ εἶχεν ἀπαντήσει ἀπαθῆς. Θεὲ καὶ Κύριε! Ἐχει γοῦστο νὰ ἦλθε ἡ ὥρα ν' ἀλλαχθῇ

τώρα τὸ κατηραμένο σχοινί! Ἐκλειςα τὰ μάτια· τὰ τρέμοντα χεῖλη μου ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν μικρὰν προσευχήν.

Ἐνας αἰὼν τρόμου καὶ ἀγωνίας, διαρκῶς ἐπιτεινομένης, ἐπέρασεν ἀκόμη· ζάλη μὲ εἶχε καταλάβει, τὰ δὲ χεῖλη μου ἀσυναίσθητως πλέον ἐξηκολούθουν νὰ συλλαβίζουν τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς, ὅτε ἔξαφνα τράκ! συγκρούομαι ἐκ τῶν κάτωθεν μ' ἓνα σκληρότατον σῶμα, καὶ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς μου, βλέπω ὅτι ἤμην ἐπάνω εἰς τὸ μοναστήρι, μέσα εἰς τὸ δίκτυ, ἀλλὰ εἰς στερεὸν ἔδαφος, εἰς τὸν βράχον τῆς μονῆς. Εἶχα κτυπήσει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, κλεισμένος, ὅπως ἤμην εἰς τὸ δίκτυ, τὸ ὁποῖον ἐκρατεῖτο ἀκόμη ἀπὸ τὸ καραβόσχοινο.

Βαθὺς στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ στόμα μου, ἐνῶ πέντε ἔξ καλόγηροι ἔσπευδαν νὰ μὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σχοινιά.

Χρ. Χρηστοβασίλης

15. Τὸ χάνιον.

Τὸ χάνιον εἶναι τὸ ἐντρύφημα τοῦ ἀγωγιάτου καὶ ὁ πολικὸς ἀστήρ, πρὸς τὸν ὁποῖον διαρκῶς στρέφεται τὸ πνεῦμα του κατὰ τὴν ὁδοιορίαν.

Τὸ χάνιον εἶναι συνήθως καλύβη τις ἢ ἡρειπωμένος λίθινος οἰκίσκος, μὲ φρέαρ ἢ κρήνην καὶ ἐνίοτε μετὰ τινα δένδρα. Ἐὰν ὅμως τὸ «χάνι» ἐξωτερικῶς οὐδὲν παρουσιάζῃ τὸ περίεργον, ἐσωτερικῶς εἶναι ἀξιοπερίεργον. Ἐντὸς αὐτοῦ συναγελάζονται ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων καὶ ἔντομα ποικίλα, ἰδιαίτεραν τρέφοντα συμπάθειαν

πρὸς τὸ ἀνθρώπινον αἷμα. Τὸ χάνιον εἶναι ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε, ἐν τῇ ὁποίᾳ Νῶε μὲν εἶναι ὁ Χαντζῆς, πληθυσμὸς δὲ τῆς κιβωτοῦ ἡ σύζυγος μετὰ τῶν τέκνων τοῦ Χαντζῆ καὶ τὰ παντοῖα τετράποδα, πτερωτά, δίποδα καὶ πολύποδα, ἐκ τῶν ὁποίων οἰκίζεται ἀφθόνως τὸ χάνι.

Ἐντὸς τοῦ χανίου ἰσοπεδοῦνται, ἐν τελείᾳ δημοκρατικῇ ἰσότητι, τὰ ἀνομοιότατα εἶδη. Ἐκεῖ ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις καφὲς καὶ μαστίχα καὶ λουκούμι· περὶ ποιότητος δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζη τις, διότι περὶ τοῦ χανίου δύναται νὰ λεχθῇ τὸ «τρῶγε καὶ μὴ ἐρεῦνα».

Εἰσέρχεσθε εἰς τὸ χάνι, καθ' ἣν ὥραν ὁ Χαντζῆς πεταλῶνει ἀδάμαστον ἡμίονον, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ θρασύη τοὺς ὁδόντας τοῦ Χαντζῆ διὰ δυνατοῦ λακτίσματος. Ὁ ἀγωγιάνης σφίγγει ἰσχυρῶς τὰς σιαγόνας καὶ τὰ χεῖλη τοῦ ὑποξυγίου παροτρύνων διὰ θρηνώδους φωνῆς τὸ ζῶον νὰ ἡρεμῇ. Ἡ ἐκφώνησις αὕτη εἶναι, φαίνεται, προφυλακτικὸν κατὰ τοῦ κινδύνου τοῦ Χαντζῆ, ὅστις παρορμᾷ διαρκῶς τὸν ἀγωγιάνην νὰ προσέχῃ, ἐνῶ ἐκτελεῖ τὴν πεταλωτικὴν του τέχνην. Ἐὰν τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πρὸ ὀλίγου καταφθάσας ὁδοιπὸρος ζητήσῃ μαστίχα ἢ λουκούμι, ὁ Χαντζῆς ἀποθέτει τὴν ὅπλην τοῦ ζῶου καὶ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν λαμβάνει τὸ λουκούμι, ὅπερ ὁ ἀπρόσεκτος ὁδοιπὸρος διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ καταπῇ.

Ἐν τῷ χανίῳ παρελαύνουσι πάντα τὰ γένη καὶ εἶδη, καὶ πρῶτον ὁ Χαντζῆς, τασσόμενος εἰς τὰ δίποδα ἄπτερα. Ἐπειτα τὰ πτερωτά, κότται, κλωσσαι μὲ τοὺς νεοσσούς, χῆνες, νῆσσαι, περιστεραί. Τὰ τετράποδα ἀκολούθως κόνικλοι, ἵπποι, ἡμίονοι, ὄνοι, βόες. Ἐπειτα σκύλοι, γάττοι καὶ εἴ τι ἄλλο κατοικίδιον. Πάντα ταῦτα ἀναμῖξ.

Ἐπὶ τῆς τραπέζης εἶναι αἱ φιάλαι τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καὶ πλησίον αὐτῶν «τὸ κουτὶ μὲ τὰ λουκούμια». Ὅρουζα, γλυκάνισον, ἐνίοτε σάλπων, πυρεῖα, σπάγγος, κρόμμυα, τσιρωτό συμφύρονται περαιτέρω. Κρεμῶνται καὶ *κονλοῦραι*, ἀρχαῖαι ὅσον ἡ Δήμητρα καὶ τοσοῦτον σκληραί, ὥστε ὅλα τὰ λακτίσματα ὅλων τῶν ἡμιόνων ὁμοῦ νὰ μὴ δύνανται νὰ τὰς θραύσωσιν.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πέταλα καὶ ἥλοι, ἐπὶ τῆς ἐστίας ξύλα καπνίζοντα καὶ λέβης μικρός, ἀμφιβόλως κασσιτερωμένος, ἐπὶ δὲ τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ χανίου ὁσμὴ δυσπροσδιόριστος, πάσης ἀναλύσεως καὶ πάσης κατατάξεως ὑπερτέρα.

Σπ. Παγανέλλης

16. *Ἐπίσκεψις εἰς μεταλλωρυχεῖον.*

Διατηρῶ ἀκόμη ζωηρὰν τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐπροξένησεν ἡ πρώτη εἰς τὸ μεταλλωρυχεῖον τοῦ Λαυρείου ἐπίσκεψίς μου.

Ἐντὸς τοῦ κατερχομένου κλωβοῦ εἰσῆλθον μὲ τὸν ὁδηγόν μου, ἀφοῦ δὲ ἐδόθη τὸ σημεῖον εἰς τὸν μηχανοδηγόν, ἤρχισεν ἡ κατάβασις.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι, ὁσάκις ἀντὶ μεταλλευμάτων εὐρίσκονταί εἰς τὸν κλωβὸν ἄνθρωποι, ἡ μηχανὴ κινεῖται βραδέως. Ὅμως ἡ πρώτη ἐντύπωσις τῆς ἐκκινήσεώς μας ὑπῆρξε δι' ἐμὲ πολὺ ἰσχυρά· μοὶ ἐφάνη ὅτι τὸ ἔδαφος ἔφευγε κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας μου. Συγχρόνως ὑγρὸν ψῦχος ἤρχισε νὰ γίνεται αἰσθητὸν καὶ εἰς

τὴν ἥσυχον κατολίσθησιν τοῦ κλωβοῦ εὐκρινῶς ν' ἀκού-
εται ὁ κρότος τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον ἑσταῖεν ἀπὸ τὰ κάθυ-
γγρα καὶ γλοιώδη τοιχώματα τοῦ φρέατος.

* * *

Προτοῦ ἀκόμη συνηθίσω εἰς τὸ περιβάλλον αὐτό,
ἀντελήφθην ὅτι ἡ κάθοδός μας ἔληξεν, ὁ κλωβὸς ἑστάθη
καὶ ὁ ὁδηγός μου μὲ ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Εὐρέ-
θημεν εἰς τὸ ἄνοιγμα μιᾶς ὀριζοντίου στοᾶς, πλατυνομέ-
νης κάπως εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Δέκα περίπου βαγόνια
πλήρη εὐρίσκοντο ἑτοιμα. Μόλις δὲ ἐκεῖ ἀπεβιβάσθημεν,
δύο ἐργάται εἰσῆγαγον ἐν βαγόνιον εἰς τὸν κλωβόν, ἔδω-
σαν διὰ σχοινίου τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως εἰς τὸν μη-
χανοδηγὸν τοῦ στομίου καὶ ἀπεμακρύνθημεν. Ὁ κλωβὸς
ἐξεκίνησεν ἀμέσως, ἡμεῖς δὲ εἰσεχωρήσαμεν εἰς τὸ μεταλ-
λεῖον. Διευρύνσαμεν κατ' ἀρχὰς στοὰν ἐπιμήκη, πλάτους
ένος καὶ ἡμίσεος περίπου μέτρου καὶ ὕψους δύο. Σκότος
καὶ περιβάλλον ὑγρόν. Κρατεῖ ὁ καθείς μας τὸν φανόν
του, μικρὸν σιδηροῦν λύχρον ἐλαίου, μόλις φωτίζοντα
2-3 μέτρα ἐμπρὸς μας.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἡ στοά (γαλαρία) εἶναι ἐστρω-
μένη μὲ σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἡμίσεος μέτρου πλάτους,
συχνὰ δὲ διακόπτεται ὑπὸ ἄλλων στοῶν καθέτου διευθύν-
σεως, ἐπίσης σιδηροστρωμένων. Ποῦ διευθύνονται αὐταὶ
αἱ κάθετοι στοαί, τῶν ὁποίων μόλις βλέπομεν τὴν ἀρχὴν
μέσα εἰς τὸ ἀδιαπέραστον ἐκεῖνο σκότος, δὲν γνωρίζομεν.

Ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ἡ στοὰ εἶναι τειχι-
σμένη εἰς τὴν μίαν ἢ καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς της. Ἀλλοῦ

πάλιν εἶναι ἐπενδεδυμένη με̐ χονδροὺς κορμιοὺς δένδρων
τὸ πέτρωμα εἰς τὰ μέρη αὐτὰ δὲν παρουσιάζει ἀρκετὴν
στερεότητα, ἐπιβάλλει δὲ προσφυλακτικὰ μείρα.

* * *

Τέλος φθάνομεν εἰς τὸ μεταλλεῖον, εἰς τὸ «νταμάρι».
Ἐμπρὸς μας ἀνοίγεται ἓν κενόν, ὅμοιον με̐ σπήλαιον.
Τέσσαρες ἢ πέντε ἐργάται εὐρίσκονται εἰς αὐτό· ἐτοιμά-
ζουν φουρνέλλα· μολονότι δὲ οἱ ὀφθαλμοί μου εἶναι συ-
νηθισμένοι πλέον εἰς τὸ σκότος, μόλις τοὺς διακρίνω.

Ὑπάρχουν καὶ φουρνέλλα τελειωμένα· αὐτὰ θὰ γε-
μισθοῦν με̐ ἐκρηκτικὴν ὕλην, ἅμα ἀνοιχθοῦν καὶ τὰ ἄλλα,
καὶ ὅλα ὁμοῦ θὰ ἀναφθοῦν εἰς τὸ τέλος τῆς ὀκταώρου
ἐργασίας· αὐτὸς εἶναι ὁ κανονισμός.

Τὸ ἐξορυσσόμενον μετάλλευμα εἶναι γαληνίτης (γα-
λένα), μετάλλευμα μολύβδου ἀργυρούχου, ἔχον λάμψιν
ἐντελῶς μεταλλικὴν. Εἰς τὸ ἡμίφως τῶν λυχνιῶν τοῦ
μεταλλεῖου ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐντύπωσις εἶναι ζωηροτάτη. Τὸ
μεταλλεῖον ἔχει μορφὴν θυλακίων ἐντὸς τοῦ μαρμάρου.
Αὐτό, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, ἔχει διαστάσεις μεγάλας. Ἡ
ἐκμετάλλευσίς του ἤρχισεν ἐκ τῶν κάτω, τὸ κενὸν ἐπλη-
ρώθη δι' ἀχρήστων ὑλικῶν καὶ τώρα ἡ ἐξόρυξις γίνεται
εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη.

* * *

Ἀφήνομεν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν μετ' ὀλίγον καί,
ἀνερχόμενοι στοὰν κεκλιμένην, φθάνομεν εἰς ἄλλην, ὁμοίαν

περίπου. Ἐδῶ ἐξορύσσεται καλαμίνα, μετάλλευμα ψευδαργύρου.

Εἶναι δὲ ὁ ἀερισμὸς ἐδῶ ἀτελής, ἡ ἀτμόσφαιρα γλιαρῶς ἀσφυκτική. Δύο μόνον ἐργάται ἐργάζονται εἰς χῶρον περιωρισμένον ἔχουν καὶ οἱ δύο γυμνὸν τὸ σῶμα, φοροῦν δὲ μόνον ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητον. Ὑγρασία, ὁσμὴ μούχλας καὶ ἀλόπνοια ἰδρωτὸς ἀνθρωπίνου ἀναμιγνύονται μετὰ τὴν καπνισμένην δυσοσμίαν τῶν ἐλαιολύχνων καὶ κάμινουν τὴν διαμονὴν πολὺ δυσάρεστον.

Ὅλιγον ἔπειτα συναντῶμεν ἄλλην ἐργασίαν καλαμίνης. Κατερχόμεθα ἐν κάθετον σχεδὸν φρέαρ μετὰ τρεῖς ἀλλεπαλλήλους ξυλῖνας κλίμακας (ἀνεμόσκαλες). Εἰς ἐργάτης μόνος εὐρίσκεται ἐδῶ, χωμένος ἑκατὸν καὶ πλέον μέτρα ὑπὸ τὴν γῆν.

Διερχόμεθα ἀκολουθῶς μίαν ζώνην ἐργασίας τῶν ἀρχαίων. Μεγάλα κενὰ μένουν ἕως σήμερον ὥς μία τρανὴ ἀπόδειξις τῆς ἀναπτύξεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἄλλοτε αἱ μεταλλικαὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Λαύρειον. Περίεργον δὲ καὶ ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζον τὸν ψευδάργυρον, μολονότι πλουσιώτατα μεταλλεύματά του καὶ ἄφθονα ἀπαντῶσι παραπλεύρως εἰς τὰ μολυβδοῦχα.

* * *

Ἀνερχόμεθα πάλιν εἰς στοὰς ὀριζοντίας καί, ἐνῶ προχωροῦμεν κρατοῦντες εἰς τὰς χειρὰς τὰς λυχνίας, ἀκούομεν αἶφνης θόρυβον δαιμονιώδη, κάτι ὥσάν νὰ κατακρημνίζονται εἰς τὰ τάρταρα μέταλλα καὶ λίθοι. Σταματῶ κάπως φοβισμένος, ὁ δὲ ὁδηγός μου μετὰ πληροφορεῖ

ὅτι ἔρχεται τραῖνον καὶ πρέπει νὰ παραμερίσωμεν. Στεκόμεθα πρᾶγματι εἰς ἓν πλατύτερον μέρος τῆς στοᾶς καὶ περιμένομεν· ὁ θόρυβος γίνεται ὁλονὲν μεγαλύτερος. Ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν βάθος τῆς γαλαρίας φαίνεται αἴφνης ἓν φῶς κινούμενον· διακρίνομεν μετ' ὀλίγον τὸ σῶμα ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ ὀπισθὲν τοῦ σῶμα ζῶον. Ὁκτὼ βαγόνια ἀκολουθοῦν συρόμενα ὑπὸ ρωμαλέου ἵππου, προηγεῖται δὲ ὁ ἐργάτης. Ἐκ τοῦ κυλίσματος τῶν τροχῶν καὶ τοῦ τινάγματος τῶν μεταλλικῶν βαγονίων, ὁ θόρυβος γίνεται τρομερός. Τὸ τραῖνον περνᾷ, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἀκούομεν τὴν βοήν του. Καὶ ἐξακολουθοῦμεν τὴν πορείαν μας, ἀνερχόμενοι στοᾶς κεκλιμένας.

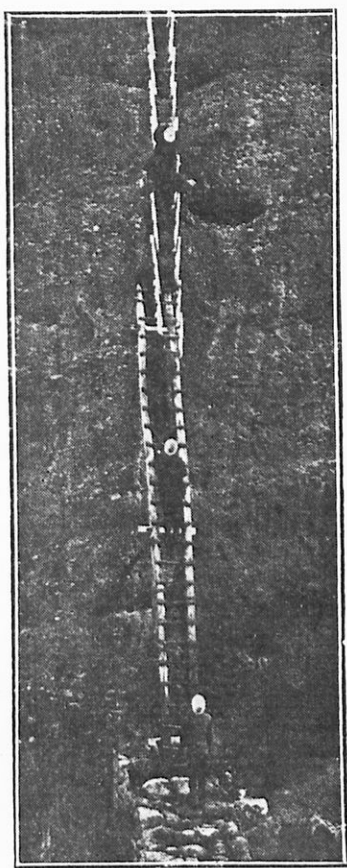
* * *

Συναντῶμεν μίαν μικρὰν διακλάδωσιν τῆς στοᾶς· ὁ ὁδηγὸς μου μὲ προσκαλεῖ νὰ εἰσέλθω εἰς αὐτήν· εὐρίσκομαι δέ, χωρὶς καθόλου νὰ τὸ περιμένω, ἐντὸς εὐρυχώρου δωματίου, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς στάβλος. Ὁ στάβλος χωρεῖ δώδεκα ἵππους καὶ ἡμιόνους. Ὅλα χρησιμεύουν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν βαγονίων, μένουσι δὲ διαρκῶς κάτω εἰς τὸ μεταλλεῖον. Δύο ἢ τρεῖς φορὰς τὸ ἔτος ἐξάγονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὑπάρχουν δὲ ἀκόμη δύο ἄλλοι στάβλοι ὑπόγειοι. Ἄλλ' ἰδοὺ ἄλλος κρότος προσβάλλει τώρα τὴν ἀκοήν μας! κάτι ὡσὰν κρότος πυροβόλου· ἀκολουθεῖ μετ' ὀλίγον ἄλλος καὶ ἄλλος, ὁκτὼ κατὰ σειράν. Ὁμολογῶ, ὅτι μὲ ἀνησυχίαν φέρω τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ὁροφὴν καὶ μὲ ἀγωνίαν μοῦ περνᾷ πρὸς στιγμὴν ἡ ἰδέα, ὅτι δὲν εἶναι ἴσως ὅσον πρέπει στερεά. Εἶναι πλέον τέλος

τῆς ὀκταώρου ἐργασίας καὶ ἀνάπτονται τὰ φουρνέλλα· εὐρισκόμεθα πλησίον τῆς ἐκμεταλλεύσεως μολυβδούχων. Πλησιάζομεν, εὐρίσκομεν τοὺς ἐργάτας εἰς μίαν πλαγινὴν στοάν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγον διὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἐκρηξίν τῶν φουρνέλλων.

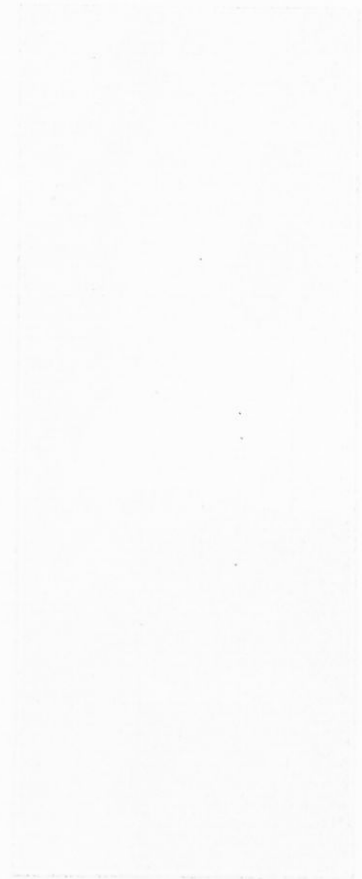
Εἰσερχόμεθα ὁμοῦ εἰς τὴν ἐργασίαν, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν τὰ φουρνέλλα «ἐδούλεψαν καλὰ». Καπνὸς πυκνὸς ἔχει ἀναδοθῇ ἀπὸ τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας καὶ σχεδὸν δὲν βλέπομεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον· τὸ φῶς τῶν λυχνιῶν μόλις διαπερᾷ τὴν νεφελώδη ἀτμόσφαιραν. Πλησιάζομεν τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐκραγῇ τὰ φουρνέλλα· φαίνεται ἀκόμη ἡ θέσις των, ὅλων ὁμως τὸ πέτρωμα εἶναι κομμένον ἢ ραγισμένον. Οἱ ἐργάται—οἱ ἄλλοι, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς ἔως τώρα ἐργασθέντας—θὰ ἀρχίσουν νὰ ἐξάγουν τὰ ἀπεσχισμένα τεμάχια, θὰ τὰ φορτώσουν εἰς τὰ βαγονέττα καὶ θὰ ἀρχίσουν νὰ ἀνοίγουν νέα φουρνέλλα· ὅταν δὲ τελειώσουν καὶ αὐτοὶ τὴν δεκάωρον ἐργασίαν των, θὰ βάλουν φωτιά.

Διατρέχομεν ἄλλας πάλιν στοάς, πότε ὀριζοντίας καὶ πότε κεκλιμένας, καὶ αἶφνης βλέπομεν ἐμπρὸς μας ἀπεριγράπτως γλυκὺ καὶ ὡραῖον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀσθενῶς εἰσδύον εἰς τὰ καταχθόνια. Φαίνεται χυμένον ἐπάνω εἰς τοὺς μαύρους βράχους τῶν στοῶν, ὥσάν χρυσάφι ὑγρόν, καὶ πρὶν ἀντιληφθῶ τί εἶναι, αἶσθημα παρήγορον μὲ καταλαμβάνει. Στρέφομαι πρὸς αὐτὸ ἀσυνειδήτως, αἰσθάνομαι ὅτι ἀναπνέω καλύτερα καὶ ταχύνω τὸ βῆμα. Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, εἰς χαρωπὴν τοποθεσίαν, καταπράσινον ἀπὸ πεῦκα καὶ πλημμυρισμένην ἀπὸ φῶς καὶ ἥλιον

Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα.

Εὐθυμοὶ οἱ ἐργάται εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ. Με-
ρικοὶ παραλαμβάνουν τὰ βαγονέττα καὶ τὰ κενώνουν εἰς
καταλλήλους θέσεις. Ἄλλοι διαλέγουν, ἄλλοι φορτώνουν
εἰς μεγάλα βαγόνια τὸ μετάλλευμα, τὸ προωρισμένον διὰ
καμίνευσιν. Ζωή, κίνησις, θόρυβος ἐπικρατεῖ παντοῦ.

Ι. Δοανίδης

17. Πῶς ἐξυωνᾷ τὸ δάσος.

Μόλις τὰ ρόδινα τῆς πρωῆας νέφη ἀναγγεῖλουν τὴν
προσέγγισιν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἀπὸ ὅλα τὰ πτηνὰ
τοῦ δάσους ὁ κόσσυφος ἐξυπνᾷ πρῶτος.

Τινάσσει τὴν δρόσον ἐκ τοῦ μελανοῦ του περῶμα-
τος, τρίβει τὸ χρυσοπὸν του ράμφος ἐπὶ τινος κλάδου
καὶ πετᾷ εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλοῦ δένδρου.

Ἐκεῖθεν συρρίζει δις ἢ τρίς, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς
τοῦ ἐστραμμένους πρὸς τὴν ἀπέναντι κλιτὸν τοῦ ὄρους,
ὁπόθεν μετ' ὀλίγον ἀναφαίνονται αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου
ἀκτίνες, καὶ εὐθὺς ἀρχίζει τὸ ζωηρὸν καὶ λιγυρὸν αὐτοῦ
κελάδημα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν ἐξυπνήσει καὶ τὰ λοιπὰ πτηνὰ
τοῦ δάσους· ἀφήνουν τὰ δένδρα καὶ τοὺς θάμνους, ἐπὶ
τῶν ὁποίων διήλθον τὴν νύκτα, καὶ πετοῦν εἰς μέρη ὑψη-
λότερα, διὰ νὰ ἴδουν ἐκεῖθεν τὸν ἀνατέλλοντα λαμπρὸν
ἥλιον.

Εἰς τὴν θέαν τῶν χρυσῶν του ἀκτίνων, τὰ μικρὰ
πλάσματα σκιοτοῦν ἐκ χαρᾶς καὶ ἀρχίζουν νὰ ψάλλουν
τὰ γλυκύτατα αὐτῶν ᾠσματα.

Ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πτηνὰ πετᾷ ὁ κορυδαλλός. Μόλις προβάλλῃ ἡ αὐγὴ, ἐγκαταλείπει τὴν γῆν καὶ ὀρμᾷ πρὸς τὰ ὕψη, ψάλλων μελωδικὸν ᾄσμα. Ὅσον δὲ ὑψώνεται πρὸς τὸν οὐρανόν, τόσον δυναμώνει ἡ φωνή του. Τὸ γλυκύ του ᾄσμα ἀκούεται καὶ ὅταν τὸ μικρὸν πτηνὸν βυθισμένον εἰς τὸν κυανοῦν οὐρανὸν δὲν διακρίνεται.

Ἡ θελκτικὴ μικρὰ καρδερίνα μὲ τὸ ὠραῖον πτέρωμα της κάθηται ὀπισθεν χλοεροῦ κισσοῦ, ἐκείθεν δ' ἀντηχεῖ ἡ εὐστροφος καὶ διαυγὴς φωνή της.

Ὁ σπίνος, πτηνὸν ζωηρὸν καὶ εὐκίνητον, πετᾷ ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ὅπου δὲ σταθῇ, ἀνοίγει τὸ μικρὸν καὶ καλλίφωνον στόμα του καὶ μέλπει γλυκὺ καὶ εὐθυμον ᾄσμα.

Ποῦ κελαδεῖ ἡ ἀηδὼν, δὲν δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς· διότι εἰς ὅλον τὸ δάσος ἀντηχεῖ τὸ ζωηρότατον καὶ διαυγέστατον, ἀλλὰ καὶ γλυκύτατον αὐτῆς ᾄσμα.

Ὑπὸ τὴν εὐοσμὸν γλῶσσην καὶ ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν θάμνων οἱ κύνθαροι τρίζουν. Ἐπὶ τῶν ποικιλοχρῶμων ἀνθέων βομβοῦν αἱ μέλισσαι καὶ τὰ ἄλλα πολυάριθμα ἔντομα.

Ζωή, κίνησις καὶ χαρὰ βασιλεύει εἰς ὅλον τὸ δάσος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου.

Δροσερὰ αὔρα δροσίξει ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ δάσους. Οἱ ἀνθηροὶ καὶ πολύφυλλοι κλάδοι τῶν δένδρων σείονται ὑπ' αὐτῆς, τὰ δ' ἄνθη φρίσσουν εἰς τὴν πνοήν της.

Πτηνὰ καὶ ἔντομα καὶ ὕδατα καὶ αὔρα ἀποτελοῦν συναυλίαν γλυκυτάτην καὶ ἁρμονίαν θεῖαν εἰς τὴν καταπράσινον ἔκτασιν τοῦ δάσους.

Αἴφνης ὅμως φωνὴ ὀξύτατη ἀκούεται εἰς τὸν ἀέρα πολὺ ὑψηλά. Εἶναι ἡ φωνὴ πεινῶντος ἱέρακος, ὁ ὁποῖος ἐπισκοπεῖ τὸ πᾶν πρὸς ἀνακάλυψιν τροφῆς.

Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ὅλοι οἱ μικροὶ ψάλται τοῦ δάσους γίνονται ἄφαντοι ὑπὸ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων καὶ τῶν θάμνων ζητοῦντες ἐκεῖ σωτηρίαν.

Οὕτω τὴν μελωδικὴν συναυλίαν διαδέχεται ἡ ἀπότομος σιγὴ καὶ τὴν χαρὰν ὁ τρόμος.

Μετ' ὀλίγον ἡ κρίσιμος στιγμή παρέρχεται. Ὁ ἱεραεὺς ἐξαφανίζεται. Εὐθύς πάλιν ἐπανερχεται ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότης εἰς τοὺς μικροὺς καὶ ὠραίους κατοίκους τοῦ δάσους.

18. Τὸ δάσος.

Τὸ δάσος δροσᾶτο
ἐδῶ μειδιᾷ,
στὰ δένδρα ὑποκάτω
κοιμᾶται ἡ σκιά.

Ποτὲ δὲν τὸ καίει
ἡλίον ἀκτίς,
μόν' ἥσυχά πνέει
δροσιά τῆς ἀνγῆς.

Ἀπ' ἓνα κι ἀπ' ἄλλο
τοῦ δάσους κλαδὶ
τ' ἀηδόνι τὸ λάλο
γλυκὰ ζελαδεῖ.

Τὴν ἄνοιξιν ψάλλει
καὶ λέγει, θαρρῶ:
— Παιδιά, ὅσον θάλλει
κερδίστε καιρό!

*Αγγ. Βλάχος

19. Ὁ κόσσυφος.

Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι εἰς τὰς μεγάλας κοιλάδας εἶναι τὰ καλύτερα πουλιά. Ἀλλοίμονον ἂν ἔλειπεν ἀπὸ αὐτὰς ὁ κόσσυφος. Ἡ κοιλὰς θὰ ἦταν ἓνα πανηγύρι ἀρχοντοχωριατῶν μουγκῶν. Χρώματα, ἄλλο τίποτε. Ὑπάρχουν μάλιστα μερικά, ὡς λόγου χάριν ἡ τσιγκλιτάρρα (δρυοκολάπτῃς), ὁ τσαλαπετεινός (ἔποψ) καὶ ὁ συκοφαγᾶς, ποὺ εἶναι σὰν πολύχρωμοι ἐφημερίδες· ἂν ὅμως πρόκειται ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα των, νὰ εὐχέσθῃ νὰ μὴν εἰσθῇ ἐκεῖ. Ὅ,τι κωμικὸν ἤμποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ εἰς φωνὴν ὁ Ὑψιστος, τὸ ἔδωκεν εἰς τὰ λαρύγγια των.

Ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν γελοιογραφιῶν ζῇ ὁ σκέτος κόσσυφος, αὐστηρός, σοβαρός, μαῦρος ὡς ἔβενος, μὲ τὸ κατακίτρινον ράμφος του, ὡς νὰ κρατῇ κεκριμπαρένια πίπα. Ἡ σύντροφός του ὅμως δὲν ἔχει οὔτε τὴν μαυρίλαν τῶν πετρῶν του, οὔτε τὸ χρυσάφι τοῦ ράμφους του. Ὅ,τι εἶναι ἡ ἀμυγδαλιὰ εἰς τὸν φυτικὸν κόσμον, εἶναι αὐτὸς εἰς τὸν περρωτόν: τὸ λάλημά του θὰ πρωτοχαιρετίσῃ τὴν ἄνοιξιν ἓνα-δύο μῆνας ἐνωρίτερα ἀπὸ τὸν κοῦκκον καὶ τ' ἀηδόνι· πρωτολαλεῖ, πρωτοξευγαρῶνεται, πρωτοφωλιάζει. Εἶναι δὲ τὸ λάλημά του περριπαθέστατον.

Πότε αὐτὸ τὸ πουλί, τὸ ὁποῖον δὲν παύει τὸ τραγούδι, εὐρίσκει καιρὸν νὰ κτίσῃ ἐκεῖνο τὸ θαῦμα τῆς ὑπομονῆς, τῆς τέχνης, τῆς ψιλοδουλειᾶς, πὺν εἶναι ἡ φωλεὰ του; Ποτέ, ποτέ δὲν ἡμπορεῖ νὰ πιστεύσῃ κανεὶς, ὅτι ἐν ράμφος εἶναι δυνατόν νὰ λεπτοουργήσῃ τὸ καταστρόγγυλον ἐκεῖνο πῆλινον τάσι, τὸ καλοδεμένον ἀπ' ἔξω μὲ πολυτρίχια καὶ ρίζες, τὸ γαρνιρισμένον ἐπάνω μὲ χαλικάκια, τὸ γαλακτωμένον μέσα ἀπὸ καθαρὸν χρῶμα καὶ στρωμένον μὲ φρύγανα, χνούδια καὶ σωρούς πετρῶν.

Τί περίεργον φαινόμενον εἶναι ἡ τέχνη, πὺν ἔχουν αἱ φωλεαὶ τῶν περισσοτέρων ὄδικων πτηνῶν. Μερικὰ ἀηδόνια ὑφαίνουν τὴν ἰδικήν των κρεμαστήν ἀπὸ ἓνα κλωνάρι ὡς κούνιαν, ἡ δὲ ποταμίδα (ὑπολαίς) ἐνώνει ἐνὸς κλαδιοῦ δύο κατεβατὰ φύλλα καὶ τὰ ράβει κάτω-κάτω κατὰ τρῶπον πὺν θὰ ἐξήλευσεν καὶ χεῖρ γυμνασμένη εἰς τὴν βελόνην. Φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἐκλεκτὰ πουλιὰ ὅ,τι λέγει ὁ Πλούταρχος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους: «Οὐδὲν εἶδος παιδείας ἀτιμάζουσι». Τραγουδισταὶ θαυμάσιοι, τεχνῖται λαμπροί, νοικοκυραῖοι τετραγωνικοί, γονεῖς στοργικώτατοι, ἄκακοι, μεγαλόψυχοι, πάντοτε καλόκαρδοι.

Κάμετε τὸν κόπον νὰ διαβάσετε αὐτὴν τὴν ἀφήγησιν πὺν μοῦ ἔκαμε φίλος μου λοχαγός:

«Ὅτε διέμενον πρὸ ἐτῶν εἰς Καρπενήσιον, ἔνεκα ὑπηρεσίας, εἶχον κόσσυφον ἐν κλωβίῳ.

Ἡμέραν τινὰ παιδίον χωρικοῦ μὲ παρεκάλεσε καθ' ὁδὸν ν' ἀγοράσω μικρὸν τι πτηνόν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀκόμη ἄνευ πετρῶν. Ἐνεκα τῶν παρακλήσεων τοῦ παιδίου καὶ διότι ἐλυπήθην τὸ ἀτυχεῖς πτηνόν, τὸ ἠγόρασα.

Ἐπειδὴ δὲν εἶχον πὺν νὰ τὸ βάλῳ, τὸ ἔθεσα ἐντὸς

τοῦ κλωβίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον τὸν κόσσυφον. Ἐνῶ δὲ περιέμενον νὰ ἴδω αὐτὸν ἀνησυχοῦντα, ὥς συνήθως συμβαίνει εἰς τὰ πτηνά, ὅταν θέτωσιν εἰς τὸ κλωβίον αὐτῶν ἕτερον πτηνόν, παρετήρησα μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οὗτος τοῦναντίον ἠὺχαριστήθη, ἐπλησίασε τὸ μικρόν, τὸ ἐθώπευσε καὶ δὲν ἤξευρε τίνι τρόπῳ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν χαρὰν του διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τοῦ ἔθεσα καὶ τροφήν, ἥτις, ὥς γνωστόν, συνίσταται ἐκ κρέατος, ἀμέσως ἔλαβεν ἐκ τούτου μερικὰ τεμάχια καὶ ἔδωκεν εἰς τὸ μικρόν ὀρφανόν, τὸ ὁποῖον τὰ ἔφαγε μετ' εὐχαριστήσεως, διότι ἐλείνα.

Ἐξηκολούθησε δὲ καὶ κατόπιν νὰ τὸ τρέφῃ μετὰ στοργῆς, μέχρις οὗ τὸ μικρόν πτηνὸν ἤρχισε νὰ τρώγῃ μόνον. Ἀφοῦ δὲ ἐμεγάλωσε καὶ ἐπτερώθη, διέκρινα ὅτι ἦτο ἀηδὼν, ἡ ὁποία ἔζησε πολὺν καιρὸν μετὰ τοῦ εὐεργέτου καὶ θετοῦ πατρὸς της ἐν ἄκρᾳ ἀγάπῃ καὶ ἀρμονίᾳ ἥδον δὲ ἀμφοτέρω, ὥς ἐὰν ἀπετέλουν μουσικὴν συμφωνίαν.

Ἀπὸ τὸν Ἰούλιον ὅμως καὶ ἔπειτα ὁ κόσσυφος γίνεται ἡ πληγὴ τοῦ κήπου καὶ τοῦ ἀμπελιοῦ. Οἱ ἐρευνηταὶ τοῦ ἀκανθώδους ζητήματος, τὸ ὁποῖον λέγεται «ὠφέλιμα καὶ ἐπιβλαβῆ πτηνά», ἰσχυρίζονται ὅτι πρόκειται περὶ διακαίας ἀποξημιώσεως, διότι καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα παστρεύει τὴν γῆν ἀπὸ ἔντομα, τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς σκληρότητος τοῦ ράμφους του, μόνον αὐτὸς δύναται νὰ συγυρίσῃ. Ἀλλ' οἱ γεωργοί, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὴν γεωργικὴν ἐντομολογίαν, δὲν βλέπουν κατὰ τί τοὺς ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ συνδρομή, τὴν ὁποίαν τοὺς δίδει, προστατεύων τὰ σῦκα καὶ τὰ σταφύλια ἀπὸ τὰ ἔντομα, διὰ νὰ τὰ καταπιῇ ὁ ἴδιος. Διότι πρέπει νὰ γνωρί-

ζετε ὅτι ἔρχεται χρονιά, ὅτε ὁ περιπαθὴς αὐτὸς τραγουδιστής, μαζί μὲ τὸν ἄλλον ἐκείνον σατανᾶν, ὁ ὁποῖος λέγεται συκοφαγὰς, ἀφήνει στ' ἀμπέλια καὶ στοὺς κήπους μόνον συκόφλουδες καὶ τσάμπουρα.

Ἀλλὰ καὶ τότε εἶναι χαρὰ Θεοῦ ὡς θέαμα. Ἐνῶ ἐκείνη ἡ ἀθλία κίσσα καὶ τὰ ἄλλα σταφυλογαρή πουλιά φαίνονται ὡς νὰ βγῆκαν ἀπὸ τὸ πατητήρι, αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος, ἀξιοπρεπὴς κύριος, μαυρογαλίζων σὰν ἀτλάζι καὶ μὲ τὴν κεχρομπαρένιαν πίπαν του κατακάθαρον. Ὅλα καὶ ὅλα, ἐννοεῖ νὰ πάρη τὸ λουτρόν του κάθε μέρα.

Στ. Γρανίτσας

20. Οἱ ὠλερωτοὶ μετανάσται.

Νομίζω ὅτι εἶναι πρόβλημα ἄλυτον, διατί, ἐνῶ ὅλα τὰ μαστοφόρα τὰ ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ ζοῦν καὶ ν' ἀποθνήσκουν ὅπου γεννηθοῦν, χωρὶς νὰ ζητοῦν τὴν εὐτυχίαν περιπλανώμενα κατ' ἔτος εἰς τὰς διαφόρους ἡπείρους, τὰ περισσότερα πτηνὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ ζήσουν, χωρὶς νὰ ἐπιχειροῦν κατ' ἔτος (ἢ μᾶλλον δύο φορές τὸ ἔτος) τὰ ἐναέρια αὐτῶν ταξίδια πολλῶν χιλιάδων μιλίων.

Εἰς ἄλλα εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητος ἡ θερμοκρασία τῶν τροπικῶν. Εἰς ἄλλα ἀρκεῖ ἡ θερμοκρασία τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐν γένει τῆς γραμμῆς ὅλης τῆς βορείου Ἀφρικῆς ἕως εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Μαρόκκου. Αὐτὰ λοιπὸν τὸ καλοκαίρι ζητοῦν τὴν ἰδίαν θερμοκρασίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἄλλα τὴν μέσην καὶ ἄλλα τὴν βορείαν.

Εἰς τὸν τόπον μας μάλιστα πολὺ ὀλίγα εἶναι τὰ

πτηνά, τὰ ὁποῖα, ὅπως ἡ πέρδιξ, τὸ ἀγριοπερίστερον, τὸ στρουθίον, ὁ κορυδαλλός, καὶ ὀλίγα ἄλλα, ἐκτιμοῦν ὅπως πρέπει τὰ θέλγητρα τῆς στέγης μονίμου κατοικίας. Διότι ὅλα σχεδὸν τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα κυνηγοῦμεν εἰς τὴν πατρίδα μας, ἐκτὸς ὀλίγων, ἢ εἶναι πτηνὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τὰ βόρεια κλίματα διὰ νὰ περάσουν ἐδῶ τὸν χειμῶνα, ἢ διαβαίνουν ἀπὸ τὸν τόπον μας ἐρχόμενα ἀπὸ τὰ νότια τὴν ἄνοιξιν διὰ βορειότερα κλίματα καὶ καταβαίνουν πάλιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου μὲ ἀντίθετον δρομολόγιον.

Ἄλλὰ μὴ νομίση τις ὅτι τὰ ταξίδια αὐτὰ τοῦ περρωτοῦ κόσμου γίνονται χωρὶς περιπετείας, χωρὶς κινδύνους, χωρὶς καταστροφάς. Πολλάκις πίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἐξάντλησιν, ἄλλοτε τοὺς δίδουν συνολικὸν θάνατον ἢ χάλαζα, αἱ καταιγίδες, οἱ τυφῶνες, πότε ἐπάνω εἰς τὰ κύματα τῶν θαλασσῶν, καὶ πότε ἐπάνω εἰς ἀγρίους βρόχους, ὅπου τὰ συντρίβουν. Ἄλλοτε πάλιν πίπτουν ὥς πυκνὸν νέφος, ἐξηντημένα ἐπάνω εἰς τὰ πλοῖα, εἰς τὰ ἱστία, εἰς τὰς κεραίαις των, εἰς τὸ κατὰστροφμα, διὰ νὰ εὗρουν μέρος νὰ καθήσουν.

Καὶ διὰ μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καταστροφὰς δύναμαι νὰ προσφέρω τὴν μαρτυρίαν μου, ὥς αὐτόπτης.

* * *

Εὐρισκόμην ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ « Σαλαμινία » ὥς ἀνακριτὴς διὰ τὴν καταδίωξιν ἐνὸς τρομεροῦ ἐγκλήματος πειρατείας.

Ἐπλέομεν μεταξὺ Ρόδου καὶ Καρπάθου. Ἦτο πρωτὶ τῆς 31 Αὐγούστου, — ἐνθυμοῦμαι τὴν ἡμέραν, διότι

τὴν ἐσημείωσα εἰς τὸ ἡμερολόγιόν μου.—Ἦμην ἐπὶ τῆς γεφύρας, ὅπου εἶδον τὸν πλοίαρχον νὰ παρατηρῇ μετὰ προσοχῆς τὴν θάλασσαν ἐμπρός. Ἐπῆρε τὰς διόπτρας καὶ ἀφοῦ ἐκοίταξε καλά, μοῦ εἶπε:

— Περίεργον! ἡ θάλασσα εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν εἶναι κιτρίνη ὥς νὰ εἶναι στρωμένη μὲ ψάθας.

Ὅταν ἐπλησιάσαμεν, εἶδομεν μὲ μεγάλην ἑκπληξιν μυριάδας πνιγμένων ὀρτυκίων, τὰ ὁποῖα ἐπέπλεον. Εἶχε μόλις ἀρχίσει ἡ σῆψις των, διότι πλέοντες ἀνὰ μέσον αὐτῶν ἠσθάνομεθα φοβερὰν δυσσομίαν. Τότε ἐνεθυμήθημεν ὅτι πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Ρόδον, ὅπου ἤμεθα ἡγχυροβολημένοι ὅλην τὴν νύκτα, ἔπνεε σφοδρότατος ἄνεμος μὲ ἀδιάκοπον βροχὴν.

Ἀλλὰ δι' ἐμὲ τὸ μεγαλύτερον μυστήριον τῆς φύσεως εἰς αὐτὸν τὸν ὀργανισμόν τῶν ἀποδημιῶν τοῦ περρωτοῦ κόσμου δὲν εἶναι τόσον τὰ μεγάλα, τὰ δυνατὰ πτηνά. Μοῦ γεννοῦν ἀπορίαν, μοῦ ἐμπνέουν θαυμασμόν οἱ μικροσκοπικοὶ ταξιδιωταὶ τοῦ ἀέρος, οἱ ὁποῖοι περνοῦν βουνὰ καὶ κορυφὰς ὑπερόριοι, καὶ σχίζουσιν τὸν ἀέρα ὑπερπόντιοι, ἀπ' ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα θαλασσῶν χιλιάδων μιλίων, αὐτὰ τὰ μικρὰ πτηνά τόσων πολλῶν εἰδῶν καὶ χρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὸν Αὐγουστον ἕως τὸν Ὀκτώβριον πετοῦν εἰς τὸν τόπον μας εἰς δένδρα, εἰς θάμνους, εἰς ἀκάνθας, ὁμοιάζοντα πρὸς ζωντανὰ μικρὰ ἀνθη, τὰ ὁποῖα νομίζεις ὅτι φθάνει ἡ πλέον ἐλαφρὰ αὔρα, μία πνοὴ ἀέρος, διὰ νὰ τὰ συναρπάσῃ καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ ὥς πούπουλα.

Πῶς ταξιθεύουν ὁ δρυοκολάπτης, ὁ κοκκινολαίμης, καὶ τόσα ἄλλα πτηνά, τὰ ὁποῖα χωροῦν εἰς ἓν κάθουν.

καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνα τὰ πρασινοκίτρινα, τὰ ὅποια ὁμοιάζουν πρὸς πεταλούδας!

Καὶ ὅμως καὶ αὐτά, χαριτωμένα μικρὰ στολίδια τῶν πρασίνων κλαδιῶν, ὅπου λικνίζονται μετὰ τὸ ἐλαφροφύσημα — λουλούδια καὶ αὐτὰ ἐπάνω σὲ λουλούδια — καὶ αὐτὰ διασχίζουν ἡπείρους καὶ περνοῦν ἄνωθεν ὑψηλῶν κορυφῶν ὀρέων καὶ ἄνωθεν τῶν ἀγρίων κυμάτων, εἰς ἀπέραντα πελάγη μετὰ ὀλόμαυρον οὐρανὸν καὶ ὑποκάτω ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ἀστραπῶν, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἄγνωστον τέρμα τοῦ δρόμου, τὸ ὅποιον τοὺς δεικνύει ἐμπρὸς εἰς τὰ ματάκια τῶν τὸ ἔνστικτον.

Ἑμμ. *Λυκούδης*

21. Ἀστακογορία.

— Ἀστακοί! Ἀστακοί!

— Ζωντανοὶ ἀστακοί!...

Εἶναι πολὺ φυσικὸν ἐμέ, ὁ ὅποιος κατὰγομαι ἀπὸ ἀστακοτρόφον νῆσον⁽¹⁾ νὰ μετὰ συγκινοῦν βαθύτερον αἰφωναῖ τῶν πλανοδίων πωλητῶν, οἱ ὅποιοι πρῶι-πρῶι τώρα τὴν Σαρακοστήν περνοῦν κάτωθεν τοῦ παραθύρου μου μετὰ πανεράκια ὑπὸ μάλῃς, σκεπασμένα μετὰ βρεγμένον σακκόπανον.

Καὶ φαντάζομαι τότε ἐγὼ τὴν ἐκλεκτὴν αὐτὴν ἄγρην ὅχι ἐπάνω εἰς τὰς πάγκας τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς, ἀλλ' εἰς τὴν μοσχοβολοῦσαν ἀκτὴν τῆς νήσου μου, εἰς τὴν προῦραν ἀλιευτικῶν πλοιαρίων. Διαφόρου ἡλικίας καὶ μεγέθους,

(1) Ἐννοεῖ τὴν Σκιάθον.

ἀπὸ ἐφήβων νεοσυλλέκτων ἕως γηραιῶν στραταρχῶν, ἓνας ὁλόκληρος λόχος, ὅλοι ὥπλισμένοι, σὰν ἀστακοί, ὅλοι ξεκουραζόμενοι, ὡς ἀπὸ μεγάλα στρατιωτικά γυμνάσια, καὶ εἰς ἀνάπausιν ἤδη, ἐπάνω εἰς τὴν προῶσαν τοῦ πλοίου. Μὲ τὰ πόδια των τὰ ἀγκυλωτὰ καὶ γαμφώνυχα, δέκα ὁ καθένας, ὅλοι ἀρματωμένοι μὲ τὰ σελάχια των τὰ ἀκανθώδη, τὰ κουμπούρια των, τὰ μαχαίρια των, τὰ γαταγάνια των. Καὶ ὅλοι θωρακοφόροι, μὲ ἓνα ἀκανθωτὸν θώρακα περιβάλλοντα ἰσχυρῶς τὰ νῶτά των, μὲ τὴν οὐρὰν των, τὴν ὀστρακοσκεπῇ, καὶ μὲ δύο ἀεικινήτους κεραίας ἐμπρός, μακρὰς ὡς δύο δόρατα.

Κ' ἐκεῖνα τὰ χρώματα! Τί μαγεία! "Ὅλαι αἱ εὐγενέσται ἀποχρώσεις τοῦ πορφυροῦ.

— 'Αστακοί! 'Αστακοί! Ζωντανοὶ ἀστακοί!..

Παρατήρησα ὅτι αἱ φωναὶ αὐταὶ τῶν πλανοδίων πωλητῶν ἀντηχοῦν συνήθως κατὰ Παρασκευήν. Διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν καταπλέει τὸ ἀτμόπλοιον ἀπὸ τὴν Σκῦρον. Εἶναι δὲ ἡ Σκῦρος ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀστακοτρόφος νῆσος.

"Ἴσως νὰ ὑπῆρχε κανένας μῦθος τῆς ἀρχαιότητος ἀπολεσθεῖς πλέον, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλεγεν ὅτι ὁ Κίμων, καθυποτάξας ποτὲ τὴν νῆσον ὑπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν κυριαρχίαν, ἐπνίξεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους τῆς νήσου κατοίκους, τοὺς ἀγρίους Δόλοπας, ἐνόπλους παραδοθέντας — καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ σύγχρονοι ἀστακοί. Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ μῦθος. Ἐκεῖθεν διεδόθη τὸ ὀστρακόδεσμον τοῦτο καὶ σκληρόν καὶ τόσον ἀκριβὸν γένος εἰς ὅλας τὰς Σποράδας, εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλάδος παράλια.

Ἄλλ' εἰς τὴν Σκυῖον ἢ ἄγρᾳ τῶν ἀστακῶν εἶναι πλουσιωτάτη. Εἰς τὴν παράμερον ἐκείνην θάλασσαν τῆς μοναχικῆς νήσου διαιτῶνται χιλιάδες χιλιάδων ἀστακῶν. Γίνεται δὲ ὡς ἐξῆς ἡ ἀλιεία των.

Οἱ ἀλιεῖς ἔχουν ἐκεῖ ἐπίτηδες δίκτυα δι' ἀστακοῦς, μὲ μεγάλας ὀπὰς, διὰ τῶν ὁποίων συλλαμβάνονται τὰ θαυμάσια αὐτὰ θαλασσινὰ εὐκολώτατα, ὅταν ἐξέρχονται εἰς βοσκήν. Τὰ δὲ ὄπλα των ἐκεῖνα, τὰ πολλὰ καὶ δεινά, οἱ γαμφοὶ ὄνυχες καὶ αἱ ἄλλαι ἄκανθαι τοῦ θώρακὸς των χρησιμεύουν μόνον εἰς τὴν ἀσφαλεστέραν σύλληψίν των. Τοὺς αἰχμαλώτους των αὐτοὺς τοὺς μεταφέρουν οἱ ἀλιεῖς καὶ τοὺς ρίπτουν εἰς θαλασσίους μάνδρας, τὰς ὁποίας ἐπίτηδες ἔχουν εἰς τοὺς πλέον ἡσύχους ὄρμους τῆς νήσου, ἵνα διατηρῶνται οἱ ἀστακοὶ ζωντανοὶ εἰς τὴν θάλασσαν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀτμοπλοίου. Καὶ τότε τοὺς τοποθετοῦν μὲ προσοκὴν ἐντὸς καλάθων μεγάλων, τοὺς ὁποίους σκεπάζουν διὰ κώνων σχοίνων ἢ ἄλλων χαμοκλάδων.

Ὅσοι τῶν ἀλιέων δὲν ἔχουν μάνδρας, κρεμοῦν ἐν τῇ θαλάσῃ αὐτοὺς τοὺς καλάθους, τοὺς ἐτοίμους πρὸς ἐξαγωγήν, ὡς ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, μέχρι τοῦ κατὰ πλου τοῦ ἀτμοπλοίου.

Περιεργότατον εἶναι τὸ θέαμα, ὅταν ἐντὸς τῆς θαλασσίου μάνδρας, ὅπου κρατοῦνται λυτοὶ οἱ αἰχμαλῶτοι ἀστακοί, εἰσχωρήσῃ κανεῖς ὀκτιάπους.

Ὁ ὀκτιάπους εἶναι ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῶν ἀστακῶν. Αὐτὸς ὁ πάνοπλος, ὁ ἔχων τόσον βαρύτατον ὀπλισμόν, ὁ ἔχων θώρακα ἰσχυρότατον, μὲ ἀναριθμήτους ἀκάνθας ἐστιγμένον, καταλαμβάνεται αἴφνης ὑπὸ ἀνεξή-

γήτου φόβου πρὸ τοῦ μαλακοῦ καὶ ἀόπλου ὀκτάποδος. Κάμνει βιαιοτάτας κινήσεις ἐντὸς τῆς θαλασσίου μάνδρας, ἀναταράσσων τὸ ὕδωρ, κινεῖ ἀπληλισμένος τὰ πελώρια ἐκεῖνα μουσιάκια του, σπαράσσει ἀστραπιαίως τὴν τόσον δεινῶς θωρακισμένην οὐρὰν του, καὶ τόσα ἄλματα αἰφνίδια κάμνει ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὥστε ἐπὶ τέλους διὰ ζωηροτάτων τιναγμῶν ἐκτινάσσεται ἔξω εἰς τὴν ξηράν, ὅπως σωθῇ ὁ δυστυχὴς στρατάρχης. Διότι ὁ εἰσχωρήσας εἰς τὴν μάνδραν φοβερὸς ἐκεῖνος ἐχθρὸς του, μὲ τὴν πλαδαρὰν κατσούλαν του, μὲ τὴν ὡς ζύμην μαλακὴν σάρκα του ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ περισφίγγῃ τὸν δυστυχῆ ἄστικὸν μὲ τοὺς πλοκάμους του καὶ νὰ τὸν φονεύῃ.

Α. Μωραϊτίδης

22. Ζάκυνθος.

Ὅστις εἰσπλέει διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν εὐρύχωρον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Ζακύνθου, μένει ἔκθαμβος πρὸ τοῦ πλήθους καὶ τοῦ ὕψους τῶν κωδωνοστασίων, ποὺ στολίζουν τὴν πόλιν αὐτήν, ἡ ὁποία φαίνεται μεγάλη καὶ ὠραία. Μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπερυψήλους της πύργους ἠκρωτηρίασαν ἢ ἐξηφάνισαν οἱ τελευταῖοι σεισμοί, ἀλλὰ καὶ πάλιν μένουν τόσοι, ὅσοι εἰς καμμίαν ἄλλην ἑλληνικὴν πόλιν.

Ἡ πρώτη αὐτὴ ἐντύπωσις ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀπόβασιν. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι ἡ χώρα τῶν καμπαναριῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν πόλιν κάθε εἴκοσι σπίτια καὶ μία ἐκκλησία. Εἰς τὸ φρούριον ἐρείπια ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν

ἔξοχὴν ἐκκλησιάκια, ποιητικὰ ξωκλήσια, μερικὰ ὄχι μεγαλύτερα ἀπὸ μίαν σπηλιὰν ἢ καλύβην. Εἰς τὰ χωριὰ ἐκκλησίαι μεγάλαι, διπλαῖ καὶ τριπλαῖ, μὲ καμπαναριὰ ὅπως εἰς τὴν Χώραν. Παντοῦ «οἶκοι Θεοῦ» παντοῦ ἀετώματα μὲ σταυρούς, παντοῦ κόγχαι μὲ θυρίδας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων λάμπει τὸ φῶς τῆς ἀκοιμήτου κανδήλας.

Καὶ τί ὠραῖοι, τί πλούσιοι, τί καλλιτεχνικοὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀναριθμήτους αὐτοὺς ναοὺς! Ὁ σημαντικώτερος εἶναι ὁ τῆς Φανερωμένης, ἐπὶ τῆς πλατείας Δοξαρά, θαῦμα πλούτου καὶ φιλοκαλίας, ὁ κομφότερος, ὁ καλλιτεχνικώτερος ἑλληνικὸς ναός.

Οἱ ναοὶ τῆς Ζακύνθου εἶναι οἰκοδομήματα παλαιά, αἰωνόβια. Ὁ νεώτερος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν πιστεύω ν' ἀριθμῇ ὀλιγώτερα ἀπὸ ἑκατὸν χρόνια. Ἰδρύματα ἐποχῆς τρανοῦ πλούτου καὶ εὐσεβείας, ὅταν οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἀφιέρωναν τὰ «ὑπάρχοντά των» εἰς τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα δὲν εἶν' ἐκεῖ περισσότερον νέα. Τὰ σπίτια τῆς Ζακύνθου μετὰ δυσκολίας κρύπτουν ὑπὸ χθесινὰ ἐπιχρίσματα τοὺς αἰῶνάς των. Ἄν δὲν ἦσαν οἱ μεγάλοι σεισμοί, ποὺ κατ' ἀνάγκην φέρουν κάποιαν ἀνακαίνισιν, ἡ πόλις θὰ ἦτο ἀκόμη ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βενετῶν. Καλόκτιστα παλατάκια, προωρισμένα ν' ἀντέχουν καὶ νὰ καταλήγουν εἰς θαλερά, ἥρεμα, γλυκοθώρητα γεράματα, γειτονεύουν μὲ σπιτόπουλα, ποὺ εἰς ρυθμὸν καὶ χρῶμα φαίνονται ὡς εὐπειθῇ παιδιὰ των. Τὴν ἁρμονίαν αὐτὴν τοῦ παλαικοῦ, τοῦ ἁμαυροῦ, τοῦ «βενέτικου», μόλις ἐδῶ κι ἐκεῖ διακόπτει κανένα σπίτι καινούργιο, στιλπνόν, «ἀθηναῖικο».

Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν κειμηλίων, τὰ ὁποῖα ἡ Ζά-

κυνθὸς ἐπιδεικνύει μὲ ὑπερηφάνειαν, εἶναι μερικὰ ποὺ ἀναδίδουν αἷγλῃν δόξης ἀληθινῆς. Εἶναι τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ μέγας Σολωμός· εἶναι ἀκόμη τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ μέγας Φώσκολος. Καὶ ὁ δῆμος ἠγόρασε τὸ σπιτάκι, ἐνετείχισεν ἀπέξω μίαν ἀναμνηστικὴν πλάκα, καὶ ἐγκαθίδρυσε μέσα μικρὰν «Φωσκολιανὴν» Βιβλιοθήκην.

Εὐγνώμων, βλέπετε, ἡ πόλις πρὸς τὰ τέκνα, ποὺ τὴν ἐδόξασαν. Τὸ κέντρον τῆς μεγαλυτέρας τῆς πλατείας κατέχει ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ψάλτου τῆς Ἐλευθερίας· καὶ παρακάτω ὑψώνεται μία στήλη, ἐνεπίγραφος, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Ζακυνθίων ποὺ ἐσκοτώθησαν εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον. Δὲν εἶναι μόνον ποιητῶν γεννήτρια, ἀλλὰ καὶ ἡρώων καὶ πατριωτῶν ἐνθέρμων ἡ ὥραία καὶ εὐφορος γῆ.

Γρηγ. Ξενόπουλος

23. Ὁ φιλόσαυρος.

*ὦ φιλότατη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκες
τὴν προῆν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα!*

*Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου
ἐχθαίρουσιν οἱ ἀθάνατοι
τὴν ψυχὴν καὶ βροντάουσιν
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
τῶν ἀχαρίστων.*

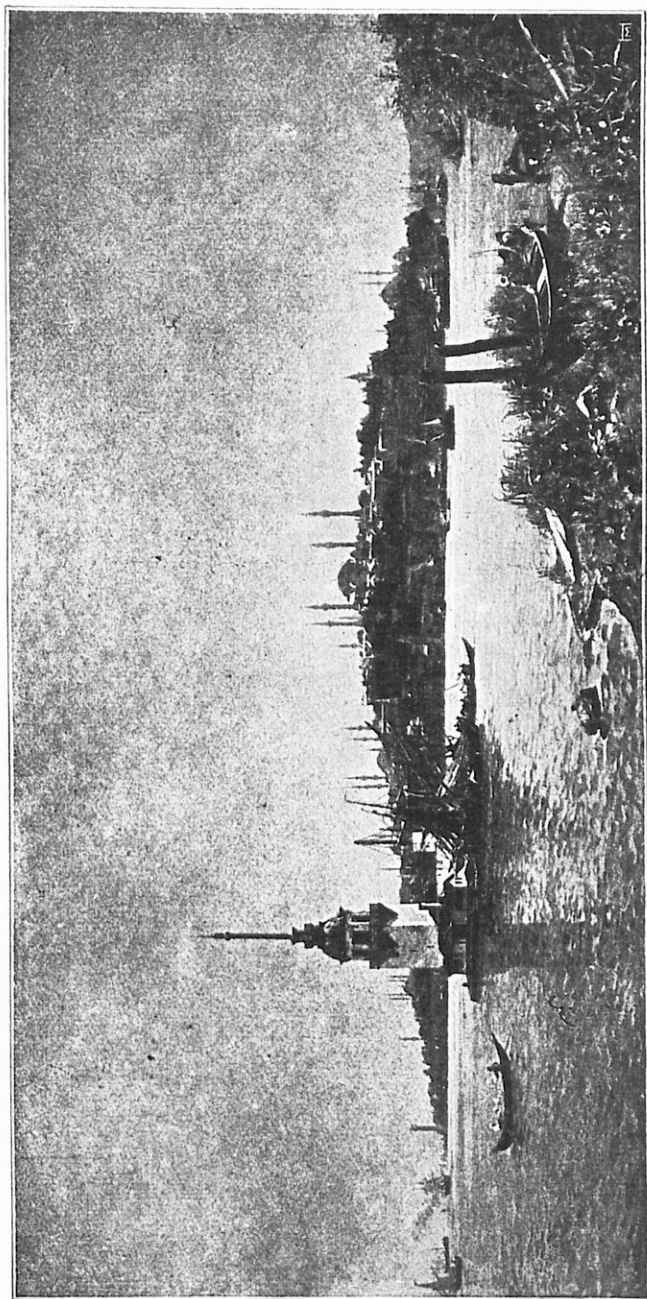
Ἄλλὰ εὐτυχὴς ἢ δούστηρος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σὲ ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
πάντοτε εἶχον.

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ. — Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
μαζοῦν ἀπὸ σέ με εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Σύ, ὅταν τὰ οὐράνια
ροῦδα μὲ τὸν ἀμυρότατον
πέπλον σκεπάζῃ ἢ ρύζα,
σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη.

Μοσχοβολάει τὸ κλῆμα σου,
ὦ φιλότατη πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ἀπὸ τὴν μυρωδιὰν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλόφορος ρίζας
ἐλαφρά, καθαρά,
διαφανῇ τὰ σύννεφα
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν ἀθανάτων.

Ἡ Κωνσταντινούπολις.
Κατὰ πλάναν Γερμανοῦ ζωγράφου.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς· καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἑσὲ κρίνοι.

Εἶσαι εὐτυχής· καὶ πλέον
σὲ λέγω εὐτυχεστέραν,
ὅτι σὺ δὲν ἐγνώρισες
ποτὲ τὴν σκληρὰν μάστιγα
ἐχθρῶν τυράννων.

Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Ἀνδρέας Κάλβος

24. Ἡ δευτέρα Ἀνάσλασις τοῦ 1454.

Ἐν ἔτος εἶχε παρέλθει ἀπὸ τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Πόλις ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Αἱ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίαι, τὰ πλούσια οἰκοδομήματα, ὅλα τὰ κτήματα τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν τὰ ἤρπασαν οἱ Τοῦρκοι.

Οἱ Τοῦρκοι ὥς φοβερὰ καταιγὶς ἐπέπεσαν κατὰ τῆς δυστυχοῦς πρωτευούσης τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἔσφαξαν, ἔκαυσαν, ἤρπασαν. Κοράσια, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἶδει ὁ ἥλιος, ἔγιναν ὑπηρέτριαι τῶν Τούρκων. Ἀρχοντες, ζῶντες μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ πλούτη, περιέρονται εἰς τοὺς δρόμους ἐλαιοῦντες.

Ἡ χαρὰ ἔφυγε πλέον ἀπὸ τὴν Πόλιν. Ὁ γέλως ἐσβέσθη. Πάντες ἐφόρεσαν μαῦρα ἐνδύματα. Πενθοῦν τοὺς νεκροὺς των, πενθοῦν καὶ τὴν Πατρίδα...

“Οσοι ἔζησαν μετὰ τὴν μεγάλην ταύτην καταστροφὴν μετὰ φόβου καὶ τρόμου συνηθροίσθησαν πέριξ τοῦ πρώτου Πατριάρχου τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, πέριξ τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, καὶ εἰς αὐτὸν πλέον εἶχον ὅλας τὰς ἐλπίδας των, ὥς νὰ ἦτο πατὴρ των. Ἀπὸ αὐτὸν περιμένουν ν’ ἀκούσουν μίαν παρήγορον λέξιν.

Μετὰ μεγάλου φόβου ἐξήρχοντο τῶν οἰκιῶν των καὶ μετὰ πολλῆς προφυλάξεως ὠμίλουν μεταξύ των. Ἐφοβοῦντο καὶ τὴν σκιάν των, ἐφ’ ὅσον ἔβλεπον τοὺς ἀγρίους ἐκείνους κατακτητὰς νὰ περιέρχονται εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Πόλεως μὲ τὰ ξίφη γυμνά, διὰ νὰ χύσουν αἷμα χριστιανικόν.

* * *

Ἀνέτειλεν ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν καὶ ὁ ναύτης, ὁ ταξιδεύων μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, καὶ ὁ ἀσκητής, ὁ κατοικῶν μόνος εἰς τὴν ἔρημον, ψάλλουν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» μὲ ἐλπίδα καὶ ἀγαλλίασιν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅμως πῶς νὰ ὑπάγουν οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πῶς νὰ ἐορτάσουν τὴν Ἀνάστασιν; Εἰς ἕκαστον βῆμα ἐκινδύνευον νὰ σφαγοῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων.

Ἐπειτα καὶ εἰς ποίαν ἐκκλησίαν νὰ ὑπάγουν; Ἡ Ἁγία Σοφία δὲν ἦτο πλέον χριστιανικὴ. Ὁ θόλος τῆς ἔμεινεν ἄνευ σταυροῦ καὶ τὰ κωδωνοστάσια ἄνευ κωδῶνων. Ἡ μεγαλοπρεπής, ἡ πλουσιοστολισμένη ἐκκλησία μετεβλήθη εἰς τζαμίον.

Ὁ Πατριάρχης μόνος ἀνέγνωσε τὸν ὄρθρον τοῦ Πάσχα. Ἀλλ’ αὐτὴ δὲν ἦτο ψαλμοψαλμία ἦτο θοῆνος. Ἀπὸ

τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σεβασμίου ἱεράρχου καθ' ὅλην τὴν ὥραν τοῦ ὄρθρου ἔρρεον δάκρυα.

Ὁ Πατριάρχης παρήγγειλεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ συναυθοισθοῦν εἰς τὰς δύο ἡ ὥρα τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, διὰ νὰ ψάλουν ἐκεῖ τὴν δευτέραν Ἀνάστασιν, τὴν Ἀγάπην.

Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἤρχετο δευτέρα μετὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ κατὰ τὸν στολισμόν.

Τὴν ὠρισμένην ὥραν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ μὲ μίαν λευκὴν λαμπάδα, κρυμμένην κάτωθεν τῶν ἐνδυμάτων των, καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου εἰσῆρχοντο ἀνὰ εἷς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἦναψαν αἱ λαμπάδες, ἐφόρεσεν ὁ Πατριάρχης τὴν χρυσοῦφαντον στολήν του, ἀλλ' οὐδεμία ψαλμωδία ἤρχιζε. Φαίνεται ὅτι κάποιον ἐπερίμεναν. Ἀλλὰ ποῖον; Ἀλλοίμονον! Ποῖον ἄλλον παρὰ τὸν αὐτοκράτορά των! Διότι ἦτο παλαιὰ συνήθεια νὰ πηγαίνει μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ παρατάξεως ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν δευτέραν Ἀνάστασιν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, διὰ ν' ἀκούσῃ τὸν Ἑσπερινόν. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος δὲν ἦτο πλέον εἰς τὴν ζωὴν! Ὁ ἀτρόμητος ἦρως κοιμᾶται τὸν αἰώνιον ὕπνον πλησίον εἰς τὰ ἐρείπια τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ.

Μετ' ὀλίγον ὁ Πατριάρχης ἐφάνη εἰς τὴν Ὁραίαν Πύλην. Προσπαθεῖ μὲ ὀλίγας λέξεις νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τοὺς χριστιανούς, νὰ παρηγορήσῃ τὸ ποίμνιόν του τὸ ἀπαρηγόρητον, τὸ ὁποῖον ἦτο πλέον ἄνευ πατρὶδος, ἄνευ αὐτοκράτορος. Ἀχ! καὶ ἄνευ Ἀγίας Σοφίας.

Ἀρχίζει ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ. Οἱ ψάλλται ψάλ-

λουν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ αἱ καρδίαι τῶν χριστιανῶν αἰσθάνονται κάποιαν παρηγορίαν. Ὁ λαὸς λαμβάνει ὀλίγον θάρρος. Ἀναγεννᾶται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἡ ἐλπίς, ὅτι θὰ ἐξημερώσῃ πάλιν μία ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐορτάσουν τὸ Πάσχα των, ὅπως ἄλλοτε εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν των. Δὲν ἔχουν τώρα Αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἔχουν Πατριάρχην. Εἰς αὐτὸν ἔχουν τὰ βλέμματά των ἐστραμμένα.

Ἀρχίζει ἡ ψαλμωδία «Κύριε ἀνέκραξα πρὸς σέ...» καὶ ὁ Πατριάρχης λαμβάνει τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον καὶ θυμιάζει τὰς ἀγίας εἰκόνας· ἔπειτα στρέφει ἀριστερὰ καὶ ἀρχίζει νὰ θυμιάξῃ πρὸς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Αἶφνης ὅμως οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ὑγραίνονται. Δύο δάκρυα διαφανῇ προβάλλουν καὶ ρέουν ἐπὶ τοῦ σεβασμίου προσώπου του.

Ὁ λαὸς τὸ ἐννοεῖ καὶ ταράσσεται. Ὅλοι στρέφουν τὰ βλέμματά των εἰς τὸν κενὸν θρόνον. Ὅλοι τὸν κοιτάζουν μὲ ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων. Ὅλα τὰ στόματα κλειστά· οὔτε παραμικρὸς ψιθυρισμὸς δὲν ἀκούεται. Μόνον κάπου-κάπου ἐξέρχεται ἀπὸ τὰς βαρυαλγούσας καρδίας των βαρὺς στεναγμός.

Εἰς τὸν Πατριάρχην ἐφάνη διὰ μίαν στιγμὴν, ὅτι εἶχε τὸν αὐτοκράτορα ἐνώπιόν του εἰς τὸν βασιλικὸν του θρόνον. Καὶ ἀρχίζει νὰ τὸν θυμιάξῃ. Ἀλλὰ μονομιᾶς ἐχάθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὅλη ἡ ὁπτασία αὐτῇ. Ὁ θρόνος ἦτο ἐκεῖ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ.

Ἐτελείωσεν ὁ ἐσπερινός. Οἱ χριστιανοὶ ἠσπάσθησαν τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως. Ἀντήλλαξαν καὶ μεταξὺ των ἀσπασμὸν μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Ἐτοιμάζονται νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ μεταβῇ ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ νὰ κλεισθῇ.

Αἴφνης ὁμως ἀκούεται εἰς τὸ προαύλιον μεγάλη τα-
ραχή, φωναί, βλασφημίαι. Ὅλοι ἔντρομοι σκορπίζονται.
Μόνον ὁ Πατριάρχης ἔμεινε μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν
διακόνων.

Διατί ἡ ταραχή αὕτη καὶ αἱ ἄγριαι φωναὶ καὶ αἱ
βλασφημίαι τῶν Τούρκων;

Εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας εὐρέθη κάποιος
Τοῦρκος φονευμένος. Οἱ βάρβαροι ἔτρεξαν ἐκεῖ ἐξηγριω-
μένοι καὶ ἐφώναζον ὅτι οἱ χριστιανοὶ τὸν ἐφόνευσαν. Οἱ
ἴδιοι οἱ Τοῦρκοι εἶχον θέσει κρυφίως ἐκεῖ τὸ πτώμα του,
διὰ νὰ εὗρουν πρόφασιν. Μετεχειρίσθησαν τὸ σχέδιον
αὐτό, διὰ ν' ἀρπάσουν τὴν πλουσιοστολισμένην ἐκκλη-
σίαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ νὰ τὴν μεταβάλουν εἰς
τῆαμίον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ χριστιανοὶ ἐώρτασαν τὸ Πά-
σχα των πλέον ταπεινά, πλέον καταφρονημένα, εἰς τὴν
ἐκκλησίαν τῆς Παμμακαρίστου.

Σπ. Ζαμπέλιος

25. Ὁ Πήγας.

Ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων
Θεσσαλοὶ ἐλειτουροῦντο
εἰς χωρίον μονωμένον,
εἰς ἀπόκεντρον ναὸν
προσκυνοῦντες ἓνα μόνον,
Τρισυπόστατον Θεόν.

Τελειών' ἡ λειτουργία
καὶ χαρμόσυνοι ἐξῆλθον
χωρικοί, πλὴν ἀγγαρεία
τοὺς προσμένει ποταπή.
Τὸν ραὸν εἶχον ζωσμένον
ὀπλοφόροι ἀγριοποί.

Ἐποχὴ μακρᾶς δουλείας.
Εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένος
ἦλθε τότε νεανίας,
ρὰ ἰδῆ τοὺς συγγενεῖς.
Δὲν τοῦ εἶπαν «καλῶς ἦλθες»,
δὲν τὸν φίλησε κανεῖς...

Μὲ τὴν μάστιγα δαρμένοι
εἰς ἓν ρεῦμα βορβορῶδες
ἐπερονοῦσαν φορτωμένοι
ὥσάν κτῆν' οἱ χωρικοί,
καὶ ὁ νέος λυπημένος
τοὺς ἐκοίταζεν ἐκεῖ.

Καὶ ἰδοὺ τὸν πλησιάζει
βάρβαρος μαστιγοφόρος
καὶ λοξὰ-λοξὰ κοιτάζει,
καὶ τοῦ λέγει μὲ ὀργήν:
— Σκῶψε καίτω καὶ φορτώσου,
σκῶψε, κτήνος, εἰς τὴν γῆν.

Γίπτει πλήρες νομισμάτων
ἐν βαλάντιον ὁ νέος,
ἀλλ' ὁ βάρβαρος φρονάπτων
τὸν ὠθεῖ ἀγριοπά,
καὶ τοῦ δείχνει τὸ φορτίον
καὶ τὴν μάστιγα κτυπᾷ.

Φορτωμένος σάκκον σίτου,
κολημένος εἰς τὴν λάσπην,
ἐσταμάτα κι ἡ ψυχὴ του,
πνιγμέν' εἰς τὸν θυμόν,
ἓνα ἔχυσε μ' ὀδύνην
ἀπ' τὰ βάθη στεναγμόν.

«Ὅσ' οἱ κόκκοι τοῦ φορτίου
τόσους ὄφεις θὰ σκορπίσω
εἰς τὰ σπλάχνα τοῦ θηρίου,
ποὺ μὲ ρύχια σκληρὰ
πρὸ τριῶν μακρῶν αἰώνων
μᾶς σπαράττει τὰ πλενρά».

Καὶ τὴν αὔριον μὲ πήραν
καὶ μὲ ράσον καλογήρου
ἐπλανᾶτο κρούων λύραν
μὲ χορδὰς μεγάλας τρεῖς,
καὶ χορδαὶ τῆς λύρας ἦσαν
Δόξα, Πίστις καὶ Πατρίς.

Οὕτως ἤρχισε τὰ ψάλλη
κι ἐδυνάμωνε τὸν ψάλτην
ὁ θυμός, δι' οὗ προσβάλλει
ὁ μικρὸς τοὺς δυνατούς,
ὁ θυμὸς ποὺ μεγαλώνει
τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτούς.

Αὐτὸς ἔρριψε τοὺς σπόρους
ὅπου σήμερον ἀνθίζουν·
ἀλλ' ἀπ' ἀνδρας αἰμοβόρους
εὗρε βάσανα σκληρὰ
κι ἐκυλίσθη αἱματωμένος
εἰς τοῦ Ἰστροῦ τὰ νερά.

Διαβάται τὼρ' ἀκόμῃ
ἀσκεπεῖς σιὸ Βελιγράδι
σκόπτουν καὶ φιλοῦν τὸ χῶμα
καὶ τὴν ἄμμον τῆς ἀκτῆς,
ὅπου ἔπεσεν ὁ Ρήγας
ὁ Τηρταῖος ποιητής

Γ. Ζαλοκώστας

26. Ὁ Ἱερὸς Λόχος εἰς τὸ Δραγαλσάνι.

(7 Ἰουνίου 1821).

Ὁ Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821. Τὰς πρώτας ἡμέρας δὲν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ περισσοτέρους τῶν τρισχιλίων μαχητῶν ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὁ στρατός του ἀνῆλθεν εἰς δώδεκα χιλιάδας. Οἱ σπουδασταί, κατὰ τὸ πλεῖστον κατηχημένοι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔσπευσαν πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν πρώτων.

Τίνος ὑπῆρξεν ἡ ἰδέα νὰ σχηματισθοῦν εἰς ἴδιον τάγμα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου; Πιθανὸν ἡ ὥραία ἰδέα νὰ ἦλθεν εἰς πολλῶν ὁμοῦ τὸν νοῦν, ἂν μὴ πάντων, νὰ σχηματισθοῦν εἰς χωριστὴν φάλαγγα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ὅπως ἄλλοτε τὸ ἄνθος τῆς θηβαϊκῆς νεότητος, τῆς ὁποίας τὸ κλέος εἶχον ἀναγνώσει εἰς τὰ βιβλία.

Τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἄσκησιν τοῦ ἐπιλέκτου σώματος τὸ ἀρχηγεῖον ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν πρίγκιπα Καντακουζηνόν, εὐγενῇ Φαναριώτην, ὅστις, ὥς καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ὑπηρετεῖ ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ. Ἦτο συνταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ, νεώτατος καὶ δραστήριος. Ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος κατῴρθωσεν ὄντως νὰ τὸ ὀργανώσῃ καὶ ἀρκούντως νὰ τὸ ἀσκήσῃ.

Οὕτω ὁ Ἱερὸς Λόχος εὐρέθη νὰ εἶναι τὸ μόνον εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς πεζικὸν τοῦ Ὑψηλάντου διότι τὸ ἐπὶ λοιπὸν ἐμάχετο κατὰ τοὺς ὀρματωλικοὺς τρόπους καὶ ἡ

ὠχυροῦτο προχείρως εἰς τὰ γνωστὰ ταμπούρια, ἢ προσέβαλλε στιφηδόν, ἀλλ' ἠδύνατο καὶ εὐχερῶς ν' ἀποχωρήσῃ εἰς καταλληλότερα σημεῖα.

Εἰς τοὺς Ἱερολογίτας δὲν ἐδόθησαν λοιπὸν καρυοφύλια, ἀλλὰ λογχοφόροι καραβίνοι, μὲ μπαγιονέτα, ὅπως τὴν ἔλεγον οἱ ἴδιοι, καὶ τοὺς ἤσκησαν εἰς τὴν πυκνὴν τάξιν καὶ τὴν λογχομαχίαν. Δὲν τοὺς ἔδωκαν φουστανέλλαν καὶ ντουλαμᾶ, ἀλλ' εὐρωπαϊκὰς στολὰς, ὅπως τοὺς βλέπετε εἰς τὸν περίφημον πίνακα τοῦ Ἑξ, τοῦ ὁποίου τὸ πρωτότυπον εὐρίσκεται εἰς τὰς περὶ τὸν βασιλικὸν κῆπον τοῦ Μονάχου στοάς. Ἐσώθη μία αὐτῶν τῶν στολῶν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἱστορικὸν μας Μουσεῖον.

Λόγῳ τοῦ χρώματος τῆς στολῆς αὐτῆς οἱ Ἱερολογίται ἐκαλοῦντο κοινῶς μαυροφόροι. Τὸ πρόσθιον τῆς στολῆς, τὸ στῆθος, κοσμεῖται ὑπὸ πλεκτῶν σειρητιῶν, μελανῶν καὶ αὐτῶν, αἱ παλάσκει φέρονται χιαστί, ἔχουσι δὲ καὶ γυλίον. Ἐπὶ κεφαλῆς τὸ κάλυμμά των εἶναι ὑψηλόν, ἄνευ γείσου, μετὰ κεφαλῆς νεκροῦ καὶ δύο ὀστέων χιαστί, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιγραφὴ διὰ χρυσῶν γραμμάτων: «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος». Ἡ λοφία ἦτο λευκή. Τὴν στολὴν δὲ τῶν Ἱερολογιτῶν ἔφερε καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος.

Τοῦ τάγματος προπορεύονται σαλπισταί, τυμπανισταί, ἀλλὰ καὶ μουσικὴ χαλκίνων ὀργάνων, ἣτις συνηθέστατα παίζει τὸ θούριον τῶν Φιλικῶν, ποίημα τοῦ Κοραΐ:

*Φίλοι μου Συμπατριῶται,
Δοῦλοι νᾶ ᾖμεθα ὡς πότε
Τῶν ἀχρείων Μουσουλμάνων
Τῆς Ἑλλάδος τῶν τυράννων;..*

Περιέργως ἡ σημαία τῶν Ἱερολογιτῶν ἦτο ἀκριβῶς, κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰ χρώματα, ἡ τριχους σημαία τῶν Γάλλων.

* * *

Οἱ κυριώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου ἦσαν οἱ ἐξ αὐτοῦ ἐκατόνταρχοι. Ὁ ἐξ Ἰθάκης Σπυριδῶν Δρακούλης, ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Δημήτριος Σουῦτσος, ὁ καὶ πρῶτος τοῦ Ἱεροῦ Λόχου ἐκατόνταρχος, ὁ Κεφαλλὴν Λουκᾶς Βαλσαμάκης, ὁ Μωραΐτης Ἀνδρόνικος Πελοποννήσιος, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ρίζος καὶ ὁ Ἰωάννης Κρόκας ἐκ Χίου. Τί ἤξιζαν οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι δεικνύει εἰς ἡμᾶς ἐν γράμμα τοῦ Σούτσου πρὸς τὴν οἰκογένειάν του ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ ἡρωικοῦ του θανάτου.

«Δὲν ἔχω πλέον ὑποδήματα, γράφει ὁ νεαρὸς ἐκατόνταρχος. Τὰ πόδια μου κατεσχίσθησαν. Κοιμοῦμαι μέσα εἰς θανατηφόρα τέλματα. Ζῶ μὲ καρπούς, σπανίως εὐρίσκω ἓνα ξερὸ κομμάτι ψωμί. Ἀλλ' αἱ στερήσεις αὐταὶ μοῦ εἶναι γλυκεῖαι· ὁ βίος αὐτὸς μ' ἀρέσει. Ἀπὸ παιδί δὲν ὠνειρευόμην ἄλλο ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνεξαρτησίας μας. Εὐρίσκομαι πρώτην φορὰν ἐπὶ κεφαλῆς ἐλευθέρων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν μὲ φορτώνουν μὲ ματαίους τίτλους, οἱ ὅποιοι μοῦ δίδουν τὸ γλυκὺ τοῦ ἀδελφοῦ ὄνομα... Χαίρετε! Θὰ ἰδωθῶμεν;.. ποῦ;... ὁ Θεὸς τὸ ξεύρει!»

Ὁ δὲ Δρακούλης; Οὗτος ὑπῆρξεν ἡ ὥραιότερα φησιογνωμία τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, τὸ δημοτικώτερον ὄνομα μεταξὺ τῶν Ἱερολογιτῶν. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐσπούδαζεν ἐν Ὁδησσῷ. Ἀλλ' ἦτο φύσις ἐξόχως θερ-

μουργός και ἐθουσιάζετο διὰ τὴν πρόοδον τοῦ Ἑθνους του και διὰ τὰς εὐγενεῖς ιδέας. Εἶχεν ἐπιδιοθῇ μετὰ πάθους εἰς τὴν δραματικὴν τέχνην και ἐν Ὁδησσῷ ἴδρυσε τὸ «Γραικικὸν Θέατρον». Ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς κατῆλθεν εἰς Βεσσαραβίαν, συμπαραλαβὼν τοὺς συνεργάτας του ἔσπευσεν εἰς συνάντησίν του.

* * *

Ὅτε τὸ στράτευμα ἐβάδισε πρὸς δυσμὰς, ὅπως εἰσβάλῃ εἰς τὴν περὶχωρον τοῦ Βουκουρεστίου, τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἱεροῦ Λόγου ἀνέλαβεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ὑψηλάντου Νικόλαος, ὁ ὁποῖος διόκει συγχρόνως και τὸ πυροβολικόν. Οὗτος εἶχε σπουδάσει τὰ στρατιωτικὰ ἐν Γαλλίᾳ και ὑπηρέτησε κατόπιν ἐν Ρωσίᾳ.

Οἱ Τοῦρκοι προήλυνον εἰς τρεῖς φάλαγγας ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως. Διὰ τοῦτο ὁ Ὑψηλάντης ὑποχωρῶν διὰ τῆς Μικρᾶς Βλαχίας προσεπάθει νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν προπόδων τῶν Καρπαθίων, στρέφων τὸ μέτωπόν του πρὸς Νότον. Μετὰ κοπιώδεις πορείας οἱ Ἕλληνες κατέληξαν ν' ἀναπτυχθῶσι πρὸ τοῦ Ριμνίκου, κειμένου πρὸ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τῶν Καρπαθίων.

Ἡ τουρκικὴ πρωτοπορία ἐνεφανίσθη ἤδη ὑπὸ τὸν Καρα-Φεῖζ εἰς ὀκτώωρον ἀπὸ τοῦ Ριμνίκου ἀπόστασιν και κατέλαβε τὸ Δραγατσάνι. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπιθυμῶν νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν του, νὰ δώσῃ ἀέρα εἰς τὸ στράτευμά του, διέταξε περιορισμένην ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι εἰς τὸ στρατόπεδόν του εἶχε πλέον ἐγκαθιδρυθῇ ἡ ἀναρχία.

Ὁ ἀρχηγὸς εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ συμπλακῶσι, πρὶν ὁ ἴδιος ἔλθῃ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Τὴν 6^{ην} μάλιστα Ἰουνίου ὁ ὑπαρχηγὸς Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ἐνῶ ἐπεθεώρει τὰς θέσεις, συνήντησε τὸν ἱππαρχον Καραβιᾶν Βασίλειον, εὗρισκόμενον μετ' ὀκτακοσίων ἱππέων ἐν προφυλακῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώριζε καὶ τὴν ὀρμητικότητα τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου καὶ πόσον φοβερὸν ἦτο τὸ ἱππικὸν τῶν Τούρκων Δελήδων κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπέλασιν, εἶπε ρητῶς εἰς τὸν Καραβιᾶν, νὰ προσέξῃ, νὰ μὴ προκαλέσῃ μάχην, ἀλλὰ νὰ περιμείνῃ τὴν αὖριον, διὰ ν' ἀναλάβουν οἱ παθόντες ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὴν πεῖναν στρατιῶται καὶ πλησιάσῃ καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ σῶμά του, ὥς καὶ ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τὴν ἐφεδρείαν.

Οὗτος ὅμως εἴτε ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Ὀλύμπιον, ὅστις ἀπέλαυε τῆς γενικῆς ὑπολήψεως διὰ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ ὑπεροχὴν του, εἴτε ἐξ ὑπεροψίας, διότι πρῶτος αὐτὸς εἰς τὸ Γαλάζιον εἶχε καταστρέψει ὀλίγους Τούρκους καὶ εἶχε πεποίθησιν ὅτι θὰ νικήσῃ καὶ εἰς τὸ Δραγατσάνι καὶ θ' ἀπολαύσῃ μόνος τὴν δόξαν τῆς νίκης, ἀφοῦ ἔπλε πολὺ, ἐκινήθη ἐναντίον τῆς θέσεως Σερμπανέστη προκαλῶν τοὺς Τούρκους εἰς μάχην.

Δὲν εἶχεν εἰδοποιήσῃ καὶ τὸ Ἀρχηγεῖον ὑπετίμησε πάντως τὰς δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν, καὶ διὰ τοῦτο εὐρέθη πρὸ ὀδυνηρᾶς ἐκπλήξεως. Διεσκορπίσθη, ἔχασε τὰ πυροβόλα του καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος μετὰ μέρους τῶν ἰδικῶν του ἐκυκλώθη. Καὶ τώρα ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ἡ ἀλησμόνητος σελίς.

Ἀγγελιαφόρος τοῦ Ὀλυμπίου, τρέχων ἀπὸ ρυτῆρος πρὸς τὸ ἀρχηγεῖον, διὰ νὰ δώσῃ εἶδησιν περὶ τοῦ κιν-

δύνου, εἰδοποιεῖ καθ' ὁδὸν τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην. Οὗτος, ἀφοῦ συμπαρέλαβε τὸν Ἱερὸν Λόχον καὶ τέσσαρα πυροβόλα, σπεύδει πρὸς τὸ πεδῖον τῆς συμπλοκῆς. Οἱ Ἱερολογῆται εἶναι μόνον 373 ἐκτὸς τῶν ἀξιωματικῶν των. Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν 7^{ην} Ἰουνίου 1821.

* * *

Εἰς εἴκοσι καὶ μόνα τῆς ὥρας λεπτὰ οἱ ἄλκιμοι νεανία καταφθάνουν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης μετὰ τὴν μουσικὴν παιανίζουσιν τὸ ἐμβατήριον τῶν ἐταιριστῶν.

Ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς τοῦ «Φίλοι μου συμπατριῶται» προχωροῦν, λέγει ὁ Σπηλιάδης, ὡς ἀσπίδας τὰ στήθη των προβάλλοντες καὶ μάχονται πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ μάχεται μετ' αὐτῶν ἀπηλπισμένος ὁ ἀπερίσκεπτος Καραβιᾶς μετὰ ἐξήκοντα μόνον ἰππέων, οἵτινες τοῦ εἶχον ἀπομείνει. Ἐν τούτοις σπεύδουν καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ σώματα πρὸς βοήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμμίαν συνοχὴν καὶ διαλύονται ὡς ὁ καπνός.

Μένει νῦν ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ σχεδὸν μόνος ὁ Ἱερὸς Λόχος. Ὁκταπλάσιαι ἀκριβῶς δυνάμεις τὸν κυκλώνουν καὶ τὸν καταπυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ἰππεῖς στροβιλίζουσιν περὶ αὐτὸν ὡς δαίμονες καὶ ὅμως ἐξακολουθεῖ μετωπηδὸν τεταγμένος, βαδίζων, ἰστάμενος, πυροβολῶν καὶ πάλιν βαδίζων. Ὁ διοικητὴς τοῦ τέλους, ὅταν ἐκαλύφθῃ πανταχόθεν, τὸν σχηματίζει εἰς τετράγωνον τάξας εἰς τὰς γωνίας τὰ πυροβόλα. Ἀλλὰ τὰ πυρομαχικὰ ἐξαντλοῦνται ταχέως· αὐταὶ αἱ θρυαλλίδες ἐλλείπουν καὶ οἱ Ἕλληνες πυροδοτοῦν τὰ πυροβόλα των μετὰ τὰ πιστόλια των, ὡς λέγει κάποιος αὐτόπτης μάρτυς τοῦ ἀγῶνος.

Ὅλαι αἱ ἔφοδοι ἀποκρούονται. Πυροβολοῦν καὶ πυροβολοῦν ἀπαύστως, φλογίζονται αἱ στολαὶ των, ἀνάπτουν τὰ μαλλιά των, τὰ ὅποια ἔφερον μακρά. Ἀλλὰ τώρα λογχομαχοῦν, διότι οἱ Τοῦρκοι πίπτουν μὲ τοὺς ἵππους ἐπὶ τῶν γραμμῶν καὶ θέλουν νὰ τὰς διασπᾶσουν ῥίπτοντες ἐπ' αὐτῶν τοὺς ἵππους.

— Σακίν! Παραδοθῆτε, φωνάζει πρὸς τοὺς ἑκατοντάρχους ὁ Καρὰ-Φεῖζ. Σᾶς ἐγγυῶμαι τὴν ζωήν.

— Οἱ Ἕλληνες δὲν παραδίδονται, ὀρύεται τὸ τάγμα ὁλόκληρον. Συμφωνοῦν εἰς τοῦτο ὅλαι αἱ μαρτυρίαι.

*Μιά χούφτα Μανροφόρων μὲ χιλιάδες πολεμοῦσαν,
λέγει ὁ μαχητὴς τοῦ Δραγατσανίου σπαθάριος Φινίτης.
Σκοτισμένοι, ματωμένοι καὶ τὸν θάνατον νικοῦσαν.*

Ὅλοι οἱ ἑκατόνταρχοι ἐφονεύθησαν ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον. Πρῶτος ὁ Σοῦτσος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Σούτσου, εἷς γιγαντόσωμος νεανίας. Ἐπεσεν, ἐπτάκις τραυματισθεὶς. Ὁ γηραιὸς στρατιώτης Φινίτης λέγει τὴν χαράν του, μὲ τὴν ὁποίαν εἶδε τὸν Σοῦτσον νὰ μάχεται ὡς μυθικὸς ἦρως. Τελευταῖος ὁ Δρακούλης. Μεταξὺ δὲ τῶν νεκρῶν συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ ἀξιωματικὸς καὶ γυμναστὴς τοῦ λόχου, Ἐλβετὸς φιλέλλην Μπορντιέρος.

Διακόσιοι Ἱερολοχῖται ἔμειναν νεκροί. Τριάκοντα ἐπτὰ δὲ τραυματίαι, οἵτινες καὶ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οὐδεὶς ὑγιὴς αἰχμάλωτος ἀριθμεῖται. Οἱ λοιποὶ 136, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ Λασσάνης, ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου.

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ἀνὴρ ἀφαντάστου τόλ-

Ὁ Ἱερὸς Λόχος εἰς τὸ Δραγατσάνι.

μης καὶ δεξιότητος, ἦτο τότε εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τοῦ Δραγατσανίου ἀπόστασιν στρατοπεδευμένος, ἀλλ' ἤκουσε τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων καὶ ὠρμησε μὲ ὄσους ἡδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ προχείρως, διότι ὑπώπτευε κάτι τὸ ἀπεικταῖον.

Οὐδέποτε εἶχε πολέμησει ὡς ἐπολέμησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς Ἱερολοχίτας. Ἐμάχετο ξιφήρης, ἕως οὗ ἐφονεύθη ὑπ' αὐτὸν ἡ ἵππος του, θαυμάσιον τὴν καλλονὴν ζῶον, διὰ τὸ ὁποῖον ὁμιλοῦν ὁ Φιλήμων, ὁ Σπηλιάδης, ὅλοι, ὅσοι ἔγραψαν διὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Ὀλύμπιος ἐθρήνησεν ὡς ἴδιον τέκνον. Τέλος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ρουμάνου Ἰωαννίτσα Χόρκα, κατόρθωσε νὰ σώσῃ τοὺς 136 ὑπολειφθέντας Ἱερολοχίτας, μαχομένους πάντοτε, μέχρις οὗ εἰσῆλθον εἰς ἐγγὺς πυκνὸν δάσος, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἡδύναντο νὰ εἰσδύσωσιν οἱ Τούρκοι ἰππεῖς.

Ὁ διοικητὴς τῶν Ἱερολοχιτῶν Νικόλαος Ὑψηλάντης, ἀφοῦ κατετραυματίσθη καὶ κατεκρημνίσθη λιπόθυμος ἐκ τοῦ ἵππου του, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων ἀλλ' εἰς Σέρβος, πρῶτον ἀρχιμανδρίτης, κατόπιν ρῶσος ἀξιοματικὸς καὶ νῦν φιλικός, ἀφοῦ ἐπέπεσεν ὡς ἀετὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ἀνέτρεψε, τοὺς ἐφόνευσε καὶ ἤρπασε, σφάζων ἐπὶ τοῦ ἰδίου του ἵππου, τὸν Ὑψηλάντην.

Τὰ πυροβόλα καὶ αἱ ἀποσκευαὶ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ σημαία.

Οἱ περισωθέντες 136 Ἱερολοχίται καὶ μετὰ τὴν ὀλοσχερῇ καταστροφὴν τοῦ Ὑψηλάντου ἠκολούθησαν τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, ὅστις εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πολέμησῃ μέχρι τελευταίας πνοῆς του. Ἀφοῦ δὲ ἦλθον

μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Μολδαβίαν, ὠχυρώθησαν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σέκου καὶ τέλος ἀνετινάχθησαν μετ' αὐτῆς καὶ τῶν πολιορκητῶν εἰς τὸν ἀέρα. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Ἱεροῦ Λόγου.

Ὁ λόρδος Βύρων, ἐρωτῶν ἔτη τινὰ πρότερον εἰς τὸν Γκιαούρ, «Πότε ὅμοιος μ' ἐκείνους (τοὺς ἀρχαίους) θὰ φανῇ τις ἥρως νέος» μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐλάμβανε πρῶτην τινὰ ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν. Δὲν εἶχε νὰ παραπενευθῇ. Οἱ Ἱερολογῖται τοῦ Δραγατσανίου ἀξίζουν τοὺς τριακοσίους ἐν Θερμοπύλαις.

Κατὰ Κ. Ράδον

27. Ἡ μάχη τῆς Γραβιάς.

(8 Μαΐου 1821).

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης, ἀφοῦ εἶδαν ὅτι ἔχασαν τὸν συνάδελφόν των Διάκον, συνήλθαν μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ Σάλωνα δημοσίας ὁδοῦ καὶ ἦτο ὅλον πλινθόκτιστον. Σκοπὸν δὲ συνελθόντες εἶχαν νὰ σκεφθῶσι, πῶς νὰ στήσωσι τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἐμψυχώσωσι συγχρόνως καὶ τὸ δειλιάσαν στρατιωτικόν των.

Ἐνῷ δὲ συνεσκέπτοντο περὶ τούτου, ἔφθασαν ἀπροσδοκῆτως ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουττος καὶ ὁ Χρῖστος Κασμᾶς Σουλιώτης, ἔχοντες ἀμφότεροι 120 στρατιώτας, πλήρεις ζήλου ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης ἐγνωμοδότη-

σαν τότε, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ χάνι, ἅμα φανῇ ὁ ἐχθρὸς, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τοὺς ἀξιωτέρους στρατιώτας των, αὐτοὶ δὲ μείναντες ἔξω νὰ πιάσωσιν ἑκατέρωθεν τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ εἰς προφύλαξιν αὐτοῦ καὶ εἰς ἀντίκρουσιν τῶν ἐχθρῶν.

Τῇ 8 Μαΐου, τετάρτῃ ὥρᾳ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἐφάνησαν ὁ Μεχμέτ-πασᾶς καὶ ὁ Ὁμέρ-πασᾶς ὁδεύοντες μετὰ ὀκτακισχιλίων πρὸς τὸ χάνι. Ἐνῷ δὲ ἐπλησίαζαν, συνῆλθαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες καὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἐσχεδίασαν τὰ τῆς μάχης.

Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς πλήρης τόλμης εἶπεν, ὅτι, ὅστις τῶν παρόντων στρατιωτῶν θέλει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἅς πιασθῇ κατόπιν του εἰς τὸν χορόν· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἤρchiσε νὰ σύρῃ τὸν χορόν. Ἐπιάσθησαν κατόπιν αὐτοῦ ἕως ἑκατὸν καὶ οὕτω χειροκρατούμενοι καὶ συγχορεύοντες εἰσῆλθαν εἰς τὸ χάνι, προπορευομένου τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ χορεύοντος. Καὶ εὐθὺς ἐπέτρωσαν ἔσωθεν θύρας καὶ θυρίδας, ἤνοιξαν ὀλόγυρα τὰς συνήθεις πολεμίστρας, καὶ ἀνέμεναν τὸν ἐχθρόν, ἔτοιμοι εἰς μάχην. Κατέλαβον δὲ καὶ οἱ ἔξω ὀπλαρχηγοὶ τὰς θέσεις των καὶ ὠχυρώθησαν.

Ἐν τούτοις ἐπλησίασαν καὶ οἱ ἐχθροί, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ διαβῶσι διὰ τοῦ μέρους, ὅπου ἔκειτο τὸ χάνι. Ἐστάθησαν δὲ ἐν πρώτοις ὀλίγον καί, ἀφοῦ ἀνεγνώσθη ἡ συνήθης εὐχή, διηρέθησαν εἰς τρία μέρη. Καὶ τὸ μὲν ἐκινήθη πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ κατὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Δυοβουνιώτη, τὸ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ κατὰ τοῦ Χρίστου Κασμά, τὸ δὲ τρίτον πρὸς τὸ κέντρον, ὃ ἐστὶ κατὰ τοῦ χανίου.

Μόλις ἤρχισεν ἡ προσβολή, καὶ διεσκορπίσθησαν ἐν

τῷ ἄμα οἱ περὶ τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Δυοβουνιώτην καὶ τὸν Κασμᾶν. Ἐμειναν δὲ μόνοι ἐνώπιον ὅλης ταύτης τῆς δυνάμεως οἱ κλεισθέντες εἰς τὸ χάνι ἑκατόν.

Ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ μὴ τουφεκίσῃ ἄλλος, προτοῦ νὰ τουφεκίσῃ αὐτός, εἶδε διὰ τινος ὀπῆς προπορευόμενον τοῦ κατ' αὐτοῦ ἐρχομένου στρατοῦ ἕνα γηραιὸν δερβίσην ἔφιππον. Τὸν ἐχαιρέτησεν Ἀλβανιστὶ καὶ ἀντεχαιρετήθη, τὸν ἐχλεύασε καὶ ἀντεχλεύασθη, τὸν ὕβρισε καὶ ἀνθυβρίσθη, τὸν ἐτουφέκισε μετὰ ταῦτα καὶ τὸν ἐσχότωσεν.

Οἱ διηρημένοι εἰς τρία μέρη Τοῦρκοι συνηνώθησαν τότε καὶ ὥρμησαν πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ χανίου, μαινόμενοι διὰ τὸν φόνον τοῦ ἁγίου ἀνδρός. Ὡς ἂν ἤθελαν δὲ ν' ἀναρπάσωσιν ὅλους τοὺς ἐγκλείστους ζῶντας, ὥθουν τὰ πλίνθινα τοιχία του διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὤμων καὶ τὰ ἐτρύπων καὶ διὰ τῶν μαχαिरῶν.

Ἀφοβοὶ οἱ ἐντὸς ἐτουφέκιζαν ἀκαταπαύστως πανταχόθεν κατὰ τοῦ σωροῦ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐφόνευαν πολλούς, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν φθοράν των ἀπεσύρθησαν. Ὁρμησαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν ἡ δὲ τρίτη ὁρμὴ ἔγινε τόσον σφοδρά, ὥστε καιώρθωσαν νὰ ἐμπήξωσι καὶ τινας σημαίας των ἐπὶ τῶν τοιχίων.

Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἰδὼν ὁ Ὁμέρ-πασᾶς τὴν τόσῃν ἀποτυχίαν, συγκαλέσας τοὺς ὀπλαρχηγούς του τοὺς ἐπέπληξε, τοὺς ἐνεθάρρυνε καὶ τοὺς ἐκίνησεν ὅλους, ἱππεῖς καὶ πεζοὺς, εἰς νέαν ἔφοδον. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἔφοδον. οἱ ἐχθροὶ κατησχύνθησαν καὶ τὰ γύρωθεν τοῦ χανίου πτώματα συσσωρευόμενα ἐγίνοντο καὶ αὐτὰ προσκόμματα τῆς ὁρμῆς των.

Δύσαντος δὲ τοῦ ἡλίου διέταξαν οἱ πασάδες τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ χανίου δι' ὅλης τῆς νυκτός καὶ ἔστειλαν καὶ τινὰς εἰς Ζητούνι, ἵνα μετακομίσωσιν ἐκεῖθεν κανόνια πρὸς κατεδαφισμόν του.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡσύχασαν καὶ οἱ ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς διαρκούσης τῆς νυκτός. Δύο ὥρας δὲ πρὶν φέξῃ, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ ἀπηυδισμένοι ἐκοιμῶντο βαθέως, οἱ ἐντὸς ἐξεπέτρωσαν ἡσύχως τὴν κάτω θύραν καὶ διῆλθαν ἀταράχως ὅλοι ἀβλαβεῖς. Δύο μόνον ἐφονεύθησαν ἐντὸς ἐπὶ τῶν προσβολῶν καὶ ἄλλοι δύο ἐπληγώθησαν.

Οἱ ἐχθροὶ διέμειναν μετὰ τὴν μάχην εἰς τὸ χάνι ὀκτὼ ἡμέρας πρὸς ἀναψυχὴν, θάπτοντες ἐν ταύτῳ τοὺς νεκροὺς των καὶ στέλλοντες εἰς Ζητούνι καὶ τοὺς τραυματίας των.

Ἡ τόσον εὐτυχὴς αὕτη καὶ ἀπροσδόκητος ἀντίστασις ἑκατὸν ἀνδρῶν πρὸς τόσον πολυαριθμὸν ἱππικὸν καὶ πεζικὸν κατ' αὐτὰ τὰ προοίμια τῆς ἐπαναστάσεως συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς ἐμφύχωσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐμεγάλυνε δικαίως τὸν Ὅδυσσέα.

(Ἐκ τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» Σπ. Τρικούπη)

28. Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

Α'

Ἀπὸ κρότον ὀργάνων βοῶζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρὺ,
λάμπουν ὅπλα χρυσᾶ καὶ λερῇ
φουστανέλλα μαυροῖζει.

Πρὸς τὸ χάνι χορὸς κατεβαίνει
ἀπ' ὁδὸν ἐλικώδη, λοξήν,
καὶ φλογέρα μὲ ἤχον ὀξὺν
χοροῦ ᾄσμα σημαίνει.

Ὀδυσσεὺς ὁ ταχύπους ἡγεῖται
τοῦ μαχίμου ἐκείνου χοροῦ
καὶ ἐγκύμων σκοποῦ τολμηροῦ
πρὸς τὸ χάνι κινεῖται.

Ἐκεῖ δὲ τὸν χορὸν διαλύει,
κλεῖ τὴν μάνδραν καὶ οὕτω λαλεῖ
— Ἡ πατρίς μας ἐδῶ μᾶς καλεῖ,
στρατιῶται ἀνδρεῖοι.

Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
στρατιὰ μυριάδων ἐχθρῶν.
Εἶναι στάδιον δόξης λαμπρὸν
τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι.

Εἰς τὸ μέγα στενὸν θὰ ξυπνήσουν
οἱ ἀρχαῖοι τῆς Σπάρτης νεκροὶ
καὶ τὸν τόπον αὐτὸν φοβεροὶ
τουρκομάχοι θὰ σείσουν.

Κι ἡ σκιὰ τοῦ Διάκου παρέχει,
τοῦ εἰς σούβλαν ψηθέντος σκληρὰν,
μὲ μεγάλην θ' ἀκούση χαρὰν
νὰ βροντᾷ τὸ τουφέκι.

Ἐκεῖ κάτω κοιτάξετε φθάνει
ὁ πομπώδης στρατὸς τῶν ἐχθρῶν.
Ἴδου στάδιον δόξης λαμπρὸν
τὸ μικρὸν τοῦτο χάνει...

Στρέφουν ὅλοι καὶ βλέπουν. Διέβη
τὸ ποτάμι ἀπίστων πληθὺς,
καὶ ἀκούεται δοῦπος βαθύς,
καὶ ὁ τόπος σαλεύει.

Πιστολίων ἀκούονται κτύποι
καὶ βαρβάρων φωναὶ συνεχεῖς,
καὶ τινάσσουν τὴν χαίτην ταχεῖς
καὶ ἀφρόεντες ἵπποι.

Πρὸ τῶν ἄλλων ξιφήρης προβαίνει
εἰς δεξιᾶς τὸν ἵππον κεντῶν
ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρείου αὐτὸν
ἐρωτᾷ ποῦ πηγαίνει.

Ἀποκρίνεται ἐκεῖνος· «Νὰ σφάξω
ὅπου βρῶ τοῦ προφήτου ἐχθρούς
καί, πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκρούς,
τὸ ἀλλάχ ν' ἀνακράξω».

Ἄλλ' ἐδῶ, ὦ υἱέ τοῦ προφήτου,
μυραρὲν δὲν θὰ βρῇς ὑψηλόν,
ἀλλὰ μόνον τουφέκι καλόν,
καὶ ἰδὸν ἢ φωνή του.

Καὶ ἡνίας καὶ σπάθηγ' ἀφίηρει
ὁ δερβίσης, τὰ στέρνα πληγείς
καὶ μὲ κρότον πεσὼν κατὰ γῆς
ρεῖθρον αἵματος χύνει.

Τοῦ θανάτου ἰδρῶς περιβρέχει
τὸ χλωμὸν μέτωπόν του εὐθύς,
καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ πτοηθεὶς
κοῦφος καὶ εὐκαιρὸς τρέχει.

Β'

Καθὼς ὅταν βορρᾶς ριγοβόλος
μὲ ἀκάθεκτον πνέῃ ὁρμὴν
καὶ ὁ βαθὺς τοῦ πελάγους πυθμὴν
κατασεύεται ὅλος,

τῶν ἐχθρῶν οὕτω σείει τὰ στήθη
κραταιὰ ψυχοβόρος ὀργή
καὶ ἀκούεται λύσσης κραυγὴ
ἀπὸ τ' ἄμετρα πλήθη.

Σῶμα μέγα, πυκνόν, ταραχῶδες,
ἀλαλάζον ὁρμᾷ μὲ κραυγὴν
καὶ βαρύδουπον σκάπτουν τὴν γῆν
σιδηροῖ ἵππων πόδες.

Ἄλλ' ἀκοίμητον πῦρ ἐκ τῆς μάνδρας
τοὺς ὀρμῶντας προσβάλλει ἐχθρούς
καὶ ἐξαπλώνει τριγύρω νεκρούς,
νεκρούς ἵππους καὶ ἄνδρας.

Οὐτ' ἐν ὄπλον εἰς μάτην καπνίζει,
οὐτ' ἐν ὄπλον εἰς μάτην βροντᾷ,
κάθε βόλῃ συρίζον πετῖ
καὶ τὰ κρέατα σχίζει.

Περίπτατ' ἐκεῖ πολυαίμων
ἐν νεφέλαις καπνοῦ καὶ πυρός,
μὲ τὸ βλέμμα δριμύ, φοβερός
τοῦ ὀλέθρου ὁ δαίμων.

I'

Μελανόπτερος νύξ, παραστάτις
πολυτρόμου σωρείας νεκρῶν,
ἐπεκτείν' εἰς τὴν γῆν σκιερὸν
τὸ πλατὺ κάλυμμά της.

Καὶ ἰδοὺ, οἱ σαπφείρινοι κάμποι
ἀπὸ ἄστρα γεμίζουν λαμπρά,
καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀργυρᾷ
ἡ πανσέληνος λάμπει.

Τὴν βαθεῖαν σιγὴν καὶ τὰ σκότη
διακόπτουν βαρβάρων κραυγαί,
προσευχὰὶ ἀσεβεῖς καὶ ἀργαί
ὄπλων λάμπεις καὶ κρότοι.

Ἀδελφὸς πλὴν ὁ ὕπνος θανάτου
εἰς τὰς τάξεις τῶν Τούρκων πετιᾷ
καὶ τὰ μέλη των ζώνει σφιγκτὰ
μὲ τὰ κοῦφα δεσμά του.

Δ'

Σύ, ὦ μοῦσα, ὁδήγει μ' ἐν τάχει
να ἰδῶ τοὺς ἀνδρείους φρουρούς,
να μετρήσω καὶ ἐκεῖ τοὺς νεκροὺς
τοὺς πεσόντας ἐν μάχῃ.

Θαῦμα μέγα μεγάλου ἀγῶνος
παριστᾷ ἢ ἐμπρὸς μου σκηνή,
ἓνα μόνον ἢ νίκη θορηεῖ,
εἷς ἀπέθανε μόνος.

Οἱ ἀνδρεῖοι μεσάνυχτα σκάπτουν
τὰ κατάψυχρα σπλάχνα τῆς γῆς
καὶ ἐν τῷ μέσῳ πενθίμου σιγῆς
ἓνα σύντροφον θάπτουν.

Εἰς τὸ μνηῖμα δὲν καίει λιβάνι,
δὲν σὲ κλαίει ψαλμὸς ἱερὸς
οὔτε θρήνους ἀκούω μητρούς,
ὦ ἀνδρεῖε Καπλάνη.

Ἡ μονότεκνος μήτηρ του, οἴμοι!
νικητὴν τὸν υἱὸν καοτερεῖ.
Δυστυχίς, ὅταν φθάσῃ ἡ πικρὴ
τῆς ἀνδρείας του φήμη.

Ε'

Ἀλλ' εἰς τ' ὄρος κορυμμένη ἐν μέρει
ἡ σελήνῃ γυρνᾷ καὶ ἡ πλειὰς
σημαδεύει τὸν βοῦν τῆς θεᾶς,
ποῦ τὸν ἥλιον φέρει.

Τῶν βουνῶν ἡ πολύοσμος αὔρα
ἐκχειλίζουσα τ' ἄνθη φυσᾷ
καὶ ἡ αὐγὴ χρωματίζει χροσᾷ
ὅσα ἦσαν ποτὶν μαῦρα.

Οἱ μοχλοὶ τότε πίπτουν τῆς θύρας
καὶ ἡ ἀνδρεία τῆς μάνδρας φρουρὰ
ὀρμιᾷ ἐξω πυκνὴ, τολμηρὰ,
μὲ τὰ ξίφη εἰς χεῖρας.

Σιγαλή, τακτικὴ κι ἠνωμένη
εἰς σωρείας πτωμάτων πατεῖ,
κ' ἔἰς ἄπιστος τὸ ὄπλον κροτεῖ
καὶ βοᾷ παντὶ σθένει.

«Μουσουλμάνοι, βοᾷ τρομασμένος,
ὁ Γιαούρ, ὁ Γιαοὺρ μᾶς ἐπῆ...»
Δὲν ἐπρόφθασε, ρε νὰ εἰπῇ
πίπτει κάτω σφαγμένος.

Θανατώνουν τὰ τέκνα τῆς νίκης
τρεῖς προφύλακας ἄλλους κι εὐθὺς
φθάνουν ὅπου ἐχθροὶ παμπληθεῖς
ἐξυπνοῦν μετὰ φρόνης.

Ἐξυπνοῦν, δὲν ἐγείρονται ὅμως
ἐξυπνοῦν, ἀλλὰ τρέμουν προηγεῖς
οἱ δειλοὶ θεαταὶ τῆς σκηνῆς,
ποὺ ἀνοίγει ὁ τρόμος.

ΣΤ'

Εἰς τὰ ὕψη τοῦ ὄρους ἐπάνου
τῆς Γραβιάς σταματοῦν ἀντικρὺ
τῶν Ἑλλήνων οἱ παῖδες, λαμπροὶ
νικηταὶ τοῦ τυράννου.

Ὁ ἰδρὼς εἰς τὸ πρόσφατον αἷμα
μὲ κορίσαλον ρέει πηκτόν,
μαῦρα εἶναι τὰ μέτωπ' αὐτῶν
καὶ ἀστράπτει τὸ βλέμμα.

Εἰς γραμμὴν, παλληκάρια, σταθῆτε
ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρείτσου μετροῦ,
εἰς τὰ μάτια του λάμπει χαρά,
παλληκάρια, χαρῆτε.

Ἐκατὸν δεκοκτὼ εἶσθε ὅλοι
κι ἐδαμάσατε τόσους ἐχθρούς,
δύο μόνον δ' ἀφῆκε νεκροὺς
τῶν ἀπίστων τὸ βόλι.

Γ. Ζαλοκώστας

29. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μωόλσαρη.

(9 Ἀγρούστου 1823).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ὁ Σουλτάνος διέταξε νὰ ἐμβάλωσι τῷ 1823 εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο στρατοί, ὁ μὲν ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ ἐξ Ἡπείρου εἰς τὴν δυτικὴν.

Ἡ κατὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσις ὑπῆρξε πολὺ σπουδαιότερα. Αὕτη ἀνετέθη εἰς τὸν Μουσταῆν, πασᾶν τῆς Σκόδρας, ὅστις κατῆλθεν ἐκεῖθεν μετὰ 8000 γενναίων Μιρδιτῶν καὶ Γκέγκιδων, καὶ εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην τῶν Ἰωαννίνων μετὰ 4000 ἀνδρῶν. Ὅτε λοιπὸν ἐν

ἀρχῇ Αὐγούστου ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας διελθὼν τὰ Ἀ-
γραφα κατέλαβε διὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς αὐτοῦ τὸ
Καρπενήσι, ὁ κίνδυνος ἀπέβη μέγας. Καθὼς δὲ τῷ 1822,
οὕτω καὶ νῦν, ἐπρωταγωνίστησεν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ὁ
Σουλιώτης Μᾶρκος Μπότσαρης.

Ὁ Μᾶρκος ὑπῆρξε βεβαίως εἰς τῶν ἡρωϊκωτάτων
καὶ τῶν εὐγενεστάτων τύπων τοῦ Ἑλληνος μαχητοῦ. Δὲν
εἶχε τὸ πολυμήχανον τοῦ Κολοκοτρώνη πνεῦμα· δὲν εἶχε
τὸ μεγαλεπήβολον πνεῦμα, ὅπερ ἀπεκάλυψε περὶ τὰ τέλη
τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Καραϊσκάκης. Λόγῳ ἀφοσιώσεως
ὅμως καὶ προσωπικῆς ἀνδρείας οὐδεὶς ἦτο αὐτοῦ ἐνάμιλ-
λος. Ἡ χρηστότης ἦτο ἐξωγραφημένη εἰς τὸ πρόσωπον
αὐτοῦ καὶ ἡ καλοκαγαθία ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν τρόπων
καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἦτο ἀρνίον κεκτημένον καρδίαν
λέοντος. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔλεγον ὅτι, ἂν ἦτο μουσουλμάνος,
ἦθελον πιστεύσει ὅτι ὁ προφήτης Ἀλῆς ἐπανήλθεν εἰς
τὴν γῆν.

Ἀμα μαθὼν ὅτι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ κα-
τέλαβε τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς κήπους τοῦ Καρπενησίου,
συνεννοηθεὶς μετὰ εὐαρίθμων τινῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρ-
νάνων, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλλῃ αὐτὴν διὰ νυκτὸς ἐκ δύο
μερῶν, αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐκ τοῦ πεδίου, οἱ
οἱ δ' Αἰτωλοί, οἱ Ἀκαρνᾶνες καὶ τινες ἄλλοι Σουλιῶται
ἐκ τῶν ὀρέων. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξεπλήρωσε τὰ ἀποφασι-
σθέντα, ὁρμήσας τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου μετὰ 350
ἀνδρῶν. Οἱ Σκοδρινοὶ καταληφθέντες κοιμώμενοι καὶ
ἐκπλαγέντες ἔρριψαν τὰ ὅπλα καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.
Ἄν κατῆρχοντο τότε ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ
Ἑλληνες, ἡ καταστροφὴ τῶν πολεμίων ἦθελεν ἀποβῆ ὅλο-

σχερής. Δυστυχῶς, καίτοι ἀκούοντες τὸν πυροβολισμόν, δὲν προσῆλθον ἐκεῖθεν εἰμὴ ὀλίγοι ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν.

Ἐν τούτοις οἱ Σουλιῶται ἐξέβαλον τοὺς ἐχθροὺς ἀφ' ὅλων τῶν χαρακωμάτων, παρεκτὸς μιᾶς μάνδρας, ἐν ἣ εἶχε πῆξει τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ὁ Τζελαλεδίμπεϋς, ὁ ἡγεμὼν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ Μουσταῖ. Ὁ Μᾶρκος, καίτοι πληγωθεὶς ἐλαφρῶς κατὰ τὸν δεξιὸν βουβῶνα, ἔδραμε πρὸς τὴν μάνδραν καὶ ἀναρριχηθεὶς εἰς τὸ τεῖχος κατώπτευσε πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ. Ἄλλ' οἱ ἐντὸς ἅμα ἰδόντες ἐπιφανεῖσαν τὴν κεφαλὴν ἐκείνην, ἐπυροβόλησαν, καὶ ὁ Μᾶρκος κτυπηθεὶς εἰς τὸ μέτωπον ἔπεσε νεκρός.

Οἱ συναθληταὶ αὐτοῦ ἀπαγαγόντες τότε τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπῆλθον, μηδενὸς τολμήσαντος νὰ παρενοχλήσῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν, καίτοι συναπήγαγον ἐπὶ ἡμιόνων φορτωμένων πλουσιώτατα καὶ πολυάριθμα λάφυρα ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων. Οἱ πολέμιοι ἀπέβαλον ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ περὶ τοὺς 800 ἄνδρας. Ἄλλ' ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσεν ἓνα τῶν καλλίστων αὐτῆς προμάχων.

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ νεκρὸς τοῦ Μάρκου μετεκομίσθη εἰς Μεσολόγγι, ὅπου ἐκηδεύθη λαμπρῶς· μέγα δὲ πένθος καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διήγειρεν ὁ θανατός του, θεωρηθεὶς δικαίως ἐθνικὸν δυστύχημα.

(Ἐκ τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους» Κ. Παπαρηγοπούλου)

30. Τὸ φῆγμα.

Εἰς τὸ Μανιάκι⁽¹⁾, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν, δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκὰς φουστανέλλας, ἐχάηδευσε τὰς μαύρας κόμας των, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς των ὀφθαλμούς, ἐχρύσωσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβὰς.

Καὶ τώρα, δύων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα, καὶ χάνεται ἀργὰ-ἀργὰ, ὡς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σβῆνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἄσιτοι καὶ ἄποτοι ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, ἐχλεύασαν τὴν ὁρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγχης.

Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μαρούτην μὲ τὴν φούχταν, ἀφοῦ καὶ ὁ ἔσχατος κόκκος τῆς ἐσώθη, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των, ἔπεσαν χαμαί, ἄψυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι. Κ' ἐν τῷ μέσῳ των ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος

(1) Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὁ Παπαφλέσσας μετὰ 300 ἀνδρῶν ἀντετάχθη τὴν 20 Μαΐου 1825 κατὰ 6000 στρατιωτῶν τοῦ Ἱμπραήμ.

σταματήσας, πελιδνός, ἐξηπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατῶν ἀκόμῃ τὸ θραυσμένον τμήμα αἰμοστάζον μὲ σφίχτὰ δάκτυλα.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται, ἐν καλπασμῷ ἱππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤχῳ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων βοῇ, ἐνῷ αἱ σημαῖαι τοῦ ἀναπεπταμένοι φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἐσπέρας. Μυρμηκιᾷ ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ ὑψώματα ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του.

Ἦδη ὁ ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου, ἀνέβη, ἐστάθη ἐπ' αὐτῆς, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκοίταξε τὸ κοκκίνισαν ἔδαφος, ὅπερ λίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλῳ τοὺς πεσόντας. Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἔκκληκτον, ἀναμετρεῖ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των, τοὺς βραχίονάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὥραιάς των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ εἰς τὴν ὄψιν του νέφος τι διέρχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται ἐλαφρῶς, παλμὸς συσπᾷ τὰ χεῖλη του.

— Κοῖμα νὰ καθοῦν τέτοιοι λεβέντες!

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὥσάν νὰ μὴ πιστεύῃ ὅτι ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες.

— Ποῖος εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὁδηγοὶ του ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτώμα, διάβροχον, περιρροούμενον ἐκ τοῦ ἰδρωτός τοῦ ἀγῶνος, κατερρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

— Σηκῶστέ τον, πιάστε τον... Πλύντε τον, πλύντε τὸ παλληκάρι...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐβά-

δισαν διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγὴν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρῶτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ, τὸν ἐσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τὰ ξεσχισμένα ἐνδύματά του καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω φέροντές τον.

— Στήστέ τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω...

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες αὐτόν, ὤδευσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὕψωσαν καὶ τὸν ἀκκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ, ὥσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφῆκαν μόνον, βασταζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδίας του δυνάμεως. Τὸ πτώμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, μὲ προτεταμένον τὸν θώρακα καὶ ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν.

Τότε ὁ Ἰμπραήμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον, ἵσταται καὶ βλέπει σιγῆλὸς τὸ πτώμα τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἣτις ἀνέτειλλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὥσεὶ βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος, φιλεῖ παρατεταμένον φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν.

Μ. Μητσάκης

31. Λουμώλικη ἀσάθεια.

Κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου (1825-1826), ἐνῶ οἱ Σουλιῶται, ὅλοι σχεδόν, ἔμενον φρουροὶ τῆς κινδυνευούσης πόλεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα, εἶχον ἀποστείλει τὰς οἰκογενεὰς των εἰς Κάλαμον. Μαζὶ μὲ αὐτὰς ὡς ἀρχηγήτρια γυνή,

κατὰ τὰ σουλιώτικα ἔθιμα, ἦτο καὶ ἡ Δέσπω, ἡ γυνὴ τοῦ Φώτου Τζαβέλλα.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἦλθεν εἰς αὐτὰς ἡ ἀγγελία, ὅτι κατὰ τινὰ ἔξοδον ἐκ τῶν τειχῶν ἐφονεύθησαν ὁ Κίττος καὶ ὁ Ζυγούρης Τζαβέλλας, οἱ δύο υἱοὶ τῆς Δέσπας.

Αἱ Σουλιώτισσαι εὐθὺς ἤρχισαν τοὺς κοπετοὺς καὶ τοὺς θρήνους, ἐνῶ προεξήρχε ἡ γηραιὰ μήτηρ· ἔπειτα ἐτράπησαν εἰς τὰ μοιρολόγια, ἐκθειάζουσαι τὰς πολεμικὰς καὶ σωματικὰς ἀρετὰς τῶν φονευθέντων.

Αἴφνης ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης καταπτώσεως ἠνωρθώθη εὐθυτενὴς ἡ Δέσπω, ἐσπόγγισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης, ἀλλ' ἐπιτακτικῆς:

— Πιάψτε πιά τὰ κλάυματα, ὁρέ, ἐφώνασε πρὸς τὰς θρηνούσας· ἐκεῖνοι ἐπῆγαν συνοδεία τοῦ Χριστοῦ... σηκωθῆτε νὰ βάψουμε τ' αὐγά μας, μπάς καὶ μᾶς τελέψῃ ὁ Θεός...

Καὶ διὰ μεγάλης ψυχραιμίας ἤρχισε πρώτη νὰ ἐτοιμάζῃ τὰ πρὸς βαφὴν τῶν ὧν χρήσιμα.

Αἱ ἄλλαι γυναῖκες, ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸ τῆς ἀπαθείας αὐτῆς, ἡ ὁποία περισσότερον τῶν ἄλλων ὅλων ἐτρώθη διὰ τοῦ φόνου τῶν δύο ἀδελφῶν, καὶ παρακινούμεναι ἐκ τοῦ παραδείγματός της ἤρχισαν νὰ ἐγείρωνται, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, καὶ ν' ἀσχολῶνται εἰς τὴν ἐργασίαν προθύμως, ἐνῶ ὅμως δὲν ἔπαυον νὰ ἐκφέρωσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ κανένα στεναγμὸν ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῶν φονευθέντων.

Ἐνῶ ὅμως ἡσυχολοῦντο περὶ τὴν βαφὴν τῶν ὧν, ἑτέρα ἀγγελία κατέφθασεν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀδελφῶν ἐφο-

νεύθη, παρὰ μόνον ὁ Ζυγούρης ἐπληρώθη ἐλαφρῶς εἰς τὴν χεῖρα.

Αἱ γυναῖκες ἠγαλλίασεν ὅλαι καὶ ἐν τῇ ἀμέτρῳ χαρᾷ των ἐξετράπησαν εἰς περιφρονητικὰς ὕβρεις κατὰ τῶν Τούρκων. Καὶ ἡ Δέσπω χαμογέλῳσα, εὐτυχῆς διὰ τὸ νέον ἄγγελμα, ἐγονυπέτησε ἐν μέσῳ τοῦ ὁμίλου καί, ἀφοῦ ὕψωσε τὰς χεῖρας, ἐπιθύρισε μετὰ συντριβῆς καὶ ἀποφασιστικότητος σταθερᾶς:

— Χριστέ μου, σ' εὐχαριστῶ, ποῦ μοῦ τοὺς φύλαξες πάλι, μὰ ἐγὼ πάντα ξεγραμμένους τοὺς ἔχω!..

Ἄνδρ. Καρκαβίτσας

32. *Λεγίδες ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τῆς σοριορκίας τοῦ Μεσολογγίου.*

31 Μαΐου (1825).

Χθὲς μετὰ τὴν μεσημβρίαν ἐπλησίασαν μερικὰ βουβάλια τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ περιτειχίσματός μας. Εἴκοσιν Ἑλληνες ἐβγῆκαν νὰ τὰ πάρωσι. Οἱ δὲ ἐχθροὶ μόλις εἶδον τὴν ἔξοδον, καὶ πανικὸς φόβος τοὺς ἐκυρίευσεν. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ μᾶς ρίπτωσι βόμβας ἐκ τῶν κανονοστασίων των καὶ νὰ τουφεκίζωσι τοὺς ἐξελθόντας. Ἡμεῖς δέ, ρίψαντες ἱκανὰ κανόνια καὶ μυδράλλια ἐναντίον των καὶ ἀντιτουφεκίσαντες τους, ἐφονεύσαμεν καὶ ἐλαβώσαμεν ἀρκετούς, ἀλλ' ὁ κρότος τῶν πυροβόλων διεσκόρπισε τὰ ζῶα ταῦτα...

Πρὸς τὸ ἐσπέρας ἐπληρώθη εἰς τὸ μέτωπον ἓνας τῶν πυροβολιστῶν μας τοῦ κανονοστασίου «ὁ Κοραῆς»,

ὀνομαζόμενος Ἀλεξανδρῆς Κούλουρης. Εἰς θαυμασμὸν φέρει ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἀνδρεῖον τοῦτο παλληκάρι ἐδέχθη τὴν πληγὴν· ἀφοῦ ἐκτυπήθη, ἐκάθισε καὶ ἔδεσε μὲ τὸ μανδύλι τὸ κεφάλι του, διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ ρέον αἷμα τοῦ ἐπρόβαλον ἔπειτα οἱ σύντροφοί του νὰ τὸν φέρωσιν εἰς τὸν χειροῦργον. «Ὁχι, ἀπεκρίθη μὲ ἡσυχίαν ὁ γενναῖος Ἕλλην· δότε μου καιρὸν, διὰ νὰ σημαδεύσω πρῶτον τρεῖς φορὰς ἀκόμη τῶν Χαλδούπιδων τοὺς προμαχῶνας, καὶ πηγαίνω ἔπειτα νὰ ἰατρευθῶ».

Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ καταφρονοῦν οἱ Ἕλληνες τὸν θάνατον, διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν πατρίδα!

16 Ἰανουαρίου (1826).

Μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἠκούσαμεν κανονοβολισμοὺς ἀπέναντι τοῦ λιμένος μας, οἱ ὅποιοι, μ' ὅλον ὅτι ἐγίνοντο ἐκ διαλειμμάτων, διήγειρον τὴν προσοχὴν τῆς φρουρᾶς μας, ἣτις ἠγνόει τί διατρέχει.

Μετὰ μιᾶς περιπυρᾶς κανονοβολισμὸν, βλέπομεν αἴφνης πυρπολουμένην τὴν ἐχθρικὴν φρεγάταν, ἡ ὁποία ἦτον ἀνακαθισμένη εἰς τὰ ρηχά. Εἰς τὸ φῶς τῆς φλογὸς ταύτης ἀνεκαλύψαμεν διάφορα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔπλεον πέριξ τῆς ἀπὸ μέρους τῆς θαλάσσης.

Ἀμέσως ἐννοήσαμεν, ὅτι ἡ ναυτικὴ μοῖρα τῆς Ὑδρας, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῇς τὸν ἐνδοξὸν ναύαρχόν της Μιαούλην, μετὰ μικρὰν ἀπὸ μέρους τῆς φρεγάτας ἀντίστασιν, τὴν ἐπολέμησε, καὶ τέλος τὴν ἐπρόσφερεν ὀλοκάυτωμα εἰς τὸν Ποσειδῶνα.

Τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐλαμπάδιζεν ἡ φρεγάτα ἀπὸ

τῆς πρῶρας ἕως τῆς πρῦμνης· τὸ πῦρ εἰσχωρεῖ τελευταῖον ἕως τοῦ κονιδοχείου (τζεπχανέ), καὶ τότε ἡ ἔκρηξις τῆς ἐσχημάτισεν ὑψηλοτάτους πυρίνους στύλους, ἐνῶ τὸ σκάφος τῆς φρεγάτας, διαιρεθὲν εἰς τρία τμήματα, καπνίζει σήμερον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἀθάνατος Μιαούλης συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν γενναίαν του μοῖραν, ἡ ὁποία συνίστατο ἀπὸ μόνα 25 πλοῖα, ἅμα ἐξημέρωσεν, ἤρχισε νὰ καταδιώκη τὸν ἄλλον ἐχθρικὸν στόλον, τὸν ὁποῖον καὶ ἔφερε πυροβολῶν ἕως εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Φίδαρι.

Τότε ὁ ἄνεμος ἐφύσησε ἀπὸ τὸν κόλπον, ὁ δὲ ἐχθρικός στόλος, ἰδὼν ὅτι εὐρέθη ὑπὸ οὐριον ἄνεμον καὶ μάλιστα διότι ἐξέπλευσαν ἀπὸ Ναύπακτον καὶ ἦλθον εἰς βοήθειάν του ὅλα τὰ ἄλλα πλοῖα, ἐστάθη καὶ ἐβάλθη εἰς γραμμὴν, διὰ νὰ ἀντιπαραταχθῇ. Ἐβάλθη ὡσαύτως εἰς τακτικὴν γραμμὴν καὶ ἡ ὀλιγάριθμος μοῖρά μας, καὶ μ' ὅλον ὅτι εἶχε τὸν ἄνεμον ἐνάντιον, ἤρχισε πρῶτῃ τὴν ναυμαχίαν.

Ποία εὐαίσθητος ψυχὴ δὲν ἤθελε θαυμάσει τὴν μεγαλοψυχίαν τῶν ἡρώων θαλασσινῶν μας, βλέπουσα μίαν ὀλιγάριθμον μοῖραν, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τόσον μικρόσωμα πλοῖα, νὰ ἀντιπαρατάττεται ἐναντίον εἰς τόσον πληθὺς πλεόντων βαρβαρικῶν τειχῶν!

Ἀφοῦ λοιπὸν ἤρχισεν ἡ μάχη, πολλὰ πλοῖά μας διηλθον τρεῖς καὶ τετράκις ἀναμέσον τῆς ἐχθρικῆς γραμμῆς, μαχόμενα μὲ ἀπερίγραφτον τόλμην καὶ ἐπιμονὴν ἕως τῆς μεσημβρίας.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐν τῶν ἐχθρικῶν πυροπολικῶν, διευθυνθὲν κατὰ τοῦ ἀθανάτου ναυάρχου μας

Μιαούλη, ἤρχετο κατὰ μίμησιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἥρωϊσμοῦ νὰ καύσῃ τὴν ναυαρχίδα μας. Ἀλλ' «ἐνὶ ἐκάστῳ ἡ χάρις δέδοται κατὰ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ», λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Εἰς τοὺς Ἑλληνας εἶναι δεδομένον νὰ πυρπολῶσι τοὺς ναυάρχους τοῦ τυράννου των εἰς δὲ τοὺς Τούρκους ἀδεξιότης καὶ μικροψυχία ἐχαρίσθη.

Μόλις οἱ ἀπτόητοι περὶ τὸν γενναῖον Μιαούλην πυρποληταί μας εἶδον τὸ πυρπολικὸν τῶν βαρβάρων εἰς τοιαύτην διεύθυνσιν, καὶ πάραυτα ἐπιβάντες εἰς τὰ ἀκάτια των (φελούκαις) ἔδραμον κατ' αὐτοῦ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας. Τί γελοῖον ἄκουσμα! Οἱ βάρβαροι ἰδόντες τὰ ἀκάτια ταῦτα ὀρμῶντα ἐναντίον τοῦ πυρπολικοῦ των, ἔπεσον βιαίως εἰς τὰ ἰδικὰ των ἀκάτια (ἦσαν ὅλοι δ' ὁμοῦ 40 περίπου) καὶ παραιτήσαντες τὸ πυρπολικόν των ἔδραμον νὰ σωθῶσιν εἰς μίαν τῶν πλησιεστέρων φρεγατῶν οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀναβάντες εἰς αὐτὸ καὶ εὐρόντες τὸ ἔρημον τὸ ἐκυρίευσαν ἀμαχητί, καὶ τὸ ἔφερον θριαμβευτικῶς εἰς τὸν στόλον μας.

Ἐν τούτοις ἡ ναυμαχία ἐπεκράτει μ' ὅλον τὸ πείσμα, ἐφύσα δὲ πρῶτος ἄνεμος ἀπὸ τοῦ κόλπου. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ ἀδάμαστοι ἥρωες τοῦ στόλου μας, χωρὶς νὰ δειλιάσωσι ποσῶς οὔτε τὸ ὀγκῶδες οὔτε τὸ πολυάριθμον τοῦ ἐχθροῦ, ἐπολέμησαν καρτεροψύχως, διέλυσαν τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν, ἔτρεψαν τὸν βάρβαρον εἰς φυγὴν, καὶ ἰδοὺ σήμερον ὁ ἐλληνικὸς στόλος στολίζει τὰ παρόιά μας.

24 Ἰανουαρίου.

Ὁ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἐχθρὸς τῆς Ἀφρικῆς (ὁ Ἱμπραήμ) συνήγαγε σήμερον τὰ στρατεύματά του καὶ τὰ ἐμοίρασεν

εἰς διάφορα τάγματα, ἐνῶ οἱ Γάλλοι⁽¹⁾ ξιφήρεις ἔκαμνον τὴν συνήθη γύμνασιν.

Ἄνω τοῦ κατασκευώματος τοῦ Κιουταχῆ εἶναι πρὸ πολλοῦ κατασκευασμένος, ὥς καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, ἕνας πύργος. Μετὰ πολλῆς ὥρας λοιπὸν ἐξάσκησιν, ὥρμησαν οἱ Γάλλοι-Ἀραβες τουφεκίζοντες ἐναντίον τοῦ πύργου τούτου, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο κανεῖς, καὶ στήσαντες τὰς κλίμακας, χωρὶς κανεῖς νὰ τοὺς ἀντιτουφεκίῃ, τὸν ἐκυρίευσαν δι' ἐφόδου.

Αὕτῃ ἡ προᾶξις δὲν ἦτον ἄλλο βέβαια παρὰ γύμνασις, κατὰ μίμησιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐφορμήσωσιν ἐν ὥρᾳ τῆς καθ' ἡμῶν μελετωμένης ἐφόδου των. Πλὴν εἶναι περίεργον, ὅτι ἕνας στρατιώτης μας, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἰδεῖ ἄλλοτε τακτικὰ στρατεύματα, παρατηρῶν ταῦτα τὰ κινήματα, καὶ νομίσας ὅτι ἡπατήθησαν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει διεύθυνσιν, ἐφώναξε μὲ ὑψηλὴν φωνήν: «Λάθος ἔχετε, Τοῦρκοι· ἐδῶ εἶναι τὸ Μεσολόγγι, καὶ ὄχι αὐτοῦ ὅπου διευθύνεσθε».

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Μεσολογγίου.

(Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ φιλέλληρος Μάγερ)

Τὰ βράσινα, τὰ ὁποῖα ὑπομένομεν, καὶ μία πληγὴ, τὴν ὁποίαν ἔλαβα εἰς τοὺς ὤμους, δὲν μ' ἐσυγχώρησαν μέχρι τοῦδε νὰ σᾶς διευθύνω τοὺς τελευταίους μου ἀσπασμούς.

(1) Ἐννοεῖ Γάλλους ἀξιωματικούς ὑπηρετοῦντας εἰς τὸν σιρατὸν τοῦ Ἱμπραήμ.

Καταντήσαμεν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ τρε-
φώμεθα ἀπὸ τὰ πλέον ἀκάθαρτα ζῶα καὶ νὰ πάσχωμεν
ὅλα τὰ φρικτὰ ἀποτελέσματα τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης.
Ἡ νόσος αὐξάνει ἔτι μᾶλλον τὰς δεινοπαθείας ὑπὸ τῶν
ὁποίων θλιβόμεθα. Χίλιοι ἑπτακόσιοι τεσσαράκοντα τῶν
ἀδελφῶν μας ἐτελεύτησαν καὶ πλέον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων
σφαῖραι κανονίων καὶ βόμβαι, ριπτόμεναι ἀπὸ τὸ ἐχθρι-
κὸν στρατόπεδον, κατηδάφισαν τοὺς προμαχῶνάς μας καὶ
κατεκρήμνισαν τὰς οἰκίας μας. Τὸ δὲ ψῦχος μᾶς ἐνοχλεῖ
ὕπερβολικῶς, καθότι εἴμεθα διόλου ἐστερημένοι ἀπὸ ξύλα
τῆς φωτιᾶς.

Μὲ ὅλας τὰς στερήσεις ταύτας, εἶναι ἀξιοθαύμαστον
θέαμα ὁ ἔνθερμος ζῆλος καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῆς φρουρᾶς
μας. Πόσοι γενναῖοι ἄνδρες μετ' ὀλίγας ἡμέρας δὲν θέλει
εἶσθαι πλέον εἰμὴ σκιαί, κατηγοροῦσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀγῶνα,
ὅστις εἶναι ὁ ἀγὼν τῆς θρησκείας.

Οἱ Ἀλβανοί, ὅσοι παραίτησαν τὰς σημαίας τοῦ Ρε-
σιτ πασσᾶ, ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Ἱμπραήμ.

Ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν ἐνταῦθα ἡρώων, μεταξὺ τῶν
ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Νότης Μπότσαρης, ὁ Παπαδιαμαν-
τόπουλος καὶ ἐγώ, ὅστις παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Διοική-
σεως ἐδιωρίσθην ἀρχηγὸς ἐνὸς στρατιωτικοῦ σώματος,
σᾶς ἀναγγέλλω τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὠρισμένην ἀπό-
φασίν μας, διὰ νὰ ὑπερασπισθῶμεν καὶ τὴν ὑστέραν σπι-
θαμὴν τῆς γῆς τοῦ Μεσολογγίου καὶ νὰ συνενταφισθῶμεν
ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως, χωρὶς ν' ἀκούσωμεν πρότα-
σίν τινα συνθήκης.

Ἡ τελευταία μας ὥρα ἤγγικεν. Ἡ ἱστορία θέλει

μᾶς δικαιώσει καὶ οἱ μεταγενέστεροι θέλουν ἐλεεινολογήσει τὴν συμφορὰν μας. Ἐγὼ δὲ καυχῶμαι, διότι ἐντὸς ὀλίγου τὸ αἷμα ἐνὸς Ἑλβετοῦ, ἐνὸς ἀπογόνου τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, μέλλει νὰ συμμειχθῇ μὲ τὰ αἷματα τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος. Εἴθε νὰ μὴ χαθῇ μετ' ἐμοῦ τὸ διήγημα τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον συνέγραψα· μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἔκαμα διάφορα αὐτοῦ ἀντίγραφα. Φροντίσατε παρακαλῶ, κύριε, νὰ καταχωρισθῇ εἰς μερικὰς ἐφημερίδας ἢ παρῶσα ἐπιστολή μου.

33. *Ἡ ἐσωσοιῖα τοῦ Κιλκίς.*

Ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸν ὕψωμα τοῦ Σαριγκιόλ, τὸ ὁποῖον στεφανώνει ἐν μικρὸν σιδηροδρομικὸν φυλακεῖον, φαίνονται πλέον καθαρὰ οἱ μεγάλοι κυματώδεις λόφοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ Κιλκίς.

Εἶναι ὑψώματα γῆς, ἀλλεπάλληλα, στενώτατα συνδεδεμένα μεταξύ των, τὰ ὁποῖα καταλήγουν εἰς τὸν καυτὸ λόφον τοῦ Κιλκίς. Οὗτος εἰς τὴν κορυφὴν του φέρει ἓνα λευκὸν στέμμα, τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.

Πτηνὰ τῆς τρικυμίας θὰ κατέφευγον εἰς τὸν βράχον ἐκεῖνον, διὰ νὰ κτίσουν φωλεὰς καταφυγῆς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Βούλγαροι τὸν ἐξέλεξαν, διὰ νὰ τὸν κάμουν ὀρμητήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον νὰ ὀρμοῦν πρὸς τὰ κάτω, ὅπως οἱ πειραταί, καὶ νὰ καταστρέφουν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν. Καὶ εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ λόφου τούτου, τὴν ἀνατολικήν, ἐκτίσθη τὸ Κιλκίς.

“Οσοι εἶδον τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου⁽¹⁾ καὶ βλέπουν καὶ τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς δυσκολεύονται νὰ ἀποφανθοῦν ποῖα εἶναι τὰ τρομερώτερα. “Οσοι ἀπλῶς σκεφθοῦν, πόσοι ὑπερήσπιζον τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ πόσοι τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς⁽²⁾, δυσκολεύονται νὰ ἐξηγήσουν ὅχι τοῦ Σαρανταπόρου, ἀλλὰ τοῦ Κιλκίς τὴν νίκην. Διότι οἱ Βούλγαροι μὲ ὅλας τὰς εὐκολίας των, μὲ ὀχυρώματα ἀπόρθητα, μὲ τελείας σκοπεύσεις καὶ μὲ ἐπισημάνσεις ἐκ τῶν προτέρων ἐξηκριβωμένας, ἰσάριθμοι δὲ μὲ τοὺς ἐπιτεθέντας, εἶχον ὅλα τὰ μέσα νὰ σαρώσουν τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ὅλα τὰ μειονεκτήματα τῆς θέσεως καὶ ἐν μόνον πλεονέκτημα, τὸ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς.

Καὶ τέλος ἰδοὺ ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων. Ὑψηλός, ἀπτότομος, ἄγριος, μὲ δύο βαθείας χαράδρας, αἱ ὁποῖαι τὸν σχίζουν καθέτως. Οἱ Βούλγαροι κάθε ἄλλο ἠδύναντο νὰ φαντασθοῦν, ὅχι ὅμως ὅτι καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος θὰ ἐκυριεύετο μὲ τὴν λόγχην ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ σάρκα καὶ ὀστᾶ, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι γίγαντες οὔτε ἐκατόγχειρες οὔτε ἄτρωτοι ὡς ὁ Ἀχιλλεύς. Καὶ στηρίζοντες τὰς ἐλπίδας των ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ἦσαν ἥσυχοι, ὅτι ἐμπρὸς εἰς

(1) Στενὴ διόδος μεταξὺ τῶν Καμβουνίων ὁρέων, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 κατεῖχον μὲ 30 χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ μὲ ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Ταύτην ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε μετὰ πεισματώδη μάχην τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1912.

(2) Τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς κατὰ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913 ὑπερήσπιζον 80000 χιλιάδες Βουλγάρων. Τούτους οἱ Ἕλληνες ἀνέτρεψαν ἐκ τῶν ὀχυρῶν των θέσεων μετὰ τριήμερον ὀρμητικωτάτην ἐπίθεσιν (21-23 Ἰουνίου).

αὐτὸ τὸ ὑψηλὸν τεῖχος τῆς γῆς θὰ ἔσπαζεν ἀφρισμένον τὸ κύμα τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' εἶχον ὑπολογίσει, χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀκατάβλητον γενναιότητα καὶ τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τοῦ Ἑλλήνος.

Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν φονικωτάτην μάχην τοῦ Κιλκίς ἐκεῖνο, ποὺ ἔχει κανεῖς νὰ θαυμάσῃ, εἶναι ἡ ἀπαράμιλλος ὁρμὴ καὶ ἡ ἀπαρადειγμάτιστος αὐτοθυσία τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὅλοι οἱ πολεμικοὶ κανόνες καὶ τὰ πολεμικὰ διδάγματα ἐτέθησαν ἐκποδὼν ὑπὸ τῶν εὐζώνων μας. Ὁ ἀπαράβατος νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ στρατὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ ἔφοδον διὰ τῆς λόγχης ἀπὸ ἀποστάσεως μεγαλυτέρας τῶν διακοσίων μέτρων, ἔσβησε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσυρε τὴν λόγχην, τὴν προσήρμωσεν εἰς τὸ ὄπλον τοῦ δύο χιλιάδας μέτρα μακρὸν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Καὶ ἐπτέρωσε τοὺς πόδας του καὶ ὥρμησε δεκατιζόμενος, θεριζόμενος, ἀραιούμενος, ἀλλ' ἀκράτητος, ἀπτόητος, ἀκατάσχετος.

Ἀπέναντί του εἶχε τοὺς σφαγεῖς, τοὺς δημίους τῶν ἀθῶων, τοὺς ἐμπρηστάς. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προχωρῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ διὰ μέσου ἑλληνικῶν χωρίων εὗρισκε ταῦτα εἰς φρικώδη κατάστασιν. Τὰ βουλγαρικὰ στίφη ὑποχωροῦντα εἰς τὸ Κιλκίς, ἄφησαν ὀπίσω των μεγάλα μαῦρα ἄνθη τοῦ ὀλέθρου ἐπάνω εἰς τὴν χρυσίζουσαν ἐπιφάνειαν τῆς θερισμένης γῆς. Καὶ τὸ ἀπαίσιον αὐτὸ θέαμα δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ τοὺς Ἑλλήνας. Ἐπὶ τὰ ὥραϊα ἑλληνικὰ χωρία εἶχον μεταβληθῇ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς σωροὺς καπνιζόντων ἐρειπίων.

Ἀπὸ τρία διάφορα σημεῖα ἐπροχώρησεν ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐναντίον τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Κιλκίς. Ἄλλ' ἢ προέλασις ἦτο πολὺ δύσκολος. Κάτω ἢ πεδιάς ἦτο ἐντελῶς ἀνοικτὴ εἰς τὰ στόματα τῶν τηλεβόλων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐσκορπίζετο ὁ θάνατος. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἦτο εὐκολος ἢ τοποθέτησις τῶν ἰδικῶν μας τηλεβόλων. Ἐνῶ μία πυροβολαρχία ἐζήτει θέσιν κατάλληλον, αἱ ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἐθέρισαν τριάκοντα ἵππους καὶ τοὺς περικοπτόμενους πυροβολητάς. Καὶ ὅμως παρ' ὅλα ταῦτα, ὅλοι ἐπροχώρουν ἀπιόητοι, ὅλοι πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀνέβαινε τὸ περὶ τὸν ἀκάλυπτον, ἀκράτητον, χωρὶς καμμίαν προφύλαξιν, δεξιὰ οἱ εὐζωνοὶ ἐπήδων τὰ ὑψώματα καὶ τὰ ἐκυρίευσαν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, σπεύδοντες νὰ φθάσουν εἰς τὸν λόφον 605.

Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι τὰ εἶχον ὑπολογίσει ὅλα καὶ εἶχον λάβει ὅλα τὰ ἀμυντικὰ μέτρα πρὸς ἀπόκρουσιν καὶ καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων, εἶδον εἰς διάστημα ὀλίγων ὥρων νὰ ἀνατρέπωνται ὅλοι οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν. Ἐπολέμησαν γενναίως, ἀντετάχθησαν μὲ λύσσαν, ἐγέμισαν μὲ τὰ πτώματά των τὰ χαρακώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἠγωνίζοντο ὄρθιοι. Ἀλλὰ αἱ κορυφαὶ τοῦ ἐνὸς μετὰ τὸν ἄλλον λόφον ἐστεφανώνοντο ἀπὸ ἐλληνικὰ στρατεύματα καὶ ἐστολίζοντο ἀπὸ ἐλληνικὰς σημαίας. Καὶ ὅταν ἠκούσθησαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου καὶ τοῦ ἀλαλαγμοῦ τῆς μάχης ζητωκραυγαὶ τῶν εὐζώνων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, οἱ Βούλγαροι κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ θαῦμα ἐρροβόλησαν κάτω εἰς τοὺς λόφους τρέχοντες ὡς παράφρονες.

Ἐμπρὸς εἰς τὸν κυρίως λόφον τοῦ Κιλκίς καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὑψώματος 605 ἡ μάχη διεξήχθη ὅχι μὲ

τὰ ὅπλα ἢ μὲ τὴν λόγχην, διότι τὰ μὲν ὅπλα δὲν εὗρισκον καιρὸν νὰ γεμισθοῦν, αἱ δὲ λόγχαι εἶχον λυγίσει. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀντίπαλοι μετεχειρίσθησαν τὰ ὅπλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ φύσις ὥπλισε τοὺς λέοντας, τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας.

Κατὰ τὸ ἑσπερινὸν τῆς τρίτης ἡμέρας ὑψώθησαν ἀπὸ τὸ Κιλκίς αἱ πρῶται φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς. Ἡ νίκη, ἡ λαμπρὰ ἐλληνικὴ νίκη, εἶχε συντελεσθῇ. Οἱ Βούλγαροι ἔξαντλήσαντες καὶ τὴν τελευταίαν σταγόνα τοῦ θάρρους των, ἔφευγαν πλέον κάτω ἀπὸ τὰ βουνά, πετῶντες τὰ ὅπλα καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχον, ὡς ἀγέλαι τρομαγμένων θηρίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν πλέον ὄνυχας καὶ ὀδόντας.

Τὸ Κιλκίς, ἡ ἀποτρόπαιος φωλεὰ τῶν Κομιτατζήδων, ἐκαίετο, ὅχι ὅπως ἔκαιον οἱ αἰμοχαρεῖς καὶ ἄνανδροι Βούλγαροι ἀντάρται τὰ χωρία τῶν ἀπολέμων καὶ εἰρηνικῶν κατοίκων μὲ πετρέλαιον καὶ χειροβομβίδας, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔντιμα ὅπλα τοῦ πολέμου, μὲ τὰς βόμβας, τὰς ὁποίας ἐξεσφενδόνιζον τὰ στόματα τῶν ἐλληνικῶν πυροβόλων.

Ἀλλὰ καὶ κάτω εἰς τὴν πεδιάδα καὶ εἰς τὰ διάμεσα τῶν λόφων καὶ εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ὁ θάνατος εἶχε θερίσει χιλιάδας ἀνδρῶν. Τριῶν ἡμερῶν ἀγῶν εἶχε ρίψει κάτω τὸ ἄνθος τῆς ἐλληνικῆς νεότητος καὶ οἱ γενναῖοι ἐσκέπαζον μὲ τὰ πτώματά των τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Κατὰ Γ. Τσοκόπουλον

34. Ὁ θάνατος.

Ἦσαν ἑννέα. Τοὺς διεκρίνομεν καθαρὰ ἀπὸ τὰς θέσεις μας, ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἐξηπλωμένους εἰς διαφόρους στάσεις. Ὁ ἓνας προηγήσῃ· ὁ ἄλλος ὑπτιος· κάποιος ἄλλος στηριζόμενος εἰς ἓνα κομμένον κορμὸν δένδρου. Ὅλοι μὲ τὴν παγερὰν ἀκαμψίαν τοῦ θανάτου εἰς τὰ μέλη ἔμενον ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἄταφοι. Κατὰ τὸ δειλινὸν ἐβλέπομεν σμήνος κοράκων νὰ περιπίπταται μὲ βουλιμίαν καὶ ἐπιμονήν, ἐποφθαλμιῶν καὶ ἀνυπόμονον, παρ' ὅλας τὰς σφαίρας, αἵτινες ἐσφύριζον πέριξ του, καὶ τὸν θόρυβον τῆς μάχης.

Εἶχον μείνει καὶ οἱ ἑννέα κατὰ τὴν πείσμονα συμπλοκήν, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐπὶ τοῦ λόφου δύο ἡμέρας πρὶν. Ἐκτοτε ὁ λόφος ἐκρίθη καὶ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὥς μὴ δυνάμενος νὰ κρατηθῇ, καὶ ἐγκατελείφθη μὲ τοὺς ἑννέα νεκροὺς εὐζώνους ἐπὶ τῆς γυμνῆς βραχώδους κορυφῆς του.

Μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης, κατόπιν διαρκοῦς καὶ ἐπιμόνου βροχῆς καὶ ὀμίχλης, εἶχεν ἐπικρατήσῃ αἰθρία καὶ ἓνας γλυκύτατος καὶ γαλήνιος οὐρανὸς ἐστέγαξε τοὺς ἐξακολουθοῦντας νὰ μάχωνται διαρκῶς ἡμέραν καὶ νύκτα ἀπὸ τῶν ἰδίων θέσεων ἐκατέρωθεν τοῦ λόφου.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι νεκροὶ εἶχον περισυλληχθῇ μέσα εἰς τὰς χαράδρας, τὰς πλαγιάς τῶν λόφων, ἀπὸ ὅλα τὰ δασώδη μέρη, καὶ εἶχον ταφῇ τὴν παραμονὴν μὲ τὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἑννέα; Δὶς καὶ τοὺς ἐπεχεί-

ρησαν οἱ τραυματιοφορεῖς ἔρποντες νὰ τοὺς τραβήξουν κάτω, καὶ τὴν αὐταπάρνησίν των τὴν ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ: οἱ ἑννέα εἶχον γίνει δώδεκα!

— Καὶ ὁμως πρέπει νὰ ταφοῦν! Ἐγὼ δὲν τοὺς ἀφήνω νὰ τοὺς φᾶν τὰ ὄρνια, ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ διοικητοῦ. Νὰ ταφοῦν ἐκεῖ ἐπάνω! Νὰ ταφοῦν ἐπὶ τόπου. Νὰ πάη ἐκεῖ καὶ ὁ παπᾶς.

Νὰ πάη ἐκεῖ καὶ ὁ παπᾶς! Ὁ ἀγαθώτατος Παπα-Γεώργης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἀλλοῦς καὶ εἰρηνικὸς ἐφημέριος κάποιου ὀρεινοῦ χωρίου τῆς Ρούμελης εὐρέθη ἓνα πρωτῆρεὺς εὐζωνικοῦ τάγματος, ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν μεγάλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάτι ἄλλο ἀκόμη: οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὸ τάγμα ἦσαν ἀπὸ τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τῆς πατρίδος του. Τοὺς ἐγνώριζε μὲ τὰ ὀνόματά των. Ἦξευρε τὰς μητέρας των, τὰς γυναῖκάς των, τὰς ἀδελφάς των. Καὶ ὅλαι αὐταὶ τὸν εἶχον προτρέψει νὰ δεχθῇ, τὸν εἶχον παρακαλέσει γονυκλινεῖς νὰ πάη μαζί μὲ τὰ παιδιὰ νὰ τὰ προστατεύῃ μὲ τὸ σχῆμά του καὶ νὰ ἀποτρέπῃ τὸν κίνδυνον μὲ τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶχεν ὑπερνικήσει τοὺς δισταγμοὺς του, καὶ πρὸ πάντων εἶχε κατορθώσει νὰ πείσῃ τὴν παπαδιά ὅτι αὐτὸ ποὺ κάμνει εἶναι θέλημα καὶ εὐχὴ Θεοῦ.

Ἐκτοτε ἐπὶ δέκα συνεχεῖς μῆνας, καὶ εἰς τοὺς δύο πολέμους, ἠκολούθει τὸ τάγμα· ἐσυνήθισε εἰς τὰς στερήσεις μὲ ὅλα τὰ πενήντα ἔτη του, εἰς τὰς κακουχίας, εἰς τὴν πείναν, εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὰς βροχάς, τυλιγμένος μὲ μίαν κάπαν καὶ κοιμώμενος ὑπὸ τὸ ἀντίσκηνον.

Εἰς δύο πράγματα δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ συνηθίσῃ. Τὸ ἓν ἦτο, νὰ συγκρατῇ τὰ δάκρυά του, καὶ μίαν

φρικιάσιν, ὅταν τὸν ἐκάλουν νὰ εἴπῃ τὰς εὐχὰς τῶν νεκρῶν, ἐπάνω εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐπιμήχεις ἐκεῖνας τάφρους, τὰς ἀνοιγομένας εἰς κάποιαν ἔρημον κορυφὴν ἢ χαράδραν, καὶ μέσα εἰς τὰς ὁποίας ἐτοποθετοῦντο μεθωδικώτατα, ὁ εἰς παραπλεύρως τοῦ ἄλλου, παραμορφωμένοι καὶ ἀγνώριστοι, οἱ γνωστοὶ τοῦ τῆς χθὲς διὰ τοὺς ὁποίους τὴν ἰδίαν νύκτα θὰ ἔγραφεν εἰς τὴν πατρίδα του τὸ σύνηδες καὶ τακτικό του: «νὰ πῆς μὲ τρόπον στὴ γυναικα τοῦ τάδε ὅτι πάει αὐτός! καὶ στὴ μάνα τοῦ δεῖνα πῶς δὲν θὰ τὸν ξαναῖδῃ».

Τὸ ἄλλο, τὸ σπουδαιότερον; Ὁ ἀληθὴς ἐφιάλτης του ἦτο ὅτι ἐστάθῃ ἀδύνατον ἐπὶ δέκα μῆνας νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τὸ σφύριγμα τῆς σφαίρας, μὲ τὴν ιδέαν τοῦ ἀκαριαίου θανάτου· ὅτι, ἐνῶ ἔζη τὴν μίαν στιγμὴν, τὴν ἄλλην ἀποτόμως θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν· καὶ ὅτι αἰτία θὰ ἦτο ἐκεῖνος ὁ μικρὸς διάβολος, ὁ ὁποῖος ἐσφύριζε τόσον ἀπαίσια! Καὶ ἐσύριζαν, ἐσύριζαν αἱ σφαῖραι διαρκῶς ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας, καὶ εἰς πᾶσαν στιγμὴν· εἰς τοὺς καταυλισμούς, ἐκεῖ ὅπου ἔτρωγε, ἐκεῖ ὅπου ἔγραφε· καὶ ὅταν προσεπάθει νὰ κοιμηθῇ ἀκόμη, ἀπὸ τὰ γειτονικὰ ἀντίσκηνα ἤκουε κάποιον θόρυβον, μίαν μικρὰν κίνησιν, μίαν κραυγὴν πόνου:

— Δὲν εἶναι τίποτε, παπᾶ. Κάποιος κτυπήθηκε!

Καὶ μετεχειρίζετο ὅλα τὰ τεχνάσματα διὰ νὰ ἐλαττώνῃ τὰς πιθανότητας τοῦ κινδύνου· καὶ εἶχε σπουδάσει σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν ὅλον τὸ ἔδαφος. Δὲν ὑπῆρχε πέτρα, μικρὸς βράχος, μονοπάτι, ἔστω καὶ ἡ πλεον ἀνεπαίσθητος πτυχὴ ἐδάφους καὶ ὀλεπτότερος κορυμὸς δένδρου, τὸν ὁποῖον νὰ μὴ εἶχε μελετήσῃ καὶ νὰ μὴ ἐχρησι-

μποίει μὲ προσποιητὴν ἀπάθειαν καὶ ἀφέλειαν, ὥστε νὰ μὴ ἐκτίθεται εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων.

— Νὰ πάη καὶ ὁ παπᾶς ἐκεῖ, εἶχεν ἐπαναλάβει ὁ ταγματάρχης. Πολὺ πρὶν ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ, ἐξεκίνησαν οἱ ἄνδρες τῆς ἀγγαρείας ἕκαστος μὲ ἓνα πτύον καὶ μίαν σκαπάνην ἐπ' ὧμου. Διέβησαν κάτω τὴν δασώδη χαράδραν, βαδίζοντες ἀραιά, ὁ εἰς ὀπισθεν τοῦ ἄλλου, καὶ ἐπλησίασαν τὴν πλαγιὰν τοῦ ἀπαισίου λόφου. Τελευταῖος ἤκολούθει, μὲ ἓνα μικρὸν σκοῦφον μαῦρον φέροντα τὸ στέμμα, χωρὶς κάπαν, μὲ τὰ ξεθωριασμένα καὶ σχισμένα ράσα, ὁ ἱερεὺς, κρατῶν εἰς τὸ ἓνα χέρι τὸν σταυρόν, καὶ εἰς τὸ ἄλλο ὑπὸ μάλῃς διπλωμένον τὸ πετραχήλι του.

“Ὅπως κάθε πρωί, πυκνὴ ὁμίχλη ἐκάλυπτεν ἀκόμη τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Ὅλοι ἐτάχυναν τὸ βῆμα, διὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν. Ἐβάδιζον κατ' ἀρχὰς ὄρθιοι. Μετ' ὀλίγον ὁ πρῶτος ἐγονυπέτησε· τὸν ἐμιμήθησαν ἀμέσως καὶ οἱ ἄλλοι, καθὼς καὶ ὁ παπᾶς.

“Ὅταν ἔφθασαν τέλος εἰς τὸ μικρὸν πλάτυσμα, ποὺ ἐσχηματίζετο εἰς τὴν κορυφὴν, ἔπεσαν ἄλλοι πρηνεῖς, ἄλλοι εἰς τὰ πλάγια, καὶ βοηθούμενοι μὲ τὰς χεῖρας, μὲ τὰ γόνατα, ἔρποντες, ἐπλησίασαν τοὺς νεκρούς, καὶ τοὺς ἔσυραν ἓνα-ἓνα ὀπίσω ἀπὸ μίαν προεξοχὴν βραχῶδη, ἣ ὁποία ἠδύνατο νὰ τοὺς προκαλύψῃ, γονυπετεῖς τοῦλάχιστον· ἐκεῖ συγκεντρωμένοι ἤρχισαν νὰ σκάπτουν μερικοὶ πλαγιασμένοι, ἄλλοι πρηνεῖς, ἕκαστος ὅπως ἠδύνατο, κατὰ μῆκος τοῦ βράχου τὴν τάφρον, ἣ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ τὰ πτώματα τῶν συντρόφων των.

Ἡ ὁμίχλη εἶχεν ἀραιώσῃ ὀλίγον καὶ μέσα ἀπὸ τὸν

πέπλον διαφαίνεταιο ένας ήλιος κατέρυθρος, μόλις ανατέλλων. Πότε-πότε έσύριξε καμμιά σφαίρα τυχαία και τούς έκαμνε να σκύβουν ακόμη περισσότερον.

Αφου έτοποθέτησαν τον ένα πλησίον του άλλου τούς νεκρούς εις γραμμην θλιβεράν μέσα εις τὸ βάθος τῆς τάφρου, προτου έπαναρρίψουν τὰ χώματα, έκάλεσαν όλοι μαζί τον παπᾶν με φωνήν, ή όποία άντήχησεν εις τὰ ὠτά του ὡς κραυγή θανάτου, προερχομένη από τὸ βάθος τῆς τάφρου:

— Έμπρός, τώρα, πατεράκι, ή δουλειά ή δική σου.

Έρωπων και αυτός ειχεν ανέλθει την ύπολειπομένην κλιτύν του λόφου και, αφού συνεσπειρώθη, ὅσον ήδύνατο περισσότερον, έκαλύπτετο ὀπισθεν ενός τεμαχίου κορμού καμένης δρυός. Δύο-τρεις από ήμᾶς παρηκολούθουν περιεργοι με τὰ δίοπτρα από τον ὀπισθεν λόφον.

Μόλις ήκουσε την φωνήν, έσύρθη σιγά-σιγά, με μυστίας υπερβολικᾶς προφυλάξεις, και έπλησίασεν εις τὸ χεῖλος τῆς τάφρου. Έκεῖ έστίαθη πρὸς στιγμὴν, ὡσάν να έσκέπτετο κάτι, ὡσάν να έδίσταζεν· έξεδίπλωσε τὸ πετραχήλι του· δύο - τρεις φορές του έπεσεν από τὰ τρέμοντα χέρια του· ἐπὶ τέλους τὸ έφόρεσε. Οἱ ἄλλοι ἀπεκαλύφθησαν· έκαμαν τὸ σημεῖον του σταυροῦ, πάντοτε κρυμμένοι ὀπίσω από την προεξοχήν του βράχου.

Έξαφνα διακρίνομεν ένα μαῦρον ράσον να σηκώνεται ὀρθιον, και τὸ χρυσίζον πετραχήλι να λαμποκοπᾷ εις τὰς ἀκτῖνας ενός λαμπροῦ ήλίου, ὁ όποιος ειχε διαλύσει την ὀμίχλην· και, ὡς εἰν τουτο ήτο σύνθημα αναμενόμενον, και από τὰ δύο μέρη ήρχισε γενικὸν πῦρ. Τὴν

ξηράν καὶ παρατεταμένην ἡχὼ τῶν ὀπλῶν παρηκολούθησεν ἀμέσως ἡ ὑπόκωφος καὶ βαθεῖα τῶν πυροβόλων. Αἱ βολίδες ἐσύριζον· ἀμέτρητα πλέον τὰ μικρὰ νέφη τῶν διαρρήξεων τῶν ὀβίδων ἔσχιζον τὸν γλαυκὸν οὐρανόν.

— Κάθισε κάτω, παπᾶ! Θὰ μᾶς ἰδοῦν! ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι. Ἄλλ' αὐτὸς ἐφαίνετο ὥς νὰ μὴ ᾔτο ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἀνεστήλωσε περισσότερον τὸ μικρόν του ἀνάστημα, ὕψωσεν ὅσον ἡδύνατο ὑψηλὰ μὲ τὸ δεξιόν του χέρι τὸν σταυρόν, καὶ ἡ λευκάζουσα γενειὰς του ἤρχισε νὰ κινῆται, σημειώνουσα ἀπὸ μακρὰν τὰ λόγια καὶ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ στόμα του ἀργὰ-ἀργά, ὅπως ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου του!

Ἡ ἀγγαρεία τῆς ταφῆς, ἀφοῦ ταχέως ἐσκέπασε τοὺς νεκρούς, τρέχουσα εἰς τὴν κατωφρέειαν ἐν μέσῳ τοῦ σάλου τῆς μάχης, ἐξηφανίζετο κάτω εἰς τὴν χαράδραν.

Αὐτὸς ἀτάραχος, ἀναστηλωμένος, προβαλλόμενος εἰς τὸ γλαυκὸν στερέωμα, ἐξηκολούθει νὰ μένῃ εἰς τὴν στάσιν ἐκείνην, ἕως ὅτου καὶ ἡ τελευταία λέξις τῆς ἀκολουθίας τῶν νεκρῶν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἀφοῦ ἐτελείωσεν, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, συνέπτυξε τὸ πετραχήλι του ὑπὸ τὴν μασχάλην, καὶ μὲ βῆμα βραδὺ καὶ σταθερὸν κατῆλθε τὴν κλιτύν, πάντοτε ὀρθίος, ρίπτων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡσυχον βλέμμα πρὸς τὰς ἐχθρικὰς θέσεις, ἕως ὅτου ἔφθασε κάτω εἰς τὴν χαράδραν ἀσφαλῆς καὶ ἐκτὸς κινδύνου.

Ὅταν τὸ βράδυ μετὰ τὴν μάχην ἐπῆγα νὰ ἐκφράσω τὸν θαυμασμόν μου, τὸν εὖρον νὰ κάθηται σταυροπόδι εἰς τὸ ἀντίσκηνόν του καὶ νὰ γράφῃ τὸ συνηθισμένο

πρὸς τὴν παπαδιά: «Νὰ εἰπῇς μὲ τρόπο στὴ γυναῖκα τοῦ
τάδε, πὼς πάει αὐτός· καὶ στὴ μάνα τοῦ δεῖνα πὼς δέ
θα τὸν ξαναἰδῇ».

Ν. Πετμεζᾶς

35. Εἰς τὰς σκιὰς ἀγνώσεων ἡρώων.

Γνωρίζουν, οἱ ἀγνώστοι θὰ πέσωσι γνωρίζουν,
ὅτι τῆς λήθης ἢ ψυχρὰ τοὺς ἀναμένει κλίση,
καὶ ὅμως εἰς τὸν θάνατον ἀτάραχοι βαδίζουν.
Δὲν πολεμοῦν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδέποτε Ἐκεῖνοι!
Αὐτοὶ τὴν πεῖναν, τὰς πληγὰς, τὸ μνῆμα, τὴν σκοτίαν,
καὶ ἄλλοι, ἄλλοι εἰς τὸ φῶς καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν!

᾽Ω ἥρωες ἀγνώριστοι, πεσόντες εἰς τὰ σκότη!
Ἐὰν ἡ μνήμη λησμονῇ τὴν ἔξοχον θυσίαν,
ἐκεῖ ἐπάνω τοῦ Θεοῦ τὸ βλέμμα δὲν ὑπνώττει·
βλέπει τὰ ἔργα, καὶ ποτέ, ποτέ τὴν ἱστορίαν...
᾽Ω ἥρωες ἀγνώριστοι, πεσόντες εἰς τὰ σκότη,
ἂν εἶσθε κάτω ἔσχατοι, ἐπάνω εἶσθε πρῶτοι!

Ἀχ. Παράσχος

36. Βορειόλαlai καὶ βορρικαὶ χῶραι.

Εἰς τὰς χώρας ταύτας τὸ ψῦχος εἶνε δομιύτατον. Ὅλα εἶνε παγωμένα, καὶ ποταμοὶ καὶ θάλασσαι τόσον δὲ σκληροὺς εἶνε ὁ πάγος, ὥστε ὁμοιάζει πρὸς βράχους ὀλισθηρούς. Ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει ἡ γνωστὴ εἰς ἡμᾶς διαδοχὴ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός. Εἰς τοὺς πόλους ἡ νύξ διαρκεῖ ἕξ μῆνας καὶ ἕξ μῆνας ἡ ἡμέρα.

Ἐκεῖ ὁ ἥλιος δὲν θερμαίνει· δὲν ἀναβαίνει ποτὲ ὑψηλὰ εἰς τὸν οὐρανόν· φαίνεται πάντοτε χαμηλὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα, ὥς νὰ ἀνατέλλῃ ἡ δύη. Διὰ τοῦτο αἱ ἀκτίνες τοῦ μόλις ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ τήξουν τὸ παγωμένον ἔδαφος εἰς ὀλίγων σπιθαμῶν βάθος.

Ἐν τούτοις ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως εἶνε ἀπερίγραπτος. Κατάλευκοι ἀπλοῦνται αἱ ἀπέραντοι χιονοσκεπεῖς πεδιάδες· κατάλευκα ὑψοῦνται καὶ τὰ ὄρη, τὰ

ὅποια μακρόθεν διαγράφονται λευκοκύανα, ἐστολισμένα μὲ τὸ γλυκὺ ἀνοικτὸν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπὶ τῶν θαλασσῶν πλανῶνται πελώριοι ὄγκοι πάγου· εἶνε διαφανεῖς ὡς κρύσταλλοι καὶ λάμπουν εἰς τὸν ἥλιον, ἀντανακλῶντες μυρία χρώματα.

Ἄλλ' οἱ γιγαντιαῖοι ἐκεῖνοι λευκοὶ ὄγκοι τήκόμενοι εἰς τὸν ἥλιον ραγίζονται, θρυμματίζονται καὶ κατακρημνίζονται διὰ μιᾶς. Τότε ἀκούεται κρότος δυνατός, παρατεταμένος καὶ βροντώδης, ὡς ἐὰν ἐξεπυρσοκρότουν ὁμοῦ πολλὰ τηλεβόλα. Ἐξαφνα ἀναπηδοῦν χεῖμαρροι ὀρμητικοὶ καὶ καταρράκται μεγαλοπρεπεῖς, σχηματίζοντες λίμνας καὶ ποταμούς.

Ἄλλὰ καὶ ἡ μακρὰ νύξ τῶν πόλων, δὲν εἶναι τόσον σκοτεινὴ, ὡς τὴν φανταζόμεθα. Τοὺς φοβεροὺς πάγους καὶ τὴν μελαγχολίαν καὶ ἐρημίαν τῶν πολικῶν χωρῶν φωτίζει ἀκατάπαυστον γλυκὺ φῶς, τὸ «βόρειον σέλας».

Ὑπεράνω τοῦ ὀρίζοντος ὑψοῦται μέγα καὶ φωτεινὸν φῶς, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε μὲν φαίνεται ἐρυθρὸν ἢ πορτοκαλλόχρουν, ἄλλοτε δὲ πράσινον ἢ κυανοῦν, ἄλλοτε δὲ λευκὸν ὡς ἄργυρος. Καὶ ὡς μεταλλάσσει τὸ φῶς τοῦτο, οὕτω προσλαμβάνουν καὶ οἱ παράδοξοι ἐκεῖνοι τόποι ποικίλα χρώματα· ἄλλοτε μὲν χρωματίζονται ἐρυθροί, ἄλλοτε δὲ πράσινοι ἢ κυανοῖ, ἄλλοτε δὲ κατάλευκοι καὶ τόσον λαμπροί, ὥστε νὰ θιαμβώνουν τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ ταξιδεύοντες εἰς τοὺς πολικοὺς τόπους διατρέχουν μεγάλους κινδύνους. Οἱ ὑπερμεγέθεις ἐκεῖνοι ὄγκοι τοῦ πάγου ὠθούμενοι ὑπὸ βιαίων ἀνέμων κινουῦνται ὀρμητικῶς. Ἄν πλοῖόν τι εὐρεθῇ μεταξύ τοιούτων ὄγκων, κατασυντρίβεται.

Εἰς τὴν ξηρὰν πάλιν ἄλλοι κίνδυνοι ἀναμένουν τοὺς τολμηροὺς, τοὺς προχωροῦντας μέχρι τῶν πολικῶν χωρῶν. Εἰς τὰς ἐρήμους ἐκ πάγου ἐκτάσεις περιπλανᾶται ἡ λευκὴ ἄρκτος· εἶναι δ' αὕτη ζῶον ἀγριώτατον, καὶ ἐπειδὴ ἔχει τεραστίαν δύναμιν, ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις πέσῃ εἰς τοὺς ὄνυχάς της.

Εἰς ναύτης ἐκ τοῦ πληρώματος τοιοῦτου πλοίου, ἐνῶ ἴστατο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἡσθάνθη ἑξαφνα νὰ τὸν χτυποῦν εἰς τὴν ράχιν· νομίσας ὅτι κάποιος ἐκ τῶν συντρόφων του ἡθέλῃσε νὰ ἀστεῖσθῃ μαζί του, ἐστράφη γελῶν· ἀλλ' ἀφῆκε κραυγὴν φρίκης, ὥς εἶδε πλησίον του τὴν λευκὴν ἄρκτον. Οἱ σύντροφοί του ὤρμησαν νὰ τὸν σώσουν· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν, διότι ἡ ἄρκτος μὲ ἐν κτύπημα τὸν συνέτριψε.

Εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν πολικῶν χωρῶν πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἀπὸ τριῶν αἰώνων ἀφιέρωσαν πολλὰ ἔτη τῆς ζωῆς των.

Περίφημον ἰδίᾳ ὑπῆρξε τὸ ταξίδιον τοῦ Νορβηγοῦ Νάνσεν, ὁ ὁποῖος μὲ ἐν πλοῖον, τὸ 1895, ἐπεχείρησε νὰ πλεύσῃ ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τοῦ βορείου ὠκεανοῦ εἰς τὸ ἄλλο. Ἀλλ' ὅτε ὑπερέβη τὴν 86^{ην} μοῖραν, τὸ πλοῖόν του εὐρέθη περικυκλωμένον ὑπὸ τῶν πάγων καὶ ἀπεκλείσθη ὥς ἐντὸς φυλακῆς· ὁ Νάνσεν τότε καὶ τὸ πλήρωμα ἐπὶ μακρὸν ἔζησαν ἐν τῷ πλοίῳ αἰχμάλωτοι τῶν πάγων. Πέριξ αὐτῶν ἔβλεπον νὰ πλανᾶται ἐπὶ τῶν πάγων ἡ λευκὴ ἄρκτος. Ἀλλοίμονον ἂν ἔπιπτε κανεὶς ἄοπλος εἰς τοὺς ὄνυχάς της! Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος Νάνσεν, πεισθεὶς ὅτι τὸ πλοῖόν του δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὸν βόρειον πόλον, ἐπεχείρησε δι' ἐλκῆθρου νὰ φθάσῃ εἰς αὐτόν. Ἐνῶ ὁμως

καὶ ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτῃ ἀπετύγχανε, τὸ πλοῖόν του «Φραϊήμ», τέλος, ἀπηλευθερώθη ἐκ τῶν πάγων καὶ ἔφθασε σῶον εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ δὲ Νάνσεν, ἐπιστρέφων μὲ τὸ ἔλκηθρον ἐκ τοῦ ταξιδίου του, δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ τὸ πλοῖον καὶ μετεφέρθῃ τελευταῖος εἰς τὴν πατρίδα.

Πρῶτος ὁ Ἀμερικανὸς ἀντιναύαρχος Πῆρου κατῴρωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν βόρειον πόλον καὶ νὰ λύσῃ τὸ μυστήριον τῶν πάγων. Οὗτος μετὰ τοῦ ὑπυρέτου του Ματθαίου ἔφθασαν εἰς τὸν πόλον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1909. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου των ἔβλεπον τὸν ἥλιον διαρκῶς, διότι, ὡς εἴπομεν, πλησίον τοῦ βορείου πόλου ὁ ἥλιος κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας δὲν ἀναβαίνει ὑψηλὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ φαίνεται χαμηλὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα, γράφων κύκλους.

Ὁ Πῆρου καὶ ὁ Νάνσεν ἐβεβαίωσαν ὅτι περὶ τὸν πόλον δὲν ὑπάρχει ξηρὰ· μόνον θάλασσα κεκαλυμμένη ὑπὸ πάγων ὑπάρχει ἐκεῖ.

Εἰς τὰς παγοσκεπεῖς ἐκείνας χώρας ζῇ καὶ ἐν πτηνόν, ἔξοχον παράδειγμα φιλοστοργίας, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ζωολογίαν λέγεται «νῆσσα ἢ λεπτόπτιλος». Εἶναι κατὰ τι μεγαλυτέρα τῆς νήσεως τῶν ιδικῶν μας χωρῶν, καὶ φέρει λεπτότατα μεταξοειδῆ πτίλα. Ἐκ τῶν πτίλων τούτων κατασκευάζονται ἐφαπλώματα θερμότατα, ἀλλὰ τόσον ἐλαφρά, ὥστε μόλις αἰσθάνεται τις ὅτι τὸν καλύπτουν. Τὰ πτίλα ταῦτα εἶναι περιζήτητα εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ οἱ συλλέκται αὐτῶν κερδίζουν πολλὰ χρήματα. Ἡ συλλογὴ τῶν πολυτίμων τούτων πτίλων γίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Αἱ λεπτόπτιλοι αὐταὶ νῆσαι κατασκευάζουν τὴν

φωλεάν των ἐπὶ τῶν πάγων διὰ θαλασσίων φυτῶν. Διὰ νὰ προφυλάξουν δὲ τὰ φῶα των ἐκ τοῦ ψύχους, ὁσάκις ἀπομακρύνονται πρὸς εὐρεσιν τροφῆς, ἀποσποῦν διὰ τοῦ ράμφους των πτίλα ἐκ τοῦ στήθους των καὶ τὰ καλύπτουν δι' αὐτῶν. Οἱ πτιλοσυλλέκται καιροφυλακτοῦντες πότε τὰ πτηνὰ θὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς φωλεᾶς των, ἔρχονται καὶ ἀρπάζουν τὰ πτίλα. Ὅταν τὰ πτηνὰ ἐπανέλθουν καὶ εὗρουν τὰ φῶα των χωρὶς τὸ θερμὸν κάλυμμα των, ἀποσποῦν ἄλλα πτίλα ἀπὸ τὸ στήθος των. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἡ ἀγάπη τοῦ κέρδους καθιστᾷ πολὺ σκληροῦς, εὐρίσκουν ἄλλην κατάλληλον εὐκαιρίαν, διὰ νὰ ἀρπάσουν καὶ ταῦτα· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ φιλόστοργος μήτηρ ἀπογυμνοῦται, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ μέλλοντα τέκνα της. Ὁ σύντροφός της—διότι τὰ πτηνὰ αὐτὰ ζοῦν κατὰ ζεύγη ὡς αἱ περιστεραί—βλέπων αὐτὴν τρέμουσαν ἀπὸ τὸ ψύχος, ἀρχίζει καὶ αὐτὸς ν' ἀποσπᾷ ἰδικά του πτίλα, διὰ νὰ καλύψῃ τὰ φῶα. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται δις καὶ τρίς· τότε οἱ σκληροὶ πτιλοσυλλέκται μεταβαίνουν εἰς διαρπαγὴν ἄλλης φωλεᾶς.

Αἱ πολικαὶ χῶραι εἶναι ἀκατοίκητοι· ἀλλὰ νοτιώτερον, ὅπου αἱ μακροὶ νύκτες διαρκοῦν ἕνα ἢ δύο μῆνας, ἂν καὶ τὸ ψῦχος εἶνε δριμύτατον, ζοῦν ὅμως ἀνθρώπινα πλάσματα. Τοιαῦται χῶραι, ἂν καὶ πολὺ ἀραιῶς κατοικημέναι, εἶναι ἡ Γροιλλανδία, ἡ Σπιτσεβέργη, ἡ βορεῖα Σιβηρία, ἡ Λαπωνία. Οἱ Λάπωνες εἶναι μικρόσωμοι. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν χώραν των δὲν εὐρίσκονται οὔτε λίθοι, οὔτε ξυλεία, τὰς καλύβας των κατασκευάζουν ἐκ δερμάτων. Ἄλλη φυλὴ, οἱ Ἑσκιμῶι, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν Γροιλ-

λανδίαν, κόπτουν μεγάλα τετράγωνα πάγου, ὥς ἂν ἦσαν πέτραι, καὶ δι' αὐτῶν κτίζουν τὰς καλύβας των. Τὰς κατασκευάζουν δὲ θολωτὰς καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς των ἀφήνουν μίαν ὀπὴν στρογγύλην. Τὴν ὀπὴν αὐτὴν κλείουν μὲ μίαν πλάκα διαφανοῦς κρυστάλλου· αὐτὸ εἶναι τὸ παράθυρόν των. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν πρὸς τὸ ἔδαφος, ἀφήνουν μίαν ἄλλην ὀπὴν, τὴν ὁποίαν καλύπτουν μὲ δέρμα ζώου· αὕτη εἶναι ἡ θύρα των.

Ἐντὸς τῆς ἐκ πάγου αὐτῆς καλύβης ἐπικρατεῖ σχετικῶς ἀρκετὴ θερμότης. Δριμύτατον εἶναι τὸ ψυχρὸς εἰς τὸ ὑπαιθρον· διὰ τὸ νὰ προφυλάττωνται δ' ἐξ αὐτοῦ, οἱ Ἑσκιμῶι πίνουν ἔλαιον φώκης καὶ ἀλείφουν δι' αὐτοῦ τὸ σῶμά των.

Πυρὰν δὲν ἀνάπτουν, οὔτε μαγειρεύουν, οὔτε θερμαίνουν ὕδωρ, διὰ τὸ νὰ πλύνουν τὰ ἐνδύματά των. Αἱ ιδέαι τῶν Ἑσκιμῶων περὶ μαγειρικῆς καὶ καθαριότητος διαφέρουν ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας. Αὐτοὶ φοροῦν διαρκῶς τὸ αὐτὸ ἔνδυμα ἐκ δέρματος, ἕως ὅτου ἀποτριβῇ καὶ τὸ ἀντικαταστήσουν δι' ἄλλου. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐνδύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνδύματα ἐκ δέρματος.

Τὸ μόνον ἐπιπλὸν τῆς κατοικίας των εἶνε ἓν βαθουλὸν λίθινον δοχεῖον, εἶδος ἰγδίου. Ἐντὸς αὐτοῦ καίουν ἔλαιον φώκης, διὰ τὸ φωτίζονται κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας καὶ διὰ τὸ ἀναλύουν τὸν πάγον, τὸν ὁποῖον πίνουν ὡς ὕδωρ. Τὰς κλῖνας των κατασκευάζουν ἐκ μεγάλων τεμαχίων πάγου ἐπ' αὐτῶν ἐκτείνουν στρῶμα ἄμμου ἢ βρύων ἢ δέρμα ταράνδου. Κατὰ τὸ θέρος, ὅτε ὁ ἥλιος εὐρίσκεται διαρκῶς ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα, οἱ Ἑσκιμῶι κατασκευάζουν σκηνὰς ἐκ δέρματος διαφόρων ζώων καὶ τὰς

στήνουν ὅπου εὐρίσκουν κυνήγιον. Τότε πλέουν μὲ τὰ μονόξυλά των, τὰ ὅποια χωροῦν μόνον τὸν κωπηλάτην, καὶ ἐκτελοῦν ὅλας τὰς ἐργασίας των.

Τὸ μοναδικὸν οἰκιακὸν ζῶον τῶν Ἑσκιμῶων εἶνε ὁ σκύλος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ νὰ σύρῃ ἔλκηθρα ἐπὶ τῆς χιόνης, καὶ διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον αὐτῶν κτῆμα. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκύλων, τοὺς ὁποίους τρέφει μία οἰκογένεια, ὑπολογίζεται ἡ εὐπορία αὐτῆς. Οἱ ὑπερβόρειοι οὗτοι ἄνθρωποι ζοῦν διὰ τῆς ἀλείας καὶ τῆς θήρας, διότι εἰς τὰς παγωμένας ἐκεῖνας χώρας, καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ζοῦν ζῶα ἀμφίβια, τὰ ὅποια οἱ Ἑσκιμῶοι συλλαμβάνουν διὰ τὸ λίπος των, τὴν δορὰν των ἢ καὶ διὰ τὸ κρέας των.

Τοιαῦτα ζῶα εἶνε ὁ θαλάσσιος λέων, ὀνομασθεὶς τοιουτοτρόπως διὰ τὴν παράδοξον χαίτην του, ὁ θαλάσσιος ἐλέφας, φοβερὸν ζῶον, ἔχον ὀδόντας μακροὺς καὶ λευκοτάτους. Τὰ ζῶα ταῦτα δὲν γεννοῦν φά, ὥς οἱ ἰχθύες, ἀλλὰ νεογνά, τὰ ὅποια θηλάζουν διὰ τοῦ γάλακτός των. Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ φώκη. Ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ζοῦν ἡ κυανῇ ἀλώπηξ καὶ τὸ σαμούριον, τῶν ὁποίων τὸ δέρμα εἶνε περιζήτητον, διότι ἀποτελεῖ πολύτιμον γουναρικόν.

Πόσον δύσκολος καὶ θλιβερὰ εἶναι ἡ ζωὴ εἰς τὰς παγωμένας ἐκεῖνας ἐκτάσεις! Καὶ ὅμως εὐρίσκονται ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀφήνουν τὸ ἡμέρον κλῆμα τῆς πατρίδος των, τὴν ἡσυχίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τὰς τέρφεις, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ πολιτισμός, καὶ προχωροῦν μέχρι τῶν χωρῶν τῶν αἰώνιων πάγων.

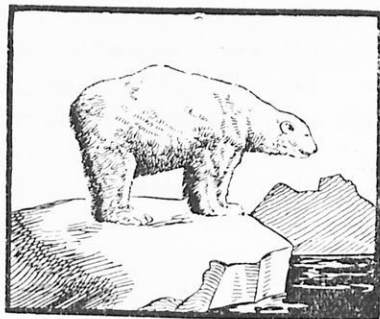
Τινὲς τὸ μακρινὸν τοῦτο ταξείδιον ἐπιχειροῦν χάριν

κέρδους, ὅπως οἱ ἀλιεῖς φαλαινῶν καὶ οἱ θηρευταὶ τῶν φωκῶν.

Ἄλλοι ὅμως ἐμπνέονται ἀπὸ θεῖον ζῆλον καὶ προθυμοὶ πρὸς πᾶσαν στέρησιν, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των, προχωροῦν μέχρι τῶν ὑπερβορείων αὐτῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι λατρεύουν χονδροειδῇ εἰδῶλα, διὰ νὰ διδάξουν αὐτοὺς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ν' ἀνακουφίσουν τὴν δυστυχίαν αὐτῶν. Ἄλλοι πάλιν, γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι, περιφρονοῦντες χάριν τῆς ἐπιστήμης τὸν θάνατον, προχωροῦν τολμηρῶς εἰς τὰ ἄγνωστα μέρη τῶν πολικῶν χωρῶν, διὰ νὰ ἐξερευνήσουν αὐτά.

Αἰῶνας ὁλοκλήρους προσεπάθησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ λύσουν τὸ μυστήριον αὐτὸ τῶν πάγων. Ἀλλὰ πόσαι εὐγενεῖς ὑπάρξεις εὔρον τὸν θάνατον εἰς τὴν πάλην αὐτὴν ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ ψύχους, τῶν αἰωνίων πάγων, τῶν μυριῶν κινδύνων!

Τιμὴ εἰς τοὺς ἀτρομήτους τούτους ἄνδρας. Μὲ σεβασμὸν πρέπει νὰ προφέρωμεν τὰ ὀνόματα τῶν γενναίων τούτων, οἱ ὁποῖοι εἶναι συγχρόνως ἥρωες καὶ μάρτυρες τῆς ἐπιστήμης.

37. Πρὸς τὸν Θεόν.

Ἄφου, Θεέ, μ' ἐπροίκισας μὲ νοῦν καὶ μὲ αἰσθήσεις
τοὺς ὀφθαλμούς μου ἤνοιξα καὶ εἶδα... Ποία φύσις!
Εἶδα τὸ πᾶν, πλήν τοῦ πατρὸς τὸν Ποιητὴν δὲν εἶδα·
καὶ ἠρώτησα «Τίς ἔθεσε τοῦ κόσμου τὴν κορυφίδα;»
Καὶ μ' ἔκραξε μιᾷ φωνῇ κοινῶς ἡ ἀνθρωπότης:
Μία ἀρχὴ ἀδύπαρτος... ἐν' Ὁν... μία Θεότης.
... Ναὶ εἶσαι σύ, ἀθάνατε, ὅστις πρὸ τῶν αἰώνων
ὡς πατοδύναμος ἀρχὴ μ' ἐν «Γεννηθῆτω» μόνον
ὄν τὸ μηδὲν ἐποίησας, τὸ χάος ἐγκοσμήσας,
τὴν δέξου τὴν οὐράνιον λαμπρῶς χρυσοκεντήσας.

Ἡλ. Τανταλίδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θρησκευτικὸς βίος.

1. Ἡ Θρησκεία τῆς Ἀγάπης, κατὰ Κ. Ράδον	Σελ. 3

Οἰκογενειακὸς βίος.

2. Ψυχασάββατον, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου	23

Κοινωνικὸς βίος.

3. Κλεάνθης ὁ Φρεάντλης, Α. Μελά	37
4. Σωκράτης καὶ Ἀρίσταρχος	38
5. Ἰωάννης Βαρβάκης, Ἀρ. Κουρτίδου	41
6. Φαέθων, Ἀλεξ. Ραγκαβῆ	65
7. Ὁ Ἱερεὺς τῆς Βολισσοῦ, Ἀδ. Κοραῆ	75
8. Λάζαρος Κουντουριώτης, Ἀρ. Κουρτίδου	81
9. Ὁ Σωκράτης καὶ οἱ Νόμοι τῆς Πατρίδος	83
10. Ἡ «Υπηρέτρα», Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη	86

Ἑλληνικὴ φύσις καὶ ζωή.

11. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου, Ἑμμ. Λυκούδη . . .	94
12. Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν, Ἀναστ. Σακελλαρίου . . .	96
13. Ὁ Ἅθως, Ποίημα Παν. Σούτσου	100
14. Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα, Χρηστ. Χρηστοβασίλη . .	101
15. Τὸ χάνιον, Σπ. Παγανέλλη	105
16. Ἐπίσκεψις εἰς μεταλλωρυχεῖον, Ἰωάννου Δοανίδου .	107
17. Πῶς ἐξυπνᾷ τὸ δάσος, Μετάφρ. ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ .	113
18. Τὸ δάσος, Ποίημα Ἀγγέλου Βλάχου	115
19. Ὁ κόσσυφος, Στεφ. Γρανίτσα	116

	Σελ.
20. Οἱ πτερωτοὶ μετανάσται, Ἑμμ. Λυκούδη	119
21. Ἀστακολογία, Ἀλεξ. Μωραϊτίδου	122
22. Ζάκυνθος, Γρηγ. Ξενοπούλου	125
23. Ὁ φιλόπαιρις, Ποίημα Ἀνδρέου Κάλβου	127

Ἑθνικὸς βίος.

24. Ἡ δευτέρα Ἀνάστασις τοῦ 1454, κατὰ Σπ. Ζαμπέλιον	130
25. Ὁ Ρήγας, Ποίημα Γεωργίου Ζαλοκώστα	134
26. Ὁ Ἱερὸς Λόχος εἰς τὸ Δραγατσάνι, κατὰ Κ. Ράδον	138
27. Ἡ μάχη τῆς Γραβιᾶς, Σπ. Τρικούπη	146
28. Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, Ποίημα Γεωργίου Ζαλοκώστα	149
29. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, Κ. Παπαρρηγοπούλου	157
30. Τὸ φίλημα, Μιχαὴλ Μητσάκη	160
31. Σουλιώτικη ἀπάθεια, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	162
32. Σελίδες ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τῆς πολιιορκίας τοῦ Μεσολογγίου	164
33. Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς, Γ. Τσοκοπούλου	170
34. Ὁ παπᾶς, Α. Πετμεζᾶ	175
35. Εἰς τὰς σκιὰς ἀγνώστων ἡρώων, Ποίημα Ἀχ. Παράσχου	181

Θύσις καὶ ζῶν ζένων χωριῶν.

36. Βορειόταται καὶ ἀρκτικάι χῶραι, Ἀριστ. Κουρτίδου	182
37. Πρὸς τὸν Θεόν, Ποίημα Ἡλ. Ταυταλίδου	190

Ἀριθ. Πρωτ. 39571/13202

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῇ Ἰουλίου 1932.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ἐπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ἐπ' ἀριθ. 366 πρακτικὸν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν ὅπως ἐγκριθῇ ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τὸ ἐπὶ τὸν τίτλον Ἀναγνωστικὸν τῆς καθαραιότητος τῆς ΣΤ' τάξεως βιβλίον τοῦ Γ. Μέγα διὰ μίαν πενταετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932—1933 ἐπὶ τὸν ὅρον, ὅπως ὁ συγγραφεὺς συμμορφωθῇ κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ὑπουργὸς
Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ἄρθρον 6ον τοῦ Π. Διατάγματος

«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοθήκῃς τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 15,90

(Δεδομένον Δραχ. 3 ἐπὶ πλέον)

ἀριθ. ἀδείας κυκλοφ. 54516